

Borger = Bønnen.

Et

Ugeskrift,

udgivet for

det forenede Understøttelses Selskab.

Tiende Aargang.

Kjøbenhavn.

Trykt hos E. F. Holms Enke.

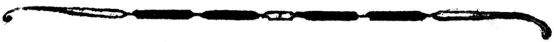
1798.

05.6
Bo 66

1798
Aug. 10

17494

Inhold

af Borgervennens Blade tiende Aargang.

Ufhandlinger og deslige.

No.		Side
1	Borgervennens Nytaarsønster	1.
	En god Fyrstes Forsætter	6.
2	Medlidenhed	9.
	Redningen	12.
3	Fortsættelse	17.
	Den unge Kunstner	21.
		4. Breve

No.		Side.
4	Breve af den yngre Plinius:	
	til Agricus	25.
	- C. C.	27.
	- Apollinaris	28.
	- Valerianus	29.
	- Mauricus	30.
	- Ponticus Falco	31.
5.	- Calpurnius	33.
	- samme	36.
	- Severus	39.
24	- Spurinna og Coccia	191.
25	- Caninius	196.
	- Caelius	199.
	- Proculus	200.
26	- Marcus	201.
	- Nepos	206.
6	Brev om Husenes Nummerering	41.
7	Brændselbesparing	53.
8	Fortsættelse	57.
9	Slutning	65.
	Om Steenful fra Færøerne, fra det oecon. Belfærdsselskab	67.
10	Slutning	76.
	Cotoquhauns Bog, Politiet i London	79.
11	Fortsættelse	81.
12	Slutning	89.
		13 To

No.		Side.
13	To fremmede Ministres Beværtning, af Kong Christian IV.	98.
14	Dadlen over Dyrighedens Foranstaltninger	106.
15	Slutning	113.
	Utilfredshed med Livet	114.
	Midler mod Jordloppe og Møl	120.
16	Nytten af at studere Insecterne	120.
	Insecterne skade Bærterne	125.
17	— — Dyrene	131.
	— — Mennesket	133.
38	Nødvendigheden af at studere Insecterne, for at finde Middel til at ødelægge dem	300.
39	Fortsættelse	306.
	Insecternes Nytte	311.
40	Fortsættelse	313.
41	Slutning	321.
18	Brev fra H. m. om det oeconomicke Vel, færdselsfab	137.
	Hatten, en Anecdote	142.
19	Om de Fattiges Character	145.
	Kaffeens Oprindelse	150.
	Korhuset	151.
20	Fortsættelse om de Fattiges Character	153.
	— — — — Forsørgelse	158.
21	Fortsættelse	161.
		22 D:

No.	Side.
22 De forskjellige Nationers forskjellige Handel	169.
23 Fortsættelse	176.
24 Slutning	187.
25-26 (see oven No. 5.)	
27-28-29-30 Uhosflighed og Hosflighed	209-240.
31 Slutning	242.
Brev fra Benjamin Franklin	244.
Tobakkens Historie	248.
32 Democratie og Monarchie	249.
33 Anmeldelse fra Selskabet for den jødiske Ungdoms Anbringelse til Konster og Haandværker	257.
34-35-36-37 Democratie og Monarchie. Fortsættelse	265-296.
38-39 40 41 (see oven No. 16.)	
41 Om Markeder	326.
42 Slutning	329.
Den velgiørende Maskerade	333.
43 44 Have vi Grund til at befrygte Kristendommens Forsald?	337-352.
45 Slutning	357.
46 Den ærlige Bært	361.
Gode Følger af en god Handling	363.
Dievelen i Kirken	366.
47 Forklaringer	369.
over Ordet Aand	370.
	47 Per

No.		Side.
47	Perferen. Anecdote	376.
48	Forklaringer. Fortsættelse	
	Ordet Fordom	380.
	- hellig	382.
49	- Hjerte	385.
50	Fortsættelse	393.
51	Om Komsurer og andre brændselbesparende Kaageindretninger	402.
	Om Borger-Navnet	408.
52	og Tillæg. Fortsættelse om Borger-Navnet	409-431.

Anmeldelser fra Administrationen.

Om Laan, Pensioner og Gratificationer.

Repræsentant-Balq.

No. 4-5-10-51	Side 25-33-73-401.
47-48	369-377.

Andre Anmeldelser.

No.		Side.
7	Om Quart. Mødet d. 5. Febr. Mad. Bo- denhofs aarlige Bidrag: en Ube- nævntes Gaver	52.
4	Pastor Paludans Fratrædelse, og Muur- mester Martine Tiltrædelse ved Ad- ministrationen	105.
1	For Repræsentanterne	321.

177ed.

Medlemmers Indtrædelse.

No.

5-13-24-39-45-46 Side 41-97-187-305-356-361.

Repræsentantforsamlinger.

No.

12-23-32-37-43-45-46 Side 89-177-249-289-337-
356-361.

Regnskabsbøksenet.

No.		Side.
1	For det høitidelige Møde	1.
7	For 4de Quartal 1797	48.
16	Indkiøb af en tgl. Obligation	121.
17	Gen. Regnskab for 1797	129.
24	Revision	185.
25	Regnskab for 1ste Quartal 1798	193.
31	Obligationers og Effecters Indkiøb	241.
38	Regnskab for 2det Quartal 1798	297.
39	Oblig. og Effecters Indkiøb	305.
45	Regnskab for 3die Quartal 1798	353.

Borger = Bennen.

No. 1.

Tiende Aargang.

Fredagen den 5. Januari 1798.

Anmeldelse.

Med det høitidelige Møde var Indtægten
302 rd. 4 mk. 4 sk.
derimod Udgiften 317. 2. 6.

De Herrer Repræsentanterne, som venstkabeligt viste os deres Bieftand faavel med at udsælge Billetter i deres Huse, som med at modtage samme i Kirken, aflegge vi vor ſkyldige Takſigelſe.

Administrationen for det forenede Undersøttelses. Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. H. Wassard.

Borgervennens Nytaars-Dnsker.

Til Kongen.

Kristian! i dit Tvillingrige
 Kundskab fremmes, Velstand stige
 Under Lye af værdig Fred!
 Selv du glad og rolig være!
 Rolig ved dit Danmarks Værelse
 Glad ved Folkets Kierlighed!

Til Kongens Søn.

At du følger Viisdoms Raad
 Og er snild i Ord og Daad
 Hver en Dannemand paastionne!
 Borgerheld og Landefred
 Blomstre ved din Virksomhed!
 Stille huslig Fryd den lønne!

Til Borgeren.

Brug Freden, Gud dig gav,
 Til dit og Landets Bedste
 Vær virksom, snild og brav,
 Vær ærlig mod din Næste.
 Rygt stedse tro dit Kald,
 Det da velsignes skal.

Til Bonden.

Din Konning løste Stavnets Baand
 Og lod dig værdig Frihed nyde,
 Dyrk du med ærlig Flid din Aand,
 Da først dit Held dig ret skal fryde.
 Din Ager's Grøde fremmes kan,
 Og hver din Hiord skal trives bedre,
 Naar du vil sand Oplysning hævde,
 Og slye al gammel Slendrian.

Til Søemanden.

Naar du plosier Havets Bølge,
 Fædrelandets Medbor følge,
 Sikke overalt din Stavn.
 Du ved Mod og gode Sæder,
 Fremme danske Søemand's Hæder,
 I hvert Farvand, i hver Havn.

Til Adelsmanden.

Bryst dig ei af Dokumenter,
 Som den kloge Borger smiler til,
 Men betal med Dydens Renter
 Hvad med Føie af dig fordres vil.
 Udmerk din Æt ved vise Raad,
 Og præg din Byrd i ædel Daad;
 Saa regnes du blant Dannerrigets Fædre,
 Og sildig Efterslægt dit Navn skal hævde.

Til Embedsmanden.

At virke tro til Brodres Vel,
 Og holde Haand og Hierte rene:
 Det æsker man af dig med Skiel,
 Naar du skal Landet ærlig tiene;
 Men naar du tiener redelig,
 Da Klaffertand ei røre dig!

Til Krigsmanden.

Hver tænkende Landsmand dig ærer,
 Naar du din Dont tilgavn's forstaaer,
 Og det dig ei af Tanke gaaer,
 At Borger og Bønde dig nærer.
 Een Eindighed med Kiekheds Mod,
 Da er hver Dannemand dig god.

Til Religionslæreren.

Glæd dig ved Sandheds Morgengry,
 Der blidt om Sædelæren straaler;
 Men Riv og Spot du varsom flye;
 Dit ædle Kald ei Bulder taaler.
 Hav altid eene Dyden fier!
 Din Mening som din Tale være:
 „Kun den en værdig Kristen er,“
 „Der lever efter Kristi Lære.“

Til Husfaderen.

Din Æn er stor og Æren sand,
 Dit Kald som Mand og Fader giver,
 Du selv din Lykke skabe kan,
 Naar Pligten troe du stedse bliver.
 Naar sindig du dit Hus regierer,
 Er om og god som Ægtemand
 Og dine Børn til Dyd oplærer,
 Da Held og Hæder med din Stand.

Til Hustruen.

Vær troe i dit værdige Kald,
 Vær om over Ægtemands Ære;
 Advar ham med Blidhed mod Kald
 Og Dyd du med Venlighed lære.
 Dit Øie ham tilsmile Trøst,
 Naar Sorger hans Hierte nedtrykke,
 Da skal han med Mod og med Lyst
 Betrygge din huslige Lykke.

Til Ungdommen.

Raske Mænd og væne Piger!
 Tommer næisom Glædens Skaal,
 Efter Bøllyst aldrig higer;
 Den er ei vort Hovedmaal.
 Søger det, som aldrig svigter,
 Men gi'er varig Hiertesfred:
 Duellighed til Eders Pligter
 Og en god Samvittighed.

En god Førstes Forsætter.

En Efterligning af Kong Davids 101ste Psalme.

Jehova! Du mig skienkte Scepteret,
 Min Sang din Miskundhed ophøier.
 For dig, som vitt og mægtig hævder Ret,
 Jeg Kongespiret ydmyg bøier.
 Jeg fik mit høie Raad af dig,
 At lyde det er al min Hæder,
 Og mildt at fremme Brødres Glæder
 Er himmelsk Salighed for mig.

Ei vil jeg stedsse gaae den sande Dei
 Til hver en ærlig Borgers Hierte;
 Dens Navn er Dyd og Pligt — den sviger ei;
 Dens Kongers Konge selv os lærte.
 Ei blot for Landets vise Raad
 Jeg Dyden vil oprigtig ære,
 I egen Børg min Id skal være
 At vise den i huslig Daad.

Det vindes kun ved Borgerdyd.

Hvo som i Kæmper søger Fryd

    Ved Førstens Gunst sig ei skal fryde;

    Den Onde ei hans Venskab nyde;

Den Ridning aldrig mig skal finde mild,

    Som vil mit elskte Rige skade.

Jeg syndigt Vaafund aldrig fremme vil

    Men Skinnet selv af Laster hade.

Som giftig Slange vil jeg altid flye

    Enhver, som anden Mand bagtaler.

Den skal uhædret fra mit Ansigt flye,

    Der af sin Byrd hovmodig praler.

Hver ædel Mand foragter Bram,

    Han ei ved borget Glands sig haaner.

    En Usling arvet Maste laaner,

Med den at skinte Manglers Skam.

Men det er Pligt for mig og Fryd og Held

    Den redelige Mand at finde,

Hvis Jdræt vidner om en dydig Siel

    Som Rang og Pragt kan ei forblinde.

Den Dannemand hos mig skal boe.

    Kun trofast Borgerven aleene

    Skal Landet og dets Første tiene

    Et Begges Vel og Begges Ro.

Ei skal en Hykler Udgang faae til mig,
 Han nedrig smigrer mine Lyster.
 Til egen Fordeel vender han sin Svig,
 I Lou sig af min Svaghed brystet.
 Ei Logneren for mig skal staae,
 Med Sandhed væbner jeg mit Dief,
 Og stuer grundt og prøver uoié,
 At Alles Besøfte fremmes maa.

Med Dumbhed vil jeg pleie Strengheds Ret.
 Den Skyldige skal ene lide;
 Forbryderen ei undgaae Straffen let,
 Stod han endog ved Forstens Side.
 Jeg selv engang skal stilles hen
 Jehova! før din høie Trone —
 Da gielder ei min Kongekrone;
 Men om jeg vel har baaret den. —

Borger = Bennen.

No. 2.

Tiende Aargang.

Fredagen den 12. Januari 1798.

Medlidenhed.

Jeg hørte for ei længe siden een af Kiøbenhavn's gode Prædikere afhandle paa Prædikestolen den Sandhed: at vi bør have mere Medlidenhed med den Ulykkelige, der blev det ved egen Brøde, end med den uskyldig Lidende. Han viste hvorfor vi burde føle saaledes, og hvorfor vi som oftest følte det Modsatte. Jeg var glad ved den Prædiken, og medens jeg gik hiem overtænkte det Hørte igien, og da faldt mig ind, at i denne Aaledning en anden Sandhed fortiente ogsaa at lægges paa Hierte, vel saa rigtig efter mit Lykke som hiin.

Lægger man lidt Mærke til, hvorledes af de fleste et ulykkeligt Tilfælde omtales, saa finder man ei allene, at Folk glemme det hvad den brave Præstemand indskærpede, men at de opsøge, og om et andet Raad er, da opdigte Feil og Forseelser hvorved den Lidende skulde have paadraget sig, foranlediget eller forsømt at forebygge det Onde der ramte ham, og saadan kierlig Behandling bruge der blot

blot for, tvertimod hui Sandheds Medfør, at spare sig for Deeltagelse i den Ulykkelige's Stiebne. Enhver har jo vel hørt Ytringer som denne: „Ja, det er vist at beklage, men han burde dog ikke gjort det eller det, han burde, synes mig gjort, saa eller saaledes, saa kunde det ikke skeet ham.“ At slikt tænkes og siges af virkelig Ufierlighed, det vilde jeg ikke gierne paastaae, men at det skeer af Kielenskab, af Frygt for man skulde bedrøve sig for meget over den ganske uskyldig Lidende, det turde jeg nok sige, og endda ikke frygte for stor Modsigelse.

Men dette er dog ikke det værste, der i slige Tilfælde høres. Harmeligt er det, men det er sandt, at ikke saa Mennesker omtale ulykkelige Medmennesker paa en ganske egen Maade. Er der et Menneske som ved Hovedets og Hiertets Egenskaber, eller ved en af Delene i det mindste, har forhvervet sig sine Medborgeres Opmærksomhed, om et Ugtelse, og slikt Menneske kommer i Fortred ved egen tilgivelig Svagheds Forseelser, eller ved det vi kalde Hændelse, strax ere de, vi tale om, tilrede, at opsoge Mandens Feil, fremdrage hans lønligste Brøst, udbrede, forsøge, forværre dem, ja digte til hvor de troe det behøves, og derved at betage den gode Mand, andre Godes Medlidenshed og Hielp. Kommer derimod et Skarnsmenneske i velfortient Ulempe, at hans daarlige Handlingers Følger eller Lovenes tunge Haand rammer ham, saa ere disse strenge Dommere ligesaa rede-

bonne

bonne til at søge Undskyldinger og Besmykkelser for Skarnet, og stræbe at bevise, at han ei fortiente saa haard en Stiebne. Grunden til saadan Udfærd, er nok slem. De fleste Gange om ei altid, drives de saaledes Talende i det første Tilfælde, efter al Formodning, af Misundelse over den fortiente Mand. Den Misundelige føler Misforfølselse over Andres Fuldkommenheder. Nu er det altid naar Noget lider, som blev den derved mere interessant, ja den uskyldig Lidende faaer en Slags Høihed i vore Dien. Dette maa forsøge den Misundeliges Mishag. Nu opsøger han Feil, hvorved den Lidende selv skal have paadraget sig sin Ulempe, derved svækkes da Interessen, derved falder det Høie i uskyldig Lidelse bort, thi da lider Manden jo ikke ufor skylt; og da disse Feil, vare de endog kun Overrølse eller overdreven Dyd, dog altid ere Feil, saa vinder den Misundelige saa meget, at hans Gienstand nu forekommer ham meget mindre fuldkommen, folgelig mindre til Harm.

At man er saa saare nidkier til det flette Menneskes Undskylding, naar det rager i Fortred, det har nok sin Grund i Selvkierlighed. Mange vide med sig selv, at de have begaaet de samme Handlinger, som dem, hiin nu føler de onde Folger af, eller de føle i det mindste at de gierne begif dem, hvis Keilighed gaves. En hemmelig Stemme i deres Siel hvisper da: at de selv vel kunde tidlig eller sildig komme i samme Skrabe, og nu ei allene ynke, men undskylde de dem selv i den fortient Ulykkelige,

og

og kaste Uretfærdigheds og Grumheds Mistanke paa den Øvrighed der tildeelte Kevselsen, fordi de føle at naar det skee dem (og det troede jo at kunne vente) saa vilde deres Siel optændes i Harmen mod den Straffende. At hiint er uretfærdigt og grusomt, og dette nedrigt, det falder i Dinene, og man burde dog advare mod disse Feil. At ynke den Ulykkelige er Pligt og Naturen driver os til dens Opfyldelse, det er altsaa dobbelt Forbrydelse, naar man isteden for at ynke den ufor skylt Lidende, endog lægger Nedsættelse til hans Lidelser, og leder Andre fra den Medlidenhed, de ellers vilde følt med ham. Ogsaa Forbryderen bør jeg ynke for saavidt han ved slette Handlinger gjorde sig uheldig, men ikke fordi Straffen nu rammer ham; og kaste vi forhadet Lys paa dem der efter Pligt bragte ham i Fortræd, saa begaae vi selv en Forbrydelse, der i det mindste maa tildrage os den Straf, at vi holdes for slette Borgere.

Redningen.

(Et Brev.)

Kiere Svoger.

I sexten Aar have vi ikke skrevet hinanden til og jeg troede mig allerede glemt af Dig; men da nu i Forgaars Sekretair Weilboe fortalte mig, hvor Du var, og at Du saa omhyggelig havde spurgt

spurgt til mig, og været saa glad over men tillige saa høiligen forundret, at jeg var i Velstand, saa veed jeg at Du dog endnu altid ihukommer mig, ligesom jeg aldrig har glemt Dit redelige Hierte og Din Belgierning. Da Du formodede at jeg, og ved egen Skyld, var i slette Omstændigheder, men glæder Dig over at det er ikke saa, saa troer jeg det ogsaa vil være Dig til Fornøielse at høre, hvorfor det ikke er saa; da hverken Arv eller Lotterie har sat mig i Velstand. Hvorledes vi kom tilgæters, da min stakkels Kone lod sig forlede til det ulykkelige Privattheater, det saae Du og det drev Dig jo fra os. Din ædelmodige Understøttelse reddede os dengang, fra en ellers uundgaaelig Bestemmelse, men den giennemrystede ogsaa min hele Siel. Din Bortreise og Dit Brev gjorde samme Virkning paa Din Søster. Vi vilde trøste hinanden og kunde ikke. Alt for tydelig maatte hver af os tilstaae for sig selv, at vi selv vare Skyld i vor Ulykke; thi endnu vare vi i stor Sield, og vor Kredit var næsten aldeles tabt. Tre mørke, mørke Dage sadde vi og saae paa hinanden, og saae paa vore to Børn, og sørgede og vovede ikke at tale til hinanden. Jeg saae rigtig nok at her var kun een Vej til Redning, men jeg frygtede for at nævne den for Din Søster, thi Du veed hvor inderlig jeg elskede hende, og for vilde jeg lide Alt end bedrøbe hende, eller paalægge hende endog kun Skin af Evang. Den tredie Dag læste hun Dit Brev endnu engang, og ligesom begejstret udraabte hun: det
maa

maa blive anderledes og det skal! Kiereste Mand, blev hun ved, kan Du finde Udvei af denne Labyrinth saa taal. Jeg vil giøre og lide alting, for igien at faae Sindsroe og de Edles Agtelse. Hvor glad jeg blev, hvor fyrig jeg trykkede hende til min Barm, det kan jeg ikke beskrive. Nu overlagde vi, og førstegang igien i de tre Aar regnede vi. Vi toge faste Beslutninger, og vor Plan var lagt. Det første vi gjorde var at min Kone undskyldte sig med en Upasselighed at hun ikke kunde møde i Theaterselskabet, eller tage imod Visiter eller Indbydelsler; og det var ikke Usandhed, thi Sielens heftige Bevægelser havde virkelig angrebet Legemet. Jeg angav mine mange Forretninger, til Aarsag hvorfor jeg ikke kom i Klubben, og atter var dette sandt; thi min hidtil førte Levemaade havde bragt mine Kontoirsager i saadan Uorden; at det ikke mere var mueligt for Fuldmægtigen, endog med den bedste Billie, at holde dem nogenledes i den fornødne Gang. Saaledes holdt vi os en tre fire Uger inde og ene, paa Flybevisiterne vær, men som snart bleve kiede af os, da ingen af dem bleve bedet at blive. Min Kone anvendte denne Tid at vænne sig ret for Alvor igien til sin Huusholdning, og sine Børns Opdragelse; tog ogsaa strax deres og sin egen Forraad af Klæder og Linned under Monstring, for at see hvad der kunde mangle derpaa, hvilket hun da selv tog under Arbeide. En otte Dages Dvælse gav mig ogsaa Smag paa at bestille noget tilgavn, og da vi nu kunde komme betids i Seng, saa

saa stode vi ogsaa op betids og kunde da rigtig faae
 gjort noget. Imidlertid havde vi overladt vor Ko-
 medie Bøge til een af vore Bekjendter, og jeg sagde
 os ud af Theaterselskabet. De tre andre Klubber
 jeg var i, gif jeg ud af, og imedens alle disse Ud-
 sigelser stode paa, gif jeg omkring til vore Kredito-
 rer og formaaede dem til Saalmodighed, da jeg ar-
 rangerede mig med dem til vis Afbetaling hver
 Kvartal naar min Gage faldt. Det var en modig
 Gang, men jeg tænkte som saa: havde jeg ikke
 undseet mig for at giøre Gield, saa maatte jeg ikke
 heller anke paa den naturlige Straf, at give gode
 Ord, da jeg ikke flux kunde give Penge. Den For-
 deel havde jeg af denne ubehagelige Forretning, at
 jeg fik meget større Frygt for at være i Gield end
 jeg nogenstunde før havde havt; thi naturligviis maatte
 jeg hist og her høre det jeg nødigt vilde. Dog bør
 jeg ogsaa sige, at jeg fandt endzel iblandt mine
 Kreditorer, der tænkte baade billig og menneskelig,
 især blandt Haandværkerne. Ved de mange An-
 viisninger blev naturligviis min Indtægt overor-
 dentlig formindsket, men det havde vi jo forudseet
 og belavet os paa. Vi sagde nu op hvor vi hidtil
 havde boet for 400 Rdlr. aarlig og leiede for 100;
 afskaffede Tjeneren og to Tienestepiger; og baade
 min og min Kones Haarstierer havde intet mere at
 bestille hos os. Det som var os det Vanskeligste,
 var, at komme ud af den store Kreds af Bekjend-
 ter; men det maatte være: og nu kunde vi ikke
 have den Ære, hvergang vi bleve budne til Mid-
 dag

dag eller Aften, eller til Smorrebrod, og at vi aldrig bade nogen igien, det forstaaer sig. Du kan let tænke, at dette ikke gik af uden Ubehageligheder; men jeg havde bedet min Kone at hun idelia maatte snde Skylden paa mig; og naar, hvilket kun skee et par Gange, man vilde spørge mig, spids eller but, saa svarede jeg koldt, at jeg havde havt Forhindringer. Ikke heller skee alt dette paa een gang. I Forfættningen kom vi een gang endnu naar vi bleve budne hos dem der vare høiere paa Straaen end vi; men bade dem ei igien. Et par af disse bade os efter et halvt Aars Forsøb endnu een gang, men da gjorde det os ondt at vi ikke kunde have den Xre. Med vore Ligemand og Undermand gjorde vi det omtrent ligesaaledes, kun at vi afbrøde lidt brødtere. Venner havde disse Folk aldrig været af os, vi mistede altsaa derved ikke deres Venkab; og da vi for Resten vare artige mod enhver, og stode ingen i Veien, saa fik vi heller ikke deres Fiendskab. Det blev ved nogle Spottaleser, og at man paa vor Bag fortalte: her, at vi vare karrige, der at vi vare hellige, og atter hist at vi vare tiggefærdige. Derved var nu intet at giøre; vi maatte lade Folk snakke, og naar vi fik sligt at vide, saa var det kun i det forste Øieblik at det smertede, thi snart saae vi at slig usandsfærdig Beskyldning ikke gjorde os stor Skade, og at vi jo ogsaa maatte lide noget for vore Uforsigtigheders og Ubesindigheders Skyld. Vort Bord, naar vi havde været allene, havde aldrig været overflødig, det led da just ingen Forandring, uden i Smaating, som jeg ikke vil opholde mig med. Stor Besparelse skee imidlertid derved, først at vi ved Tjenestefolkenes Afkæfelse vare saa mange færre og dernæst at din gode Søster nu gik med og saae til alle vegne, folgelig alt det vandtes, som før fordærvede, spildtes og blev staalet. Jeg har endnu ikke nævnt Galler, Konserter, Kanefarter, Landtraktementer, Skovreiser m. v. Med Klubforbindelserne vphørte de fleste Anledninger til disse pengeslugende Forskyffelser, og hvad ellers af det Slags blev bekostet extra, det kaldt bort, som Du vel begriber.

(Slutning følger).

Trykfeil i forrige Nummer.

Side 7, i det første Vers, læs: Lin. 7 først, Lin. 8 anden, Lin. 5 tredje, Lin. 6 fjerde, Lin. 2 femte, Lin. 3 fette, Lin. 4 syvende, Lin. 1 ottende.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 3.

Tiende Aargang.

Fredagen den 19. Januari 1798.

Redningen.

(Slutning fra forrige Nummer).

Bore Klæder og Prydelser vare desvær overflodige. Vi have da i de første ti Aar ikke anskaffet noget nyt hverken for os eller Børnene; og de fleste Forandringer, som aldeles ikke kunde undgaaes ere giorte i Huset med liden eller ingen Hielp. At Klæder og Linned og Punt holdt nu sex gange saa længe som før da vi ideligen vare i Stads, det forstaaer sig selv.

Saaledes indførtes nu Besparelse i eet og Alt, men jeg saae fra første Færd af, at dermed allene var det ikke giort. Jeg saae mig da om Arbeide, og det lykkedes mig, saa jeg ved forskiellige litterariske Arbeider, samt ved nogle Kommissions Forretninger har det ene Aar i det andet forøget mine Indkomster med to, tre ja fire hundrede Rigsdaler. Og om din Søster kan jeg ogsaa sige, hun paa sin Side ligeledes fortjener Penge, da nu saa
mang

mangfoldigt gøres i Huset, hvad for maatte betales eller gøres Gæld for.

Om denne store Forandring gik for sig under idel Glæde og Gammen? — Nei, min Broder, visselig ikke. Vi vare Mennesker, og Mennesker, fordærvede ved Letsindighed og Yppighed; Arbeide selvsagt var os forhadet. Jeg veed hvad det kostede mig de første otte Dage, at holde ud paa Kontoiret under ideligt Arbeide. Men jeg gjorde mig det til en Lov, at isteden for jeg hidtil ikke kom før Kl. 11, saa kom jeg fra nu af hver Morgen Kl. 9 paa Kontoiret, blev der til Kl. 2, gik saa did igien Kl. halv fire og blev til henimod syv. De første otte Dage, som sagt, kostede det mig Evang; men da jeg efter denne første Uge saae hvor meget jeg havde faaet gjort i den, saa gav det mig Lyst, og inden et Aar havde jeg mit Kontoir i den herligste Orden, og da baade Fuldmægtig og Kopiist snart undsaae sig for at være mindre flittig end jeg, saa kom det snart dertil, at vi nu gierne ere færdige med alt vort Arbeide Kl. Et, og kunielden tør ved at komme om Eftermiddagen. I de første Uger af vort forandrede System, vare vi rigtig nok lidt mismodige; især Komedieaftenene og hver tiotende Dag naar der var Møde paa vort Privattheater. Din stakkels Eoster var værst faren; thi jeg havde ved mit Arbeide ikke saa meget Stunder at tænke paa sligt. Men Tak være hendes skønne stærke Karakter, hun holdt ud som en Heltinde; og da kun først en svøie Tid var gaaet,

kunde

kunde hun staae i Vinduet og see vor Gienboe Kræmmerens Madame kjøre til Theatersejskabet, uden at det kostede hende et Suk; og i Adressavisen læste hun Efterretningen om hvad Syngesjykke der skulde gives med samme Ligegyldighed som Bekjendtgjærelsen om en Auktion paa Salpeter og Elefanttænder.

Men ingenlunde var vort Liv nu uden Glæder. Nei, kjereste Svoger, tværtimod! Jeg har i disse sexten Aar, hvert enkelt Aar havt tigange saa mange fornøielige Timer, som i hine ulykkelige tre sværmende Aar tilhobe. Naar jeg saa efterhaanden saa at mit Arbeide tog mere og mere af, og Orden mere og mere til; naar jeg fik Leilighed at fortiene noget og dette Arbeide da ogsaa lykkedes og nu blev færdigt, og jeg nu modtog Betalingen; o Kiere, hvad Glæde det var, og hvor den fordobledes naar den gode Kone tog saa ærligen Deel deri; ligesom jeg, naar hun fortalte mig glad hvad hun nu havde faaet i Stand af Klæder og Linned; og hvad Anstalt hun havde gjort i Huusholdningen eller deslige. Nu den Lyst vi saa efterhaanden paa vore Børn, hvorledes de voxte til, aflagde lidt efter lidt de Unoder de havde vant dem til, medens de forsømtes af os, og forsegede under Moderens og min Underviisning deres Kundskab og Færdigheder. Kogn nu fremdeles den behagelige Roe, da nu ingen tilslundende Klubasten, Spilleaften, Cercle eller Middags, eller Aftenselskaber fyldte vor Siel med Bekymringer hvor Pengene dertil skulde kom-

Komme fra. Forstaaer sig vi havde det saare knapt de første tre, fire Aar, vel ogsaa nu og da lidt Bekymring for een eller anden virkelig Fornødenhed, men ogsaa det overvandt, og det sidste Tilfælde blev mere og mere sjældent, og er nu i de sidste otte Aar aldrig mere indtruffet. Ei heller andre Bederqvæggelser og Opmuntringer mangle vi. Et af vore fordums Bekjendtskaber have vi holdt paa, det er Kammerraad Hædringers, og et nyt have vi gjort, nemlig en Major Reilsteins. Begge disse Huse ere som vores. Sparksomhed og Arbeide hersker hos dem. Om trent hver ottende Dag ere to eller alle af os tre Huse samlede, fra Kl. 6 til 10. Vi beværte hinanden med Smørrebrød og Øl, og til stor Høitid med Puns. Hvor behagelige disse Selskaber ere, kan Du foresille Dig, da Du jo saa tidt har fortalt mig om hvor vel Du befandt Dig dengang i Hiemvæls Huus. I disse saa Timer trænge vi ikke til Spil, og spille vi, saa er det saa lavt at Tabet umuelig kan føles. Om Sommeren spadserer vi med vore Børn, drikke Thevand i en Have og gaae da saare velfornøiede hjem. Og eengang eller høit togange paa Komedie om Vinteren, er vor største Overdaad.

Du vil nu lettelig see, kiereste Broder, hvorledes vi uden overordenlig Hielp er kommet af det Vilderede vi saa uforsigtigen havde styrtet os udi. Sparksomhed, Fordommes Tilfidesættelse, utidig Undseelses Overvindelse, og Arbeidsomhed, ere de naturlige Midler der have reddet os af vor flette

slette Forfatning, og sat os i den Stand at vi ei allene have det Fornødne, endog det behagelige, men kunne endnu lægge noget lidet op til uforudseete Tilfælde. Havde vi begyndt saadan Leve- maade to Aar før, saa havde Du, ædle Broder, ikke turdet ved at berøve Dig Din liden Formue for at redde os fra Undergang, som dengang var uundgaaelig; men vi havde desvær bragt det saa vidt, at uden Din høimodige Hielp, var jeg ved den Skam, der havde overgaaet mig, sat aldeles ud af Mueligheden at betræde den Wei, der har ført os, vel langsom, men sikker til den Roelighed og Velstand vi nu befinde os udi. Modtag nu min broderlige Tak for hin Redning, den Tak Du forsmaaede dengang. Efter det Du nu veed om os, haaber jeg Du vil ikke mere forsmaae den, og igien skienke os Din Agtelse, som vi ved vort flanende Liv forspildte. Et Brev fra Dig vil sætte Din gode Søster i største Glæde, og ligesaa Din re.

Den unge Kunstner.

(Kjøbenhavnst Anekdot).

For en sex Aar siden omtrent var det, at een af vore Kunstnere, der havde et offentlig Arbejde, søgte en Eleve, da han og hans Medhjælper ei kunde overkomme Arbeidet. Han havde hørt

Gode

Godt om et ungt Menneske fra een af de danske Provindser, hvis Forældre vare døde og som nu stod i Lære hos en Parykmager, men gif med sin Læreherres Tilladelse paa Konstaakademiet for at lære Tegning. Konstneren opsogte Ynglingen paa Akademiet, foreslog ham at gaae ind i den Bei han kunde aabne for ham, og tilbød sig at komme i Mindelighed overeens med Læreherren for de endnu tilbagestaaende Læreaar. Det brave unge Menneske havde ei Lyst til Haandværket, Genie og Lyst drev ham til Konsten, men deeuagtet vilde han ikke indlade sig i dette Forslag, sigende: hans Mester og Mesterinde havde beviist ham saa meget Godt, han vilde ingenlunde forlade dem før han havde staaet sin Lærlingstid; og da han havde Færdighed i at frisere og det øvrige Arbeide, saa vilde han i det mindste blive saalænge, indtil en anden Lærling var bragt saa vidt, at Mesteren kunde have samme Gavn af ham, som nu af denne. Konstneren fandt dette vel tænkt; gif imidlertid til Læreherren og foreslog ham at overlade sig Lærlingen. Den gamle tydske Mester vilde ikke, og forsikrede at han aldrig havde havt saadan Lærling for Glid og ypperlig Opførsel: ogsaa den gamle Mesterinde vilde ikke wiste ham. Da dem forestilledes, at han førtes paa Bei til et sikkert Levebrød, meente de, han ogsaa ved Professionen kunde see det imøde og saa fremdeles. Da imidlertid Konstneren ved alt dette mere og mere indsaae hvor god det unge Menneskes Karakter maatte være, saa afstod han ikke før

Alles

Alles Planer vare forenede. Lærlingen blev ved Professionen indtil en anden var bragt saavidt, at kunne tilstrækkelig fornøie Mesterens Kunder, derpaa udstreb den ærlige Mester ham et halvt Aar for Liden. Kunstneren equiperte ham, og nu gik Ynglingen ind i sin nye Vet. Meget snart for hvervede han sig ved Duelighed og Flid, ved sædelig Opførsel og Fordrægelighed begge de to ældre Konstnerses Agt og Venskab. Og saaledes har denne unge Mand nu levet i nogle Aar i bedste Forstaaelse med enhver, gaaende stille, og med den gode Bevidstheds Røe frem mod en hæderlig Næringsvejs sikre Udsigt, betrygget nu allerede for Mangel, og ikke fortrydende, at han forlod Haandværket, der vel ogsaa lovede hæderligt Udkomme, men dog paa det Uvisse, da den saa aldeles er afhængig af Mødets Luner. To Ting især gjøre denne unge Kunstner interessant. At Konstnersens ældre Medhjælper, ligeledes en ypperlig Mand, lever i den broderligste Forstaaelse med ham, hvortil den Yngres godmodige, bestedne Karakter bidrager lige saa meget, som hiins ædle fornuftige og uegennyttige Tænkemaade. Dernæst at den gamle Parykmagermester og hans Egtefælle ingenslunde ere glente af deres fordums Lærling, men faae kierlige Besøg af ham, saatidt han kommer til Byen og kun nogenledes kan vinde Tid dertil.

Det lader sig tænke, at endeel Læsere ville af denne ellers saa simple Anekdote have Glæde, da den gjør os bekiendt med flere gode Mennesker. Thi for

foruden Lærlingen fortjener ogsaa det brave gamle Regtepar, der hængte saa forældrelig ved ham, vor Afgjættelse, og det saa meget mere, da de saa villigen tillode ham at besøge Akademiet, og gavede ham dertil mere og mere Tid, indtil fem gange hver Uge, da dog den duelige Arbejder kunde i denne Tid have arbejdet meget til deres Fordeel. Konstneren derfattede et Genie paa sit rette Sted, tilbragte sig ogsaa vor Opmærksomhed, og ligesaa hans Medhjælper, der kunde maaskee seet en Medbejler i den unge Mand, og ved hans lykkelige Fremgang kunde vækkes til Misundelse, hvis han ikke var for vel-tænkende til denne usle Lidenskab. Han har tværtimod tidt som ærligst roest ham for sine Venner, og de leve, som sagt, med hinanden som Brødre.

Anekdoten er optegnet af et Dievidne; og hvad han ikke selv har seet og hørt, har han af Konstnerens egen Mund.

Borger = B e n n e n .

No. 4.

Tiende Aargang.

Fre dagen den 26. Januari 1798.

Anmeldelse.

Da Forslag til nye Repræsentanter endnu ikke ere indkomne fra alle Klassifikationer, kan ingen Generalforsamling bestemmes.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. S. Wassard.

Breve af den yngre Plinius.

2. 6.

Til Avitus.

Det var for vidtløftigt at fortælle, gjør heller intet til Sagen, hvorledes det gik til, at jeg kom til at spise hos en vis Person, som jeg aldeles ikke staaer i noie Forbindelse med. Denne Mand synes

tes

tes vist, han viste baade Prægt og Venfkabelighed, men i mine Dine er han guddisk og ødsel tillige, thi han lagde for sig selv og nogle faa Andre, det bedste af Alt, men for de Øvrige, ringere Kost og smaae Portioner. Ogsaa Vinen i de smaae Karasser var af tre Slags, ikke for at man skulde vælge, hvilken man vilde have, men for at det ikke skulde staae til Gæsterne at lade gaae den forbi de ikke gad havt. Det ene Slags var for ham og os, det andet for hans ringere Betner, (thi der er Rangforordning i hans Venfkab) og det tredie Slags for hans og vore Frigivne. Min Eldemand, som saa det, spurgte, om jeg syntes om denne Skik? Og da jeg sagde Nei, spurgte han igien, hvad Maade jeg da brugte? Hvad jeg byder den ene, var mit Svar, det byder jeg Alle, thi jeg beder Folk til Bords, ikke til Mønstrings. Dem jeg har gjort Lige ved Bord og Bordsengen*), gjør jeg Lige i alting. — Ogsaa de Frigivne? — Og saa dem, thi jeg betragter dem som Gæster ikke som Frigivne. — Det maa koste meget. — Ingenlunde. — Hvorledes er det mueligt? — Jo! thi mine Frigivne faae ikke af den Vin jeg drikker, men jeg drikker den, de faae. Og i al Sandhed, hvis kun du kan beherske din Kræsenhed, saa er det aldeles ikke bekosteligt, at lade Flere nyde med af det du selv nyder.

Kræ:

*) Det er bekiendt at Romerne ikke sadde men laae tilbords, paa en Slags Lovbænke.

Kræsenhed nemlig bør beherskes, bør saa at sige holdes i Tømme naar vi ville spare, og derved sørge vt endda mere for, ikke at blive overdaadige, end ikke at bestemme Andre.

Hvad jeg vil sige med alt dette? At Du, som en meget haabesuld Yngling, ikke skal lade Dig bedrage, naar Du seer ved Een eller Andens Bord Yppighed under Skin af Huusholderstked. Thi min Kierlighed til Dig gjør mig det til Pligt, at jeg, hvergang stigt forekommer, advarer Dig ved Exemples Fremstilling, for hvad Du bør sige. Kom da idelig ihu, at man frem for Alt bør vogte sig for denne nye opkomne Forening imellem Yppighed og Snidstked, som alt Lere saare skammelige hver for sig og allene, men meget mere, naar de følges ad. Lev vel.

2 8.

Til Raninius.

Studerer Du, eller fisker, eller jager Du, eller gjør Du alt dette tilhobe? Thi alt dette er jo god Leilighed til paa vort Larium. Søen giver Fisk, Skoven omkring Søen have Wildt nok, og denne dybe Eenlighed er ypperlig til Studering. Dog hvad enten Du foretager Dig Alt dette tilhobe eller hvilketsomhelst deraf, saa, kan jeg just ikke sige jeg misunder Dig, men jeg harmes at jeg ikke ogsaa kan gjøre det samme, hvilket jeg længe efter, som de Syge efter Viin Bad og tioligt Vand.

Mon

Mon disse Baand, der holde mig saa haardt bunden, aldrig skulle brydes, hvis det nægtes mig at løse dem? Aldrig, troer jeg. Thi til de gamle Forretninger komme altid nye, og hine blive endda ikke tilendebragte; saaledes sammenbundne, jeg kunde nok sige sammenlænkede blive disse Herskarere af Forretninger større fra Dag til Dag. Lev vel,

2. 9.

Til Apollinaris.

Jeg holdes i Sorg og Uroe ved det som min Ven Sextus Crucius søger om. Jeg er bekymret, og hvad jeg ikke har lidt for min egen Skyld, lider jeg nu ligesom for et andet Jeg; desuden min Underfeelighed, min Ære og min Anseelse er i Fare. Jeg udvirkede hos vor Cæsar Hædersdragten for Sextus, ligesaa fik jeg ham udnævnt til Quæstor. Ved min Stemme fik han Adgang blandt Kandidaterne til Tribunsembedet, og faaer han det ikke i Senatet, maa jeg frygte, at jeg af Fyrsten ansees for uefterrettelig. Jeg bør da stræbe, at han i Alles Mening kan holdes for den, Fyrsten paa mine Ord holder ham for. Men om endog disse Aarsager ikke dreve mig til Virksomhed, saa skulde jeg alligevel ønske at see denne Yngling hjulpen, som er saa udmærket retskaffen, sædelig, lærd og følgelig i alle Maader roesværdig: og saaledes er hele Familien. Hans Fader, Crucius Clarus, er en Mand af megen Dyd, af gamle rene Sæder, veltalende, og
 øvet

svet i at føre Sager for Retten, hvori han viser største Ærlighed, ligesaamegen Frimodighed og ei mindre Beskedenhed. Morbroderen, Kajus Sulpicius er saa sandru, uforstilt, retskaffen og trofast en Mand, at jeg ei vidste Noget der havde disse Egenskaber i høiere Grad. De Alle kappes i at elske mig, men elske mig alle lige høit; jeg kunde da nu paa eengang vise mig erkiendtlig mod dem alle sammen. Derfor overhænger jeg mine Bønner og beder dem; gaaer om i Husene, vanker om fra det ene Samlingssted til det andet, og prøver paa hvad mine Bønner formaae ved den Ansæelse eller Yndest jeg kan staae i. Ogsaa Dig beder jeg indstændigen, at Du vilde behage at paa tage Dig en Deel af min Byrde. Jeg skal gjøre Dig samme Skiel, naar Du forlanger det; jeg skal gjøre det endog uden Dit Forlangende. Mange elske Dig, søge Dit Venskab, Din Omgang; viis kun at Du vil, saa skal det ikke mangle paa dem, der vilse hvad Du vil. Lev vel.

2. 15.

Til Valerianus.

Hvorledes synes Du om Dine gamle marsske Godser, og hvorledes om Dit nye Kist! Er Du endnu fornøiet med Jorderne, efter de ere blevne Dine? Dette er saa fiødent! Thi aldrig behager en Ting saaledes den der fik, som den der attraaer den. De Godser jeg fik efter min Moder indbringe mig

mig kun lidet; men jeg elsker dem, fordi de have været min Moders, og desuden er jeg hårdet ved lang Taalmodighed. Dog jeg vil holde op at klage, thi jeg skammer mig at klage over sigt. Lev vel.

2. 18.

Eil Maurikus.

Hvad mere behageligt kunde Du forlange af mig, end det at søge en Lærer til Dine Broders Børn; thi derved har Du hjulpet mig til, at jeg gaaer i Skole igjen, og ligesom lever atter hiin saa fornøielige Alder. Jeg sidder blandt de unge Menneſker som fordum; og tillige seer jeg hvorledes de ære mig for mine Kundskaber. Thi nyelig var i en tairig Skole megen høi Samtale, uagtet mange af vor Stand var nærværende; jeg traad ind; Alle taug. Jeg skulde ikke fortælle det, dersom det ikke var mere til deres Roes, end til min, og jeg ikke ønskede, Du skulde deraf fatte Haab, Dine Broderbørn kunde oplæres godt. Forresten, da jeg agter at høre paa alle dem, der give Undervisning, skal jeg skrive Dig til hvad jeg synes om hver, saa Du, for saavidt det ved Breve er giort, skal saagotsom høre dem selv. Thi jeg skylder Dig, jeg skylder Din Broders Amindelse denne Omhu, denne Flid; især i en Sag af saadan Vigtighed. Hvad kan nemlig være Eder mere magtpaaliggende, end at Børnene (Dine vilde jeg sige, hvis Du ikke alt elskede dem høiere) maatte findes

værs

værdige saadan Fader, og saadan Farbroder. Jeg havde endog uden Din Anmodning paataget mig denne Omfarg; skjønt jeg fuld vel veed at man paadrager sig Ansvar ved at foreslaae Lærere; men det sammer mig at udsætte mig ei allene for Ansvar, men endog for Fiendskab, paa Dine Broderbørns Vegne, med samme Standhaftighed, som Forældre maa for deres egne Børns Skyld. Lev vel.

I. 23.

Til Pompeius Gallo.

Du spørger mig, om jeg troer Du bør føre Sager for Retten medens Du er Folketribun. Det kommer meest an paa, hvad Tanker Du har om Tribunembedet. Om Du holder det for en forføngelig Skygge, for et Navn uden Hæder, eller for en høihellig Myndighed, og som bør ikke af Rogen indskrænkes, end ikke af sig selv. Da jeg var Tribun, tog jeg maaskee Feil, at jeg troede mig at være Røget, men jeg undslog mig, som havde jeg været det, for Sagførelse. Først, fordi jeg syntes det var usømmeligt, at den, som enhver maa reise sig for, vige Plads for, skulde staae medens alle sidde; at den, som kan befale enhver til at tie, skal lade sig paalægge Tavshed efter Uhret; at den som det er Forbrydelse at falde ind i Taler, endog skal finde sig i at høre Skieldsbærd og synes at være forsagt, hvis han taaler dem, og uanstændig, hvis han skielder igien. Ogsaa den Forlegen-
hed

hed stod mig for Dinene, dersom mueligen, enten den jeg var betient, eller den jeg talede imod, kaldte mig paa Embedets Begne, om jeg da skulde hielppe ham, eller være ubirksom og tie, og giøre mig selv til Privatmand, ligesom jeg havde nedlagt min Dyrighedspost. Det vare Marsagerne hvorfor jeg heller vilde vise mig som Tribun for Mange, end som Sagfører for Faa. Men for Dig (jeg igientager det) er det Sagen, hvad Du holder Tribunaten for, og hvilken Rolle Du agter at spille; thi den Bise vælger denne saaledes, at den kan godt udføres. Lev vel.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 5.

Tiende Aargang.

Fredagen den 2. Februari 1798.

Anmeldelse.

Førstkommende Mandag den 5. Febr. om Eftermiddagen Kl. 5 præcise holdes Generalforsamling i det forenede Understøttelse-Selskab paa sædvanligt Sted, hvor — foruden andre Ting, Valg skal foretages paa nye Repræsentanter, og en nye Administrator i den afgaaende Pastor Paludans Sted.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

S. J. Cantor. J. L. Paludan. S. Wassard.

Breve af den yngre Plinius.

2. 10.

Til Kalvisius.

Vil Du give mig to Skilling, saa skal jeg fortælle Dig et Eventyr der er Guld værd. Det nye lige

lige har' kommet mig til at erindre de ældre, og det giver ligemeget, hvilket jeg begynder fra. Verania, Niso's Enke, laae farlig syg. Hendes Mand var den Niso som Galba adopteerde. Regulus besøgte hende. Tænk un det uforfammede Menneſke, som kommer til den syge Kone, hvis Mand han havde hadet, forfulgt endog. Nu, var det blevet ved et Besøg, saa kunde det være hvad det var; men han, sætter sig tæt ved Sengen; spørger, hvad Dag, hvad Time hun var fød, og da hun siger ham det, sætter han et alvorligt Ansigt op, stirrer, bevæger Læberne, tæller paa Fingrene, uden at udregne noget, kun for at holde den arme Kone længe i Forventning. Endelig siger han: „Du er i den klimakteriske (farlige) Alder, men Du døer ikke denne gang. Og at Du desmere kan troe det saa vil jeg raadsføre mig med en Haruspex *), hvis Naalidelighed jeg tidt har haft Prøver paa.“ Han er ikke seen, lader Offeret gøres, forsikrer at Indvoldenes og Stiernernes Bemærkelse stemme overens. Hun, lettroende, da hun troer sig i Livsfare, lader sig slye Testamentet, og indfører et Legat for Regulus. Kort derefter bliver det slettere med hende, døende siger hun: „Det Skarummenneſke, den Forræder, værre end meensvoren, da han har svoret ved sin Søn's Lyksalighed, og svoret falsk.“ Det gjør Regulus tidt ihvor affkyeligst det er, at han nedkalder Gudernes Brede, dem han

*) Menneſker, der holdtes for at kunne af et Offerdyrs Indvolde see foreſtaaende Begivenheder.

han hver Dag bedrager, paa det ulykkelige Barns Hoved.

Bellejus Blæsus, den rige Mand, fordømmet Konsul, blev nyelig angrebet af en Sygdom. Da han vilde gjøre en Forandring i sit Testament, fik Regulus, der ventede sig noget i det nye, da han før kort siden havde indsmugret sig hos ham, saare travelt med at formane, at bede Lægerne, at i hvad de gjorde, de endelig maatte holde Liv i Manden. Men da Testamentet var underskrevet, skiftede han Rolle, forandrede Tale og sagde til de samme Læger: „Hvor længe vil I dog lade Manden lide; „hvi misunder I ham en god Død, som I dog „ikke kan skaffe længere Liv?“ Blæsus dør, og ligesom han havde hørt det altsammen, har ikke testamenteret Regulus saa meget som det allerringeste.

To Eventyr ere vel nok. Vil Du efter Skolereglen have det tredje? Jeg har gode Raad dertil. Aurelia, som altid var meget for Stads, havde taget prægtige Klæder paa, den Dag hun vilde underskrive sin sidste Willie. Regulus kom for at underskrive til Bitterlighed, og, „vær saa god og testamenteer mig dem“ siger han. Aurelia troede Mennesket spøgede, men han blev ved med alvorlig Begiering, og kort, han nøder Konen at aabne Dokumentet igien, og testamenterer hãm de Klæder hun har paa Kroppen; og han staaer hos medens hun skriver, og seer ad, om det og aa er skrevet rigtig. Aurelia lever endnu, alligevel uødte han hende

hende til at gjøre det, ligesom hun kunde ligget for Døden.

Og saadan een annammer Arv, og Legater, som fortiente han dem. Men der gaaer al Digtet og Tragten ud paa i en Stad, hvor alt længe Skielmsstykker og Ugadelighed faaer ei mindre, ja større Belønning, end Bessedenhed og Dyd. See kun denne Regulus, som fra Fattigdom og Uffelshed er ved Skarnstregere kommet til saadan Velstand, at han selv, da han talte med mig om hvor snart han tænkte at faae samlet to Tønder Guld*), fortalte mig, han havde fundet dobbelte Indvolde i et Osserdyr, hvilket bemærkede, at han skulde faae Fire. Og dem faaer han ogsaa, hvis han, som han har begyndt, fremdeles vilte diktere fremmede Folk, de Testamenter de vilte gjøre, hvilket er det skændigste Slags Bedragerie. Lev vel.

3. I.

Til den Samme.

Jeg veed ikke om jeg nogenfinde har levet behageligere, end den Tid jeg nyelig tilbragte hos Spurinna; saa der er ingen som jeg i den gamle Alder (hvis ellers gammel Alder er mig bestemt) heller vilde efterligne: Man kan ikke tænke sig mere
or:

*) Penge, Vægt og Maal sættes i denne Oversættelse altid efter saadan dansk Sum eller Maal, der i Værdi svarer til det der staaer i Originalen, hvis Udtryk ikke kunde give noget Begreb for den danske Læser.

ordentlig Leveemaade. Thi, ligesom Himmellegermernes bestemte Gang, behager mig overordentlig et Menneskes velordnede Liv, især gamle Mænds. For de Unge er nogen Forvirring og Uordentlighed ikke uanstændig, men for Oldinger bør alting være roeligt og i Orden, da det er for sildig for dem at være vindskibelige, og stygt naar de plages af Vergierighed. Denne Regel følger Spurima uafvigelig, saa han endog foretager sig disse Smaaeting (smaa ere de naar de ikke hver Dag igientages) i en vis Orden og ligesom i et Sirkellob. Om Morgenen ligger han til Kl. 8, og gaaer da en halv Meils Vei, hvorved han ei mindre over Sielen end Legemet; thi hvis Venner ere hos ham, saa føres anstændige Samtaler; hvis ikke saa læser han. Det sidste gjør han ogsaa i Venners Overværelse, naar det ikke synes at være dem imod. Siden sidder han, og da igien en Bog, eller en Samtale som er bedre end en Bog. Derefter ager han i Selskab af sin Kone, et hyperligt Fruentimmer, eller han tager een eller anden Ven, som nu nyelig mig, med sig. Disse fortroligere Samtaler, hvor Kjønnene, hvor behagelige er de ikke. Hvor megen Kundskab om Alderdommen der faaes, hvor mange Træk af Historien, hvor mange berømte Mænd der høres, hvor mange Lærdomme man erholder, endskjønt han er i hoiesie Grad beskeden, saa han ei synes at give Lærdomme. Naar han har kiørt en Meil eller saa, gaaer han igien en Fierdingvei og sætter sig da, eller begiver sig i sit Kabinet og tager til Venner:

thi

thi han skriver, og det i begge Sprog, hyperlige
 Iyriske Digte, hvori der er en besynderlig Behage-
 lighed, besynderlig Blidhed, besynderlig Munter-
 hed, hvilket altsammen faaer sin høieste Skionhed
 ved Forfatterens rene Sæder. Naar der meldes
 at det er hans Badetid (om Vinteren Kl. halv tre,
 om Sommeren Kl. 2) saa hvis det ikke blæser, spad-
 serer han ganske afklæde i Soelstin, og gior sig da
 en stærk og lang Motion ved Boldtspil, thi ogsaa
 ved dette Slags Bevægelse strider han mod Alder-
 dommen. Efter Badet gaaer han til Bords, dog
 spiser han ikke strax, men lader sig forelæse noget
 Let og Behageligt. Saa længe dette varer have
 hans Venner Frihed at giøre det samme, eller out-
 de heller ville, noget andet. Maaltidet er ikke min-
 dre elegant end tarveligt. Der serveres i fint Sols
 af gammelt Gehalt. Ogsaa korinthiske Kar sees
 der, dem han er en Elsker af, dog uden al Marag-
 tighed. Lidt lade Skuespillere sig høre ved Maal-
 tidet, at den velsmagende Mad ogsaa skal krydres
 med Efcertanke. Han bliver ved Bordet til efter
 det er blevet mørkt, endog om Sommeren, men
 ingen synes det varer for længe, saa megen fin
 Behagelighed findes ved disse Maaltider. Forme-
 delst saadan Leve-naade har han i sit otte og halv-
 fjerdsindstivende Aar endnu sine Diens og Drens
 fulde Brug, et smidigt og muntert Legem, og af
 Alderen intet uden Klogskaben. Saadant et Liv
 nyder jeg alt fornd i Dnsker og Indbilding, og skal
 begierligen begynde det, saasnart Marene vil tillade
 mig

mig at blæse til Retraite. Indtil den Tid slider
 jeg i Forretninger, hvori den samme Spurima er
 mig til Trost og til Mønster. Thi ogsaa han har,
 saalænge det var anstændigt, paataget sig Embeder,
 været Dyrighedsperson, Statholder i Provindsen,
 og fortient sig den nærværende Kolighed ved meget
 Arbeide. Derfor har jeg foresat mig samme Van-
 dring og samme Maal; og det giver jeg Dig herved
 skriftlig tilkiende; saa hvis Du seer at jeg holder
 længere ved, Du kan stevne mig i Kraft af dette
 mit Brev, og befale mig at hvile, saa man ikke
 kan bebreide mig Lediggang. Lev vel.

3. 6.

Til Severus.

Af den Arv der er mig tilfalden, har jeg nye-
 lig kjøbt et Billede af corinthisk Malm, ikke stort,
 men smukt og vel udtrykt, saavidt jeg forstaaer
 mig derpaa, da jeg, maaskee i alting, men visselig
 heri forstaaer kun meget lidt. Dette Billede synes
 jeg dog ogsaa at kunne bedømme. Det er usgent,
 saa det hverken skjuler Feilene, hvis det har dem,
 eller dølger Skjønhederne. Det forestiller en staaende
 gammel Mand. Been, Muskler, Gener, Aarer,
 Rynkerne endog ere derpaa, som om det levede.
 Haarene kun saa men behandlede med Blødhed,
 Panden bred, Ansigtet smalt, Halsen ikke tyk, Ar-
 mene nedhængende, Brystet fladt, Underlivet ind-
 trukket. Bagsiden viser de samme Alderens Mær-
 ker.

fer. Metallet har den sande Farve, og kan for saavidt skønnes at være ægte og gammelt. Kort Alt er saaledes at det kan drage de Konstforstandiges Dine til sig, og fornøie deres som ei ere Kiendere, hvilket da ogsaa har bevæget mig til at kiøbe det, fast jeg er en sand Sinke i Konfikienderie. Men jeg har kiøbt det ikke for at beholde det, thi endnu findes intet korinthisk Malur i mit Huus, men at opsætte det i vor Fødebye paa et udmærket Sted, helst i Jupiters Tempel. Thi det synes værdigt at staae i et Tempel, værdigt at helliges Guddommen. Men Du, med den Omhu, Du viser i Alt, jeg beder Dig om, paatag Dig den Umage, at besørge et Godstykke gjort dertil, af hvilket som helst Slags Marmor Du vil, saa stort at mit Navn kan staae derpaa, og mine Embeder, om Du troer de bør ansøres med. Billedet skal jeg sende, saasnart jeg kan finde Rogen, som det ikke er til Ueilighed; eller og, hvilket Du seer heller, jeg skal bringe det seiv. Jeg har nemiig i Sinde, hvis ellers Embedsforretninger tillade det, at gjøre en liden Reise did. Du glæder Dig, at jeg lover at komme, men Du trækker Kynder i Panden, naar jeg maa lægge til: kun paa nogle faa Dage. Thi de selvsamme Hindringer, der ei tillade mig nogentid at reise, forbyde en længere Fraværelse. Lev vel.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 6.

Tiende Aargang.

Fredagen den 9. Februari 1798.

Anmeldelse.

Til Selskabets Administrator i den skatværende Pastor Paludans Sted blev ved fleste Stemmer valgt Hr. Munrmester Martens, som var tilstæde og modtog Valget.

De nye valgte Repræsentantere skulle blive indførte, naar deres Erklæringer om Modtagelsen ere indhentedede.

Som Medlemmer indtraadte:

1. Klubben: det forenede Selskab i Læderstr.
2 Expl. Skrp.
2. Hr. Professor og Consul Olsen
3. — Pastor L. N. Fallesen ved Frue Kirke
4. — — H. G. Clausen, sammesteds
5. — Lærredshandler N. A. Wahl
6. — Professor Lous
7. — Forvalter Sandholt
8. — Grosserer Soebatker
9. — Kjøbmand Ph. Wassard

10. Jfr.

10. Jfr. Buschmann
11. — Hammon
12. Hr. Commermester Fr. Koop
13. — Muurmester J. Bouche
14. — Parykmager S. M. Dyring
15. — Guldsmed P. Lydervald
16. — Urtekr. Levin Israel
17. — Brændeviinsbr. P. P. Lyngsøe
18. — Renteskriver Köhler
19. — Høiesterets Advokat Wivet
20. Jfr. Berger
21. Mad. Sommer.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

S. J. Cantor. J. L. Paludan. S. Waffard.

Borgerven!

Det var en sikkerligen god Indretning, den der 1771 blev indført her i Staden, at der nemlig skulde være Nummere paa Husene. Vel veed jeg ikke, om det, der foranledigede dem, var den Nytte, de giøre i Henseende til Byens Protocoller, Matricler eller hvad de hedde, ved at giøre lange Beskrivelser over Husenes Beliggenhed unødvendige,

og saaledes forforte det hid hørende Regnskabs- og Protocollerings- Arbeid, eller om det var den megen Bequemmelighed og Lettelse, de skaffe Folk, der intet have med hine Protocoller at bestille. Nytteten for disse er imidlertid saa mangfoldig, at man vel maa beklage, Nummereringen efter Byens Forsnyelse ved Branden 1795 truer at ville gaae af Brug. Dog tør man vel haabe, at Vedkommende ikke ville tillade, at Huuseierne for stedse stille andre Folk ved den Bequemmelighed, at finde Nummere paa Husene, om de end ville give Slip paa den Nytte de selv storligen have af denne Indretning, endskjønt de vel sagtens, uden at have et Nummer til Veiledning for det meste selv kunne finde deres Hiem. Hvilken Jammer det er i en lang Gade i en stor Bye, hvor Folk saa lidt almindeligen kan kiende Mængden af Indvaanerne, at de ofte ikke vide hvad Nabohusets Eier, end sige alle dets Beboere hedde, at maatte gaae Dør fra Dør for at spørge efter dem, man vil noget, det er hvad man førend 1771 ofte erfoer, og begynder nu igien med Vergrelse, Tidsspilde, ofte virkelig Fortred og Uleilighed, tidt nok atter at erfare til at man kan vente, at derpaa maae, bør og vel raades Bod, da det kan skee ved et saa simpelt, som lidt Umag og Bekostning fordrende Middel, som at lade skrive en to eller tre løselige Cifferer over eller paa Dørren.

I den Bished, at den forsømte Efterlevelse af den desangaaende givne Befaling vil igien blive
 skaf

Skaffet tilbage, beder jeg Dem, Borgervæn, at ville modtage, og, om De finder saa for godt, bekiendtgjøre i et af Deres Blade, følgende Forslag til en Forbedring i denne Indretning.

Nummereringen giver unægteligen megen Bequemmelighed. Dog har denne, efter hidtil værende Nummererings Maade, kun Sted om Dagen, naar man kan see at læse Nummerne. Den hjælper intet, naar det er mørkt. Forudsat, at Lygterne stedsse, naar det behøvedes, vare tændte, og at der var nok af dem, for at tiene til andet end at gjøre Mørket synligt; og om endog Maanen, naar man overlader den at opfylde, hvad man ellers fordrer af Lygterne, ikke saa ofte, som i dette Klima er Tilfældet, var tildækket med Saa- ges eller Regnsfyers fordunklede Slør; saa ere de høit oppe over Døre eller Porte, ofte ukiendelig nok, ofte for smaat, ofte paa en Farven ikke udmærkende Grund, malede Tal ikke efter Solens Nedgang at læse enten ved Lygternes eller Maanens svage Skin; og da her om Vinteren er Nat i 16 af Døgnets 24 Timer, saa ere sølgelig paa den Mørstid Nummerne til ingen Nytte i de to Trediedeele af Tiden; ja for de Kortsynede, der ei ere nok paa Moden til at gaae om paa Gaden med een eller et Par Brillen i Haanden eller paa Næsen, ere de, saa høit satte, og saa lidt udmærkede Tal til slet ingen Nytte engang midt om Dagen, det hele Aar rundt.

Nummerne vilde afgive deres fulde Nytte Dag og Nat, Sommer og Vinter, i Bælg Mørke, Maanestien eller Lygteglimt, som i Middagsfolens Straaler, for den ubebrillede Myops, ja for den Stokblinde, som for den der har Falkesyn, dersom Fallene vare satte omtrent midt paa Gadedørrene eller Portene, eller paa Posten ved Siden af dem, ikke høiere end omtrent et Menneskes Høide fra Jorden, og det ikke med maledede, men med ophoiede, i Steen hugne, eller af Metal støbte Cifferer, saa man i Mangel af at see dem, kunde tage og føle hvad det var for nogle.

Dette er hele Forslaget. De vil maaskee ansee det for saa ubetydeligt at det ikke er værdt at fremføre. Det vilde Du ikke, dersom De havde været i en af mine Benneres Sted, der engang silde en Aften vilde gaae hjem, men tog Feil af Døren paa det Huus, hvori han nylig var flyttet ind, og hdis Naboehuus havde i Henseende til Dørens Beliggenhed, og den indre Indretning meget tilfælles med det, hvori han boede *). Han fandt nemlig Gadedøren ikke ret lukket, gik ind, op ad Trappen, aabnede Ealsdøren, som heller ikke var i Laas; hørde en, som han troede sin Contubernal, snørke i Sengen, flødte sig altsaa af og krøb i Seng. Noget efter aabnes atter Døren,

*) Anekdoten er ikke digtet, men overensstemmende med hvad engang for nogle Aar siden virkelig tildrog sig her i Byen.

ren; en træder ind, smækker Slåaen op, og med bestemte Trin gaaer frem i Værelset. Ei lidet heed om Hovedet laver min Ven sig til at tale til den formeente Fremmede, da denne støder paa et Par ikke formodede Stovler for ved Sengen. Der begynder en skrækkelig Allarm, da den sidst indkomne i en ikke venlig Tone fordrer Regnskab for, hviss Stovler det er han snubler over, og opdager, ved i det samme at føle sig for, en mandlig Figur i Sengen. Den forhen snorkende Person vaagner ogsaa, og til min Vens yderlige Forundring taler samme med en qvindelig Stemme. I denne Hurlumhei var ingen Forklaring muelig. Alle tre Personer bleve meget snart saa hoirostede, at en fjerde fra et af Naboværelserne, der endnu ikke var gaaet til Sengs, troede at burde skynde sig til Hielp, eller komme og styre til Rette. Han kom med et Lys i Haanden. De to forhen tause ved hinandens Side sovende Personer vare nu ogsaa komne op af Sengaen, naturligtvis kun tyndt paaklædte. — Lyset viste min Ven, at han havde taget Feil af Huset, var gaaet ind i et næstved hans, havde lagt sig hos Naboens sovende Kone, og vækkedes nu af hendes hjemkomne Mand, der billigen maatte troe sig at have grundet Aarsag til alvorligste Utilfredshed med hvad han har forefandt. At det kostede den arme Feiltagende megen Møie, Besvær, og Bekostning nogenledes at tilfredsstille den for sildig hjemkomne Mand, og saae ham til at troe ham og den arme gamle Kone uskyldige, forstaaer sig

sig af sig selv, og hører ikke videre hid. Men at han havde undgaaet denne Fortrød, naar Huusnummeret havde kunnet falde ham om ei i Dinene saa i Hænderne, var egentligen det, Historien her skulde oplyse, og derved tillige give et Exempel paa min foreslaagne Nummereringsmaades Nytte.

Er det nu just ei værdt at gjøre megen Foranstaltning for at forekomme en saadan dog blot pudseerlig Tildragelse, der alligevel kunielden vil træffe, saa vil Indretningens Nytte i alvorligere og ideligere forekommende Tilfælde neppe behøve Exempler til Oplysning.

For den Læge, der ofte sildig om Aftenen, ja om Natten har Patienter omkring i Byen at besøge, er det ikke ligegyldigt at underkastes at ringe Folk op i tre fire Huse, førend han træffer det rette, helst skal han gaae der og vente i Frost, Storm eller Slud, men for den stakkels Barselkone eller anden Patient, der imidlertid forgiebes maae vente paa hans forsinkede Hielp, vilde det nok være en virkelig og sand Belæiering, om der var en Anstalt, som gjorde at Lægen eller Siordemoderen ikke opholdtes. — Flere Exempler i Mængde blive ikke vanskelige at optænke, hvor det blev sienssynligt, at det var godt, om man endog i Merke kunde vide med Sikkerhed og uden lang spildt Umag at finde det Huus, hvor man havde Vrende.

Saa meget mere nødvendig bliver en saadan Foranstaltning nu, da Husene, formedelt deres foreskrevne Høide, og da man desuden seer dem

næsten hele Gader igiennem saa eens af Bygningsart, blive hinanden saa lige, at man ved hot lys Dag neppe kan kiende dem fra hinanden.

Saa meget lettere kunde ogsaa Forslaget uiværksættes, da endnu saa faae af de nye Huse ere nummererede, og da det, naar Nummerne alligevel skal anstattes, er saa ubetydelig om Forøgelse i Bekostningen, om man lod Tallene giøre saa, at de kunde kiendes endog i Mørke og af den Blinde.

Virkeligen jeg anseer det af en ikke ganske uvigtig Nytte, om Husene bleve nummererede med mine foreslagne sølbare Tal; og meener, det maa skee noksom vilde bevirkes, dersom De i et af Deres Blade vilde overtale de nye Huuseiere til at vælge min angivne Maade. De kunne da ei alene undgaae den Anledning til Besøg af feilgaaende Personer, som den ovenfortalte, saavel som og, om De engang som hiin skulde komme lidt sildt hjem, ei staae Fare for selv at lægge Dem i Naboens Sted; men ogsaa ethvert andet Tilfælde, hvor Forsinkelse og Fortred, formedelst Mangel paa med Visshed at kiende det Huus man skulde ind i, var at befrygte, vilde de derved forebygge.

(Slutningen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 7.

Tiende Aargang.

Fredagen den 16. Februari 1798.

Extract

af

fjerde Quartals Regnskab

for

det forenede Understøttelses - Selskabs

Indtægter og Udgifter

fra 1ste Oct. til 31te Dec. 1797.

Indtægt.

Rdl. R.

Cassa = Beholdningen ved 3die Quartals Afslutning d. N. . . . . 847. 51 $\frac{1}{2}$.

(see Borgervennen 9. Marg. No. 44.)

A. Ugentlige Indkomster:

For Ugebl. 9de Marg. fra No. 39 til 52 incl. og Love til nye Medl. . . . . 808. 31.

B. Quartals-Contingenter:

1) For Quartal. til ult. Sept. dette Aar . . . . . 125. 38.

2) Rest. af forr. Quart. . . . . 20. 4.

145. 42.

C Raans og Forskuds Afbetaling i alt 340.

D. Rent. til 11. Dec. Term. d. N. . . . . 171.

E. Tilfældige Indtægter:

1) Et mig anvist Raan i Spec. Banken til de for i Aar bevilgede Forskuds og Gratific. Udbetaling 800 rd. Spec. beregnet med 25 pro Cento i Cours til dansk Courant 1000 rd.

2) I Anledning af det høitidelige Møde i Frue Kirke den 20. Dec. d. A. er indkommen 302. 68.

1302. $\frac{1}{2}$

Summa Rdl. 3615. $\frac{1}{2}$.

At ovenstaaende 4de Quartals Extract er overeensstemmende med Administrationens Kontrol, bevidner

H. J. Cantor. J. L. Paludan. S. Wassard.

Udgiwt.

	Rdlr. S.
1) De aarlig staaende Udgiwter:	
For Ugebladets Trykning, og Lønningerne i dette Quartal	302. 16.
2) Til de aarlige Pensionister: for dette og forr. Qtaal.	218. 48.
3) Til de efter Repræsentanternes Beslutning den 30te Dec. d. a. for eengang bevil- gede Gratificationer er udbetalt	566.
4) Af de efter samme Resolution for i Aar bevilgede Paa n og Forskud 1310 rd. er ikkun i dette Qtaal. betalt	1260.
5) Extraordinaire Udgiwter:	
a) Betalt paa det under Indtæg- ten anførte Paa n i Spec. Banken i Afdrag 400 rd. Spec. eller DCourant 500 rd. og i Maan. Rente af det bele Paa n	3. 32.
b) I Anledning af det under Ind- tægten anførte hoitidellige Møde betalt til Kapellets Enkekasse, Chorister, Pys, ic.	317. 38.
c) Til adskillige mig anviste Reg- ninger	2. 12.
	822. 82.
Pr. Ball bliver Casse-Beholdningen ved 1797 Aars Udgang	445. 46 $\frac{1}{2}$.
Summa	Rdl. 3615. $\frac{1}{2}$.

Kjøbenhavn, den 31. Dec. 1797.

J. Nagaard,
Selskabets Kasserer.

Anmeldelse.

Sidste Generalforsamling blev forelagt Extract af 4de Kvartals Regnskab, og af General-Regnskabet for afvigte Aar. Dets Revision paatog sig Hr. Professor Krebs og Hr. Litterat. Mangor.

Fra Selskabets 4 Bud var indgivet Ansøgning om en Understøttelse til Brænde m. v. og blev da ethvert af dem tilstaaet en Gratif. af 10 rd.

Mad. Bodenhoff, som sidst i forrige Aar indgik i Selskabet, har haft den Godhed at tilfige det et aarligt velgiørende Biedrag af 40 rd., og allerede til Nytaar udbetalt samme for det forløbne Aar.

Administrationen har modtaget et Brev d. 8. Febr. fra en unævnt Belgiorer, hvori siges at være indsluttet 15 rdlr., som manglede i Udgivernes Bestridelse ved sidste høitidelige Møde; men ved Brevets Nabning fandtes i samme 25. rd. Skulde dette være en Feiltagelse, bedes de 10 rd. afhentede med Legitimation inden Maanedens Udgang paa Grosserer Cantors Contoir, hvis ei bliver den hele Sum beregnet Selskabets Kasse til Indtægt. Indsenderen synes ellers at være misfornøiet over, at der ved det aarlige Møde ei, nu som de forrige Aar var Overskud; men andre have

have agtet den sidste herskende Orden og Stilhed høiere end den tilforn havde Fordeel, da de ansee Modet som en Hættidelighed og ei som Finants Operation.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. S. Wassard.

Brændselbesparing.

Paa en Tid, da Brændet er blevet saa dyrt, mod hvad det forhen var, da nemlig dets Pris paa nogle Aar er stegen til det dobbelte, maa alt, hvad der kunde bidrage til enten at skaffe os for ringere Pris det Brændselmateriale, vi behove, eller sætte os i Stand til med ringere Qvantitet af Brændsel at varme vore Værelser, og fage vor Mad o. s. v. være os saa meget mere velkomment end forhen. Medborgerne havde nok Aarsag til at ansee det som et sandt Bønskestykke, om nogen som kunde, vilde lære os, at komme ud med saa lidt, at vi ved de høiere Priser dog ikke gave mere end forhen ud for denne Artikel, endnu mere om han tillige kunde anvise os Brændsel, der kostede betydeligen mindre end det første, som vi hidindtil brænde.

I Henseende til Konsten at komme ud med lidt Brændsel, mindre end det halve af hvad der nu forbruges, da er samme virkeligen saa bekiendt, at det er synderligt man ikke gandske almindeligen seer den bragt i Udøvelse. Uden at tale om nogen af de mange Slags oeconomiske Kjøkkener, hvor man har drevet det til at kunne koge sin Mad endog blot ved Ilden af et Par Aet Papir, er det nok at nævne Indretningen med de saakaldte Komfyrer i Skorstenene, saaledes som den for nogle Aar siden her, af Kammerraad Witt, i Minerva, med Figurer til blev opgiven, en Indretning der er saa meget simpel, saa lidt bekoftelig, saa aabenlys fordeelagtig, som dertil nok, som er bleven bekiendtgjort, prøvet, og antaget med Bifald her og i andre Lande, som virkelig ogsaa er indført i en Deel Huse, men — dog ikke er almindelig.

I Henseende til Varmen i Værelserne ere Maader, paa hvilke den med mindre Brændsel kan forskaffes, vel ogsaa bekiendte nok, men deels fordre de Anstalter, som ikke ere lette at tilveiebringe, deels er Fordelen ikke saa siensynlig. Af første Slags er Maaden at varme Værelser ved Rør, som fylde med gloende Vanddampe, som og den, der bruges i Drivhusene, ved horizontalgaaende Muurrør, der lede Ilden fra eet Rørsted giennem en lang Række af Værelser.

— Da her saa nylig er afbrændt 900 Huse, og Brændselets stigende Priser just nu saa alvorligen minde Folk om Nyttens af Brændselbesparing, saa er det virkelig lidt underligt, at der, saa vidt vides, ikke i et eeneste af de igien opbyggede 300 nye Huse er gjort Anstalt til en Indretning, der uden Tvivl ikke vilde koste betydeligt mere end Anlægningen af de mange Kaffelovns- og Skorstensrør, som nu betage eller fordærve Pladsen, og, de kostbare Kaffelovne medregnede, ikke engang kunde koste saa meget; en Indretning hvorved nødvendigen meget mere end det halve af hvad der nu bruges til at varme Værelserne ved Kaffelovne, vilde spares, og hvorved man befriedes for disse, hvor stadfælgte og kostbare de end gøres, være sig af Jern, Pottemagertøi, Fildsteen eller hvad man vil, dog unægteligen ikke kionne Tingester i Værelserne. Hvad de under Gulvene eller i Murens skjulte varmeledende Rør angaaer, saa har man i Baaningshuuse vel her ingen Exempler at tage til Mønster; men saa har man jo dog Indretningen for Dinene i alle Drøbhuuse; og vil man underrette sig om hvad Brændsel man der bruger, for at opvarme lige fra October til Mai, Nat og Dag, et Rum, der er saa lidt skikket til at holde Varmen, der staaer paa den platte Jord, bestaaer paa den ene Side af bare Vinduer, er høiere end nogensinde Værelser i de borgerlige Huse,

har endog intet Loft, men allene et Tag der ogsaa bestaaer af Glasrunder, saa vil Beregningen, grundet paa usvigelig Erfaring, snart være giort, og bevise, at der i Hensyn paa Brændselen vilde være afgiort Fordeel ved at indrette sine Huse saa, at Værelserne bleve varmede paa samme Maade som Drivhuse varmes.

Men nu har man ikke denne Indretning, og i allerede opbygte Huse kan den vanskelige eller slet ikke giores. I disse maa man da hielpe sig, som hidtil med Kaffelovne. Disse har man i de seener Eider virkeligen meget forbedret. Ikke at tale om, at man nu kan faae Kaffelovne, der ere meget smukkere end de man før brugte, har man indrettet dem saa, at Varmen trækker omkring i en heel Deel Hvælvinger og Boininger, og derved en Deel af den bliver til Nytte, som ellers foer lige op i Skorstenen og ud i Luften; men, skiondt virkelig, er denne Nytte dog ei endnu meget stor. — Man bruger for en Deel Pottemagerkaffelovne, som ere ret vakke. Men man befinder, at der spares intet ved dem, i det mindste ikke saalænge man holder ved at ansee det, ikke meget opflammende, langsomme Bøgebrænde for den beste Brændsel. Da de desuden, naar de dog engang imellem skulde reengiores, maae tages fra hinanden, derved ere saa godt som ødelagte, saa ere de vel og snarere til større Bekostning end til Besparelse. P.

(Fortsættelsen i næste Blad).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 8.

Tiende Aargang.

Fredagen den 23. Februari 1798.

Brændselbesparing.

(Fortsættelse).

En virkelig Brændebesparelse iagttog man, om man aldeles ikke gav sig af med de meget smaae Jernkaffelovne, som man troer store nok til smaae Værelser. Det er vist, der kan kun lægges lidt i dem af Gangen; men det er ogsaa vist, at man maa lægge desoftere i dem, om man vil at deres liden Overflade skal kunne varme endog et lidet Værelse, og at der spildes forholdsmæssig meget mere af det, der brændes i en liden end i en stikkelig stor Kaffelovn.

Brændselødende er det ogsaa, at lade Værelserne uden Betræk eller Paneel staae med de bare Muurvægge. Et saaledes ubeklædt Værelse varmes nødvendiggen langsommere, og bliver, naar det og engang er opvarmet, langt hastigere koldt igien, end naar der er betrukket eller panelet. Er
fa

faringen beviser det, og Marsagen er aldeles begribelig. Muren er i sin Natur koldere end Træ, Lærret eller Papiir. Den fra Ovenen udstrømmende varmfylde Luft affætter, naar den berører den kolde Muur, meget mere af Varmen, det er, affioles mere og snarere, end naar den støder paa Træ eller Betræk. Muren bliver snart aldrig ret opvarmet, thi formedelt Stenens og Kalkens varmeledende Kraft (hvilken Træ, Lærret, Papiir have i ulige ringere Grad) fordeles den Varme, Væggen trækker i sig, over dens hele indre Massa, og gaaer derpaa ud udenfor, men Værelset vedbliver at være koldt. Just vore Fattige maa derfor forbruge mere Brændsel i dens pragtlose Baaning, end de Rige og Fornemme i deres med Tapeter rigeligen klædte Gemakker.

Endeligen forholdsviis udfordre smaa og smalle Værelser mere Brændsel, om ei for at blive, saa dog for at holdes, varme, end de større. Væggene omkring den Plads, der skal opvarmes, er det, som sluger Varmen i sig; men der er i Forhold mere Væg i smaa end i store Værelser. Vilde man afdele en stor Sal i tre fire mindre, saa kunde man ikke nær med det Brændsel varme disse tre fire smaa, som før den ene store Sal, skiondt de derfor vel ikke reent ud vilde fordre tre fire Gange saa meget Brændsel.

Disse Anmærkninger, saa almindelige, saa simple, paa dansk eensfoldige om man vil, de end-

og

ogsaa ere, kunne maaskee alligevel ikke være overflødige. Væd end hele Verden dem, og antager dem for sande og rigtige, som de ved ringeste Eftertanke ville befindes; de oversees dog saa ofte, at det vel er værd at erindres om dem.

Fias, vil maaskee nogen sige: skal Fattigfolk da betale Leie af store betrukne Sale med Tre Stages Kaffelovne? — Stakler som have Nød for at udrede en halv Snees Daler om Aaret i Huusleie, skulde man anvise for at spare Brænde, til at leie sig ind for et Par hundrede Rigsdaler! — O Jugendlunde; thi det forstaaer sig vel af sig selv, at den som har kun lidt, maa tage Leiligheden som den kan falde. Men man har her endnu ikke bygget synderlig for den Fattige, for den, der kun kan betale nogle faae Rigsdaler Huusleie. — For dem, som nu vilde bygge, kunde de givne Anmærkninger, optagne uden Kritikfling og Haan, dog nok indeholde et og andet, ikke ganske ubrugbart.

Naar en, der bygger for smaae og fattige Familier, passer at indrette Leiligheden saa, at Bærelserne ikke blive for smalle, men saavidt mueligt i ligesidede Firkanter, saa sørger han derved paa engang best baade for sin Fordeel og for den tilkommende Beboers, i Hensyn paa Plads, som og for Varmen. I mange smaa Huse sees tydeligen, at derpaa forhen ikke har været tænkt. Dersom han nu i deslige Baaninger — han indrette dem i overrigt saa sparsommeligen han vil — jo mindre bes

fo:

Kjøsteligst desbedre — lader Stuerne betræffe med grovt Lærret, hvilket for et Værelse af en 6 Alens Quadrat, henved 4 Alen høit, ikke kan koste 10 rd., og flistre derpaa et Papiir-Betræk, som ikke kan koste 4 rd., saa udgør dette kun 14 rd., men, med det dertil hørende Snedker- og andet Arbeid, endda, naar han ei uden Fornødenhed vil giøre Udgiøten høi, vist ikke i alt over 30 rd. Renten deraf er ikke halvottende Mark. — Men den Fattige, som skal leie hos ham, handler saare viseligen og fordeeltigen, om han giver ham hvad en halv Favn Brænde koster, mere i Huusleie for et saadant Værelse, end for et ubetruffet og smallere; thi der skal sikkerligen over en halv Favn Brænde mere i sidste Fald til at faae det saa varmt, at han der kan forrette sin Syssel. Byggeren vil altsaa sørge rigeligen for sit eget, i det han sørger for den Fattiges, Løb, ved at giøre denne Smule Bekostning. Hvad er dertil denne i Ligning mod hvad Grund og Bygning fordrer? Lad ham spare paa hvad de udvortes Zirater, man er saa ødsel med, og som paa deilige Baaninger uden Tvivl klæde saare slet, eller maaskee vilde modtage.

At det anførte vilde være meget ønskeligt og godt, og burde tages til Hierte af hver som nu dog vel engang begynder at bygge for de Fattige, for hvilke vel Slotsmurene og Blokskibet ei længe endnu skal

skal tiene til Skiul, er hvad formodentligen enhver estertænkende Borgerven vil erkiende. Men derved seer man endnu slet ikke den hiulpsne, som maae tage til Takke med den Leilighed, der allerede haveß, og ved hvis Indretning der ikke er tænkt paa Brændselbesparelse. Disse maae nu lade sig nøie med at tænke paa, hvorledes de best komme ud med Brændselen i de Værelser de have; og hvad Indretning man end gjør eller ikke, er det vel for enhver nyttigt, at opfylde Trangen til Brændsel, som til alt, med saa lidt Materiale og saa lidt Bekostning, som man kan.

Vi betiene os her i Staden af tre Hovedslags Brændsel, nemlig Brænde, Torv og Steenkul.

Af Brænde bruge vi ganske fornemmeligen Høgebrænde. Der forbruges her i Kiøbenhavn aarlig nogle og halvtredstindstyve tusinde Favne Brænde, for det meste Bøg, og herved Halvdelen deraf kommer udenlandsfra. — Hvorvidt vi gjøre vel i, af alle Brændesorter at holde os saa især til Høgebrændet, er ikke saa ganske i det klare, især da man ikke kan tale om hvad andet Slags Brænde koster, saasom det næsten ikke bruges, tilføres eller her finder Ufsætning uden i Nødsfald. Bøg er det dyreste Slags Brænde, og bør efter alle derover anstillede Erfaringer saa være; men om det dog ikke er dyrere, end det i Forhold til dets Nytte mod andre Brændesorter burde være, dette er det, som er uafgiort. I det sidst udkomne Stykke af
 phys.

phys. oeconomisk Bibliothek for Nov. 1797 S. 213 *)
 staaer en grundig Afhandling om Brændeveeds for-
 skiellige indvortes Værd. Derefter er Birkebrænde
 ikke fuldt $\frac{1}{4}$ slettere Brændsel end Bøgebrænde; og
 kunde altsaa, naar Bøgebrænde betales med 10 rd.
 Favnen, uden Tab betales med $7\frac{1}{2}$ rd. — At 10 rd.
 for en Favne Brænde i et Land, som har henimod
 600,000 Tønder Skovland, og sandsynligen 100
 Favne Brænde paa hver Tøndeland, det er i alt
 omtrent 60 Millioner Favne Brænde, hvoraf der
 sandsynligen ikke forbruges stort mere end $\frac{1}{800}$ aar-
 lig — er en alt for ubegribelig høj Priis; at den
 største Deel Jord, som saaledes henligger til Skov,
 er paa den urimeligste Maade spildt; og at Skov-
 eierne synes meget ilde at sørge for deres egen For-
 deel, naar de ikke føre saa meget Brænde til Mar-
 ked under deilige Priser, at disse nødvendigvis maatte
 falde meget, da de synes at kunne falde ret meget,
 og endnu afgive stor Fordeel; — dette lover os med
 Sikkerhed bedre Priser, naagte Brændepriserne
 overalt i Nabolandene ogsaa ere meget høie, og
 Udførselen næsten overalt forbuden. Men dette
 hører ikke egentligen til nærværende Formaal.

Torv er den anden fornemste Brændsel. Ef-
 ter anstillede Forsøg kan man antage at en cubik
 Fod

*) Et Tidsskrift, som, til liden Ære for Tidernes
 Mand, ikke læses og affattes nær saaledes som
 det efter dets virkelig store Værd fortjener; medens
 Piecekrivere og deres Forlæggere finde Udfættning
 for elendige Smørerier i det uendelige.

Fod Bøgebrænde veier 24 Pund, men en cubik Fod veltorret Tørv en Trediedeel mindre, eller kun 16 Pund. Men, ligeledes efter anstillede Forsøg, svare i Vægt 18 Pund Tørv med 16 Pund Bøgebrænde, naar der skal skaffes lige Varme. Til i Vægt at svare imod 1 Favn eller 72 cubik Fod Bøgebrænde, skal der saaledes $1\frac{1}{2}$ Favn eller 108 cubik Fod Tørv; men for at svare i Virkningen mod Brændet fordres endnu over en Niendedeel hvorefter der behøves $121\frac{1}{2}$ cubik Fod Tørv til at give lige saa megen Varme, som en Favn Bøgebrænde. Naar Tørven er 6 Tommer lang, 4 Tommer bred, 2 Tommer tyk, saa skal der 36 Tørv til at udgiøre en cubik Fod, og til at udgiøre $121\frac{1}{2}$ cubik Fod, der svare imod en Favn Brænde, 4374 Tørv, det er $218\frac{1}{2}$ Snes. Koster nu Snesen efter nærværende Priis 7 β ., saa betaler man saa mange Tørv, som svare mod en Favn Brænde, med 15 rd. $89\frac{1}{2}$ β .; men er Tørven, som ofte er Tilfældet, en heel Trediedeel mindre Stykket, saa koste saa mange Tørv, at de svare mod en Favn Brænde over 24 rd., og dersom Spekhøkerne af de fattige tage 10, 12 ja 14 β . Snesen, saa komme de til at betale et saadant Quantum med 30 til 50 rd.

Uf den sidst udkomne Collegialtidende No. 7, Side 108, sees, at der i afvigte Aar er indført til Kiøbenhavn $22,755\frac{1}{2}$ Læs Tørv. Disse Læsses Størrelse er overmaade forskiellig fra 30 til 60 Snes paa

paa hvert Læs, ja meget mere. Antager man at der paa hvert Læs har været 50 Sneese, saa udgør dette $1,137,762\frac{1}{2}$ Sneese, eller det samme som lidt over 5202 Favne Brænde; men Torven a 7 β . Sneesen havde kostet 82,961 rd. 5 Mk.; og Brændet endog til 10 rd. Favnen, havde dog kun kostet 52,020 rd. Torven har saaledes kostet Kjøbenhavn over 30,000 rd. mere end hvad endog til dyreste Priis Brænde i dets Sted vilde have kostet; og for største Dele er det de Fattige, der kjoobe deres Brændsel saa meget dyrt.

(Slutningen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 9.

Tiende Aargang.

Fredagen den 2. Martii 1798.

Brændselbesparing.

(Sintning).

Det er forunderligt, at denne uhyre Priis paa Torven ikke bevæger de Landmænd, der boe Staden nogenledes nær, og eie Torvestiær, til at bringe saadan Mængde hid til Torvs, at der blev Overflod og i det mindste noget billigere Priser. Thi naar, som man af Landmænd have ladet sig opgive, 4 Karle, stiære og sætte i een Dag 14 Læs a 30 Snese, eller 8400 Torv, og hver af disse koste om Dagen 2 Mk., eller alle 4 — 1 rd.. 2 Mk. 2 Qvindfolk i een Dag til at rade

samme Torv, a 1 Mk. 8 ß.	·	3.
2 Dito til at skrue dem	·	3.
og man beregner Kiørselen fra Mosen hjem for 8 ß. hvert Moselæs	I.	I.
faa koste disse 14 Læs eller 8400 Stk., det er 420 Snese Torv Bonden hjemme i hans Gaard		
fun		

3.

3.

hvilke

hvilke paa Torvet a 7 β . Sneseu ere ham 29 rd. 3 Mk. 8 β . værd. — Nu tiører han, som man veed, vel ofte med 30/40 Sneseu til Læs, men der kan ret vel tiøres over 100 Sneseu paa en Vondes vogn, hvilke hiemme kun koste ham 5 Mk. Lad ham da regne sig 1 rd. til Fragt paa sit Læs, saa er hans Udgiut kun 11 Mark, han havde da storligen sin Fordeel om han istedenfor 7 β . fik kun det halve, eller $4\frac{1}{2}$ β . for Sneseu; thi han løste dog for saadant et Læs 4 rd. 4 mk. 2 β ., hvoraf da, Fragt iregnet, 2 rd. 5 mk. 6 β . var reen Gevinst. — 4374 Lørv koste ham ester ovenstaaende Beregning kun 1 rd. 4 mk. 15 β ., og han saaer her næsten 16 rd. for dem. Den Fordeel er for stor, og Lørvens Priis mod Brændet meget for høi. Det er Skam for vor Landmand, at han ei søger sin Fordeel, ved at skaffe os Lørvu for langt bedre Kiøb, ja saa, at Lørvens Priis nedsatte den lige saa skammelig høie Priis paa Brændet, fra vore uforsvarligen store og mange Skove. Men at Lørvu prisen er ublu, bør den fattige vide, for ei at lade sig narre til at tiøbe saaledes i dyre Domme.

Om Steenkul en anden Gang. For denne Sunde kun: Man regner, uden Tvivl med Rette, en Læst Steenkul saa god som 3 Favne Bøgebrænde. Man betaler det altsaa ikke for dyrt, naar Brændet koster 9 a 10 rd. Favnen, med 24 a 26 rd. Læsten, naar man og ikke kan saa det lettere.

Inden det lidet her er foredraget om Brændselbesparing flattes, bør Borgervennen ei forbigaae, ret alvorligen at anbefale sine Læsere Professor Oluffens nyligen begyndte oeconomiske Annaler, som blandt megen anden, vel især Landmanden, men dog ogsaa Byoeconomen høist vigtig Underviisning, indeholde i tvende Afhandlinger, en om Plantager til Brændsel og Tømmer, en anden om Arnestæder, en Rigdom af indlysende Kundskaber om Brændselvæsenet og Brændselbesparing, hvilken ingen, som ansaae det offentlige og private oeconomiske Vel for saa vigtigt som det er, bør vilse undvære at have hentet i Bogen selv, helst da disse høist velskrevne Afhandlingers Form og Foredrag er ligesaa behageligt, som Indholdet lærerigt og grundigt undervisende.

Om Steenkul paa Færøerne m. m.

(Indsendt fra Directionen for det oeconomiske Velfærdsselskab ved Hansen).

Den i Olavii Beskrivelse over Skagen indrykkede Efterretning om Steenkul fra Færøe, kan vel neppe være almindelig bekendt, da den findes i et Skrivt, hvor neppe mange vente eller ville søge den, og dette Skrivt er vel desuden ikke almindelig Læsning. Da det ventelig ikke kan andet end være behageligt for mange, at erfare noget om saa vigtig en Sag; og en almindelig Bekiendtgjørelse derom kunne vække megen Estertanke og Lyst, til at give sig af medjat føre dem i Brug, meddeles herved

et Udtog af samme, tilligemed nogle Anmærknin-
ger, som Hr. Capitain Kyhn, Commandant paa
Færøerne, (nu nærværende her i Byen) har havt den
Godhed at meddele det oekonomiske Vælf. Selskab.

Denne Betænkning slaaer i anførte Beskri-
velse over Skagen S. 30-43, og er af den afdøde
Hr. Professor Krøgenstein, en Mand, hvis hidhø-
rende Indsigter ere Vorgen for dens Værd.

Han prøvede omtrent $\frac{1}{2}$ cubik Fod af de fær-
øiske Steenkul. Det halve af dette lidet Quan-
tum lod han lægge i Kalkelovnen Kl. otte om Mor-
genen. En halv Time efter var Værelset, om-
trent 250 cubik Allen stort, behørigen opvarmet.
Ilden holdt ved til Kl. 11, og Kl. 2 fandt han
endnu Gløder i Asken. Asken selv udgjorde kun to
Haandfulde, og var uden Steenslykker eller Skifer,
der som oftest blive tilbage efter de engelske. —
De kom ikke saa høstig i Brand som de beste en-
gelske, men gæve en stærkere og længer vedholdende
Varme. Skinner af deres Ild var saa stærkt,
at han i en Afstand af 6 Fod kunde antænde en
Svamp formedelsst et 9 Tommers Hjulspil.

Han fandt disse Steenkul efter den udvortes
Anseelse at komme overeens med den Sort, som bru-
ges i de birminghamiske og sheffieldiske Fabriker til fint
Staalarbeid, hvilket af andre Sorter Kul fordærves.

Den største Feil, Steenkul kan have i Brug
til Jern- og andre Metal-Arbeider, er, siger Prof.
Krøgenstein, naar de ere forsynede med Svovl og
arsenicalsk Kies eller Vitriolsyre, som forvandler
Jern og Kobber igien til Erts, gjør det skørt og
for-

forbolder stor Afgang i Metallen. For at vide om de færøiske vare frie derfor, destillerede han et halvt Pund deraf, agtede paa Lugten og Producten i Recipienten, men hverken han eller Hr. Affessor Henkel (den Mand, som har undersøgt og anlagt Steenfulbruddene paa Færøe, en Mand af de afgiorteste hidhørende Indsigter) kunde fornemme mindste Kiendetegn deraf. I Recipienten fandtes blot lidt Vand og Jordbeeg. Ei heller fandtes ringeste Spor til Vitriolsyreus Rærværelse. De kan altsaa uden Fare bruges til de fineste Metalarbejder. Men desuagtet maa man ei fordrø at et vist Slags Steenful skal være lige saa fordeelsagtigt til adskilligt andet Brug, hvortil en anden Sort med mere Fordeel kunde anvendes. S. S. Smedene forlange en hastig stærk Hede, hvorved Kullene maae danne en Skorpe, som bedækker Jernet, saa at Heden ei skal adspredes; alt for at fuldende et stort Dagarbeid. Om end Jernet derved skulde lide Afgang, interesserer dette dog mindre, end Smedenes Kost og Løn, som igien vindes ved hastigt Arbeid. Vindovns Kul kan ellers bruges til Smedearbeid. — Endskiøndt Bryggerne og Sukkerrafinadererne ogsaa forlange hastig Hede til Kogningen, saa ville disse Kul ved nogen Forandring med Risten under Kiedlerne, og ved Banen i at omgaaes med dem, kunne opfylde deres Hensigter, og tillige Kiedlerne ved disse Kul bedre blive conserverede end ved de engelske. Men naar ogsaa hverken hine eller disse skulde finde Regning ved

ved de færøiske, saa ere de dog sikkerligen nyttige til at brænde i Bindsøve, og bedre bertil end de (Engelske *).

Beliggenheden af de færøiske Steenful er saa fordeelig, baade for at vinde dem og bringe dem til Skibene, at, siger Prof. Kragenstein, han i ingen Efterretning om Steenfulsgruber har fundet et saa beqvemt Sted. — Efter Hr. Henkels Skønnende er Fjølens Længde omtrent 6000 og Middelsbredden 2000 Alen, Høiden af rene Kul $2\frac{1}{2}$ Alen; den indeholder altsaa 30,000,000 cubic Alen, eller 240 Millioner cubic Fod, som udgjør 48 Millioner Tønder, $2\frac{2}{3}$ Millioner Læster Steenful, forudsat at Fjølens er overalt lige mægtig, som den synes at være, da den er at see paa begge Sider af Fjeldet. Naar hvert Aar for 1000 Huusholdninger deraf indførtes 3000 Læster a 10 rd., saa kunde Fjølens holde ud i 800 Aar, og indbringe 26 Millioner Rdlr. **). Til

*) Omendkjendt her bliver fremsat det bedste Vidnesbyrd om de færøiske Steenful; saa maae man dog bemærke, at den ansøgte Prøve blev foretaget med et ubetydeligt lidet Stykke, og man derfor ikke ret vel kan gjøre den Slutning i det Hele, at de færøiske Steenful skal være aldeles frie for Svovl eller Vitriolsyre. I hvorvidt samme altsaa kan være tjenlige til Smedens Brug, maa ved andre Undersøgelser, naar f. Ex. en Ladning af disse Kul bliver bragt til Rigsbemyndigheden, nærmere blive decideret. Vil man brænde samme i Bindsøve eller andre Øve, da vil man vist finde sin Regning derved, og ikke savne de Engelske.
Kyhns Num.

**) Derved finder jeg ikke andet at erindre, end at Fjølens Høide maaskee er antaget for rigelig;
men

Til Slutning vil man af sal. Professorens Betænkning kun gientage, at han i Enden af samme endnu nævner Steenkulanvæisningen paa Bornholm, (hvilken Regjeringen i afviste Aar atter har begyndt at lade undersøge, ei uden Haab om at der ogsaa vil findes god Forraad, saa meget vigtigere endog

men naar samme ogsaa er mindre s. Er kun 2 Alen eller $1\frac{1}{2}$ Alen; saa er det dog allertid et Forraad Steenkul, som fortjener al Opmærksomhed. Hvad Flørens egentlige Beliggenhed angår; saa kan jeg, efter at have taget samme 2 Gange i Diesyn, meddele derom følgende Efterretning:

En Fierding Wei, fra og paa Vest-Siden af Qvalboe under Grimshøidet, stiger Steenkul-Fløren ud af Søen, og viser sig herfra bestaaende omtrent $\frac{1}{2}$ Mile, langs den den vestlige Kyst af Sudeboe lige nægtig, og ender sig ved Bengdelauget Kameien i Fjeldet Olesende, omtrent 600 Alen over Sø-Spillet.

Paa Søndre Side af Qvalboe-Fjorden, omtrent $\frac{1}{4}$ Mil fra Kulløsten (det Sted hvor Steenkullene blive indskibede,) ved Hiernenæs, stiger ligeledes Steenkul-Fløren ud af Søen, og tager bestandig stigende sin Retning langs med Fjeldet, omkring Præstedalen og Præstefjeldet, hvor den forener sig med Fløren, som kommer frem under Grimshøidet. — Imellem Præstefjeldet og den vestlige Side af Præstedalen, i en Høide af omtrent 300 Alen over Søen, har man i de sidste Tider gravet de Steenkul, hvoraf saavel her ved Gruberne, som og ved Stranden stige omtrent 1000 Tønder; hvoraf dog en Deel ere forvittrede, siden de i nogle Aar have været udsatte for den frie Luft og uden Bedækning.

endog, som det er os saa meget nærmere og beleiligere) og endnu at han har Formodning om, at den helsingborgske Steenkulfløze kommer op for Dagen igien her i Siælland, i en Egn ved Fredesund, hvor han 1763 havde bemærket et Sted, som havde al Anseelse derefter, og som han erklarede sig villig til at anvise, for at lade det undersøge med et Jordboer.

Saavidt af sal. Prof. Kragensteins Betænkning.

Fremdeles finder man og paa den nordre Side af Bronisvaagshavn, Steenkulfløzen, som staaer ud af Soen ved Kroedebonippen, og tager sin Retning bestandig stigende langs med Fjeldet i en krum Linie af omtrent $\frac{3}{4}$ Mile, indtil Hundkare paa den vestlige Side af Suderoe, hvor den ligeledes foreener sig med den fra Grimsfjeldet og Ficensens kommende Flod.

Efter al Formodning maa ogsaa paa den søndre Side af Bronisvaagshavn være Steenkul; hvoraf man ved nøiere Undersøgninger kunde blive overbevist.

Uf det Foregaaende vil man altsaa med Vished af et Situations Kaart over Suderoe, finde: at Steenkulfløzens egentlige Belligenhed strækker sig fra Nordost til Sydvest, og udgior et af de forskjellige Lag, hvoraf denne De bestaaer.

Veie fra Kul-Minerne til Ladnings-Pladsen er $\frac{3}{4}$ Mil; og fra første ned i Dalen omtrent 1400 Alen, som først maac repareres, førend de her liggende Kul kan transporteres ned til Stranden.

Til at indlade Steenkullene, kan man bygge en Broe af Bukke, som belægges med Bræder, fra Strandbredden indtil Skibet, eller ogsaa man fører Steenkullene i store Vaade ombord; saavel disse som hvad der udfordres til Broen, har man paa Stedet.

Foruden at her er en god Anker-Plads, saa er ogsaa for et par Aar siden i Nærheden af Kulstofen, en meget stor Jernstabel med Ring bleven nedsat, hvorved et Skib meget god kan forsoie sig.

Abb., den 18. Febr. 1798. S. C. Kuhn.
(Slutningen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 10.

Tiende Aargang.

Fredagen den 9. Martii 1798.

Anmeldelse.

S Generalforsamling den 5. Febr. sidstleden bleve følgende nye Repræsentantere valgte, efterat Klassifikationernes Forslag vare indhentedede.

1ste Klassifikation.

Hr. Kammerherre Giedde

(Her udgik ingen, da der endnu er vacante Pladse.)

2den Klassifikation.

— Kasserer Worgaard

— Etatsraad Hansteen

istedenfor:

— Justitsraad Pontoppidan, og

— Sekretair Hofsted, der udgik som ældste.

3die Klassifikation.

— Kaptain Ahrenfeldt

— Lieutenant Fabricius

istedenfor:

— Kapt. Wulff, og

— Gen. Adjut. Kosved, der udgik som ældste.

4de Klassifikation.

Hr. Lieutenant Restorff

— Regim. Quarttermester Flor

istedenfor:

— Kaptein Kloumann, og

— — — Low, der gik af som ældste,

5te Klassifikation.

— Pastor Hiorth

istedenfor:

— Pastor Benzon, som er bortreist.

(Ejllige træder Pastor Paludan tilbage iblandt
Repræsentantere.

6te Klassifikation.

— Litteratus Dreier

— Professor Münther.

istedenfor:

— Committeret Pram som ældst, og

— Doktor Bøtcher, som er bortreist.

7de Klassifikation.

— Grosserer Bungen

— Sukker-Kaff. Madsen

istedenfor:

— Banko-Kommissair Larsen, og

— Konsul Gustmeier, der udgik som ældste.

8de Klassifikation.

— Isenkrammer Lynge

— Tøehandler Standrup

— Vinhandler Sørensen

— Hørkrammer Siorup

istedenfor :

- Hr. Thehandler Larsen
 — Hørkræmmer Petersen
 — Klædekræmmer Wasserfald
 — Jsentkræmmer Faber, der udgik som ældste.
 9de Klassifikation.

- Parykmager Bang
 — Skomager King
 — Tommermester Zimmer
 — Bødkermester Knop

istedenfor :

- Skomager Greither
 — Guldsmed Lund
 — Garver Kühnel
 — Stræder Jækel, der afgik som ældste.
 10de Klassifikation.

- Riibmand Jacob Henriques
 — Boghandier Stadthagen

istedenfor :

- Fabrikør Italiender, og
 — Riibmand M. Wallich, der udgik som ældste.

Administrationen for det forenede Under-
 støttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. S. Wassard.

Om Steenful paa Færøerne m. m.

(Slutning).

Da Hr. Secret. Bradt tilforn havde disse Kul til Salg for det kongel. Rentekammer, var man meget ligegyldig derved, og det var neppe nogen ville kiøbe dem for 10 rd. Læsten, hvortil Narfagen kunde være, 1) de Engelskes daværende lave Priis, 2) at Brændselmangelen ikke var saa stor og dets Priis omtrent det halve hvad den nu er, 3) Ukyndighed hos Mængden om Kullenes Godhed, Fordom mod alt nyt især eget. — I Nar vilde de formodentlig være tierkomne, allerhelst alle dermed anstillede Prøver have bevidnet deres Godhed. — Jeg kiender forskiellige Borgere, hvori blant en Kleinsmed, som dengang vare særdeles velfornøiede med dem. Paa Holmen har man ved Prøver og erfaret deres Godhed. Mange af de Skotske ere maadelige nok.

Middelprisen her paa disse hidtil kan antages at have været 15 a 17 rd.

Det oekonomiske Velfærd Selskab har erhholdet det kongel. Rentekammers Tilladelse, paa visse Vilkaar at faae et Par Ladninger herover, og der søges nu Fragter eller Leilighed til at faae dem overførte. Lykkes dette, saa kan man paa ny see deres Godhed, og erfare til hvad Priis man kan skaffe

skaffe dem hid; endskjønt nu Tiden er gunstig, da Brændselsprisen er saa høi, især om Krigen skulde standse de Skotskes Hidbringelse; saa er den igien ugunstig ved Mangelen af Fragter og disses høie Priser.

Har ikke Læsten af de engelske eller skotske koflet 27 a 30 rd. hos Høkerne? Skulle man da frygte for at faae de færøiske betalte, naar kun Staden kunde tilstrækkelig forsynes dermed, og ingen andre vare at faae billigere? og skulde de ikke kunne betale hvad et Skibs Udredning kunde koste, naar en Beskyttelse, som ingen Fordeel søger paa dem, selv havde Skibe at lade dem hente med? I London har man Steenkul lige for Døren, og tager dem dog langt fra i Landet; hvorfor skulde Kiøbenhavn ikke kunne giøre det samme, naar denne Vare alligevel ikke bliver dyrere for Forbrugeren, end han kan kiøbe de fremmede for, og ikke engang saa dyr som Brænde var for et par Aar siden, men beqvemmere at bruge.

Ikke at tale om de mange Hænder, som derved sysselsattes, og den Mængde Esfolk som dannedes derved; saa vilde dog den største Deel af Bengene circulere i Kiøbenhavn, thi Skibenes Udredning og Fragt vilde medtage det meste. Kullene selv bleve ikke nogen dyr Vare paa Færøe. I England leveres Lønden af Kul til Dagen ved Gruben for 8 s. dansk, og et Læs med 2 Heste koster tiert $\frac{1}{2}$ Mil. dansk ikke mere end $\frac{1}{2}$ rd. Species med Kul og alt.

Naar

Naar man antager at en Mand om Dagen kan brække en 50 Tønder Kul, saa kan umuelig hver Tønde komme meget i Arbeidsløn. Gruben holder; altsaa kunne de og let transporteres ud, da Veien fra Gruben til Stranden ikke er længere end omtrent fra Kiøbenhavn til Frederiksberg, og en Læst paa en hældende Vej sikkert kunde føres i to Gange med en Hest; saa kunde Kjørselen endog ved Kiøbenhavn ikke komme over 1 rd. pr. Læst.

Der behøves ingen Maskiner eller store Anstalter, ingen kostbar Grubebygning, ingen Kanalers Anlæg, ingen Dampmaskiner, som England har maattet vove at gjøre ved sine Gruber, der have kostet utroelige Summer, førend man kunde finde dem, og meget Arbeide og Hazard, før man kom saa dybt ned at man naaede de gode Kul.

Men her er ingen Summer at vove i det uviste; her kan alting sees og beregnes; her er alting simpelt, sikkert, let og parat.

Kunde Steenkullene paa Disco i Grønland ikke bruges til at udkøge Eranden strax, siden Fiskene fanges borte fra Landet og strax indpakkes; saa kunne dog vel i Mangel af Fangst nogle medtages; de ere og nok saa gode som de Færøiske, kunde ligeledes ikke Grønlandsfarene; og de som fare paa Irland og Skotland fra Norge af med Sommer, og dog gaae Færøe forbi og baglastede hjem, ligesaa godt anløbe dem og medtage Steenkul? Og skulde ildfortærende Anlæg, saasom Saltsyderier, Glasværk

værker m. m. ei maaskee med Fordeel kunne anlægges der.

Færvernes Havne fryse aldrig til; der er mange gode, hvorom kan sees Evabo om de Færøiske Havne.

Vinteren er mildere der end i Kiøbenhavn, og Farten har mindre Vanskelighed end mange andre Farvandes. Kortet derover af Capt. Floor siger, at Kysten er god, og intet at frygte uden hvad man seer.

Hvo, der veed noget om Steenkul paa Sieland, gjorde uden Tvivl det almene Vel en sand Tjeneste, om de bekiendtgjorde det.

A. Haysen.

Om Colquhouns Bog, kaldet Politiet i London.

Oversat udaf Wielands Mercur 1798. 1.

London er i mere end en Henseende det samme for den ny europæiske Verden, som hin Stædernes Dronning paa de 7 Høie var for den gamle Verdenskreds. Allerede 1710 foretog en fransk Emigrant, navnlig de Soulligne, sig i et eget Skrift at trække Parallele imellem det gamle Rom og det ny London, hvorved han, for at tilvejebringe behørig Forhold imellem London og hin Oldtidens Kiempestad, anseelig forringer det Antal
paa

paa et Par Millioner, som de to Philologer Lipsius og Boësius har samlet sammen der, hvori han ogsaa har Ret, naar man ikke regner Slaverne med. Hvor meget mere passende og noie maatte ikke saadan en Sammenligning være i vore Dage, da denne uhyre By er, for at bruge en vittig engelsk Talemaade, løbet ud af Byen (run out of the town), og har opslugt den hele omgrændsende Egn i nogle Miles Omfang! Istedenfor at det gamle Rom's Interesse var grundet paa Vaabensfærdighed og Erobringsplaner, saa beroer Londons paa Albions Trævolde, Krigs- og Coffardieskibe, samt paa at være næsten allene i Besiddelse af hele Verdens Handel, og er blot merkantilt, ligesom overhovedet i det sidste Par Aarhundreder, næsten alle Krige og store Begivenheder have dreiet sig om Kolonieerhvervelse og Handelspolitik.

(Fortsættelsen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. II.

Tiende Aargang.

Fredagen den 16. Martii 1798.

Om Colquhouns Bog, kaldet Politiet i London.

(Fortsættelse).

Nom havde sin store Havn først ved Udløbet af Eiberen, og den var blot en Stapelstad for den passive romerske Handel, hvorhen Gloderne fra Cadix, Marseille, Utica, Alexandrien og det sorte Hav, bragde de mangehaande Sorter Luxusvare. Men Londons umaalelige Magt og Storhed bestaaer netop mest deri, at den er Hovedsædet ikke blot for Rigets Forvaltning, men ogsaa for den brittiske Handel saavel i Moderstaten som i alle Colonier og i alle Verdens Parter, med et Ord er Basis for den frygtelige Colos, der med den ene Fod staaer i Bengalen og med den anden i Jamaica eller Antillerne, og er for saa vidt slet ikke for bred, i Forhold til den Masse som hviler paa den. Deraf kommer i London den ubeskrivelige Driftighed og Mylren, den Dag og Nat bestandig vedvarende Hvirvel af Sysselsættelse og Nydelse, som aldrig

nogen Stad hverken i ældre eller nyere Tider har seet Magen til, og som hinc brittiske Gesandtskab til den vise Kien-long savnede i det større og folkerigere Peking. (Account of an Embassy from the King of Great Britain to the Emperor of China. Tom. II. chapr. 3. p. 186.)

Dette berettiger Engeismanden til, at staae frem blant Europas Folkeslag, og uden Betænkning kalde sin ved Themsen tronende Augusta Verdens Hovedstad og Beherskerinde, og, i det han tænker sig som Borger af denne Stad, at see med Ringeagt ned paa alle andre Nationer, der staae til dens Floder, og tjene dens Storhed til Fødders Fodskammel. (See: London considered as the Metropolis of Europe for the operations of Commerce and Finance, en mærkelig Piece, som udkom 1796 i London hos Dulan & Comp.)

En nøiere Kundskab om denne Hovedstad, maa altsaa interessere ikke blot Engelmænd, men ogsaa andre Nationer paa denne Side Canalen, især de Tydske, som just nu mere end nogensinde forholdes i en dels nødvendig, dels skammelig Afhængighed af denne mægtige Herskerinde. Londons Sæder, Levemaade, Konst- og Overdaadighedens Bæde ere blevne Love og Evang for hele det øvrige Europa. De Misbrug og Laster, som der gaae i Evang, ledes igiennem tusinde Canaler, med en utrolig Hastighed ind i vor moralske borgerlige og huslige Forsatninger. Hvo vil altsaa vel være ligegyldig ved en Bog, som fremstiller et Maleri
 over

over Sæderne i London som de nu ere, og documenterer alle sine Udsagn med tilforladelige Bilag? Da Merciers Tableau de Paris først kom ud 1780, eftertrykte man den adskillige gange udenfor Frankrig og solgte mange tusinde Exemplarer.

Man kunde ikke blive fied af at betragte dette med Flid mørkebrant malede Natstykke. Og dog tragtede Mercier mere efter at fremstille Contrastier og giøre Sensation, end at rette og raade Bod paa de Mangler og Misbrug, hvis Cur han ansaae for desperat. Forfatteren til det for et Par Aars Tid siden udfomne Skilderi af London, har en ædler og mere patriotisk Hensigt end blot at opvække Læserens Forundring; han griber Ukrudtet an ved Roden for at faae det udryddet, og, han har selv som en af Byen Londons Øvrigheds personer havt 20 Aars Erfaringer at bygge sine Resultater paa.

Læsere, som ere noget bekiendte med den nyeste engelske Litteratur, vide af adskillige litteraire Blade, at det her tales om er den ædle Skotlænders, Colquhouns, vigtige Afhandling om Politiet i Engellands Hovedstad, (A Treatise on the Police of the Metropolis, containing a Detail of the various Crimes and Misdemeanors — and suggesting Remedies for their Prevention. By a Magistrate.) Jeg har det 4de meget forsegede Oplag for mig (Ed. IV. London 1797. 440 S. i stor Octav), og da man ikke kan vente, at Bogen vil blive heelt oversat paa tydsk, da det Meste ikke kan forstaaes af Andre end dem der have

have meget nøje Kundskaber om det Locale, holder jeg det for min Pligt, at gjøre mine Landsmænd opmærksomme paa den, ved her at levere nogle almeenforstaaelige Extracter deraf.

Ifølge offentlige Efterretninger, har Professorene i Glasgow sendt deres fortjente Landsmand Diplom som Doctor Juris til Legn paa deres Afgtelse. Ogsaa har Ministrerne, dem Colquhoun forresten aldrig skaaner i sit Verk, forhjulpet ham til en højere Magistratspost i London. Men den herligste og sødeste Belønning for saa ivrig en Patriot og saa dydig en Mand vilde det være, om han ved Skriftet opnaaede sit tilsigtede Maal, om den ædle engelske Nation vaagnede af sin Dødsflummer, hvori den ved Randen af sin hele Korfatnings uundgaaelige Omstyrting af en ondskabsfuld Bande af politiske Endormeurs er inddyffet paa begge Indiernes Guldklumper, om alle Partier venstabelig blev enige om, at foretage en Hovedreformation ved de dels for strænge dels for milde Criminallove, ved Fængslerne, og ved Politivæsenet. Den Tid har rigtig nok været i Engelland, at de Evangslove, som nødvendig hore til et godt indrettet Politi, formedelt Nationens Stenning og Korfatning og Almenaand ansaaes for at være Indgrib i huslig og borgerlig Frihed; at man ikke engang havde Ordet Politi i Sproget; og at en Britter ansaae det for et Fortrin ved sin Constitution, at han ikke var udsat for Politibetientere, Spioner, og Angivere, men nød uforspyret personlig Frihed. Men

den

dengang var ogsaa' huslig og offentlig Dyd endnu i Cours; enhver Gentleman og tidt selv den lave Pobel, haandhaevde i Modsfald Ret og Retfærdighed, saasnart Noget vovede at krænke Reglerne for Anstændighed og gode Sæder. Dengang var der endnu ikke 3000 Markandiserbode og Tyve-smuthuller i London; heller ingen Klubber hvori Domestiquer undervises i Maaden at bestiale deres Herkaber paa; og ikke de halvhundrede Spillehuse, hvor Damer af første Rang ved durkdrevne Filourer af Opvartere trække Urfarne op; der blev da ikke staaen for 2 Millioner Pd. Sterling aarlig i London. Dengang havde Folk endnu nogen Kolelse af Væere og Skam. Nu er Lasten voxet sig selv over Hovedet; med Jernpande trodser den Straffelovene, og bliver mere forstokket og trædsk efter hver Afstraffelse, naar Straffen ikke bestaaer i at sendes enten til Jacksons Bay eller til det Land hvorfra endnu Jugen er kommen tilbage.

Det være mig tilladt, at slutte denne min Indledning med de Ord, som en, min Ven i Engelland skrev mig til, da han sendte mig dette Verk, som et af de vigtigste der er udkommen i Engelland siden Howards og Kumsfords*).

„Jeg tænkte i Forstningen jeg vilde have be-
 „tegnat Dem de Steder, som mest maatte kunne
 „int

*) Den danske Oversætter kan her ikke undlade at ut-
 tre sin Glæde over, at vi saae Kumsfords Skrifter
 paa dansk, allerhelst de ere faldne i saa gode Hæn-
 der som vor talentrige Professor Muffens.

„interessere uden for Engelland; men ved atter at
 „læse efter, finder jeg, at ingen Afdeling i Bogen
 „er uvigtig for Menneskevennen. Dog maa De
 „især lægge Mærke til de Reflexioner, som Col-
 „quhoun anstiller over den endnu gjeldende brit-
 „tiske Lovgivning. Intet kan være mere abge-
 „smagt og mangelagtigt end disse Love, som for
 „længe siden har overlevet sig selv. Eller, er den
 „Forfører der forstaaer den Konst at lokke min Kone
 „eller Datter i sine Garn uskyldig, naar den Staf-
 „kel der stjaeler et Brød eller en Høne bliver dømt
 „til at hænges? og saaledes er det dog efter de en-
 „gelske Loves Medfør. — En af Londons største
 „Ulykker er den uhyre Mængde af Bertshuse, og
 „de Marstandiserbode som man uden for London
 „intet Begreb kan gjøre sig om. Ogsaa maa man
 „lægge Mærke til den hele Armee af Lediggængere
 „i alle Stænder, der leve af deres Midler, eller
 „af deres Vittighed, som det heder i en engelsk
 „Talemaade. De ere en Pest for Hovedstaden. —
 „Det forholder sig, som jeg mere end engang
 „mundtlig har sagt dem, at i London paares den
 „frygteligste Ubarmhertighed med den ædelste Bel-
 „dædighed. En Fremmed vil snarere faae den
 „første at føle end den sidste. Alle Fremmede,
 „som onste at lære at kiende London, skulde læse
 „og vel overveie dette Skrift.“ ic.

S. 373 o. f. i Colquhoun's Bog.

Engellands Hovedstad indbefatter, foruden London, Westminster og Southwark, ikke mindre end 45 Landsbyer, der nu meget ere udvidede, ikke at tale om en stor Mængde Bygninger som ligge enkelte i Egnen derved. Den er næsten 8 engelske Mile lang, 3 Mile bred i det mindste, og 26 Mil i Omkreds; den indeholder over 8000 Gader og Stræder, 65 fri Pladse, og 162,000 Baaningehuse, Oplagshuse, og andre Bygninger. Her er henimod 500 Kirker og Kapeller, nemlig 246 Kirker og Kapeller af den biskoppelige Kirke, og 187 Andagtshuse for andre Religionsparthier og Sectar. — Antallet af Londons Indvaanere regnes, saalænge Parlamentet varer, for at være 1,250,000.

Antallet af Skoler og Opdragelsesanstalter, saavel offentlige som private, beløber sig til 4050; foruden en Mængde andre Instituter til at fremme Religion og gode Sæder. Her er 10 Selskaber for Konster og Videnskaber; og henimod to tusinde milde Stiftelser for Fattige, Syge og Nødlidende.

Naar man betænker den uendelige Mængde af ypperlige og prisværdige Anstalter, som man vel ikke kan vente alle skulle være fuldkomne, men der dog saavel i Henseende til deres vide Omfang, som Stifternes og Vedligeholdernes Kundhed og Edelmødighed kan hede uforlignelige, og geraade Britternes Nationalkarakter til største Ære; saa falder man i den største Forundring over, at man
hos

Hos Londons Indvaanere ikke sporer bedre Følger deraf, enten med Hensyn til Sædelighed eller til Afvending af den gyselige Elendighed hos de laveste Folkelasser, der ingensteds sees i den Grad som i London. Forundringen voxer, naar man hører, at den Summe som Byen London allene aarlig er lægger til Fattiges Understøttelse, dels i bestemte dels i frivillige Afgifter, beløber sig til en 330,000 Pund Sterling.

S. 410 o. f.

Da London ikke allene er Sædet for Regieringen, Rettens Pleie, Videnskaberne og de skionne Konster, samt Opholdsstedet for Adelen og de rigeste Herrer fra alle Dele af den brittiske Stat; men ogsaa er Oplagsstedet for alle Landets Manufacturvarer, Coloniernes Producter, og fremmede Nationers Eiendomme; saa indsees let, at det ikke allene er den første Handelsstad i Verden for nærværende Tid, men at det ogsaa er en af de største og anseeligste Manufacturstæder, en Stapelstad, hvis Vareforraad i Omfang, Størrelse og Værd ikke har sin lige paa hele Kloden.

(Fortsættelsen følger.)

17.

Det under Navn Philaletes indsendte Stykke, kan afhentes i Bogtrykkeriet, hvor det efter Forlangende er indlagt.

Kommis. til Borgervens-
bladets Udgivelse.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 12.

Tiende Aargang.

Fredagen den 23. Martii 1798.

Anmeldelse.

Mandagen den 26. Martii Kl. 5 Eftermiddag, bliver Generalforsamling i det forenede Understøttelse-Selskab paa sædvanligt Sted.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. S. Wassard.

Om Colquhouns Bog, kaldet Politiet i London.

(Slutning).

I Londons Havn allene løbe der aarlig 13,500 Skibe ud og ind, hvis Ladning anslaaes for 70 Millioner Pd. Sterling, og hvoraf Tolden beløber sig til 6 Millioner, foruden Accisen. Foruden denne forfærdelige Mængde Coffardis-skibe, regner man

man over 40,000 Fragtvogne og Karrer, som, belæssede med indenlandske, Colonie eller fremmede Varer, komme og kjøre bort, og bringe en Summa af en 50 Millioner i Omløb. Det umaadelig store Forraad af Kjøbmandsgods og andre Vareder ere opstablede i Comagaziner, Sommerpladse, Manufactur og Pakhuse, kan man ansætte i det mindste til 50 Millioner; ikke at regne de rørlige Artikler i Krigs- og Transportskibene, i de adskillige Arsenaler, Skibsverfter og Oplag i Tower i London, i Deptford, Woolwich, Scheerness, og andre mindre Magaziner, som vel er 50 Millioners Værd: saa at den totale Summa af alle rørlige Ejendomme i London, beløber sig til 220 Millioner Pund Sterling. Ifølge dette Overslag, som snarere er for lavt end for højt, vil det kunne skjønnes, at den af mig angivne Sum af 2,000,000 Pd. der aarlighaars stjæles i London, ikke er saa utrolig, da det neppe er 1 Procent.

S. 33.

Man veed, efter en temmelig nøje Beregning, at der i London hver Morgen staae over tyve Tusind Mennesker op, uden at vide hvorfra de den Dag skal faae Føden, og hvor de den følgende Nat skal faae Husly.

E. 35.

I og nær ved London er der nu 5204 private legerede Krohuse, og man regner at den lave arbejdende Almue, i disse Lediggangss og Lidelighedss Smuthuller, fortærer aarlig Al og Brændevin over for 3 Millioner Pd. Sterl. Her seer man ofte Forældre med deres Børn i to Dage lægge saa meget øde, som de magelig kunde have levet af den hele Uge; foruden det at de ødelægge deres Sundhed, spille Tiden, og vænne Børnene til at svire og stjæle.

Antallet paa de Personer, som i og ved London leve af og berige sig ved lastværdige, ulovlige og umoraliske Handlinger, kan temmelig tilforlædelig ansættes til 115,000. Dertil høre de utallige Arter af Lyve, Epitsbuber, Bedragere, falske Myntere. Hver Klasse Bedragere har i det Engelske sine egne Benævnelser, som Burglars, Pickpockets, Sharpers, Swindlers, Highway Robbers, River-Pirates o. s. f. Hertil maa og regnes en stor Hoben Joder (hvoraf der i London er en 20,000) som, da de ikke udøve nogen Haandtering og ikke lære noget Haandværk, for største Delen leve af Snyderi, eller, som Engellænderne kalde det, af deres Wittighed. Under det Paaflud at kjøbe gamle Klæder, og andet Skramleri, flakke de omkring, kjøbe Lyvekoster for en Baggatel, og sætte falske Penge i Omløb.

Et eget Slags Bedragere, som fortjener at lægges Mærke til, er Spaamænd og Stjerneudtydere. De bedrage paa en skjændig Maade den lettroende Almue med at foregive, at de af Stjernerne kan vide forud hvad der skal skee, hvor det som er spaalet er bleven af, hvad Tal der skal komme ud i Lotteriet, o. s. v. Daarskab og Kasserie gaaer saa vidt hos den ringere Almue, at denne selv formorer den Ulykke, som Lotteriet forarsager, derved, at den betaler Spaamanden Penge forud, at han skal sige dem de lykkelige Nummere, som de saa sætte paa. En af disse Bedragere, som levede i London adskillige Aar, skal paa denne Maade have haft i aarlige Indtægter 300 Rb. Han kaldte sig selv i Anmeldelser Stjerneudtyder, og tilbød Herrer og Damer Underretning angaaende Handel og Wandel, Land- og Søreiser, Giftermaal, Børn, Processer, fraværende Venner o. s. v, samt kunde nøjagtig stille deres Nativitet. Taxten derfor var en halv Krone.

G. 411.

Det aarlige Beløb af Værdien af hvad der paa saa mange tusinde Maader sæles i og ved London, udgjør omtrent 2,100,000 Pd. Sterl. Denne Summe, saa stor den end er, finder man meget begribelig, naar man tænker sig den uhyre

Masse

Masse af Vare og Effecter der bestandig er i Om-
løb, de slette Politianstalter, og de upassende Love.
Man kan derved tillige gjøre sig en Forestilling om
Sædernes totale Fordærvelse, hvorved tillige kom-
mer i Betragtning, at iblant dem som gjøre sig
skyldige i disse Forbrydelser, findes Personer, hvis
Rang og Stand burde fritage dem for den Mis-
tanke, at de kunde være med at bedrage eller hæle
med Bedragere og dem som berige sig paa Ratio-
nens Beføstning. Man seer ellers heraf, hvilken
ringe Deel af det der aarlig plyndres af offentlig
og privat Eiendom, kommer paa de Forbryderes
Regning, som der ved de Voldsomheder som de
begaae bliver lagt Mærke til, og som gemenlig
faae Skyld for alt hvad Ondt der skeer.

S. 47.

I London og andre Steder hvor der er Skibs-
værfter, finder man et Slags Kræmere, hvis An-
tal i senere Tid meget har tiltaget; de har aabne
Boder og handle med gamle Klæder, Jernfang og
andet Skramlerie. Disse Marskandisere er det næ-
sten altid som kjøbe Lyvekoster, fra Nagler Rog-
ler og Glasbouteiller af, og indtil de kostbareste
Meubler, Guld og Juveler. Af disse Bode er der
nu i London henimod tre tusinde, og de findes især
i Stræder og Smaagader. Saa usfelt deres ud-
vortes Uøseende end er, saa treffer man dog ofte
i Bag-

i Bagværelserne kostbare Sager, især Meubler, som de har tilforhandlet sig for skam Kjøb da det er stjaalne Vare. Den sikre og lette Maade, ved Hjælp af disse Boder, strax at blive af med det Stjaalne for rede Penge, har ganske utroligt bidraget til at Lyverti tager Dyerhaand. Ofte er det Tilfældet, at Lyve og Kovere, Aftenen forud, før de gaae ud paa Fangst, slutte Accord med Hæsterne, saa at de med desto større Sikkerhed kan bringe hvad de har ranet i Behold før det dages.

De groveste Lyvertier begaaes, naar Coffar diefskibe, især Vestindiefarere, losses. Man regner at der ved Udloosningen daglig af hvert Skib stjaales tusind Pund Sukker af Strandcadetterne, (Lumpers). Og Værdien af de vestindiske Vare, som aarlighaars stjaales og ranes bort, beløber sig for Kjøbmænd, Skibsejere og Plantere, efter en sikker Regning til 150,000 Pund Sterling.

De Paafund, Kneb og Spitsbubestregere som herved gaae i Svang, ere utallige. Foruden de hemmelige og ukiendelige Spitsbuber er der hele Bander af driftige Forbrydere, som ere bekendte under Navnet River-Pirates (Strandrovare). De har egne Baade som de om Natten ligge paa Lur i paa Themsen, og med Gævalt borttage de hvad de kan faae fat paa naar et Fahrtsj lander eller skal losse; især passe de paa enten naar Matroserne sove, eller ikke ere mandstærke nok til at gjøre dem Modstand.

For at gjøre sig et Begreb om den store Mængde Mennesker som udgjøre en Del af den Bande der lever af Ran og Vold, behøver man kun at see Listen efter paa de Arrestantere, som i de sidste 4 Aar ere blevne løsladte af Fængslerne i og ved London. De udgjøre 11,934.

S. 166.

Imblant de 21 Classer, hvori Berkets Forfatter inddeler alle Arter af Bedragere, Gavtyve og Skjelmere i London, er der ogsaa en egen Classe for Tyveqvinder (female Sharpers) (eller Oprækkerster). De klæde sig galant, give sig en Mine som Damer af Stand, komme paa Maskerader, og vise sig endog ved Hobe. Her liste de sig til paa Galla-Dagene at snappe Diamanter og andre Kostbarheder, som godt lade sig skjule. Paa Kongens Fødselsdag 1795 saae man en bekiendt Bedragers Kone ved Couren i en smagfuld Paaklædning. Manden var forklædt som Geistlig, og de stjal begge dengang for 1700 Pds Værdi, uden at blive røbede.

I Engelland er der — ligesom i andre Lande i Europa — foregaaet en stor Forandring siden den franske Revolutions Udbrud. Som Skjelmere og Bedragere tilforn fra alle Stater i Europa strømmede

mede til Paris, saa søge de nu til London, som den bedste Virkekreds for deres Talenter, og det især af to Aarsager. 1) Paris er bleven forarmet, har mistet sin Adel og sine store active Ejendomme; Bedragere og andre liderlige Companer finde nu ikke deres Regning ved at være der, og Hovedstaden har for dem ikke sine forrige Tilløkkelser. 2) Ukyndighed i det engelske Sprog holder nu ikke saa let Mogen tilbage. Dels forstaaes det engelske Sprog nu mere almindelig end tilforn, dels tales det franske Sprog af en stor Mængde af Londons Indvaanere.

B o r g e r = V e n n e n .

No. 13.

Tiende Aargang.

Fredagen den 30. Martii 1798.

Anmeldelse.

I sidste Generalforsamling bleve følgende nye Medlemmer optagne i Selskabet.

1. Grosserer P. Peschier, overordentlig
2. Kammerherre Moltke, Ridder og første Deputeret i Soldkammeret.
3. Pastor Zoffman i Carise
4. Brændeviinsbr. Abildgaard
5. Viinhandler Hein
6. Laqvai Lunds Enke
7. Johan Jochum Gork, Isekræmmerensvend
8. Daniel Linnae, i sin Hustrues Mad. Kosfods No.
9. Strømpefabrikør J. G. Thim
10. Mad. Grønholdt
11. Hr. Hans Staal, Røbm. i Stubbekjøbing
Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.
3. J. Cantor. J. L. Paludan. 5. Wassard.

To fremmede Ministres Beyerntning af Kong Christian IV Aar 1615, og Samtalen ved Taffelet.

Disse to fremmede Ministre vare den svenske og den engelske Gesandt, hvoraf den første, som var Ridsraaden Baron Johan Skytte, har holdt en Journal over sit Gesandtskab til Danmark. Og denne Dagbog er aftrykt i 4 Disputatser udkomne i Upsala 1786, 87.

Gesandterne og nogle af Rigens Raad vare samlede paa Slottet i Forgemakket, da Kongen kommer ud af sit Værelse ind til dem, taler der lidt med dem, gaaer saa foran, og Gesandterne efter ham ind i Spisesalen. Da de havde toet sig, tog Kongen begge Gesandterne ved Haanden og satte dem tilbords jevnstides i Højsædet. Kongen sad paa en Stol foran Bordet, og langs ned ved Bordet lige over for Kongen sad Rigsraaderne Mogens Ulfeldt, Axel Brahe, Ole Rosensparre, Eske Brock, og Christian Holk.

Der kom 4 Anretninger paa Bordet og en Enes Ketter hver gang. Første Anretning bestod af Stege, Poststejer, Vinsupper, Tærter. Iblant Poststejerne vare to Griffe med udstrakte Vinger prægtig malede og forgyldte, og med
Bux

Buxbomblade artig udstafferede. Foran paa Bry-
stet var anbragt det danske Vaaben.

I den anden Anretning vare tvende Bask-
lister bagede i Lignelse af en Hane, og malte
broget; item to fegte Grise med røde Øbler i
Munden, og to Gallerier af store Gjedder. I
det Fad, som stod for Kongen og Gesandterne,
var et Gjeddehoved rejst overende med Leveren i
Munden, og Stykkerne af den laae omkring paa
Fadet bestrøede med Buxbomblade. Midt paa
Bordet stod Halen af samme Gjedde ligeledes
overende. Lillige var der Marsipaner og mange
andre Ketter.

Bed tredie Dragt kom blant Ketterne to
Løver som stod overende paa Fadet, og mellem
Forbenene bar Rigets Vaaben, der var malet
med sine behørigte Farvefordelinger og prydet med
Buxbom. Denne Gang frembares ogsaa Kar-
per, Bageverk, og mange andre kostelige Ketter.

Bed den fjerde Anretning kom der paa Bor-
det 27 Confectfade med allehaande kostelige Con-
fiterer, syltede Pærer og Kirsebær og andet mere.

Overborde discurerede Kongen om Udskil-
ligt, hvoraf Gesandten erindrer dette: Han
spurgte, om Kongen i Sverrig havde Lyst til Heste?
Da Gesandten svarede ja dertil, sagde Kongen:
Jeg veed nok, at Hertug Johan er Liebhaber
deraf, thi han lod kjøbe Heste for nogen Tid
siden.

siden. Jeg mindes ikke rettere, sagde Gesandten, end at det var her i Danmark Hans Fyrstelige Raade kjøbte dem. Nej, svarede Kongen, det var ikke her, det var hos Hertug Hans i Sønderborg. Lever den Lille, som der blev kjøbt, endnu, spurgte Kongen. Nej, den døde, var Svaret. Ja, sagde Kongen, de Fleste vare ikke ti Daler værd. Siden taltes Noget om de engelske Sager. Og siden faldt Discursen paa Musikken, saa meget mere som Kongens Musikantere kom nær hen ved Bordet og lod deres Instrumenter høre. Gesandten sagde til Kongen, at den kunde man ikke holde af, som ikke var Elsker af Musik. Ja saa Gud! er det sandt, sagde Kongen; derfor lader jeg ogsaa mine Børn daglig blive informerede saavel i Instrumental- som i i Vokal-Musik. Det geraader Deres Majestæt til megen Berømmelse, sagde Gesandten; Ungdommen maa saa altid være in actione. Ja saa Gud! sagde Kongen, de maa altid være sysselsatte, gjøre de ikke noget godt saa gjør de ondt. — Da Kongen saa talte Noget med den storbritanniske Ambassadeur om engelske Sager, begyndte Skytte imidlertid at discourere med Rigsadmiralen Mygens Ulfeld som sad øverst af Rigenes Raad, og da Admiralen begyndte at stjente med Gesandten og tale om Musikken, sagde Gesandten: Jeg troer, I hører heller den Musik naar de store

Car.

Cartover gaae af, end denne. Ja saa Gud! sagde han leende, jeg lider godt begge Dele, hver til sin Tid. — Siden begyndte Axel Brahe ogsaa at skjemte, og sagde til Kongen, at Gesandten gjorde flittig Visite hos de danske Fruer og Jomfruer. Ja, svarede Gesandten, det er jeg Eske Brock, som der sidder, forbunden for, han bad mig til Gæst, og der var jeg i Selskab med hans Døttre og andre Fruentimmer. Det var ret, sagde Kongen, skulde I være kommen til Danmark og ikke see vore Fruentimre? Ja, sagde Axel Brahe, og saa har Hr. Gesandten dulgt for de danske Jomfruer at han var gift. Jeg blev ikke spurgt derom, sagde Gesandten, og brugte derfor min Frihed. Kanskee ogsaa, sagde Axel Brahe, I har forbudt Ederes Tjenere, at de ikke skulde sige det. Saa loe Kongen, og sagde: I maa betale Brahe det igjen, at han siger sligt om Eder. Ja men, sagde Gesandten, det vil jeg. Lidt efter siger Kongen til Axel Brahe: Jeg tænker Du begynder vel snart at blive aflægs? — Ja noget, Deres Majestæt. — Da sagde Gesandten: jeg kan give ham et godt Raad, at Alderdommen ikke skal bide paa ham. Saa Gud! sagde Kongen, loe og slog sig for Brystet, kan I det, saa gjør I ham en stor Tjeneste. Jeg har, sagde Gesandten, hørt af en dansk Aldersmand, navnlig Erik Lange, som jeg kjendte i

Cassel for 21 Aar siden, at Theophrastus Paracelsus kunde præparere en Olie, der er saa kraftig, at naar man slynger noget deraf paa Nebbet af en siegt Høne, springer den op i Vejret; vil nu den gode Hr. Axel Brahe betjene sig af den Olie, saa skal den nok styrke ham. — Der fikst du nu igjen, sagde Kongen til Axel Brahe. En Søster af den Erik Lange, sagde han til Gesandten, som I taler om, har Axel Brahe været gift med.

Siden begyndte Kongen at drikke Skaaler, først Kongen af Engellands, saa sin Fru Moders, saa Kongen i Sverrigs, saa Churfyrsten af Pfalz's, Churfyrsten af Sachsens, og Hertugindens af Brunsvig. Da disse Skaaler vare gaaede rundt, lod Gesandten skjenke i sit Glas, og tiltalte Kongen paa Latin saaledes: At, saasom Hans Majestæt vidste sig vel at erindre, at Gesandten blandt andet havde for Hans Majestæts tro Mænd og Raad foreslaaet et Broderskabs Oprettelse imellem begge Majestæterne Kongen i Sverige og Kongen i Danmark, og faaet til Svar: "at det vilde være Hans Majestæt saare behageligt, og at han intet heller ønskede," saa kunde Gesandten nu ikke undlade, efter den i disse nordiske Riger fordum brugelige Skik og Sædvane, at confirmere og bekræfte dette Broderskab med nærværende Glas,

Strax reiste Kongen sig, og svarede Gesandten saaledes paa Latin: at han ret godt kom ihu hvad han havde befaleet sine Commissarier at sige til Gesandten anfangende den Punct om Broderskabet, og efterdi dette Broderskabs Tilbydelse havde været ham kjær, saa vilde han ogsaa drikke den Skaal. Og tænkte saa Vocalen reent ud.

Da de atter havde sat sig ned ved Bordet, sagde den engelske Gesandt til den svenske, at det vilde være hans Konge og Herre meget behageligt at høre og spørge dette. Da der var taget af Bordet, talte den svenske Gesandt en god Stund med Rigsraaderne, især med Rigets Admiral Mogens Ulfeld om de tydske Fyrsters Anliggende, og om de Julichske Affairer, og imidlertid talte Kongen med den storbrittanniske Gesandt. Siden vendte Kongen sig til den svenske Gesandt, og da denne talte om den gode Forstaaelse og Fortrolighed som burde være imellem begge Majestæterne, det Hans Majestæt Kongen i Sverrig særdeles vilde besfitte sig paa at vedligeholde, fandt det saa meget Kongen i Danmarks Bifald, at han klappede Gesandten paa Skuldrene. Tvende gange var Gesandten paa Veje til at forføje sig bort, men blev hentet tilbage igjen. Endelig da han tredie gang vilde til at tage Afsked, fik han Lov dertil. Da han vidste at han paa sit Andragende fra sin Herre fik skriftligt Svar, og
at

at han ikke oftere fik Audience hos Kongen, takkede han for al gunstig Tractement og god Pleje, og lovede, at han ikke skulde forsømme i al Underdanighed at berømme for Kongen af Sverrig saa megen Gødhed. Gesandten kjørte hjem i Kongens Bogn til sit Logement, og blev ledsaget af nogle af den danske Adel.

Den 26. Martii kom Cansler Christian Friis's Staldmester om Morgenens tidlig, og bød Gesandten til Gjæst til Aftensmaaltidet. Lidt efter kom Cansleren selv til Gesandtens Logis, og sendte Bud til ham i hans Kammer, at han fra Kongen af havde noget at tale med ham om. Da Gesandten ikke endnu var klædt paa, sendte han (sin Secretair) Hieronymus Birchholz til Cansleren, med Undskyldning for at han nølede, og som tillige skulde bede ham han ikke vilde bie efter ham, han skulde siden nok komme til ham. Cansleren vilde ikke gaae bort, men tøvede til han var klædt paa. Blandt andet forsikkrede han da Gesandten om den gode Affection som Kongen havde for hans Person, og at Gesandten havde i denne Legation forholdt sig som en god Politicus egner og anstaaer. Desformedelt og til et Bevis paa særdeles Bevaagenhed, havde Hans Majestæt befaleet ham at hænge denne Guldkjæde om hans Hals, den han bad ham ikke at forsmaa.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 14.

Tiende Aargang.

Fredagen den 6. April 1798.

Anmeldelse.

Uføjte Torsdag den 29. Marts vare de ved sidste Generalforsamling den 26. Marts valgte 3 Herrer Repræsentanter, Kammerherre Giedde, Etatsraad Hansteen og Organist Friberg ved Administrations Møde forsamlede, for at overvære og tilsee Foreviisningen af Selskabets Documenter og Protocoller ved Hr. Pastor Paludans Fratrædelse og den nye Administrator Hr. Muurmester Martens Tiltrædelse, hvor da alting blev rigtig og i den beste Orden forefunden, hvilket af de ovennævnte Herrer Repræsentanter blev stadfæstet ved deres Underskrift i Møde-Protocollen. I Anledning af benævnte vor Medarbejders Hr. Pastor Paludans Fratrædelse, kunne vi ikke undlade ved denne Leilighed paa egne og Selskabets Vegne at bevidne ham offentligen den erkjendeligste Taksigelse for hans Medvirkning og Bistand

stand til Selskabets Bæste og Fremgang i de 4 Aar han har været Medbestyrer.

Administrationen for det forenede Undersøttelses-Selskab.

G. J. Cantor.

G. Wassard.

Martens.

Hr Borgerven!

Breder ikke over, at jeg henvender mig til Dem om en Sag, som jeg mener vedkommer Dem. I mine yngre Aar kan jeg ikke erindre rettere, end at Folk i Almindelighed vare vel tilfreds med Lovene og Øvrighedens Foranstaltninger. Naar der taltes derom, skede det med Agtelse og Respekt, og man undsaae sig ved ikke at følge dem. Endog naar man troede at have Aarsag til at være misfornøiet med et eller andet, blev dette dog erindret med Barsomhed og oftest med Tillæg: men Øvrigheden maae dog vel have haft Aarsager, som vi nu ikke vide.

Nu derimod hører jeg, i den Kredt jeg banker, ingen Lov, ingen Foranstaltning at være tilpas. Ungdommen, som i de forrige Dage ikke torde lukke Munden op om slikt, naar ældre og erfarne Folk vare tilstede, dommer nu dristigen. Skulde man troe den, var intet lettere
end

end at gjøre det bedre. Findes end intet andet paa Loven at udsætte, er dog altid dette at den kom for silde. Er der Tale om Misbruge, om en Uorden, strax hører man at det er Dyrighedens Skyld, og at det havde været dens Pligt at forekomme saadant.

Skulde vel Lovene og de offentlige Foranstaltninger være slettere nu end før, eller er den opvoxende Slægt saa meget klogere end den ældre? — Jeg troer ingen af Delene, men troer at Folk bør lyde Lovene og ikke dadle dem, at endog det bedste kan lastes, at denne Dadlesygge leder til Foragt mod Lovene, som binder Borger til Borger, og ere Selskabets Grunddold; at det er enhver god Borgers Pligt at ivre mod denne Uvane. Jeg troer da og at Borgervennen ikke bør tie dertil. — Deres hengivne Læser

Peer Gammeldags.

Svar.

Det er enhver god Borgers Pligt at underrette sig om og estertænke Lovene og de offentlige Foranstaltninger i det Selskab, i det Borger-Samfund, hvoraf han er en Deel. Han bør kiende dem, som røre ham nærmest, for derefter at rette sig, og de, som røre ham mindre nær, bør dog ikke være ham ligegyldige, da intet, som paa nogen Maade vedkommer Selskabet, eller

eller det Land han lever i, og har Indflydelse paa dets Vel, bør ansees ham uvedkommende. Den som elsker og tager nogen varm Deel i det Samfund, hvortil han hører, maae være opmærksom ved det, som vedersfaes Samfundet. Dette bestaaer af sammenhængende Dele, hvoraf den ene Deel har Indflydelse paa den anden, og den ene Deels Vel bidrager til den andens. Ingen Deel af Lovgivningen kan da være noget Lem af Selskabet uvigtig eller uvedkommende. Den nærmeste Folge af at underrette sig om Lovene og de offentlige Foranstaltninger, og af at eftertænke dem, er at dømme om dem. Det er uadskilkeligt fra den Tænkende at dømme om det han erfarer og eftertænker. Det er en i Menneskets Forstand grundet Rettighed, som tilkommer den Unge ligesaavel som den Gamle. Borgervennen kan da ikke være eenig med Hr. Gammeldags deri, at det ikke skulde anstaae den Unge at erkjendige sig om og at dømme om det der vedkommer det Selskab, hvori han enten er eller gaaer hen at blive en virksom Deeltager. Evertimod glæder det Borgervennen, hvis det er saa, at den opvoksende Unge med Barme deeltager i det som hender Selskabet, og hvis det er saa, at Om-
sorg for det Heles og dets Deles Vel følger ham ind paa den Bane han har at betræde. Lad ham erkjendige sig om de offentlige Foranstaltninger,

om hans Fædrelands Bestyrelse, lad ham eftertænke dem og dømme denne. Det tilkommer ham, men det vedkommer de ældre og meer erfarne at lede hans Dom.

At hver den, som taler og dømmer om vigtige Ting, især om det han vanskelig kan tiltrøe sig at oversee i dets hele Bidde, bør tale og dømme med Varsomhed, Agtelse og Beskedenhed, og at dette fornemmelig er Pligt for den Unge og Uerfarne, er saa tydeligt og klart, at Borgervennen ikke kan troe det fornødent, at gjøre det tydeligere. Den indskrænker sig, i Anledning af forestaaende Skrivelse, til nogle Anmærkninger om Love og Øvrigheds Foranstaltninger, som den ønsker, at de, som dømme om dem, ville eftertænke.

Love ere Menneskers Arbeide, og Fuldkommenhed altsaa kun sielden, maaskee aldrig deres Lod. Det maae da ogsaa kunne siges om dem, at de ere de bedste, som have de mindste Feil, som komme Fuldkommenheden nærmest.

De gives for at lydes af og lede Mennesker, og maae da være indrettede efter disse. Kun saa af dem kunne da passe til alle Tider og Steder, men maae ideligen forandres, eftersom Menneskene, for hvilke de gives, forandre Sæder, Tænkemaade, Forhold indbyrdes, tiltage i Kultur og Oplysning, og eftersom Næringerne,
For

Forbindelserne og Indretningerne i Landet forandres.

En Hoved-Egenskab ved Love, som aldrig bør tabes af Sigte, er at de maae kunne overholdes, og deres Efterlevelse paasees. De ere unyttige, vel og skadelige, naar det ikke staaer i Dørrighedens Magt at blive underrettet om og straffe deres Overtrædelse; og de ere overflødige, naar det, Loven byder, skeer, om end ikke Loven var der.

Mod Sæderne, den offentlige eller almindelige Mening og mod Moden kan det ikke ventes, at de tilfulde kunne iværksættes. De kunne vel lidt efter lidt virke paa og danne Sæderne og den offentlige Mening, men det kan ikke haabes at de skulle virke mod dem. Gode Love kunne da gives for tidlig og i Utide, og Bebreidelsen, i hvor imodsigelig den end ved første Diekast synes, at enhver god Lov, god Foranstaltning kommer for silde, er da ikke altid grundet. Tilfælde ere mulige, hvori den Tænkende før kunde have Grund til at spørge: er det nu allerede Tid at give en saa god Lov?

Ikke enhver Misbrug, ikke enhver Uorden staaer det i Lovgiverens Magt at forekomme eller at hindre ved Love. Naar disse ikke kunne overholdes, naar Misbrugen og Uordenen ikke, i hvor tydeligen den ellers ligger for Dagen, kan i dens Kilde opdages, eller overbevises dem, som volde Uordenen eller deeltage deri, uden Undersøgelse i det

inderste af Husholdningerne, uden Brud paa den borgerlige Frihed og Sikkerheden i den huslige og borgerlige Omgang, bør det ikke bebreides Dyrigheden, at den lukker Diet til for Uordenen, og at den intet derimod foranstalter. Det er klogt, det er ret, at den intet foranstalter, og at den ikke forøger Antallet af Love, som, fordi de ikke kunne iværksættes, glemmes lige saa hastigen som de gives, blive som om de aldrig vare givne, og have ingen anden Virkning end den, at gjøre en enkelt Borger uheldig, som langt om længe hendelsevis findes at have overtraadt den, og for hvilken Dommeren nødes at drage denne henlagte Straffelov frem til Udsvælse.

Der ere vel og Misbruge, Uordener, Ustikfeligheder i det borgerlige Samfund og i Omgangen, som Lovgivningen, der kun har at giærde om den udvortes Sikkerhed, at betrygge enhver Mand's Røring og Eiendomme, og at værne mod de Selskabet opløsende Forbrydelser, ikke kan blande sig i, men som det maae være Opdragelsen og den derved og ved Oplysning, Tænksomhed og Cultur forbedrede Sædelighed overladt at forekomme.

Denne Sædelighed kunde vel og Dyrigheden ved en begyndende Uorden eller Ustik, om den end ellers var af den Natur at den ved Love kan indskrænkes, til en Tid stole paa, og haabe at den ved den almindelige Tænkemaade og ved de

antagne Sæder vil hindres fra at blive almindelig og tage Overhaand, og da troe det ufornødent strax for dens Skyld at forsøge Forbudenes og Straffelovenes Antal.

Enhver Misbrug, enhver Uorden kan da ikke lægges Lovgivningen, eller dem, som ere satte til at paasee Orden og haandhæve Lovene, til Last. Og for retteligen at giøre Bestyrelsen derfor Bebreidelse, burde vel mange Betragtninger være giorte, som rimeligen kun faa ere i Stand til at anstille.

Det samme er Tilfældet med de til Borgernes Bequemmelighed, Velstand og Samfundets Bedste i Almindelighed sigtende offentlige Foranstaltninger. De kunne ikke dømmes enkelt og uden Hensyn paa andre Indretninger og Foranstaltninger, med hvilke de staae i Forbindelse. Skal Bestyrelsen være god, maae den være sammenhængende, og den ene Lov eller Foranstaltning ikke være i Strid med den anden. At oversee alle disse Forbindelser, Følgerne af enhver Deel, og enhver Deels Virkning paa de øvrige Dele, er en Undersøgelse af saadan Vidde, og som fordrer faa megen Kundskab om Landets Indretninger og Tare, at ingen uden enten den meest oplyste, eller den aldeles uvidende og uerfarne kan tillade sig derom at dømme i afgjørende Tone.

(Slutningen følger).

Borger = Venner.

No. 15.

Tiende Aargang.

Fredagen den 13. April 1798.

Fra forrige Nummer.

Det er umuligt andet, end at enhver Lob eller offentlig Foranstaltning jo maae krydse den enes eller den andens særdeles Fordeel. Det er da ligesaa umueligt, at den kan være enhver enkelt behagelig. Desværre! Egennytte, den flemme Egoisme eller vanartige Egenkierlighed, ligger til Grund for de flestes Domme. Det er da naturligt, at offentlige Foranstaltninger, endog de allerbedste, maae kunne møde Dadel. Og da den Dadelende ikke kan være den sande Aarsag til sin Misfornøielse bekiendt, inødes han at søge Feil i Anordningen selv. Saadanne kunne findes ved enhver Ting, naar den sees i et urigtigt Lys, naar den betragtes og dommes uden for sin Forbindelse.

Mod saadanne Domme bør der ivres, og mod dem troer Borgervennen at enhver god Borger bør være mistroisk. Men derfor, og fordi det

det er vanskeligt tilfulde at oversee alt det som hører til et Lands Beskyrelse, bør den redelige findede Borger ikke lade sig afskrække fra at underrette sig om Lovene og Dyrighedens Foretagender, eftertænke dem, søge Oplysning om det han ikke indseer eller kan oversee og fatte, stræbe efter at blive sat ganske ind i Lovens Aand og tilfulde underrettet om dens Hensigt og Følger, og ytre med Beskedenhed de Mangler, han troer deri at finde. Den redelige Borger bør saavidt han kan, da ogsaa herved, tage Deel i og bidrage til sit Fædre-
nlands Vel. Og enhver med Beskedenhed opgi-
ven Mangel kan lede til Forbedring eller til noiere Oplysning. Overbeviisning om Lovens eller For-
anstaltningens Gavnlighed har naturligtviis In-
dest for den og dens Efterlevelse til nærmeste Følge.

Utilfredshed med Livet.

Det er ikke sieldent at høre dem, som nærme sig Enden af deres Livs Bane, forsiikke, at de ikke ønske at fødes igien, igien at blive unge, naar de under samme Omstændigheder skulle paa ny giennemvandre Banen. Og dog frygte disse, skiont de lide af Alderens Besværligheder, at døe, at forlade denne dem, hvis de kunne troes, tunge Bane. Skulde det vel være deres Alvor? Er det ikke
mod-

modsigende, at de hverken ville igien blive ung, ei heller ville ophøre at være gamle?

Med alt det, som lever og er sig Tilværelsen bevidst, har Mennesket det tilfældes, at det elsker Livet og frygter for sin Tilværelses Ende. Men uden Tvivl er det Mennesket særegt at være altid misfornøjet med sine nærværende Aar, ønske, haabede og stræbe efter, at disse maatte forandres. I saadanne Øster, i bestandigt Haab og Tragten efter det, som Indbildningen forskjønner, fremdrages Livet uden at det ret nydes, og uden ublandet Glæde ved det nærværende. Denne for Menneskets Tilfredshed sørgelige, men dets Fremstræben her med Fuldkommenhed og dets Flid og Arbeidsomhed beførdrende Naturdrikt synes at kunne forklare, at endog de, hvis Bane ikke forekommer at have været tornefuld, ere misfornøiede med den tilbagelagte Tid. De erindre sig levende de Ubehageligheder, som have mødt dem undervejs, de mange uopfyldte Ønsker, det feilslagne Haab. De have glemt, eller erindre kun svagt de mange Glæder, de mange behagelige Kølelser, hvormed deres Vej var bestrøet, fordi deres Ønsker og det Truselpeil, hvori de saae andres Glæder, ikke tillod dem at føle tilfulde og nyde ret deres egne. Ved at opgiøre Regningen, og ved at sammenligne

Sum-

Summen af det fremdragne Livs Behageligheder og Ubehageligheder, dets Glæder og Sorger, er det da ikke ubegribeligt, at Summen af disse anses først. Og dog var vel neppe nogen saameget Naturens Stedbarn, at ham jo af Naturens milde Haand bleve tildeelte flere Glæder end Sorger. Dog vare Møierne og Livets Besværligheder og Smerterne for de fleste, maaskee for alle, ikke større, end det behøvedes, for at lære at skionne paa Sundheden og Livets Behageligheder, for at frydre Glæderne, forhøie de behagelige Følelser, betage dem Kiedsommeligheden, og giøre Tilværelsen fix, og Omsorgen for dens Vedligeholdelse vigtig.

Men saaledes betragtes ikke Livet af alle. Mange, ja vel de fleste, sammenligne deres Kaar med dem, som de troe lykkeligere, og ikke med de uendeligen flere, hvis Skiebne synes meer ublid. Endog saa kaldne Philosopher have udtommet sig i Klager over det menneskelige Livs Besværligheder, og gjort hvad de have formaaet til at betage Mennesket Glæden over dets Tilværelse, Tilfredshed med dets Kaar, og Følelsen af de i Naturen baade Sandserne og Sindets rigeligen tilbudne Nydelser.

En saadan Klagesang over det menneskelige Liv findes i Voltaires Digt om Jordskælvet i Lisabon, hvori ogsaa han blandt andet ytrer: "at ingen ønsker at fødes paa ny, og at man vanskeligen finder en Person, som vilde igien begynde den samme Vane, som han har løbet, og gaae giennem de samme Tildragelser. "

I et Brev til Voltaire af 18 Aug. 1756, hvori J. J. Rousseau søger at giendrive Voltaires Klager og retfærdiggjøre Forsynet og Naturens Indretning, svares: "De tænker med Erasmus, at faa Mennesker ville fødes paa ny til de samme Aar, hvori de have levet. Men mangen en holder sin Vare i høi Priis, som vilde slaae meget af, hvis han havde noget Haab om at slutte Kjøbet. Forresten hvem skal jeg troe, at de har spurgt til Raads herom? De Rige, maaskee? overmattede af falske Fornoielser, men uvidende om de sande; altid kiedede af Livet og altid skæfvende for at tabe det. Maaskee de Lærde? af alle Menneskeklasser den meest stillesiddende, den usundeste, den meest eftertænkende, og følgerigen den ulykkeligste. Vil De finde Mennesker af en bedre Sammensætning, eller i det mindste almindeligen meer oprigtige, og som, da de udgjøre den største Mængde, bør just derfor fortrinligen høres?"

høres? Spørg en anstændig Borgermand, som har tilbragt et ubekjendt og roligt Liv uden Planer og uden Ergierrighed; en god Håndværker, som lever beqvemt af sit Arbejde; selv en Bonde, ikke i Frankrig, hvor man paastaar at det er nødvendigt at lade dem døe af Elendighed for at de maae kunne lade os leve, men af det Land f. Ex. hvori de er, (Sveiz) og i Almindelighed af ethvert frit Land. Jeg tør antage det som afgjort, at der i det høie Valiserland maaskee ikke er en eneste Biergbeboer misnoiet med hans næsten maskinagtige Liv, og som ikke gierne modtog, istedet for det Paradis, som han ventet og som skyldes ham, det Tilbud at fødes igien uden Ophor, for saaledes bestandigen at fremdrage sit Planteliv. Denne Forskiel lader mig troe, at det er ofte Misbrugen, som vi gjøre af Livet, der gjør os det byrdefuldt, og jeg har meget mindre god Mening om dem, som ere vrede over at have levet, end om den, som kan sige med Cato: "Ikke heller fortryder det mig at have levet, efterdi jeg har levet saaledes, at jeg ikke kan mene at være født forgievet." Dette hindrer dog ikke, at jo den Vise undertiden med god Villie kan flytte, uden Raar og uden Mismod, naar Naturen eller Omstændighederne bringe ham meget bestemt Befaling at døe. Men efter Tingenes sædvanlige

Lob,

Løb, med hvor meget ondt end det menneskelige Liv kan være besaaet, er det, naar alt beregnes, ingen slet Foraring; og hvis det end ikke altid er et Onde at døe, er det meget sielden et at leve. „

Dette var Philosophen Rousseaus Mening, som troede sig ulykkelig og tildeels var det. Han ender dette mærkelige Brev saaledes:

”Jeg kan i denne Anledning ikke afholde mig fra at bemærke en meget synderlig Modsetning, hvori de i Henseende til Materien for dette Brev staaer i til mig. Rættet af Ver, bragt nd af Wildfarelsen om den falske Storhed, lever De i Overflodighedens Skid: meget vis paa Deres Udodelighed, filosofherer De roligen over Sielens Natur; og, hvis Legemet eller Hiertet lider, har de Tronchin til Læge og til Ven; dog finder De ikke uden Ondt paa Jorden. Og jeg, en Mand uden Anseelse, fattig og plaget af et Onde uden Raad, jeg pønser med Fornsielse i mit Tilflugtssted, og finder at alt er Godt. Hvoraf komme disse skindbare Modsigelser? De har selv forklaret det: De nyder, men jeg haaber, og Haabet forskionner alt. „

---

*

*

*

I den topographiske Journal for Norge 14de Hefte melder Amtmand Sommerfeldt paa Toten:

”Til at fordrive Jordlopper (*Chrysomelae saltatorias*) har jeg fundet Kaffebruus at være et godt Middel. “

”Den Erfaring man havde her paa Gaarden, at Uldgarn blev stedse ubeskadiget af Møl i et Kammer, hvor endeel Afke forvaredes, opvakte den Formodning, at *Tinea tapezella* og dens Slægtninge skede Afken, og vi have siden med Held forvaret Foerværk om Sommeren i Kaffeovne. “

Disse Erfaringer kunne fortiene at igientages og bestrykes.

2.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 16.

Tiende Aargang.

Fredagen den 20. April 1798.

Anmeldelse.

For Overskud af de indkomne Penge i 1ste Kvartal er indkøbt en kongelig Finance-Collegii Obligation, stor 1000 Rd. Spec. eller dansk Courant 1250 Rdlr. under No. 1257, hvilken er deponeret i Banken ved Selskabets Fond.

Administrationen for det forenede Undersøttelses-Selskab.

S. J. Cantor.

S. Wassard.

Martens.

Om Nyttens af at studere Insekterne;
af Olivier.

Uddraget af Journal d'histoire naturelle; Paris 1792.

Som det er en af de første Feil ved de menneskelige Kundskaber at de i Begyndelsen vare fæstede

fæstede paa Gienstande, der mindst fortiende Menneskets Opmærksomhed, og ligesom den første af Videnskaberne, den om Naturen, ikke førend i vore Dage er bleven retteligen dyrket; ere der endnu i denne Videnskab i Almindelighed *) Dele, som
 skönt

*) En af Engellands gode Skribenter har i Begyndelsen af dette Aarhundrede, i det bekjendte periodiske Skrift the Tatler Vol. 4. No. 216 derom sagt: "Jeg vilde ikke have en lærd Mand, aldeles ubekjendt med Naturens Hemmeligheder og Sielenheder, men visselig burde den menneskelige Forstand, som er stikket til saameget høiere Betragtninger, ikke ganske sættes paa saaringe og uforholdsmæssige Gienstande. Sigta-gelser af denne Art ere i Stand til at gøre os for meget fremmede med Kundskab om Verden, og gøre os smaa Ting vigtige, hvorved Philosophien bliver til Latter for den Viltige og foragtet af den Uvidende. Kort, Studeringer af denne Art burde være Udspredelse, Hvile og Fornøielse, men ikke Omsorg, Arbeide, og et vigtigt Maal for Livet. — Skulde der vel hos os være fornuftige saameget hundrede Aar tilbage i Tiden, at de kunne troe Naturens Betragtning en ringe og for den menneskelige Forstand upassende Syssel, at de kunne mene, at
 der

flønt blandt de nyttigste at kiende, ere langt fra at have naaet den Agtelse de fortjene, og som ere overladte til den ubilligste Eigegyldighed, endog til Foragt. Jeg vil ikke søge at stille Læren om Planterne og om Steenriget med den Vigtighed, som man har givet dem, eller ved den Ære de have havt meest at fæste de Naturkyndiges Undersøgelser. Men det være tilladt at spørge, hvorfor Læren om Insekterne endnu hviler i et Slags Mørke og synes at være henviist blandt ørkesløse endog

der ere høiere og Mennesket værdigere Betragtninger, og en vigtigere Kundskab om Verden end den om en saa uendelig Mængde Skabninger og deres Indflydelse paa og Forhold til Naturens store Huusholdning? Skulde der endnu kunne gives de, som troe, at sand og gavnlig Philosophie kan søges af bedre Kilde end Skabningens Betragtning, at Kundskab om Verden er forskiellig fra Kundskab om de Dele hvoraf den bestaaer, at Elefanten er et vigtigere Leed i Skabningen end det næsten usynlige Insekt o. s. v. — Den engelske Philosoph kunde i sin Tid maaskee undskyldes, naar han ansaae Lyst til Kundskab om Naturen for en blot Nygierriighed. Naturvidenskabernes Morgenrøde var endda ikke oprunden.

Overfatteren.

endog unyttige Kundskaber. Naar en Dyrker af Insektlæren endeligen vil tilbagevinde det bestandige Maal for hans Betragtninger den Agtelse som skyldes det, er det fordi dets Rettigheder ere grundede paa de meest bestemte og talrige Beviser. Det er ogsaa paa disse Beviser at jeg vil bygge Undersøgelsen om Nyttens af at studere Insekterne.

Naar man seer at Mennesker have kunnet troe, at Stierne paa Himmelen ikke glimrede uden for at behage deres Dine og pryde deres Nætter, bør man ikke undres over, at de ogsaa have kunnet tænke, at alt, som lever med dem, ikke er skabt uden for at fylde sig deres Fornødenheder eller deres Lyst til Fornøielser. Det er efter dette Begreb, at Mennesket har troet at have Ret til at knurre mod Forsynet, at tale uærbødigen om Ophavsmanden til alle Ting, naar det har seet Uveiret samle sig over dets Hoved, eller naar det paa sin Vej har fundet Dyr, der ikke meer have haft Uærbødighed for dets Person end for dets Eiendomme. Det er uden Tvivl ikke meer tilladt at tage Deel i Fordomme, som Philosophien, i at vise sig, har ladet forsvinde. Det er ikke meer tilladt at være uvidende om, at alle Skabninger have de samme Rettigheder til Livet, fra den Tid af at de have faaet Midler til at leve, at de alle ogsaa have den samme Ret til at anvende disse Midler, fra den Tid af at de ere dem nødvendige
 til

til deres Livs Vedligeholdelse. Saaledes, endelst Insekterne ere af alle Dyr de os skadeligste, have vi ikke af Naturen faaet over dem andre Rettigheder end dem, som Styrken eller Klogskaben kunne give os; og vi bør erindre, at, mod disse Dyr, som ideligen maae undgaae os formesdelst deres Formerelse og deres Smaahed, have vi langt mere Hielp at vente af Forstanden end af Styrken. Vi ville uden Tvivl bedst kunne vise Nødvendigheden af at gjøre os Flid for at lære at kiende og ødelægge Insekterne ved i Forveien at kaste et flygtigt Blik over den Skade, som de kunne affstedkomme, en Skade, der ofte er uberegnelig, og som kun de, der lide ved den, kiende, og det endda utydeligen nok.

Insekterne skade Værterne.

Alle Værter angribes af Insekter i een eller flere af deres Dele, og ofte i alle paa eengang. Rodder, Stamme, Blade, Blomster, Frugter, Frø, alt er udsat for at fortæres af Insekter: Intet som fremvoxer er derfor undtaget. Enhver Vært, endog i den Jord som passer for den, har altid een eller flere som gnave paa den, ligesom ethvert Dyr har een eller flere Fiender. Man regner meer end to hundrede Insekter, som fødes af

Egen

Egen alene. Olietræet, Biinranken i det sydlige Europa, Safferrøret, Rattunplanten i de varme Egne, opvædes ligesaa af en betydelig Mængde forskellige Insekter.

Naturen, da den skabde alle Væsener, synes at have bestemt dem til at ødelægge hinanden indbyrdes; men den har især bestemt Værterne at tiene til Føde for Dyrene. Imidlertid, hvorfor skal da Jorddyrkeren, som sosselsætter sig med de nyttigste Arbeider, være den meest udsatte for at tabe Frugterne af disse Arbeider? Hvorfor skal det da være i de bedst tilberedte Marker, i de bedst dyrkede Urte- og Frugthaver at vi skulle finde Sporene af Insekter udmærkede med de største Ødelæggelser? Vi have kun at nævne Sommerfuglenes Larver eller Orme, for at lægge for Dagen de Ulykker, som frembringes uden Ophør under alle Skikkelse, og som angribe Værterne i alle deres Frembringelser og i alle deres Aldre. De giennembore Stammene, gnave Bladene, ormæde Frugterne, og ødelægge eller forandre næsten alt det de vedrøre. Mogle vente ikke at Planten kan skaffe dem Føde i flere Uger, de angribe den før dens Udvikling, og opvæde den i det den begynder at fremspire. De fleste Insektæg, lagte om Sommeren eller om Høsten, udklækkes næste Foraar i det Dieblik, at Træerne begynde at slaae ud; andre udklækkes endog før Vinteren. Begges Orme udbrede sig
paa

paa Træerne, og ødelægge saaledes Knopperne og det fremspirende Lov, at det ofte er forbi med Aarets Frugter. Hvor meget bidrage ikke især Sommerfuglenes Larver til denne Ødelæggelse, og bringe ofte Træerne tilbage til den samme Tilstand, hvori de vare om Vinteren! Og det er ikke ube- kiendt, at Følgerne af saadan Afplukning ere særdeles skadelige. Der ere Insekter, saasom de af Bruchusslægten, som fæste deres Boepæl i Frøene og Frugterne, og ødelægge deres Grode- kraft; andre, saasom Trævormen (*Cossus lig- niperda*) og Egehiortens Orm trænger ind un- der Barken, og deraf drage Saften indtil at lade Træet udtørres paa dets Rod; mange, ikke for- nøiede med at æde Barken, angribe Vedden, og ende med at ødelægge hele Skove. Hvormeget er ikke Jordkrebsen skrækkelig for Planternes Rod- der! Er der en meer ødelæggende Hagel, end disse Flokke af Græshopper, som ofte forlade fraliggen- de Lande, fare over Havene, fæste sig paa dyrkede Marke og bortføre derfra i saa Limer indtil det mindste Grønt. Kornormene, som gienneembore det modne Korn og opæde de indeholdne Meeldese, blotte Laderne og Kornlofterne for et Fødemiddel som er blevet saa nedvendigt. Melet selv spares ei heller af Meelormene og af Mider.

Men hvor meget kunde dette Malerie af den Ødelæggelse, Insekterne forarsage, gøres stær- kere

kere ved talrigere og meer skrækkende Træk, hvis vi vilde giennemløbe disse Klimater, hvor den frugtbare Jord og den meer brændende Sol gjør disse Dyr endnu meer skadende og skrækkeligere end de ere det hos os. Vi skulde der see Myrer, Termes-Arter, Kaffelaker, Græshopper, Gede-hamse, og Sommerfuglenes Orme at opæde og fortære alt det de møde og undertiden at forsøge sig saameget, at Indbyggerne nødes langt bort at søge den Underholdning, som Jordens Frugtbarhed ikke meer kan skaffe den.

Insekterne ødelægge ikke alene Markerne, men de afstedkomme endnu de største Beskadigelser i Husene, i at angribe Væxterne efter disses Død: de giennemgaae alt Træværk, ødelægge Bøger, Urtesamlinger, og efterlade overalt følelige Spor af deres Tilstedeværelse. Skulde det kunne troes, at Indfyrting af en Bygning kan være forårsaget af Insekter, som have giennemboret og forvandlet til Støv alt det indvendige i Vælfkerne?

Hvor mange Sygdomme ere ikke Væxterne underkastede ved Stik af Insekter, dels formedelst Tab af de nærende Safter, dels formedelst de Saar, som deraf undertiden ere Følger! Galæblerne selv, denne Vanskabning, som Landmanden anseer for en Frugt, eller en naturlig Frembringelse af Træet, er ikke andet end en Insekts Arbeide.

(Fortsættes.)

B o r g e r = B e n n e n .

No. 17.

Tiende Aargang.

Fredagen den 27. April 1798.

Anmeldelse.

Med dette Nummer af Ugebladet følger Extracten af General-Regnskabet for Aaret 1797, da Regnskabet i sig selv med alle dets Bilager paa Mandag leveres til de Herrer Revisorer, og skal da disse Anmerkninger ved sammes Tilbagesendelse ogsaa i sin Tid blive indførte i Bladet. Til Oplysning om Selskabets da værende Tilstand meddeles følgende:

N o t a.

Over Selskabets Formue saaledes som den befindes til ult. Decbr. 1797.

- 1) 3 Kongelige Obligationer var dets Fond i Spec. Banken ved Aarets Udgang 1796 Rbd. 19,612 men herfra afgaaer nogle i nærværende Regnskab under 7de

Transport Rd. 19,612
 Indtægts-Post lit. C an-
 førte udtrukne Obligatio-
 ner til Beløb . . . 420.

bliver igjen 19,192.

Derimod tilkommer de i
 dette Aar indkøbte Obli-
 gationer efter Regnska-
 bets Udgiwts-Post lit. C 2645.

bliver altsaa Summa Rd. 21,837.

2) Udestaaende Laan og Forskud for
 Selskabets Medlemmer er . . . 4052.

Ann. Heraf skyldes endnu ved Aarets
 Slutning til Spec. Banken paa
 det der optagne Laan 500 rd.
 dansk Courant, og de paa uvis
 Gield henførte som ere 528 rd.,
 ere ikke medberegnete i den an-
 førte Laans-Sum

3) Af Restancerne paa Kvartals-
 Kontingenjerne, som ere 26 rd.
 26 β., kan ventes at indkomme
 for 1798 . . . . . 20. 43.

4) Af Dito paa Overordentlige Kon-
 tingeneer, som er 35 rd., kan li-
 gesaa forventes . . . . . 30.

5) Og

5) Og af det endnu refterende hos
 een af det afvøde Bud Hoiers
 Cautionister ventes ogsaa betalt rd. 12. 63 §
 Administrationen for det forenede Under-
 støttelses-Selskab.

G. J. Cantor. J. L. Paludan. G. Waffard.

Fra forrige Nummer.

Insekterne skade Dyrene.

Medens at Ederkoppen er uafsladeligen paa
 Lur efter at angribe Fluen; medens at Gedeham-
 sen berøver Bien dens Honning, at det tovin-
 gede Insekt Nilus befriger Bien, at Ormen af
 et haardvinget Insekt og nogle Mølarter trænge
 ind i det inderste af Kuberne og gjøre det mu-
 ligt der at opæde Voxet og angribe selv Bieyng-
 len, uden at denne kan forsvare sig; kunne Hus-
 dyrene, allevegne plagede af en umaadelig Mængde
 af andre Insekter, ikke beskytte sig mod disse
 Braadde. En Art Bremse gennemtrænger
 Huden af de fedeste og stærkeste Dyne, og de
 deri lagte Egg udflækkes snart og aarsage tem-
 melig store Bylder, hvori Ormen næres og ud-
 vikles. Hestene nære ogsaa Insekter i deres Ind-
 bolsde: Den Bremse, som frembringer dem,
 indbringer Eggene gennem Bagdelen i det
 Die-

Dieblik at Dyret kaster sit Skarn. Mensdyret og Faaret suser saadanne ofte i deres Næsebore, og ere deraf undertiden plagede indtil at blive rasfende. Den største Deel Fluer, Bremse, Hestfluer, og andre tovingede Insekter ere Dvæget meget besværlige: de stikke, sue, og, naar de ere mættede, seer man ofte Blodet at løbe giennem Stikket. Mogle haardvingede Insekter, nedslugte med Græsset, kunne foraarsage Dyne og Hestefarlige Betændelser. Hundene ere ikke aleene plagede af Lopper, men endnu af en Slags Mide, der, ligesom en Igle, fylder sig med deres Blod, og bliver af en umaadelig Størrelse. Alle Dyr med eet Ord, som opdrages for at dele Menneskets Arbejder og Fornøielser, eller for at tiene det til Føde, fra Studen til de mindste Fugle i Hønsegaarden eller i Fugleburet, ere uden Dødhør plagede af fælleds og egne Fiender, der ere noksom bekiendte. Og hvis veed ikke hvor meget alle Fugle ere plagede af Luus og Mider af forskjellige Arter, som udmagre dem, og ofte forøges indtil at udtære dem og skille dem ved Livet.

See vi ind i Husene, vise de døde Dyr og de Ting af Dyr, som vi ville bevare, hvor megen Skade Insekterne aleene ere i Stand til at afstedkomme. Klæder, Fjær, de kostbareste Skind, som falde i Stumper, de rigeste Samlinger for Naturhistorien, som bringes til Stev, bevidne ikke

ikke uden alt for meget, hvor mærkværdige saa smaa Dyr kunne gjøre sig ved de største Forderbøller.

Naar døde Kroppe af alle Dyr, naar Kisdet til vort Brug, som ikke nøiagtigen er inde i Luft, snart brimler af Orme, er det, fordi Fluer og haardvingede Dyr af forskjellige Slags ere løbne til fra alle Kanter og have deri nedlagt deres Æg. Siden Redis, Leuwenhoeks, Goedarts, Valisnieris og fleres Jagttagelser og Erfaringer, er det upaatviblligen ikke mere tilladt at troe paa Frembringelser af sig selv, at ansee Insekterne som Følge af tilfældig Sammenhobning af nogle organiserede Dele frembragte i Forraadenssens Skib. Ormene, som findes i Kis, i Ost, ligesom alle de der leve i Jorden, som beboe det indre af Frugter, eller som giennemgaa vort Huisgeraad, skyldes deres Fødsel til et Æg, en naturlig Følge af Parring og Befrugtning, og blive alle vingede eller fuldkommen udviklede Insekter dem lige, som de bleve frembragte af.

Insekterne skade Mennesket.

Naar vi, efterat have fremstillet et flygtigt Malerie over de Udelæggelser Insekterne kunne frembringe af alt det Mennesket har kunnet tilegne sig, gaae over til det Onde de kunne tilføie dets Person selv, skulde vi maaskee kunne sige, at af alle de tilværende Ting, som synes at ville gjøre

Men:

Mennesket dets Enebolds Herredomme dyrt, er der ingen meer stadigen og almindeligen skadende end Insekterne. Virkeligen angribe nogle det i dets Søn, hindre det fra at sove, og forstyrre den til at erstatte Trætheden fra Dagen sin fornødne Ratteroe. Kan det være roligt, naar Lopper og Væggelus bekrige det, og vove alt for at føde sig med dets Blod? Har det ikke i Myggene Fiender, der ikke ere mindre frygtelige end fortrædelige. Hvor meget kunne ikke Fluerne, især i det sydlige Europa, og disse Indtens Myg, Mosquiterne, forarsage smertelige Følelser. Skal jeg vel tale om disse Sommerfugleorme, som ikke have Braadde at anvende mod os, men hvis Haar ere saa hvasse, at de saare næsten umærkeligen, og alene ved Bedcørelse kunne forarsage feberagtig Betændelse. Skal jeg vel tale om Myrene paa visse Steder, hvis Stik er saa følelig. Viernes og Gebehamsenes farlige Braad er alt for bekendt for at melde derom.

Jeg gaaer over til de Insekter, som fæste sig paa Menneskets Hud, pirre og pine den uden Ophor. Jeg vil sætte i Spidsen dette Dyr, som man forestiller sig under en saa hæslig Skikkelse, og som virkeligen er en Gæst lige saa ubehagelig at see som at føle. At nævne Lusen er at nævne Barndommens, og ofte alle Alderes, Plage. Efter som den stikker, hvilken ubehagelig Kløe lader den ikke udstaae? Haanden, som søger Ste-

det,

det, volder Saar, der hulne og blive ligesaa mange Keder, beqvemme til Udflakning af en Efterslægt, som formeres uophørligen. Vi kunne blandt andre anføre Chiqven, dette lille Dyr, saa bekiendt i det sydlige Amerika, som giennemborer Huden, trænger sig derind, og forarsager Koldbrand og Død, naar den ikke forekommes ved passende og betimelige Midler. Men have vi ikke i de forskiellige Slags Mider skjulte Fiender, som, banende sig Wei giennem Quisvøbet af vort Legeme, deri sætte deres Bopæl, yngle der uden Ophor, og ere Marsagen til den største Deel af Sygdommene i Huden.

De giftige Egenskaber hos visse Insekter ere meer end een gang bleve Mennesket uslykkelige. Men det er sandt, det er ikke uden i en varm Himmeleegn at disse Egenskaber udvikles med al deres Kraft og vise sig med Dødsfare. I vore kolde Klimater, og under den tempererte Himmeleegn, sees meget saa Exempler, som kunne bevidne, at Insekternes Gift er dødelig. Denne Gift meddeles paa forskiellige Maader: Skorpionen indbringer den ved sin Hale; Ederkoppen og dens beslagtede, samt Tusindbenen ved Tængerne i dens Mund, den spanske Flue uddunster den og lader den indsue i Legemet, og naar denne tages indvortes, hvilke sørgelige Virkninger kan den ikke frembringe.

De fleste Insekter ere uden Tvivl virkelig farlige nok uden at søge ved Usandheder at gjøre dem endnu farligere end de ere. Vi ville da ikke melde om alt det man har kunnet sige om Ederkoppens Gift, og især om Sarantelens. Jagttagelse har nedbrudt det som ikke var andet end den lettroende Uvidenheds, eller det egennyttige Markskrigeries Arbejde. Imidlertid, hvis vi troe de Reisendes Fortællinger, ere den største Deel af Ederkopper, Meiere, Tusindbeen i de hede Egne farlige Insekter, der undertiden dræbe Mennesket og de Dyr, som have det Uheld at røre dem. Behøves det at ende dette sørgelige Skilderie ved at forestille disse Skofke af Græshopper, som udbrede over store dyrkede Lande Hunger og smitsomme Syger? *). (Fortsættelse en anden gang).

*) For tilfulds at oversee Insekternes Skadelighed, maatte man kiende dem og hvad de kunne virke. Det er at vente, at nøiere Agtpaagivenhed og Kundskab om disse Skabningers Husholdning vil opdage, at mange Ubehageligheder og Ødelæggelser, hvis Aarsager vi endnu ikke kiende, og som vi ikke vide hvorledes at gaae i Møde, skyldes nogle af dem, og da lede til at forebygge dem. Saaledes har Hr. Nathke paa sin Reise i Norge nyligen opdaget, at Pøle- og Holværket i de Nordenfjeldske Havne giennembores af en hidtil ubekjendt Insekt, en af Cymothoa Arten; en Virkning, som før allene blev tilskreven et aldeles forskielligt Dyr den bekjendte Skiborm, teredo navalis.

Oversætteren.

I n d t æ g t.

	Rdlr.	ß.
I. Kasse-Beholdningen ved Regnskabs Afslutning d. 1. Decbr. 1796 var (See Gen. Regnsk. pro 1796 ved Ugebl. 9de Aarg. No. 23.)	293.	32½.
II. Ugentlige Indkomster for Ugebladet og Love. Fra No. 1 til 52 incl. af 9de Aargang i alt (Efter Quart. Regnskab. i Ugebl. No. 26. 31. og 44. af 9de Aarg. og No. 7. af 10de Aarg.)	3016.	34.
III. Quartals-Contingenter :		
a) fra 1ste Oct. 1796 til ult. Sept. 1797.	502 Rdlr.	66 ß.
b) Restancer for Aaret 1796	5.	48.
	509.	18.
(Efter forber. Quart. Regnsk.)		
IV. Aarlige Indkomster :		
a) Det Høikongel. Huses velgørende Gaver	180	Rdlr.
b) En ubenavnt Belgiarers Bidrag ved Hr. Grosserer Thomsen	19.	
c) Overordentl. Medlemmers Konting. til ult. Dec. 1796 og for dette Aar	414.	
d) og af Dito Restancer for 1796	20.	
	633.	
V. Laans og Forskuds Afbetaling i alt	1178.	
VI. Renterne af Selskabets Kongelige Oblig.	851.	53.
VII. Extraordinaire og tilfældige Indtægter :		
a) Indkommen ved det høitidelige Møde den 22. Jan. d. A. for Billetter og Kantater	Rdlr. 566.	53 ß.
b) 3 samme Anledning den 20. Dec. d. A. indkommen	302.	68.
c) Indkommen for 6 udrukne østersøiske Oblig. gationer a 70 Rdlr.	420.	
d) Laant i Spec. Banken til Forskuds og Gra. tificate. Udbetaling i dansk Cour.	1000.	
	2289.	25.

Summa Rdlr. 8770. 66½.

At ovenstaaende Extract af General Regnskabet for 1797 er overensstemmende
med Administrationens Kontrol bevidner

H. J. Cantor.
J. L. Paludan.
H. Bassard.

U d g i v t.

	Rdlr.	ß.
A. De aarlig staaende Udgifter :		
1) Til Ugebladets Trykning Qvitteringer og videre bet. til Bogtrykkeren i alt	409 Rdlr.	64 ß.
2) Lønninger til Selskabets Betientere	720.	
3) Budene for Indkassation i Aaret 1796 de sædvan. lige 2 pr C.	98.	75.
	1228.	43.
B. Til de aarlige Pensionister i alt for d. Aar		772.
C. — Kongelige Obligationers Indkøb :		
1) 2 Credit-Kasse Obligationer den ene stor 500 rd. og den anden 300 rd. er	1300 Rdlr.	
2) 3de østersøiske Obligationer a 75 rd.	225.	
3) 16 Dito Dito a 70 rd.	1120.	
	2645.	
D. Til Laan, Forskud og Gratifikationer !		
1) Til 2 Medlemmer af det for Aaret 1796 bevilgede Laan, som endnu resterede, betalt	40.	
2) — 19 Medlemmer af de for i Aar bevilgede Laan til Beløb 1310 rd., betalt	1260 Rdlr.	
3) — 1 Medlem af de forrige Aar bevilgede Gratificat. som resterede	10.	
5) — 50 Medlemmer de for dette Aar bevilgede Gratific. i alt	566.	
	1876.	
E. Extraordinaire Udgifter :		
1) Betalt det resterede paa det i Banken giorte Laan den 18. Nov. f. A. med	625 Rdlr.	
og i Maanedes Renter af samme	2.	15 ß.
2) Til forfaldne Renter og Afstaelse for de indkøbte Oblig. gationer	33.	78.
3) Udgifterne ved det høitidelige Møde d. 22. Jan. d. A.	258.	
4) Ligeledes til det andet høitidelige Møde d. 20. Dec. d. A.	317.	38.
5) Til de 3 ældste Budde det dem d. 9. Jan. d. A. bevil. gede Gratiale	30.	
6) Betalt i Afdrag paa det under Indtægten anførte Laan i dette Aar	500.	
og i Maanedes Renter af hele Laanet	3.	32.
7) Udskiftige mig anviste Regninger	34.	6.
	1803.	73.

Pr. Balance bliver Cassa-Beholdningen ved 1797 Aars Udgang. 445. 46½.

Summa Rdlr. 8770. 66½.

J. Nagaard,

Kjøbenhavn den 3te December 1797.

Selskabets Kasserer.

Extract

af

General - Regnskabet

for

det forenede Understøttelses - Selskabs

Indtægter og Udgifter

fra 1. Januari til 31. December 1797.

Borger = Bennen.

No. 18.

Tiende Aargang.

Fredagen den 4. Mai 1798.

Brev til min Ven Hr. L. B. i Fyen.

(Indsendt.)

Du veed allerede for længe siden at jeg er Medlem af det oekonomiske Belfærds Selskab. Jeg har fra Tid til anden meldt Dig dets Oprindelse og Fremgang. Du veed hvor meget jeg har glædet mig ved den sidste. Ikke glemte jeg, at Josephon angav den første Tanke, som af den ædle Borgervæn Hr. Raadmand Wissing strax blev antaget og forbedret; han fik Medhjelpere, den værdige Hofarchitekt Kirkerup og flere, der ligesom han anvendte Tid, Gliid og Omkostninger for at opfostre denne haabefulde Yndling. Al Begyndelse er besværlig, men disse og andre Ligetænkendes Bestræbelser, har nu bragt Selskabet til en Væxt af 400 Medlemmer, hvoraf nogle faa ere Udenbyes boende. Du har Lovene og kan deraf see, at dets For-

Formaal er Borgervæls Fremme, ved, med Hielp af hver god og kyndig Mands Indsigt og Jagttagelser, at udbrede nyttig Kundskab i Oekonomie og Technologie, og befordre samme bragte i Udøvelse ved at tilveiebringe besvarende Indretninger, samt opfinde og bekiendtgjøre paalidelige Methoder til Forbedringer i Natural- og Kunstproductioner. Det kan ikke for ofte gientages, at de talrigste og i alle Henseender vigtigste Stænder af Landets Indvaanere, Landmænd og Borgere, have liden eller ingen Nytte af de uhyre Summer, som aarlig anvendes til Videnskabernes Fremtarv. Hvad Nytte haver Haandværkeren af Opdagelserne i Physik, Chemie, Naturhistorie og Mathematik, naar disse enten ved lærde Disputater afhandles i et for ham uforstaaeligt Sprog, eller giemmes i støvede Folianter, eller døe med Opfinderen? — Der gives en stor Deel tænkende Mænd, der deels ved egen Opfindelse, deels ved Reiser og Læsning have opdaget og indført hos sig mange i Kunstfliden og det huuslige Liv saare vigtige Forbedringer; men gierne døe slige vigtige Haandgreb og Indretninger bort med den første eller anden Bruger, og Mængden vedbliver den gamle Glendrian. — Være alle nyttige Opfindelser blevne den saa kaldte menige Mand — Stædernes og Landets Beboere — bekiendte, vi skulde da vist ikke see vore almindelige Haandværkers og Kunstners Redskaber, vore Kaf-

Kelovne, Arnefæder og Kogekar i en saa ganske ufuldkommen Tilstand, som den, hvori de daglig findes, der vel har Aarhundredes Hædd, men er dog som oftest utilstrækkelig, ja hensigtsløs. Vi lære Catechismus og Forklaring til vort 14 a 16 Aar, da confirmeres vi, og indtræde som vordende Borgere i Staten; men at give os en Udsigt over vore tilkommende borgerlige Pligter, de Love, vi daglig skal følge, de Rettigheder, der som Mennesker tilhøre os, den Fremgang, vor Tidssalder har gjort i Opdagelse af de bedste Indretninger i det huuslige Liv, Haandværkernes Mechanik, Kunstfædrens Fremgang, Agerdyrkernes Forsøg, og deraf uddragne Følgerregler, vort eget Lands, vor Stats og Handels Forfatning — derom bekymrer sig ingen af vore Ungdoms Lærere, hverken vore Præster, høilærde Rectorer, eller de saa saare usjelt lønnede, og derfor høist undskyldelige Skoleholdere. Saa handlede jo deres Formænd, og det er nok til deres Undskyldning. Engelland og Frankrig viser os Nytten af almindelig Dplysning, deres Skolers Indretninger ligge aabne for os, men det synes som at vi ere for søvnige til at tænke og handle efter slige Planer.

Saalænge vore Dplysnings Anstalter ikke ere bedre, end som de nu virkelig ere, maae det for enhver Fædrenelandets Ven være et dobbelt kiert Syn at see Borgere forene sig for med samlede Kræfter

ter at virke til saa skionne og vigtige Formaal, som, de det oekonomiske Bølfærds Selskab har forefat sig. Kun Skade, at dette Selskab og dets Handlinger endnu ere ikke noksom bekiendte. Blant sine Medlemmer tæller Selskabet mange sande Kundskabsmænd, der ønske at gavne med deres Indsigter. De have ogsaa gavnet; Modeller af Brændsel besparende Kioffenindretninger; brandfrie og uendelig mindre Brændsel fordrende Kaffelovne, som til Eiernes Nytte uddeler den hele Varme i Værelserne, isteden for den meeste Hede fra vore almindelige Kaffelovne er hidtil med Røgen sendt op i Luften. Prøver af Steenkuls Tørv, sammensat af Steenkuls Gruus — Sangspaaner — om disse have, og god feed blaae Leer, som i vore nærværende dyre Brændetider kunde give en god Besparelse. Man tør sikkert haabe, at saasnart der med disse og flere indleverede Forslag er gjort de fornødne Prøver, at det saaledes ved Erfaring beviiste rigtige, bliver til almindelig Nytte offentlig bekiendtgjort.

Foruden disse Dele haver Selskabet lagt Virksom Haand paa et andet vigtigt Foretagende. De Færøiske Steenkul er til Datum een af Dannemark ubenyttet Rigdoms Kilde. — Deres Godhed er prøvet og bevidnet af indsigtsfulde og sagkyndige Mænd. Af disse Kul besørger Selskabet en Ladning hertil af circa 90 Commercelæsker. Efter

de tagne Forholgsregler faaes nu en tilstrækkelig Mængde, saavel af ældre som ganske nye brækkede Kul, hvis Prove ved de forskjellige udfordrende Arbejder endelig maae lede til en fast afgjørende Dom om deres sande Værd. Jeg anseer dette Forretagende som et sandt Hædersminde for Selskabet.

Det passer paa dette Selskab, hvad vi i det daglige Liv saa ofte erfarer, at man med de mindre Udgifter udretter som tiest langt mere godt, end ved den ødsleste Uddelelse. Hvert Medlem betaler aarlig ikke mere end 2 Rd. Sammenlignes denne Udgift med Contingenterne til vore Klubber, 26 a 30 Rdlr., ja i nogle mere aarlig, saa maae vel spørges, hvilken af disse Udgifter der er best anvendt? — Jeg har i mange Aar givet Agt paa Virkningen af vore tiltagende Klubbers Mængde, og jeg maae tilstaae, at mit Resultat er mindre end smigrende for disse Foreninger. De ere alt for ofte den huuslige Lyksaligheds Grav, da Manden i Klubbens fløiende Glæder, glemmer den kierlig ventende Kone og Børn, hvoraf hun og de med Tiden blive kiede, og søge at holde sig selv skadeløs — Man indvender ikke — at Konen tages med i Klubber, faaer hun først ret Smag derpaa, hvem passer da i deres Fraværelse Huus og Børn? Og hvad Huuslid kan der ventes af den Kone, der 2 a 3 Gange om Ugen kommer først hjem Kl. 4, 5 a 6 om Morgenen?

nen? Og hvor mangen god Danneqvinde har ikke tilsat Helbred, ja Livet for sig, og Foster ved Klubbernes overdrevne Dands? Ryggesløshed, Spil-
lelyst og Lediggangs Fremme horer ogsaa iblant Klubbernes skionne Frugter. — Nei Ven! da anvender jeg hellere mine 2 Rdsr. til det oekonomiske Velfærds Selskab, og deler saavidt mueligt min Tid med min Kone og Børn. — Medlemmernes Mængde er dette Selskabs eneste Støtte. Jo talrigere det bliver, jo mere kan det virke til Almeens-
vel; og hvilken Borgerven vil krympe sig ved saa liden en Udgift, naar der ved kan bidrages til at befordre saa store og velgiørende Formaaale.

Den 3. April 1798.

H. m.

Hatten.

Overfat.

En Bonde kom engang ind i en Kramboed i P** og bad Kjøbmanden meget bevægelig at laane ham 8 Mk. paa hans Hat. Naar, svarede Kjøbmanden leende, paa eders gamle Løv laaner ingen eder 4 sk. Imidlertid, sagde Bonden, bruger jeg dog disse Penge meget nødvendig. Jeg har solgt noget Korn herinde i Staden for en aatte Dages Tid siden; i Dag skulde jeg have mine Penge og havde gjort min Regning paa det. Men saa er den stakkels Mand's Kone faldet ned i en Syg-

Sygdøm og et af hans Børn ligger paa Bordet, og saa kunde han ikke give mig mine Penge, og jeg ikke heller forlange dem, kan jeg troe. Nu skulde jeg dog kjoibe mange Sager ind til Hiemme, og saa tænkte jeg, siden Han kiender mig som en ærlig Mænd, saa kunde han sagte have laant mig de to Daler paa mit ærlige Ansæt, siden han ikke vil tage min Hat til Vandt. Men Kjoibmanden havde ingen Dren dertil.

En Kavaleer, der stod i Boden, havde imidlertid hørt meget opmærksom paa Bonden, og gav ham ved Udgangen en Dukat. — Bonden blev stum af Glæde, tog med et Haandtryk og et Kys paa Giverens Haand imod Pengene og besørge de sit Indkjøb. Fire Uger derefter gif Kammerherren, som havde flyet Bonden Pengene, paa Badeu i P**, og horte en raabe bag efter sig: Hr. Patron! Hr. Patron! Wie lidt! Jeg har næsten løbet Anden af mig. Er han ikke den Herre, som for fire Uger siden flyede mig den Dukat i Kramboden her henne? „Jo min Ven!“ Jeg har ledt efter ham hver Torvedag, jeg har været herinde, og jeg har været ret arrig paa mig selv, fordi jeg var saa tosset og glemte at spørge efter hans Navn og hvor han boede. Her er hans Penge. Jeg kunde ikke have været roelig, dersom jeg ikke havde fundet ham. Gud glæde ham, fordi han hjalp mig, og vor Herre lade det gaae hans Børn vel! Saadanne tjenstvillige Folk er der, Gud bedre det, kun saa af! „Det er mig kiert min Ven, at I er en ærlig Mænd. Jeg havde glemte at sige, at jeg vilde skienke Jer de Penge. — Giør Jer lidt til gode med Eders Familie for dem. Og kommer I en anden Gang i Betryk, saa kan I kun melde Eder hos mig paa P**. I behøve kuns at sørge efter Kammerherre S**. Men siden vi tales ved her igien, sig mig dog, min gode Mænd, hvorfor I just vilde laane de to Daler paa Eders Hat; den ser dog knap ud til at være 8 β. værd.“ Ja, det har nu saa sin egen Ræson, kan jeg troe, naar

naadige Herre, sagde Bonden. For det første betakker jeg mig tusende Gange for Foræringen. Jeg skal vist ikke anvende den til Unytte. Jeg har seks smaa Børn hjemme. De Penge kan være gode til Skoe og Strømper til dem. Men det var nu, jeg skulde sige ham, hvorfor jeg gik saa stort Væsen af min gamle Hat. Saa gik den naadige Herre, i hvis Bye jeg boer, og som er død for et Aars Tid siden, engang ud at spadserere med sin lille Søn; men den lille Junker sprang lidt uforsigtig omkring, og saa plumpede han i et meget dybt Klær.

Den naadige Herre fik Gudsjammerlig, som man sagte kan vide. Jeg gik just dengang nær der ved og slog en Grøvt. Jeg sprang strax derhen, og uden at betænke mig længe, sprang jeg i Vandet, og slæbte Junkeren i Land. Vi havde nær blevet der begge to; men vor Herre hjalp os lykkelig op af Vandet, og Junkeren kom sig igien. Den naadige Herre, Gud glæde hans Siel, var mig ret god for den smule Pladsken i Vandet. Jeg var dengang kun en fattig Tjenestekarl, men han forærede mig et lille godt Sted med noget Jord til kandt og klart; og da jeg havde tabt min Hat ude i Vandet, saa tog han sin egen Hat af Hovedet, og gav mig den. Seer han nu, gode Herre, skulde man ikke gjøre meget af saadan en Hat? Jeg skildte mig saa marri ikke ved den for aldrig den Deel, saa lurvet den ogsaa seer ud nu. I Kammerherrens Die skinnede en Glædestaare. I er min Mand, sagde han, og rystede Bondens Haand. Her har I Noget til Eders Børn. For disse Penge kan I lade Eders Hat pusse op, og her har I en Daler til en nye Hat, at I kan spare paa Eders kiere Hat.

Borger = B e n n e n .

No. 19.

Tiende Aargang.

Fredagen den 11. Maf 1798.

Om de Fattiges Karakter.

Dette Stykke, og hvad der herefter maatte følge i Borgervennen om de Fattige, under samme Merke, som her er undertegnet, er taget af C. Garves Anmerkninger til Engellænderen, Mæsarlans Skrift om Armoden, dens Aarsager og Midlerne til at afhjælpe den. Oversættelsen er frie. Det hele lempet efter Tid og Sted.

Man maa ikke være for haard i sine Domme over den Fattige. — Det kan vel gielde om Mængden af Arme, at, ligesom Lædighed og Overdaad ere de sædvanligste Aarsager til deres nødlidende Tilstand, saa er og en nedrig Karakter gemeenlig forenet med den yderste Armod og med den Afhængighed, hvori den Fattige sættes, ved at modtage Almisse. Man blev vel ikke heller forelegen for at finde Exempler paa, at selv den meest velhavende og meest godhiertige Mand, taber no-

90

get af den medlidende Deeltagelse, som Synet af Nød forhen opvakte hos ham, naar han, enten af egen Drist eller paa Embeds Vegne, haver meget at skaffe med Arme. Thi han vil finde faare mange, der ei aleene ere selv Skyld i deres egen Ulykke, men som endog med Haardnakenhed sætte sig imod enhver Anstalt til deres Bedste, og elste Smuds og Elendighed i Foreening med Betleres Toilesløshed langt høiere, end sikkert Udkomme ved Arbeide og Orden. Han vil efterhaanden lære at indsee, at der bør være Forskiel paa de Armes Behandling, og at der i Almindelighed udfordres strængere Opsigt med dem, end han maaskee forhen har troet. — Imidlertid vil dog ingen sindig og erfaren Mand kunne nægte, at der jo iblandt de Fattige findes Exempler paa Dyd og Retsskaffenhed. At der ofte ere sande ædle Mennesker blandt dem, vi karakteriserer ved Navnet Husarme, derom tvivler ingen. Men selv blandt dem, som maa forsørges paa Publikums Bekostning, treffer man adskillige, der ærligen have forsøgt alt hvad Klogskab og Flid kunde udrette for at ernære sig. Man træffer Fattige, som ved Følelsen af deres Uskyldighed, bevare en vis Betænksomhed i deres Adfærd, endog ved de ydmygende og fornedrende Skridt, de som Almisselemmer ofte maa gjøre. Man møder Arme, som med al deres Jammer dog aldrig knurre mod Forsy,

synet, men vise en stille Hengivenhed under den evige Bestyrers Villie, ere taknemmelige mod Belgiorere endog for den mindste Hielp, og rede-
 bonne til at anvende den sidste Levning af Kraft
 for at være saa nyttige, som det staaer til dem.
 Er endog Antallet lidet af deßlige sandeligen ær-
 værdige Fattige; saa er der ikke heller mange af
 de aldeles Banartede, der næsten lade til at være
 af Naturen bestemt til Smudsfighed og Tryglen.
 Det gaaer med de Fattige, som med andre Klas-
 ser af Mennesker, den største Deel bestaaer af li-
 gegyldige Karakterer, der ere onde eller gode, lade
 ellet flittige, redelige eller uredelige eftersom Lei-
 ligheden falder, eller eftersom Omstændighederne
 friste dem til dette eller hint, eller eftersom de troe
 at have størst Fordeel af en af Delene. Rigtig
 nok ere disse ubestemte og vankelmødige Mennesker,
 naar de, tvingne af Nøden, troe, at de have større
 Ret til at gjøre hvad de ville, og naar de ved den
 Ringhed og Uffelhed, hvori de unddrages fra Ver-
 dens Dine, blive mere ubekymrede om Nøes og
 Last, just ved deres ubestemte Karakter snarest
 udsatte for end mere at udarte i Elendigheden.
 Vel vilde de i enhver Tilstand have været henfaldne
 til de Feil, hvortil den gav de nærmeste og fleste
 Anledninger; men de Daarligheder og Laster,
 hvortil Rigdom og Lykke forleder, falde ikke paa
 saa frastødende en Maade i Sandserne, forstyrre
 ei

ei heller Selskabets Nolighed saa meget, som de, hvortil Glendighed og Armod forføre.

Efter det, jeg nu har sagt om de Feil, der pleie at hænge ved Almisselemmer, kan man angive en dobbelt Aarsag, hvorefter og Beskaffenheden af disse Feil retter sig.

Noogle vare allerede i Forveien Drog, og bleve just derfor arme; andre vare fødte til Armod eller bleve fattige ved Tilfældet, og bleve ved deres Armod bragte til at tænke og handle nedrigt.

Af de Folk, som forarmes baade ved Lædighed og ved Lidderlighed, fremstaaer det egentlige Tiggerpaf, og denne Klasse af Arme er det næsten aldeles umueligt at hielpse. Lyst til Arbeide indfinder sig ikke hos dem med Røden; men deres Lyst til Fylderie og Utugt bliver uforandret. Deraf de mange fordrufne Tiggere; deraf saa mange Stodderkoner, som enten ere selv tillige Skjøger, eller som lade sig bruge til at forføre andre Uskyldige. Deraf saa mange, der skriige ynkeligen om Brød, men løbe flux deres Wei, saasnart man anviser dem Arbeide, hvormed de kunde fortiene Opford.

Naar Lettind, Skisdesløshed, overdreven Pragtsyge, eller den Ødselhed, der avles af Forfængelighed, frembringe Armod, saa er det mere tvivlsomt, hvilken Virkning denne sidste vil have

paa deres Karakter. Nogle af denne Klasse geraade ved yderlig Armod i Fortvivtelse, fordi de, uvante til alvorligt Overlæg, og uskikkede til enhver mandig Beslutning slet ikke vide at hielp sig selv. Mange Selvmordere ere letsindige og ødsle Rige, som ved egen Brøde ere blevne forarmede. Kort førend deres Fald begynder, kunne deslige Menneſker ofte endnu være ganske sorgløse, og roligere tage Deel i alle deres sædvanlige Udspredelser og Forlystelser, hvor vist og hvor nær de endog see deres Undergang for Dine. Naar deres Odelæggelse rygtes, saa er Omveltningen i deres hele Tilstand saa stor, at deres Sind geraader i Forvirring, og de næsten tabe al Sands og Eftertanke. At indskrænke deres Pragt og deres Udgifter, forekommer de Forsængelige langt utaaleligere end Døden; ja blot de alvorlige Betænkninger, som den ubekymrede Letsindige maatte anstille, for at udrede sig af sin Forlegenhed, er ham uudstaaeligere end selve Døden.

Andre, hos hvilke hine Feil mere have deres Grund i Lidenskaber, som igien sætte sig, end i deres naturlige Karakter, kunne ofte vorde forbedrede ved Armod, især naar de have Religion. Uden denne virke Nød og Elendighed aldrig noget godt. Thi alle de Bevæggrunde, som disse giver til Bedring, ere tillige saa nedslaaende og ydmygende, at de virke enten slet intet eller for meget, naar

naar de ikke forædles og gøres mere oplivende ved Hensyn og Opføstelse til Gud, ved en vis Tilfredshed, som Tanke om ham midt i Elendighed indgyder i den Gudfrygtiges Barm, og ved Fortrosthed om en bedre Fremtid.

Atter andre af disse flette Huusholdere og skædesløse Dagdrivere blive aldeles uforandrede som Tiggere og Almisselemmer. De øde til unyttige Ting, hvad man giver dem til Næring og Klæder, lade Dag komme og Dag gaae, ere endog da, naar de have sultet et Par Dage, ubekymrede for den næste, og vente som en Skyldighed, at andre skal underholde den, blot fordi de og engang have drevet borgerlig Næring og siddet i Velstand. (Fortsættelsen følger).

Kaffeens Oprindelse.

(Oversat).

I et Land i Tyrkiet kom en Flok Giedder (andre sige Kameler) til en Egn der var begroet med Kaffeplanter, og aad med største Begierlighed de modne Bønner. Herved bleve Dyrene saa muntre og lystige, at de hoppede omkring, og ingen af dem luffede et Die til. Hyrden underrettede Dagen derefter Prioeren i Klosteret, som Giedderne tilhørte, om denne besynderlige Hændelse.

Prioer.

Prioren undersøgte Pletten, hvor Kreaturerne havde græsset, og troede, at Kaffebonnerne havde forarsaget deene Virkning. Han gjorde derfor et Forsøg, om han med en Drik af disse Bønner kunde formindske Sønnen hos nogle af sine Munke, der ofte forsov Messen.

Forsøget lykkedes; thi da Kaffeen sætter Blodet i stærk Bevægelse, og giver Nerverne en unaturlig Spænding; saa fordriver den derved Tilbøieligheden til Søvn; men er tillige derved meget skadelig for vor Sundhed. Fra dette Kloster udbredte sig siden Brugen af denne Drik over hele Tyrkiet, og fra Tyrkiet over alle andre Lande.

Man siger, at de tyrkiske Kaffehandlere endnu daglig indslutte Opfinderne af denne Drik, Gieddehyrden Midrus og Prioren Schiadli, i deres Bønner, fordi de have givet Anledning til en Handel, som de nu skylde deres Underholdning.

Korthuset.

(Oversat).

Kom Frids, sagde den lille blaasiede Wilhelm, og hielp mig først at bygge mit Huus op, saa hielper jeg dig igien.

Hvad kommer dit Huus mig ved, svarede Frids, jeg bygger mit eget, see du til, hvordan du kan reise dit ret op.

Wilhelm byggede. Begge stode ved et Bord; men efterhaanden, som de fik noget reist op, faldt altid et Stykke af Bygningen over Ende igien.

O stød dog ikke saadan til Bordet! sagde Frids fortrædelig. — Hvad kan jeg giøre ved det? svarede Wilhelm, jeg sagde dig det nok, vi vilde bygge det ene først, saa gif det bedre; nu kan du see, hvordan du kommer ud af det!

Begge bleve nu mere hidfige, Arbeidet gif med større Jver og Bordet vaklede meer.

Pludselig laae Wilhelms næsten færdige Huus omstyrtet. Han vilde gribe til og holde paa det da det faldt, stødte derover til Bordet, og i Dørblikket laae Fridses Huus ved Siden.

Imidlertid sad Wilhelmine og Marie, deres to Søstre, henne ved det andet Bord og loe. De havde allesammen udsat en Belønning af Ecker til den, der efter deres Moders Dom opførte den kunstigste Bygning. Ere I ikke to Narre! raabte de endelig. Nu er jo Belønningen vor!

Der kommer Moder, vi ere færdige, fordi vi har hjulpet hinanden og I har intet bragt istand, fordi I ikke har kunnet forliges.

Benighed er en god Ting i Stat som i Huus.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 20.

Tiende Aargang.

Fredagen den 18. Mai 1798.

Om de Fattiges Karakter.

(Fortsættelse).

Wi have seet de Feil, som man bringer med i Armoden; andre fødes af Armoden selv.

Den Last, som de Rige i Almindelighed tillægge den Folkeklasse hvori de fleste Arme befinde sig, er Utaknemmelighed. Der er ogsaa noget i de ringere Børgeres Tilstand og i deres sædvanlige Tænkemaade, som forleder dem til denne Feil. Den Ulighed, Almuesmanden bemerker imellem sin og de Riges Levemaade, foranlediger ham til at agte disse for langt rigere end de virkelig ere. Alt hvad han, naar han er i Trang, modtager af den mere Formuende, forekommer ham som Smaating imod det, denne kunde give, naar han var mindre haardhiertig og egennyttig, og den Fattige tykkes altsaa, at han ikke er ham megen Tak eller stor Forbindtlighed

Kpl.

Skyldig. Dreven af naturlig og ved Nøden yder-
 mere forstærket Egenkierlighed, glemmer enhver
 Fattig den Mængde af andre hans Lige som i
 Forening med ham gjøre Krav paa de samme Per-
 soners Velgjørethed. Han anseer tværtimod den
 Almisse, hans Velgjører rækker ham, som det
 eneste, han har at udgive, og er derfor stedsse til-
 bsielig til at holde den Velhavende for karrig og
 at ringeagte hans Gave, fordi den saa lidet staaer
 i Forhold til hans Formne og bekostelige Leve-
 maade. Samme Forestilling gjøre de ringere
 Arme sig og med Hensyn til det, de nyde af Pleie-
 kommissioner eller offentlige Kasser og Stiftelser.
 De tænke kun paa Pleiekommissionens Evne, paa
 Kассens formeentlige Rigdom, og Stiftelsens
 Størrelse, uden i mindste Maade at overlægge,
 hvor mange der skulde tage Deel med dem i Al-
 missen, eller nogensinde at betænke, at andre
 kunne være ligesaa meget eller endnu mere træn-
 gende, end de ere. En levende Taknemmelighed
 vækkes næsten allene da, naar vi troe, at Vel-
 gjøreren gjør Opofrelser, at den Tieneste han be-
 viser os, falder ham selv paa nogen Maade til
 Besvær. Den Fattige der ikke synderligen er
 vant til Eftertanke eller ikke har en fin moralsk
 Følelse, falder aldrig paa at troe dette om den
 Rige, der gjør vel imod ham. Desuden, naar
 den Arme ikke finder sig hjulpet ved den modtagne

Gave; saa overveier Fortrædeligheden over den vedvarende Nød Fornøielsen over den erholdne Lindring, og forstyrrer altsaa Følelsen af Taknemlighed. Denne Betragtning maa hos den velhavende Menneſkeven opvække Overbærelse med hans armere og ringere Brødre, og tillige styrke hans Mod og Lyst til endog mere end een gang at gjøre vel imod Utafnemmelige.

Misundelse er en anden Last hos de Fattige; især Misundelse mod dem, der befinde sig i samme Kaar som de. Det er utroeligt hvor meget den ene Betler almindeligviis hader og forfølger den anden. Ikke, at de juſt derfor have mere ondſkabſtulde Hierter, end Folk i bedre Omſtændigheder. Nei! men Gæden til denne Lidenſkab, ſom ligger i alle Menneſkers Hierter, kommer hos dem ſnarere til Modenhed. Misundelse opkommer ſtedſe, naar vi troe, at det, ſom andre faae, undrages os eller tilkommer os i det mindſte fuldt ſaa retfærdigen ſom dem. En Art af Misundelse grunder ſig paa Hoffærdighed, for ſaavidt Hoffart ndretter, at man anſeer andre for mindre værdige end ſig ſelv. Denne Last bliver altid lige egen for Menneſket i enhver endog den ringeſte Stand, og den ytrer ſig altid blot mod dem ſom ere vore Jevnlige, eller dog kun lidet mere end vi. Et andet Slags Misundelse oprinder af Egennytte; denne tiltager, jo ſtorre Menneſkets Trang

Erang er, og jo mere Sandsynlighed der er for, at hans Ønsker maa tilfredsættes, hvis en anden skal faae sine opfyldte. Medbeilerie, der i Almindelighed er Grunden til de fleste Fiendskaber blandt Menneskene, virker ingensteds heftigere end mellem Tiggere, eller imellem saadanne, som nyde Underholdning af de samme offentlige eller private Godgjørenhedskilder. Deraf de mange Ragskælder, hvormed den ene Fattige søger at beføre den anden hos dem, som uddeler Almisser af andres Velgjørenhed, eller som gjøre vel af egen Formue. Deraf reise sig og de mange Klammerier iblandt Tiggere og andre Fattige, som ikke sjelden finder Sted endog i Arbejds-husene, og forstyrre der al Rolighed og Orden.

Til disse Feil, som hange ved Armoden, henhører endnu i Særdeleshed Forstillelse og Løgn. List er altid den Svageres Tilflugt, naar han troer at han maa værges sig, og den Fattige maa, i det mindste efter sin Formening kæmpe mod de Rigeres Haardhertighed og Sierrighed. Selv det Menneske der tænker ædlere, kan ikke altid sige sig frie for, at han jo i sine Klager forestiller sin Nød noget større, end den virkelig er, endog naar han blot vil vække Medlidenhed og forlanger ingen Bistand. Hvor langt større bliver da ikke Fristelsen dertil, naar man har Hielp og hastig Hielp behov, og naar man skal søge den hos flere.

Derfor er Løgn uadskillelig fra Betlerie. Betlere erfare saa ofte, at den store Hob bliver urørt ved sand og stor Nød hos andre, naar den ikke falder i Sandsen, de troe sig da berettigede til at paa-tage sig dette Skin, og at forstørre deres Nød, saasnart de eengang have taget den Beslutning at søge Hielp hos enhver Ubekjendt.

Alle disse Laster ere langt mere tilsynne og vække større Modbydelighed, naar de vves i nogen og smudsig Armod, end naar de skjules af den Anstand og den Pynt, som er forenet med Lykke og Velstand. Udbruddet af disse Laster er og langt grovere hos Mennesker uden Opdragelse, der ganske ligefrem vise sig, som de ere, end hos dem, der have lært en vis kunstet Adfærd. Det er billigt at vi foretrække de Fattige, som ere frie for disse Laster; det er billigt at vi straffe dem, der fremfor andre gjøre sig skyldige i dem, ved at unddrage dem noget af vor Velgiørenhed; men uretfærdigt vilde det være, at lade vor Medlidenhed med Elendighed og Armod formindskes ved Uvillien og Afskyen for de lidende Personers Feil, som ofte, uden at være i mindste Maade større end andres, blot lade hæsligere, fordi de hos den Arme mangle aldeles det Skiel, hvori kunstet Levemaade og Velstand indhyller dem hos de mere ophøiede Mennesker.

Om de Fattiges Forsorgelse.

Den vigtigste Punkt i et vel ordnet Fattigvæsen angaaer Anstalterne til de Fattiges Forsorgelse.

Alle skarpsindige Mænds Betragtninger, og de meest erfarnes Jagttagelser angaaende denne Gienstand, lægge for Dagen, at et lykkeligt Udfald ikke beroer saa meget paa en særdeles kunstig udtænkt Plan, som paa den Nøiagtighed, Omhu og Trostøb, der vises i Udførelsen. Man har nu forsøgt næsten alle muelige Fremgangsmaader; enhver af dem er paa visse Steder og under visse Bestyrere funden gavnlig; enhver af dem har været Misbrug underkastet, saasnart Iveren var tiolnet, og mindre Opmerksomhed blev anvendt paa dens Udvælselse. Af ingen Fattiganstalt har Udfaldet lignet sig selv til alle Tider, fordi saa mange Omstændigheder sammenstode til at bestemme det. Slutningen man kan uddrage af det Hele er den, at man og med Hensyn til Fattigvæsenet maa, som i alle andre menneskelige Ting lade sig nøie med det Middelmaadige, og ingen finde

finde kiedes ved at bidrage til det middelmaadige Gode, fordi man ikke just kan naae det Guldkomne.

Dernæst har Fornuft og Erfaring lært paa ethvert Sted, at det ved Fattigforsørgelsen for, nemmeligen kommer an paa to Ting, paa Undersøgelse af den Fattiges Tilstand, og paa tro, upartisk og økonomisk Uddeling af Almisse. Den første er det tungeste Arbeide. I store Stæder kan man vel ikke engang faae den rette Kundskab om de Armes Forfatning, thi dertil udkræves, at mange forstandige, virksomme og menneskekierlige Mænd skulde befatte sig med et modbydeligt, besværligt og vidtløftigt Arbeide, og ikke aleene villigen paatage sig det, men og ærligen udføre det. Til den anden Ting hører kun Redelighed og god Husholdning hos nogle faa Personer, og dem kan man dog vel finde endnu hos mange Mennesker.

Endelig er det klart, at der aldrig kan komme noget ud af Fattigvæsenets Bestyrelse, med mindre ærede og velhavende Indvaanere uden Løn paatage sig det, og dem maa Fædrelandskierlighed og Ærefierhed og Pligtfølelse drive til anstrængt Virksomhed og utrættelig Iver. Naar de som bestyre Fattigvæsenet sætte deres Ære i, at det

det bestyres vel, da først kan det lykkes efter
 Ønske. Dette er Aarsagen, hvorfor Fattigan-
 skalterne ere som oftest bedre i de mindre Reli-
 gionspartier, end i den store herskende Kirke i et
 hvert Land. Sine Menigheder, som taales,
 ville udmerke sig; den Rgt, den hele Menighed faaer
 ved sine Fattiges bedre Forsørgelse, anseer en-
 hver af Menigheden som sin egen Hæder, naar
 der hersker nogen Almeeenaand i den, og dette dri-
 ver enhver til at paatage sig endog de meest byr-
 defulde Forretninger. Vanskeligere er det Spør-
 maal: hvorledes skal man med Held anordne Fat-
 tigvæsenet i store Stæder, i vidtloftige og slet
 forbundne Børgersamfund, hvor patriotisk Sam-
 drægtighed og almindelig Medvirkning til eet Maal
 ikke saa let bringes til Veie?

(Fortsættelsen følger).

V. K. S.

Borger = B e n n e n .

No. 21.

Tiende Aargang.

Fredagen den 25. Mai 1798.

Om de Fattiges Forsørgelse.

(Fortsættelse).

Noget angaaende Fattigvæsenets Bestyrelse i store Stæder, findes i følgende Anmerkninger.

1,

Alt eller dog det meste herer paa, at Directionen for Fattigvæsenet erholder Publikums Tillid. Naar denne er eengang fast grundet, saa aabne sig langt lettere og snarere Belgjørendes Hjærter og Punge. Undenstøttelser med Penge eller Forretninger skee villigere; selv den Rige og Fornemme nedlader eller begyemmer sig til at tage Deel i Udførelsen. Denne Tillid erholdes ved nøiagtigt og samvittighedsfuldt Regnskab, der offentligen aflægges af Bestyrerne for Modtagelsen og Anvendelsen af hver Skilling, der henhører til Fattigvæsenet. Den erholdes ved den Flid og Virksomhed, som Directeurer og Fattigforstandere

dere anvende paa at oplede, undersøge og i sin Tid at have Tilsyn med og at forsørge de Fattige. Thi det slaaer aldrig feil, at jo deslige redeligen anvendt Flid og Omhu rygtes, da selv de godmodige Fattige vilde bidrage til at gjøre den bitterlig for alle og enhver. Endeligen understøttes og Tillsid til Fattigbestyrelsen ved en ubesmattet og erkendt retskaffen Karakter hos de Personer, som tage Deel i den. I denne Henseende maa det være Directionen meget om at gjøre, at saavel dens Medlemmer som Fattigforstandere, der dele Arbeidet med den, bestaae af Mænd af alle Borgerklasser, der baade hos deres Lige, og hos Publikum i Almindelighed agtes for duelige, virksomme og uegennyttige Mænd; paa det at de kunne være Publikum Borgen for, at Hospitalsforstanderne, Inspektorerne ved Arbeidshusene, og andre deslige Opsynsmænd, paa ingen Maade kunde mishandle de Fattige ved partisk, egennyttig eller tyrannisk Medfart. Hos de allerfleste Mennesker, især paa de Steder, hvor patriotisk Aand og Tillsid til Øvrigheden næsten er forsvunden, findes ulykkeligviis en ubegrændset Lyst til at troe og at udbrede alt mueligt Ufordeelagtigt og Fornærmende om dem, der nærmest forestaae Hospitaller, Arbeidshuse og andre deslige Forsørgelsesanstalter. Disse ubillige Dommere over alle offentlige Indretninger, der anmeldte sig som de Fattiges Venner

men gjøre samme den allerstørste Skade. Ved løse Rygter og upaalidelige Efterretninger, hvilke de med største Frivogstighed bekræfte og med fræk Uforsammenhed udsprede, vække de paa den ene Side Mistroe imod dem, som foreslaae Fattigkasserne, og formindske derved hos mange Lysten til at bidrage til disse Klasser, eller i Almindelighed at virke med til Fattigvæsenets Bestyrelse, og paa den anden Side udrette de, at Bestyrernes Virksomhed slappes, og at deres Iver kialsnes, naar de blive vaer, at al deres anvendte Møie dog ikke er i Stand til at forskaffe dem den saa vel fortiente Løn i Publikums Skiznsomhed og Agtelse.

2.

En anden hoifsnødvendig Fordring er den, at alle Uddelinger, der skee sogneviis, eller efter forskellige Religionspartier, ophøre og foreenes under een Fattigkasse, og at Direktionen faaer Bestyrelsen af alle særskilte Stiftelser, hvori Fattige forsørges.

Intet kan være mere til Hinder for et vel ordnet Fattigpolitie, eller for alle Fattiges billige Forsørgelse, end naar enhver af de forskellige Kasser uddeler Almisser for sig, vælger og forsorger sine Fattige, uden at indhente Efterretninger om de andres Operationer, eller at give dem Efterretning om sine. Da er det unueligt at forebygge, at uforstammede og lagnagtige Fattige ikke paa een

og samme Tid nyde Almisse ved flere Pleieanstalter eller Fattigkasser, og derved bekomme mere, end de enten fortjene eller behøve, imedens andre, som have det retfærdigste Krav paa Forsørgelse, faae en desto farrigere Deel i den offentlige Understøttelse. Endelig er det og umueligt at indføre en ligedan Fremgangsmaade, eller overensstemmende Grundsætninger ved saa mange forskellige Pleieanstalter og Kasser. De fleste af saadanne smaa Fattigkasser blive i Almindelighed, deels for deres Ubetydeligheds Skyld, deels fordi Bestyrernes Virkekreds er saa indskrænket, forvaltede uden synderlig Omhyggelighed, og de uden stor Møie indsamlede Penge, uddeelte uden særdeles Forsigtighed.

Man gjør fornemmelig tvende Indvendinger imod denne Forening af enkelte Sognes og Religionspartiets Almisselemmer under een almindelig Direktion for Fattigvæsenet.

Først siger man: i enhver mindre Kreds fiende Uddelerne af Almissen de Fattige nøiere og kunne bedømme dem rigtigere, end den alleromhyggeligste Direktion kan gjøre, naar den skal oversee, undersøge og bedømme en heel Stads Fattige.

For det Andet: den naturlige Partiskhed, der er egen for enhver særskilt Menighed, gjør, at dens Medlemmer ville, at de Gaver, de gve til

Fatt.

Fattige, skulle heller uddeles i deres eget Sogn eller dets Pleieanstalt, heller af en af deres eget Samfund, end af en almindelig Direktion, og at de snarere ønske, at deres Begjæringer komme dem tilgode, som have Religion, Sogn eller Etat tilfældes med dem, end at de flyde ind i een almindelig Kasse og derfra igien uden Forskiel uddeles til alle Fattige. De mene, at de paa den første Maade kunne have større Visshed om, at deres Fattige forsørges, hvilket i det andet Tilfælde først maa underkastes Prove. De see, som det gemeenlig hedder, hvor deres Penge komme hen, naar de uddeles sogneviis og derfor give de villigere og mere rundelig.

Disse Indvendinger ere ikke uigiendrivelige. Sandt nok, dersom det var umueligt at have Fordommene hos de særskildte mindre Samfund, eller umueligt, ganske sienesynligen at godtgjøre, at hver Mand's Gave blev uddeelt lige saa ærligen som forhen, og at ethvert Sogns og Religionsparties, og enhver Stats Fattig fik sin noisagtigen proportionerede Andeel af den almindelige Kasse; saa vilde Forandring i Forvaltningen og alle Pleieanstalters Foreening under een Direktion hos adskillige foraarsage Formindskelse af Gaver til Fattige. Men imod disse Fordomme og de deraf flydende Uleiligheder, kunne treffes Foranstaltninger, som ikke overalt ville blive uden Virkning.

Først forstaaer det sig af sig selv, at den Forening hvorom her tales, maa skee uden Evang. Det maa være en ufravigelig Grundsætning a) ved den, at de Stiftelser, som ere bestemte for en særskilt Klasse af Fattige, især for dem af Middelfstanden, som Abel Katrines Boder, vedblive, efter deres Wiemed, at forbeholdes saadanne Personer, som Stifterens Willie tilkiendegiver, og ikke sammenblandes med den almindelige Forsørgelsesfond. Thi dersom deslige Fattige, af bedre Herkomst skulle blot have deres Deel af den almindelige Fattigkasse, saa, foruden at Skamfuldhed over at regnes i Klasse med enhver Ligger, gjør deres Fattigdom dobbelt byrdefuld for dem og unødvendigen forsøger deres Kummer, faae de og virkeig for lidet, efter deres flere Fornødenheder, som de ikke ganske kunne vænne sig fra. Skulle de derimod have særskilte Pensioner af den almindelige Fattigkasse efter deres Stand og forrige Vilkaar, saa bliver derved Døren aabnet for Rabaler og Partiskhed, som atter er særdeles fornærmeligt for alle de Fattige af de ringere Klasser. Naar derfor en Stad er saa lykkelig at have egne Anstalter for Middelfstanden, saa maa der, endog naar en almindelig Direktion overtager deres Besy-

a) Denne Grundsætning bliver og fulgt i den nye Fattigdirektion.

styre, nøiagtigen holdes over deres særskilte Bestemmelse.

En anden nødvendig Betingelse er den, at der fra enhver forhen adskilt Forsørgelsesanstalt, tages en eller flere med b) som Tilsynsmænd eller Bestyrere ved det foreenede Fattigvæsen, paa det at de kunne overbevise sig selv og deres Religionspartie eller Etat om, at de til Direktionen overleverede Fonds, og alle de indkommende Gaver og Bidrag til Fattigvæsenets Fremme, uddeles upartisk til alle Fattige, uden Hensyn til Religion og særskilt Etat, og i Besynderlighed, at de, som forhen horte til deres Sogn, eller nøde Pleie af dem, have den Andeel i Forsørgelsen, der billigen tilkommer dem.

For det tredie, da der, naar den omtalte Forening skeer, ved enhver særskilt Fattiganstalt, allerede findes en vel truffen Indretning, der uden aabenbar Uretfærdighed ikke kan ophæves for det nærværende Dieblif, eftersom de Fattige derved maatte miste de Gaver, de havde gjort Regning paa at beholde, og hvorefter de have gjort deres Indretninger; saa synes det rimeligt at fastsætte, at indtil enhver enkelt Almisselemes Død,

b) Dette er nøie iagttaget ved Fattigdirektionen i Kiøbenhavn, da fra enhver Sognekommisjon og særskilt Religionspartie eller Etat, ere Medlemmer valgte til den almindelige Direktion.

Død, skulde de Summer, som af de særskilte Bestyrelser vare tilstaaede, uden Forandring eller For mindsfelse, udbetales af den almindelige Direktion c). Naar derimod de, som nu nose Almissen vare døde, da skulde Direktionen have frie Haand til, efter eget Lykke og beste Skionsomhed at uddele saa meget og til hvem de vilde.

Endeligen er det let at indsee Myrten af, at Hospitaler, Baisenhuse og andre deslige Stiftelser, saavidt mueligt d), foreenes med Bestyrelsen af Fattigvæsenet, eller hvor dette ikke kan gaae an, dog sættes i Forbindelse med den almindelige Direktion, og at deslige særskilte Stiftelser's Forstandere, i paakommende Tilfælde forpligtes til at raadslaae med Direktionen for Fattigvæsenet, om den rigtigste Fremgangsmaade og de gavnligste Foranstaltninger. Ikkun den Bestyrelse og de Personer, som have erhvervet sig en almindelig og noiagtig Kundskab om en heel Stads Fattige, ere i Stand til at vælge til enhver dens Forsørgelsesanstalt de Subjecter, der ere mest berettigede til at nyde Godt af den. Da kan man først vente, at Uværdigere efter Fortieneste komme til at vige for mere Trængende, og at den undseelige Husarme, der har ingen til at tale for sig, i Stedet for at oversees, vorder fremtrukken til at nyde sin Ret, og at sættes i taalelige Kaar i passende Forsørgelsesanstalter.

c) Denne Grundsaetning vil uden Tvivl og blive fulgt i den koebenhavnske Direktion.

d) Denne Garves Fordring er og opfyldt ved det aabne Brev.

V. K. S.

Borger = B e n n e n .

No. 22.

Tiende Aargang.

Fredagen den 1. Juni 1798.

De forskiellige Nationers forskiellige Handel.

For Kjøbmanden, eller den der oplæres til Kjøbmandsstanden ere ventelig følgende Forklaringer og Efterretninger intet Nyt. For os andre der imod i Haandværks, Kræmmer, Soldat, eller Stædæringensstanden, for os torde de være Oplysninger, som kunde rette endeel af vore Begreber. De ere tagne af Büschs kleine Schriften über die Handlung, anden Udgave af 1784, og udgiøre der Begyndelsen af hans Anmærkninger over Handelens Forfatning.

I.

Hele Staters eller Folkets Handels Handel, er i Henseende til den Maade hvorledes et Folk kommer til at eie de Varer, det handler med, af fire Slags, eller som man pleier at sige: den deeler sig i fire Hovedgrene:

I. Et

1. Et Folk handler med det hvad dets Jord eller Bænde frembringe, enten saaledes som Naturen yder det, eller efter saadan Tilberedelse, som udfordres for at Produkterne kunne have den Skik, og holde sig saa godt, som fornødent er, at de kunne omsendes som Varer. Saadan Handel er Produkthandelen. S. Ex. Danmarks Handel med Korn, salt Kød &c. Norges med Duun, salt Fisk, Trælast &c.

2. Eller et Folk eier med fuld Raadighed et langt fraliggende Land, en Kolonie, der frembringer saadanne Produkter, som Folkets egen Jord ei giver, eller ei anvendes til. Handelen med saadan Kolonies Produkter er Koloniehandelen *). Saadan er Danmarks Handel med Sukker fra de vestindiske Øer.

3. El

*) Ethvert Folk søger at holde Koloniehandelen steds i et Bytte og en Omsats med Moderlandets Produkthandel og øvrige Handel. Denne Hensigt naaes uden Evang, hvis Kolonien og Moderlandet ligge under ganske forskellige Himmelegne, og altsaa naturligtvis give forskellige Produkter. Mere Umage koster det derimod, om Naturen har begavet dem med lige Fordele. Frankrig, og England ogsaa, bleve uden megen Evang i denne Orden med de Kolonier, de have paa Anstiller

3. Eller et Folk handler med sit eller andre Landes Produkter, som det ved Konst har givet Form

tille Verne, som Lande i den høje Himmeleegn. Disse kan ikke falde paa at ville efterligne Moderlandets Produkter og Manufakturere. Men de nordamerikanske har England havt mere Umage med, og den naturlige Følge deraf har været at disse Kolonier tidlig begyndte at søle, de kunde med større Fordeel være Moderlandet foruden, og smigede ganske løsere sig fra det. Thi da Kolonierne havde Jord og Himmeleegn, der saa meget lignede den engelske, saa var det vanskeligt for England, at hindre dem idelig, at avle i deres Land de Produkter, England hidtil havde forsynet dem med. Og kun Mangel paa arbejdende Hænder, og den høje Arbejdsløn kan afholde dem fra at manufakturere; hvilket man ogsaa har seet under deres Kamp mod Moderlandet. England paa sin Side har holdt sig fra at avle de nordamerikanske Produkter. S. Ex. siden Virginien begyndte at sende sin Tobak til England, have flere Parlamentsakter forbudt at ingen Tobak maa avles i England, undtagen noget lidet af Apothekerne. Men det forsømte, at holde Kolonierne under ligesaadanne Bænd; og overalt ere og blive de Bænd, Naturen har

fnytt.

Form af en mere fuldkommen Vare, og gjort dem brugbarere, end de ere, naar de komme først af Naturens Haand. Det er Manufakturhandelen *). S. Ex. Danmarks Handel med Handsker, og Norges med Glas.

4. Har et Folk hverken egne Produkter, eller Kolonievare, eller Manufaktur, saa er endnu et Slags Handel aaben for samme, eller det kan ogsaa føre den tillige med hine; nemlig, det kjober Varer hos eet Folk, og sælger dem igien

knyttet stærkere, end dem som Love og Forordninger paalægge.

Ganske anderledes er det med en Kolonie, der ikke kan have Moderlandets Produkter og Manufaktur hos sig, end med den, der ikke maa have dem, eller som man hindrer saa godt man kan, at skaffe sig dem.

*) Myere Forfattere gjøre med Rette Forskiel paa Fabriker og Manufaktur. Fabriker ere de, hvor Kunsten betiener sig af Ilden og Hammelen. Bemærkelsen af Ordene Faber og Fabrica leder selv til denne Forklaring. Bemærkelsen af Ordet Manufaktur indeholder dog et mere almindeligt Begreb, hvoraf Fabrik er en Underafdeling. Af denne Aarsag kaldes her Handelen med baade Fabrik- og Manufakturvarer, ligesom frem Manufakturhandel.

igien til et andet. Dette er hvad de Franſke efter Montesquieu kalde *Økonomiehandel*. Morellet finder med Rette denne Benævneſe upaſſende, og vil heller bruge *Commerce d'Entrepot*. Et fuldelig paſſende Udtryk synes at være *Mellelemhandelen* *). Som naar en danſk Grosſererer kjober Wiin i Franckerig og ſælger den i Ruſſland.

2.

Al Slags Handel vil kunne bringes under een af diſſe fire Klaffer: dog maa i Henſeende til Fiſkerie og Skibſfart endnu giores en Anmærkning for dem, der maaskee ikke ſtrax kunde finde hvad Klasse diſſe burde henføres til.

Fiſkeriet kan anſees ſom en Green af Produkthandelen, naar det drives paa egne Bander, ſom f. Ex. Normændenes og de Svenſkes Fiſkerie. Det kan henregnes til Koloniehandelen, naar det foretages i Havet ved langt bortliggende men underliggende Lande, ſom det engelliſke Fiſkerie f. Ex. blev

*) Flere Benævneſer for denne Slags Handel ere foreſlaaet; iblandt anden middelbar Handel. Men ſiden 1772 da denne Afhandling udkom første Gang, have de fleſte tydiſke Forfattere antaget det her brugte Ord: *Mellelemhandel* (*Zwiſchenhandel*) og det før altid brugte: *Økonomiehandel*, er aflagt.

blev i de nordamerikanske Bande, da det ved Freden i Fontainebleau 1762 befæstede sin Eneret paa samme, og gjorde mare clausum (sperrret Hav) af mare libesum (frit Hav) hvilket det dog i Freden 1782 næsten ganske maatte give Slip paa igien. Danmarks islandske Fiskerie horer ogsaa herhid *). Men hvor skal man henseere Fiskeriet i et frit Hav, eller det som tilladelsesviis drives
i et

*) Dette er nok ikke ganske saa. Island har fra det trettende Aarhundrede af udgiort en Deel af det norske, og nu alt i 400 Aar af det dansk-norske Rige, at det er Provinds i denne Stat, og altsaa ei kan regnes til de Lande, som her endelig maa have Hensyn til. Man maatte da jo ogsaa regne Nordlands og Finmarks, ja Færoes Fiskerie til Kolonihandel. Ei engang Grønland kan regnes fuldelig for Kolonie. Da det alt for 800 Aar siden fik sine norske og islandske Beboere, baade i Øster- og Vesterboigden, og altsaa ligeledes er at ansee som Provinds. At man i to, tre hundrede Aar ikke brød sig meget derom, og da maatte begynde forfra at kolonisere det, er vel ei tilstrækkelig at regne det saa ligesom blandt Kolonierne, ligesom man kalder de af Danske beboede Steder saaledes.

i et sperret Hav? Det grønlandske Fiskerie, det hollandske, danske, preussiske Sildeskiffferie? Helst til Produkthandel. Thi, sætte vi at paa Landjorden, et Folk havde Tilladelse, at sanke i et andet Folks Land de Værter det manglede i sit, for at sælge dem, saa vilde vi kalde den sankede Vare et Produkt af det Folk, der tilfører os den, og ei af det, inden hvis Grændser den er voret. Saaledes betragter jeg Silden, samt Tranen og Barden af den grønlandske Hval, som Hamborgernes og Hollændernes Produkt. I det mindste er denne Omstændighed ikke saa betydelig, at vi derfor skulde antage en femte Klasse af Handel. Hvad der kun er tilfældigt, bør ei forlede os, at forandre Inddelinger, som ligge i Tingenes Natur, eller forsøge deres Antal uden Nødvendighed. Det var ellers et Spørgsmaal, hvortil den Handel skulde regnes, som i Krigstider føres med Kæpergods; om man ikke ogsaa skulde gjøre et nyt Slags Handel deraf.

3.

Skibsfart er i sig ikke nogen Handel, men kun Hielpemiddel til Handelens Fremme, ligesom paa Landjorden Befordringsvæsenet selv ikke er Handel, skjønt det er Røringsvei, Middel at fortiene noget ved Handelen. Bliver Skibet, ved at sælges, til Vare, saa er det Gienstand for Manufakturhandelen. Did vil jeg f. Ex. regne
dett

den Handel som Holland, Genua, Nordamerika, og nu ogsaa Rusland drive med Skibe, som de have bygget.

4.

For desbedre at forstaae det Foregaaende kunde det være godt, her at giennemgaae efter geographisk Orden de handlende Stater, og anmærke hos hver især, hvilke af disse Handelsgrene de i Særdeleshed have hos sig.

Portugall har alene Produkt- og Kolonierhandel. Manufakturhandelen, som ved Enden af forrige Aarhundrede, ved Grev Ericeiras Bestræbelse her i det mindste var bragt saavidt, at dette Rige for en stor Deel kunde drive sin Kolonierhandel derved, er efter den 1703 med England sluttede Kommerstraktat, ganske forfaldet. Pombals Bestræbelse, at skaffe sit Land Manufaktur, ere for det Meste tilintetgjorte ved hans Fald.

Med Spanien har det sig paa samme Maade. Dog lader det som denne Stat kunde vente nogen Forandring heri. Det har havt og har en Campomanes og andre Mænd, som i denne Sag tænke anderledes end Portugiserne dengang, og hvis Raad maaskee alt for var blevet fulgt, havde ikke Krigen lagt Hindringer i Veien.

(Fortsættelse i næste Nummer).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 23.

Tiende Aargang.

Fredagen den 8. Juni 1798.

A n n e l d e l s e .

Næstkommende Mandag den 11. Juni holdes Generalforsamling i Understøttelses-Selskabet, paa sædvanlig Sted Kl. 5, og da adskillige interesserede Ting skal foredrages, ønskes en talrig Forsamling.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

S. J. Cantor.

S. Wassard.

Martens.

De forskjellige Nationers forskjellige Handel.

(Fortsættelse).

Frankrig driver de tre første Slags Handel (Produkt, Kolonie, Manufakturhandel) meget stærkt. Mellemhandelen driver det kun svagelig
langt

langs ad Middelhavet, men stærkt til Levanten *). Dets ostindiske Handel var Mellemhandel; men ogsaa den gik meest ud paa, at affætte de ostindiske Varer i Frankrig selv, og strakte endda ikke slet til at forsyne Landet tilfulde, meget mindre da at give Anledning til betydelig Handel med de andre europæiske Folkelag.

England er i fasteste Besiddelse af alle fire Handelsgrene; dog er dets Mellemhandel den stærkeste.

Holland har hidtil havt den stærkeste Mellemhandel i Europa. Det er saa længe blevet i Besiddelse deraf, fordi Omkostningerne ved dets Skibsfart ere saa ringe. Dets ostindiske Handel er en vigtig Green af denne Mellemhandel. Koloniehandelen driver Holland ikke med meget fjerne Lande, og dets Manufakturhandel er kun vigtig i saadanne Manufakturer, hvor de lave Renter kunne være til Fordeel, men er sunket i Henseende til de Manufakturer der udfordre megen Dagløns Betaling, da Arbeidet er saa dyrt. Produkthandelen er i Holland den mindst betydelige.

Sveits har en svag Produkthandel, men vidst at tilvinde sig stærk Mellemhandel med sine nærmeste Naboer, og reiser sin Manufakturhandel

*) De østlige Kyster af Middelhavet og Archipelagus kaldes især Levante.

del alt mere og mere. Kolonier finde ikke Sted ved denne eller andre Stater, der ei ligge ved Havet.

Italien i sine forskjellige Stater driver med mere og mindre Kraft Produkt- Manufaktur- og Mellemandel. Ingen af dens Stater, der handle til Søs, har været mægtig nok eller opmærksom nok itide, at skaffe sig Kolonier.

Tydskland — — dog hvorledes kun dette Rige omtales, uden at handle især om hver af de mangfoldige Stater det er deelt udi. I det Hele taget, har Tydskland større Forskiellighed og Mængde af Produkter, af Mineralier især, sølgelig ogsaa i det mindste flere forskjellige Manufakturer, end hvilket som helst Land i Europa. Mellemandel har det tilstrækkelig i de Lande hvor den ei hindres med Magt. Ingen af dets Stater der have Søehandel have tænkt paa Kolonier, eller kunnet tænke paa at faae dem.

Danmark har en stærk Produkthandel. Dets Manufakturhandel er endnu ikke i den naturlige Gang, turde vel ogsaa da dets Nyntfod ikke er fordeeltig for disse Tider, og dets Papiirpenge ere af ustadig Værd *) neppe stige høit. En vigtig Koloniehandel har det erhvervet sig, især i senere Tider. Af dets Mellemandel, som det

*) Man erindre at dette er skrevet 1784.

det har god Beliggenhed til, udgør nu paa en 40 Aar den ostindiske Handel den fornemste Green. I den nu endte korte Krig *) har det overordentlig udvidet sin Mellemandel og Fragtfart, men ikke draget den Nytte deraf, som havde kunnet formodes, da dets Pengevæsen var i den Uorden.

Norrig har næsten intet uden Produkthandel, men som indbringer store Fordele.

Sverrig har Produkthandel, som især gaaer ud paa Mineralier, men kun liden Manufakturhandel. Fordum, da dette Rige havde erobrede Lande udenfor sine naturlige Grændser, havde det af samme for endeel den Nytte, som andre Stater have af deres Kolonier; men ogsaa denne Fordeel har det mistet for størstedelen. Dets Mellemandel er ikke, hoed den kan blive, naar det vil have tilvendt sig mere Fragtfarten for andre Nationer, hvortil Naturen og Tidernes Leilighed ere meget gunstige. Dog har i sidste Søekrig **) Fragtfarten alt bragt dette Rige store Fordele.

Polen havde intet uden Produkthandelen, men den var saaledes, at dens Fordele vilde have vtiist sig ulige større, havde de derved vundne Rigdomme kunnet udbredes med mere Lighed i Nationen. Allerede da Westpreussen skiltes derfra, og
med

*) Den bayeriske Successionskrig.

**) Den amerikanske, som endte 1782.

med samme Mundingen af den eneste Flod, Landet endnu havde til sin Brug, blev denne Produkthandel gjort meget afhængig af en fremmed Magt.

Rusland har fra gammel Tid af eiet Handel med saadanne Produkter, som alle europæiske handlende Nationer have været nødte til at søge. Regjeringens Bestræbelser i de nyere Tider at udvide Ruslands Handel have ikke udrettet andet, end at lette og udvide denne Produkthandel. Manufakturvarer sender det russiske Rige lidet uden for sine Grændser. Thi jeg kalder endnu ikke saaledes de Varer, hvilke gives en Form, der gjør dem noget lidet brugbarere end de ere, naar de først komme af Naturens Haand, som f. Ex. Træbassen flettet i Maatter *). Mellemhandelen skaffer Rusland kun nogle asiatiske Produkter, hvoraf det hidindtil ikke kan afgive uden lidet til det øvrige Europa.

Ungarn har endnu kun Produkthandel; dog har den stræbsomme Indbygger hist og her sat nogen Mellemhandel i Gang.

De

*) Fors. synes ikke at regne for noget de russiske Seilduger, Lærreder, Ryglæder og Tællelys, hvoraf dog ei ubetydelig Mængde gaaer til flere Lande, og Ryglæderet vist længere end til østerrøiske Steder.

De europæiske tyrkiske Lande og Levanten, have formedelst deres fordeelagtige Klima en Produkt- og Manufakturhandel der giver megen Vinding. I Henseende til Mellemhandelen forholdte disse Lande sig uvirksomme mod de vestlige og østlige Nationer, der ville drive den giennem disse Egne. Og man er vel fornøiet med at de ere uvirksomme og ikke hindre Handelen, som de i adskillige Egne, der til Handelens Skade kom under deres Herredomme, have gjort: især i de Egne bagdet sorte Hav, hvor ellers saa rig en østindisk Handel gik igiennem.

Persien havde fordum næsten den stærkeste Manufaktur- og en overmaadr rig Produkthandel. Men hvad har det nu? Og naar faaer det enten den ene eller den anden igjen *)?

Arabien, det lykkelige nemlig, har altid havt næsten alle Handelsøgrene. I de ældre Tider havde det sine Kolonier og Handelsetablissements langs alle Kyster af det indiske Ocean, især ved de afrikanske. Disse have Portugiserne frataget det, men ei dets store Mellemhandel med Orien-

*) Da nemlig det deilige med al Naturens Herlighed forsynede Persien, nu alt i hundrede Aar har lidt ved idelige Borgerkrige, ei at regne Ruffernes, Tyrkernes og Tatarernes ødelæggende Angreb i samme Tidrum.

Orientens rige Produkter, som Araberne tilføre Kystboerne ved de østerlandske Hæve. Arabiens Produkthandel er endnu saare vigtig. Europæernes Kolonievarer have dog giort endeel arabiske Produkter Skade, især Kaffeen.

Ostindien har ligesom Arabien alt meget længe været i Besiddelse af den Fordeel, at drage Europæernes Skatte til sig, forimedelst sine Produkter og Manufakturer, og derved tillige ved denne Handels Binding at berige mægtigen een og anden Europæer. Alt dette skeer endnu. I midlertid har dog den østindiske Manufakturhandel mistet en heel Deel ved Europæernes mere og mere udlærte Flid. Dette Land hvor den blide Himmel, og Jordens af ingen Vinter forstyrrede Frugtbarhed, forringer Almuens Fornødenheder og tillige gjør dem mindre dyre, dette Land vil alligevel beholde den Fordeel, at dets Manufakturer vil sælges leffvøb, i det mindste mod Nordens, hvor Jorden kun i faa Maaneder frembringer Levnetsmidler, og Vinteren faa meget forøger de nødvendige Fornødenheder og gjør dem dyre. Mellemandelen er i disse Lande meget levende, men ogsaa for en stor Deel Kilde til Rigdom for de Europæere som leve der, hvorved Handelsbalansen, der er saa meget til Europas Skade, igien betydelig godtgjøres. England og Holland have hidindtil været de eneste Stater der have

kun

kunnet betiene sig af disse Lande som af Erobring-
ger: men en ufornuftig Statshuusholdning (om
man tør saaledes kalde de didsendte høiere Bestil-
lingsmænds umættelige Kobjegierlighed) har gjort
disse Erobringere unyttige for det brittiske Handels-
kompagnie, og Millioner af de vindskibeligste Men-
nesker ulykkelige.

China er i de samme Omstændigheder med
sin Handel som Ostindien. Det har havt Kolo-
nier i det søndre Indien, men mistet dem igien.
Kun Skade for Europæerne, at der dog neppe
kan erobres Jaghirer og Nabobier *).

(Slutningen følger).

*) Jaghirer og Nabobier vil sige mindre og større
ved Statholdere regierede Provindser i In-
dien, men hvis Statholdere ere saa godt som
suveræne Fyrster.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 24.

Tiende Aargang.

Fredagen den 15. Juni 1798.

A n n e l d e l s e .

Sidste Forsamling den 11. Juni blev saavel første Qvartals Regnskab for dette Aar som General-Regnskabet for afvigte Aar 1797 forelagt, og paa det sidste af Repræsentanterne ifølge Lovene meddeelt Qvittering, da det nu var tilbagekommet fra de Herrer Revisorer, Professor Krebs og Litteratus C. S. Mangor, med følgende Skrivelse til Administrationen:

P. M.

” Herved have vi den Ære at tilbagefende
” det os tilstillede Regnskab over det forenede Un-
” derstøttelses-Selskabs Indtægter og Udgifter for
” Aaret 1797. Vi have med mueligste Nøiagtig-
” hed giennemgaaet alle de os opgivne Bilager.
” Resultatet af vores Arbeide er: at vi have fun-
” det Regnskabet i den bedste Orden, hvilket
” vi bede Selskabet i næste Generalforsamling med-
” deelt.

”deelt. Imidlertid have vi fundet, at i Kasse-
 ”rerens Kassabog og Administrationens Kontrol er
 ”en Forstiel af een Skilling i Kassebeholdningen
 ”fra forrige Aar, som vi maae bede rettet. Da
 ”dette hidhører fra et ældre Regnskab, kan vi ikke
 ”opgive hvis Feilen er *).

”Dog kan vi ikke slutte uden at tilkiende-
 ”give vor Forundring over de, næsten maa vi
 ”sige, uhyre Restanser. Af den til Laans Afbe-
 ”taling anviste Sum er forrige Aar ikkun afbetalt
 ”lidet over det halve. Vi troe det derfor vores
 ”Pligt, at gjøre Selskabet opmerksom herpaa, da
 ”Følgerne deraf ere saa stridende mod Hensigten
 ”med Laanene. Vi undstille derfor til Selskabet,
 ”om der ikke alvorligen burde sees paa Cautioner-
 ”nes Opfyldelse. Vi haabe saaledes, at have
 ”opfyldt vor Pligt, og ønske, at vore Bestræ-
 ”belsler maatte fortiene Selskabets Bifald. „

Kjøbenhavn den 7. Juui 1798.

H. J. Krebs. C. S. Mangor.

Efter at Administrationen paa Selskabets
 Vegne, aflagde til S. T. de Herrer Revisorer
 den

*) Denne Skilling tilgodekommer Cassereren Hr.
 Aagaard, og har man ikke villet forandre no-
 get i Bøgerne, førend at det af de Herrer Re-
 visorer var bleven anmerket.

den forbindtligste Taksigelse for deres havde Umage,
blev antaget følgende nye Medlemmer i Selskabet.

1. Silke- og Klædefræmmer Lauritz Thofte
2. Boghandler Schubothe
3. Fuldmægtig Fricke, i Corsøer
4. Lømmermester Weile
5. Alexander Schow, Exam. juris, som
indtræder i hans Faders afg. Guldsmed
Schows Nummer.
6. Skoemager Otterstrøm
7. Secretair Frid. Busch
8. Kjøbmand Andreas Petersen
9. Cicilia la Rose, Lærerinde ved Trinitatis
Pigeskole
10. Perukmagermester Ole Hansen, og
11. Perukmagermester Achilles.

Administrationen for det forenede Under-
støttelses-Selskab.

G. J. Cantor.   S. Wassard.   Martens.

De forskjellige Nationers forskjellige Handel.

(Slutning).

Japan er sig selv nok. Hartad uden al
udenlandsk Produkt, Manufaktur, Kolonie, eller
Mel,

Mellemandel, blomstrer det ved sin indenlandske Vindskibelighed. Det vil ei have fremmed Handel, eller holder den saaledes i Evang, at det altid beholder Balansen ved samme i sin Magt. Her ligger det store Problem, som vore nye Handelspolitikere saa gjerne gad udført, opløst og udført. Skade, de ikke kan saa frit besøge denne Skole for en Handelspolitik der behager dem saa meget. Men om de end kunde det, og lærte af Japanesen, Alt hvad af ham kan læres, saa skulde dog, før det lærte kunde anvendes paa vore europæiske især paa nordlige Stater, endnu mangle tre Ting: En anden Himmel over vore nordiske Lande; et Hav rundt om, i det mindste hundrede danske Mile bredt; og Naboer, der paa alle Naturens gode Ting, vare lige saa rige, men heller ikke rigere end vi.

De philippinske Der have længe drevet stor Mellemandel mellem China og Vestindien. Det er bekiendt at denne Handel var i Jesuiternes Hænder, og denne Ordens ulykkelige Skiebne har ventelig ogsaa forandret meget i saadan Handels Gang og Drivtighed.

Afrika kiender neppe Handelen af Navn, at sige som en egen Handtering. Ved Kysterne langs Middelhavet vedligeholder sig dog en egen Handelsgreen som jeg ikke gider nævne som en egen Klasse: Nøverhandelen. Den kunde henregnes til Mellemandelen og kaldes den voldsomme

me Mellemhandel. Den understøttes af saadanne europæiske Nationer som have ophørt at frygte den. Derfor maa det øvrige Afrika bøde til os Europæere, da Mennesket der er selv blevet til Vare, til Produkt der sælges. Det skeer ei altid med Bøld eller ifølge Krigens Ret, men ved Tilladelser, som Europæerne ydmyg nok maa ansøge om hos mangen Regersyrste. Om det indre Afrika har mere egen Handel, derom vides endnu intet bestemt. Desmarchais saae dog paa Guinea-kysten Kiøbmænd af en Nation i det indre Afrika, der forstode sig meget godt paa Mellemhandelen *).

Amerika bør vel i alle sine Egne, som kunne være til Nytte, anses som et Anhang til Europa, hvis Stater have lært at gaa af deres Erobringer der et Brug, som de gamle handlende Stater lidet tænkte paa. Spanien selv skulde blevet paa denne gode Vej, havde det ei for tidlig fundet et Potosi for rigere Spekulationer. Imidlertid have de andre Staters Kolonier tilvendt sig meer eller mindre en Handel, som da fortjener nærmere Betragtning i nærværende Hensigt.

Nord-

*) At virkelig flige handlende Nationer med store Handelsstæder findes i det indre Afrika, have vi siden lært af Englændernes Opdagelser; Kjønt man dog endnu ikke veed noget ret udsørligt eller fuldstændigt derom.

Nordamerika har en stærk Produkthandel, som Moderlandet uagtet alle de andre byrdefulde Indskrænkninger, dog havde givet det Frihed at fore med halve Europa. Men særdeles betydelig var den med det øvrige Amerika. Paa samme Produkthandel støtter sig det stærke Smuglerie Nordamerika driver, som en vigtig Mellemhandel. Manufakturere har det ei synderligt, men lad det kun faae en Million Par Hænder til, saa skal det vist lykkes for denne Stat, hvad i vore Tider ikke endnu har villet lykkes dem. Da det har løsrevet sig fra Moderlandet, saa vil det især søge at udbrede sin Mellemhandel, og vi kunne vente at see et nyt Holland reise sig der.

Kolonierne af alle Nationer (Spanierne undtagen) i det mellemste Amerika endog det mere sydlige Brasilien, have næsten allesammen lært at drive Snighandelen paa de spanske Koloniers Beføstning, og deraf er blevet saa fordeelagtig en Mellemhandel, som nogen Stat i Europa driver. Europæerne have heri dog for endeel den første Haand fra deres egne Lande af. At Portugal har affaaet Kolonien St. Sakrament til Spanien, har betaget det den Snighandel som derfra dreves med saa megen Fordeel.

Paraguay havde en Produkthandel, som skulde sig under de spanske og portugisiske Raboeskoloniers, men aldrig har været saa stor, som
Mis,

Misundelsen mod Landets geistlige Beherskere, vilde giøre dem til. Disse ere vel ikke mere i Besiddelse af Landet; men Erfarenhed vil lære os, om dette har bragt Jndbaaneren større Lykke eller giort Handelen mere blomstrende.

Breve af den yngre Plinius.

3. 10.

Til Spurrinna og (hans Hustrue) Roccia.

At jeg havde opfat noget over Eders Søn, sagde jeg Eder ikke, da jeg var hos Eder. Baade fordi jeg ikke havde skrevet for at forelæse det, men for at tilfredsstille mit Venskab og min Bedrøvelse; og dernæst fordi jeg troede at Du Spurrinna, naar Du hørte jeg havde holdt en Tale, ogsaa (som Du selv har sagt mig) vilde høre hvad det var. Jeg frygtede tillige at fordærve Helligdagene for Eder, dersom jeg førte den svære Sorg i Erindring igien. Jeg har ogsaa nu staaet noget i Betænkning, om jeg paa Eders Begiering skulde sende Eder blot det, jeg har fremsagt, eller jeg skulde tilføie det, som jeg har i Sinde at lægge til i et følgende Skrivt. Thi for mit varme Venskab er det ikke nok i det ene Skrivt at udtrykke hans mig saa kiære og hellige

lige Hukommelse; hans Roes sørges bedre for, naar den fremstilles udførligere og ordentligere. Men medens jeg var i Beraad om jeg skulde sende Eder Alt det som jeg har færdig, eller holde endnu Noget tilbage; syntes det mig mere oprigtigt og venkabeligt, at sende Alt, især da J lover mig, at beholde det hos Eder indtil jeg fandt for godt at udgive det. For Kisten beder jeg, J med samme Oprigtighed ville sige mig, hvad J syntes kunde lægges til, forandres, udelades. Denne Sielens Anstrængelse bliver mig for vanskelig hidtil i min Sorg; ogsaa Eder vil det være vanskeligt; men dog ligesom J vilde erindre Billedhuggeren eller Maleren, der skulde forfærdige Eders Søns Billede, om, hvad de endnu skulde udtrykke, hvad forandre; saaledes ogsaa, danner mig, styrer mig, der stræber at frembringe ei et skrøbeligt og forgiængeligt, men, som J troe, uforgiængeligt Billede; hvilket skal have desmere Varighed, jo sandere, bedre, fuldkomnere det bliver. Lever vel.

Borger = B e n n e n .

No. 25.

Tiende Aargang.

Fredagen den 22. Juni 1798.

Extract

af

første Quartals Regnskab

for

det forenede Understøttelses - Selskabs

Indtægter og Udgifter

fra 1ste Januarii til 31te Marts 1797.

Indtægt.

Rdl. B.

Cassa: Beholdningen til ult. Decbr. 1797
var . . . . . 445. 46 $\frac{1}{2}$.

(see Borgervennen No. 17. d. A.)

A. Ugentlige Indkomster:

For Ugebl. 10de Marg. fra No. 1 til 13 incl.
og Love til nye Medl. . . . . 746. 24.

B. Kvartals-Contingenter:

1) For Kvartal. fra 1ste Oct. til
ult. Dec. 97 . . . . . 129. 58.

2) Rest. af forr. Quart. . . . . 13. 39.

---

 143. 1.

C. Aarlige Indkomster:

1) Det høikongl. Huses velgiørende
Gaver . . . . . 180.

2) Fra en ubenævnt Belgiorer ved
Hr. Grosserer Thomsen . . . . . 19.

3) Overordentl. Medl. Kontina. deels
til ult. Dec. 97 deels prænum. for
dette Aar . . . . . 409.

4) Madam Bodenhof har oafaa beha-
get at give et aarlig Bidrag af
40 Rd., som for Aaret 1797 er be-
talt med . . . . . 40.

5) Restanc. af de overordentl. Kon-
ting. fra forrige Aar . . . . . 10.

 658.

D. Paans og Forstuds Afbetaling id. Dt. 267.

E. Renterne til 1. Jan. d. A. . . . . 109. 5.

F. Tilfældig Indtægt:

Fra en Anonym er i et Brev af
8. Febr. d. A. til Administrationen ind-
sendt som et Bidrag til Udarvtsbestri-
delse ved det sidste høitid. Møde den
20. Dec. f. A. . . . . 25.

 Summa Rdl. 2393. 76 $\frac{1}{2}$

At ovenstaaende 1ste Dials Regnskab er overeensstemmende
med Administrationens Kontrol, bevidner

J. Cantor.

S. Wassard.

Martens.

Udgivet

Rdlr. s.

1) De aarlig staaende Udgivter:

- a) For Ugebladets Trykning, og
til Konningerne i dette Quartal 217. 48.
b) Til de 4 Budde de sædvanlige
2 pro Cento af forrige Aars
Inkassation . . . . . 100. 72.

318. 20.

2) Til de aarlige Pensioner:
betalt af dette Aar.

471.

3) Laan og Forskud.

Til en Medlem et efter Repræsentanternes Beslutning den 20. Nov. f. A. bevilget Laan, som endnu resterede fra den Tid, betalt 50.

4) Til en Konaelia Obligation, deponeret i Banken ved Selskab. Fond 1250.

5) Extraordinaire Udgivter:

- a) Betalt det resterende paa det i Spec. Banken den 7. Nov. f. A. aforte Laan beregn. i dansk Courant 500.
og en Maan. Renter af samme 3. 80.
b) Til forfaldne Renter og i Ufskæelse for ovenbemeldte indkøbte Obligation . . . . . 25.
c) Til Selskabets 4 Budde et dem forundt gratiale til hver a 10 rdlr. . . . . 40.
d) Til adskillige mig anviste smaa Regninger . . . . . 19. 33.

588. 17.

Pr. Ball. bliver Caffe-Beholdningen til
2det Quartal

16. 35 $\frac{1}{2}$.

Summa Rdlr. 2393. 76 $\frac{1}{2}$.

Kiøbenhavn, den 31. Martii 1798.

J. Nagaard,
Selskabets Kasserer.

Brev

Breve af den yngre Plinius.

3. 7.

Til Caninius.

Nærlig have vi faaet den Efterretning at Cilius Italikus paa sit Neapolitanum har svæltet sig til Døde. Aarsagen til denne Beslutning var en Sygdom. Han var født med en ulægelig Dienstade, som gjorde ham omsider kied af Livet, saa han med en uroffkelig Standhaftighed ilede til Døden. Han havde indtil sin Dødsdag været lykkelig og uden Banhæld, naar man undtager at han mistede sit yngste Barn. Den ældste og bedste derimod levede i Velstand, havde endog alt været Konsul førend Faderen døde. Denne havde under Nero paadraget sig et ufordeclagtigt Rygte, thi man troede han havde været Angiver; men under Vitellius hvis Venstabs han havde, har han opført sig med Klogskab og Anstændighed, indlagt sig Berømmelse som Prokonsul i Asien, og den Plet han fordum paadrog sig ved at være for tjenstagtig, har han afvættet ved at leve roesværdigen i Privatstanden. Han var blandt de Fornemste i Staten men uden at tiltage sig Myndighed eller tildrage sig Had. Han fik Besøgeller, Opvartninger, tidt liggende i Sengen, altid i sin Daglig.

ligstue, og ikke naar just hans Lykke var meest glimrende. Han henbragte sin Dag med lærde Samtaler, naar han ikke skrev; thi han var Digter, med større Smag end Genie. Stundom hørte han Andres Domme ved at forelæse sine Arbejder. I de sidste Tider formaaede den tiltagende Alder ham, at forlade Staden, og opholde sig i Campanien, hvorfra han ikke lod sig drage, end ikke naar en nye Fyrste kom til Regiering. Det er høiberømmelig for den Fyrste, under hvem slikt var tilladt, og høiberømmeligt for den, der turde betiene sig af slikt Frihed. Han var saadan Elsker af Alt hvad smukt er, at man beskyldte ham for at ville kiope Alt hvad han saae. I een og samme Egn havde han flere Lyststæder, holdende meget af de nyekiopte, ligegyldig mod de gamle. Paa alle Steder vare Bøger, Statuer, Bustler i Mængde, dem han ei allene havde som Billeder, men som Gienstande for sin Agtelse. Frem for Alle Virgils, hvis Fødselsdag han holdt med større Høitid end sin egen: i Neapolis især hvor han besøgte hans Hædersminde, som et Tempel. Saadant roligt Liv førte han til over sit fem og halvfierdsfindstiveude Aar, med et Legem mere svagt end sygeligt. Og som han var den Sidste, der af Nero var giort til Konsul, saa var han ogsaa den sidste der døde af dem der under Nero havde været Konsuler; som ogsaa det er mærkeligt, at den

den under hvis Konsulat Nero omkom, levede længst af alle dem der havde været i Konsulaten i Neros Tid. Ved at betragte dette, maatte jeg beklage den menneskelige Forgiængelighed. Thi hvad er dog mere begrændset, mere stakket end et Menneskes det længste Liv? Synes Du ikke Nero nyelig levede; da allerede ingen mere er tilovers af dem som førte Konsulembede under ham. Dog hvad undres jeg derover, Lucius Piso, Fader til den Piso, der saa skarnagtigen blev dræbt i Afrika af Valerius Festus, pleiede at sige: "Han saae" i Senaten ingen mere af dem, som han havde" spurgt om deres Stemme, dengang han var" Konsul." Saadan Mængdes Levetid indsluttes i saa snevre Grændser, at jeg finder hine kongelige Taarer ei allene tilgivelige, men endog roeseværdige. Det siges nemlig om Kærses, da han overskuede den utallige Hær, at han fældede Taarer over saa mange Tusendes snart forestaaende Død. Men desmere bør denne saa ubetydelige og forgiængelige Tid, saa meget os deraf forundes, forlænges af os om ei ved Bedrifter (thi det staaer ei i vor Magt at gjøre deri efter vor Villie) dog visselig ved at dyrke Videnskaberne; da os nægtes at leve længe, ville vi dog efterlade os noget, der kan bære Vidne om at vi have levet. Jeg veed Du behøver ingen Spore, men min Kierlighed til Dig paalægger mig, at jeg, endskjønt

Du

Du løber dog ansporer Dig, som Du jævnlig mig.
 Og en skion Strid er det, naar Venner ved fæl-
 les Opmuntringer tilskynde hinanden til Udsødelig-
 heds Attraae. Lev vel.

3. 12.

Til Catilius.

Jeg skal komme og spise hos Dig, men med
 Forord, at Maaltidet bliver kort og tarveligt, og
 ikke haver Overflod uden paa sokratiske Samta-
 ler, holdende alligevel ogsaa Raade i dem. Jeg
 har Forretninger i Morgen før det bliver Dag,
 hvilke en Katd selv ikke ustraffet forsamte, hvorfor
 Kajus Cæsar dog saaledes laster ham, at det bli-
 ver til hans Berømmelse. Han fortæller nemlig,
 at de der mødte Kato drukken, og blottede hans
 Ansigt, rødmede, og, lægger han til: "Man
 "skulde troet det var dem Kato sandt drukne, og
 "ikke de ham." Han kunde ikke tillægge Kato
 større Anseelse, end at han, endskiont beskænk-
 endnu var i saadan Agtelse. Men lad ved vort
 Maaltid spares ei allene Anstalter og Omkostnin-
 ger, men ogsaa Tiden. Thi vi ere ikke saadanne
 Mænd, som endog Fiender ikke kunne laste uden
 tillige at rose dem. Lev vel.

3. 15.

Til Profulus.

Du forlanger, at jeg skal tage Dine poetiske Arbejder ud med mig paa Landet, og undersøge, om de fortjene at udgives. Dertil søger Du at formaae mig ved Bønner og Exempler; beder endog, jeg skulde unddrage mine egne Studeringer nogle ledige Timer, og anvende dem paa Dine, og lægger til, at Marcus Tullius med overordentlig Godhed har opmuntret de digteriske Hoveder. Men der behøves hverken Bøn eller Overtalelse hos mig; thi baade ærer jeg selv Poesien alvorligen, og elsker Dig med største Varme. Jeg skal da gjøre hvad Du ønsker, lige saa omhyggelig som gierne. Det synes jeg ellers nu alt at kunne skrive Dig til Gienfvar, at Dit Arbejde er smukt og ei bør undertrykkes, for saavidt jeg skønner af det Du har læst for mig; med mindre Din Deklamation havde forført mig; thi Du læser baade behagelig og med megen Indsigt. Dog haaber jeg, Dreene ikke saaledes forlede mig, at Dømmekraften ved deres Behag skulde sløves. Kan være at den bliver mindre skarp og Eggen paa den lægger sig lidt, men ganske at borttage, at afflibe Eggen, det kan Hørelsen ei. Det er da ikke fremfusende, jeg nu alt siger min Mening om det Hele: Enkeltheder skal jeg undersøge, naar jeg læser selv. Lev vel.

Borger = B e n n e n .

No. 26.

Tiende Aargang.

Fredagen den 29. Juni 1798.

Breve af den yngre Plinius.

3. 5.

Til Macer.

Særdeles behageligt er det mig, at Du elsker Læsningen i min Morbroders Skrifter saaledes, at Du vil eie dem alle og forlanger en Fortegnelse af mig over dem. Jeg skal da gjøre Dig en Katalogs Tjeneste, og nævne Dig dem endog efter deres Alder; thi ogsaa denne Kundskab er ikke ubehagelig for den Lærde. De ere da som følger: Et Verk om Rytteriets Studvaaben og deres Brug. Dette forfattede han med lige saa megen Indsigt som Flid, dengang han tjente som Kavallerie-General i Felten. — Pomponii Sekundi Liv og Levetid i to Dele. Dette var som en pligtig Gave han ofrede til Amindelse af en Ven, der havde elsket ham meget høit. Om Krigene i Tydsk-

land;

land, 20 Dele, hvori han har samlet alle de Krige vi have ført med Tydskerne. Han begyndte derpaa, da han var ved Armeen i Tydskland, i Anledning af en Drøm, hvori ham forekom Drusus Nero, der var saa seierrig i Tydskland og fandt sin Død der, anbefalende ham sin Ihukommelse, og at han maatte redde ham fra Forglemmelsens Bold. De Lærde, tre Dele, som udgøre 6 Bind, da Værket er saa vidtløftigt. I samme har han viist hvorledes en Taler fra allerførst af bør oplæres, og fuldkommes. Et Værk i otte Dele i et forblommet Foredrag, skrevet i Neros sidste Regjeringsaar, da Undertrykkelsen gjorde det farligt, at skrive i hvilken som helst Videnskab, med mindste Frihed og Dristighed. Fortættelse af Aufidii Bassi Værk i 31 Dele. Naturhistorien, 37 Dele: et vidtløftigt Værk fuldt af Lærdom, og saa forskielligt af Indhold som Naturen selv. Du undres, hvorledes en Bestillingsmand kunde faae skrevet saa mange Skrifter, og blandt dem saa mange der udfordrede saa megen Noiagtighed. Du vil undres endnu mere naar jeg siger Dig, at han stundom har ført Sager for Retten, at han ikke blev ældre end 56 Aar, og at hans halve Tid blev medtaget, og han hindret, baade ved de betydeligste Embeders Førelse, og ved Fyrsternes Vensteb. Men her var den skarpe Forstand, den utrolige Flid, det meget Mattearbejde

beide. Fra Augustmaaned af begyndte han at arbejde Eftermiddag og Aften, og altid til ud paa Natten, ikke for at have bemærket Forevarbler, men for at studere. Om Vinteren begyndte han Kl. 1 eller hvit Kl. 2, tidt allerede Kl. 12 om Middagen. Men han havde ogsaa Sønnen overordentlig i sin Magt, endog midt i sine Studeringer, saa han kunde sove og vaage efter Behag. Da Vespasian regierede gif han om Morgenens første Dag til ham, thi ogsaa denne Fyrste stod tidlig op. Derfra til sine Embedsforretninger. Naar han kom hjem, var al den Tid han havde, bestemt til lærde Arbejder. Efter Middagsmæden (som efter gammel Skik altid var liden og let) laae han om Sommeren, hvis han ikke havde Embedsforretning, under aaben Himmel og da blev læst, optegnet, uddraget; thi aldrig læste han noget, at han jo gjorde Udtog deraf, sigende ofte, "ingen Bog var saa flet, den jo paa een eller anden Maade kunde være til Nytte." Efter dette badede han sig i koldt Vand, spiste Mellemmad og sov et Dieblik. Derefter, ligesom en nye Dag havde begyndt, studeerte han indtil Aftensmaaltidet, ved hvilket en Bog forelæstes, og et og andet optegnedes i Korthed. Jeg husker, da eengang en af Siesterne paamindede Forelæseren at han havde læst et Sted urigtigt og bad ham læse det igien, min Morbroder sagde til ham: "Forstod Du det da?.."

da?.. og da den anden sagde ja, ”hvorfors da,
 ”blev han ved, lod Du ham læse om igien, nu
 ”kunde vi alt være en halv Snees Linier længere
 ”frem, havde Du ikke standset ham,„ saa knap
 var han paa Tiden. Om Sommeren reiste han
 sig fra Aftensmaaltidet før Soel gik ned, og om
 Vinteren naar det blev mørkt, og det uden Und-
 tagelse, som var det ham paalagt ved en Lov. Saa-
 ledes levede han midt under Forretningerne og Byens
 Støi. Paa Landet var den Tid allene uden Stu-
 dering, naar han sad i Bad; naar han sad, siger
 jeg, thi medens han blev tørret og gnedet, lod
 han sig forelæse eller dikteerte noget. Paa Rei-
 ser var al hans Tid anvendt til det allene, saa-
 som han da troede sig fri for al anden Syssel. En
 Skriver sad altid hos ham i Wogneu, med Bog
 og Bortavler, og havde Vanter paa om Winte-
 ren, at ikke engang Kulden maatte betage ham
 noget af Tiden til at udvide sine Kundskaber; hvor-
 for han i Rom ogsaa altid lod sig bære i Bæres-
 stoel. Jeg erindrer at han engang gav mig en
 Grettesættelse fordi jeg gik: ”De Timer, sagde
 ”han, har Du ikke at miste..” Thi han holdt
 for spildt, at den Tid der ikke anvendtes til Stu-
 deringerne. Ved saadan streng Flid fik han skre-
 vet den Mængde Bøger og kunde efterlade til mig
 160 Bind Udtog, skrevne ganske tæt og paa begge
 Sider, saa man kan sige de ere dobbelt saa mange.

Han

Han har sagt mig, at dengang han var Krigs-
 kommissar i Spanien, kunde han faaet for disse
 Excerptbøger over 12000 Rdlr. af Larginus Lici-
 ninus, endog vare dengang ikke slet saa mange
 Bind. Naar Du betragter hvormeget han har
 læst, hvormeget skrevet, skulde Du da ikke synes
 han maatte ikke have staaet i offentlige Embeder,
 ikke havt Kyrstens Vensteb; og atter naar Du hø-
 rer med hvilken Flid han arbejdede i Videnskaber-
 ne, kunde han synes ikke at have skrevet eller læst
 nok; thi hvad kunde ikke af hine Forretninger hin-
 dres, eller af denne store Flid tilveiebringes. Jeg
 leer derfor gierne naar Nogen siger om mig, jeg
 er flittig, jeg som lignet med ham er en sand Le-
 diggiænger, thi jeg bunden som jeg er ved offent-
 lige Forretninger og Arbejder for mine Venner,
 jeg bestiller intet. Hvo af dem, der det hele Liv
 igiennem have været Videnskaberne hengivne,
 maatte ikke i Ligning med ham rødme, som den
 der havde gjort intet uden sove og doerne? Mit
 Brev er blevet noget langt, da jeg dog kun havde
 i Sinde, at skrive det Du spurgte om, nemlig
 hvilke Bøger min Morbroder har udgivet. Imid-
 lertid troer jeg ogsaa dette ikke er Dig mindre be-
 hageligt end Bøgerne selv ville være, som kunne
 bevæge Dig ei allene at læse dem, men ogsaa for-
 medelst Kappelystens Spore, til at udarbejde no-
 get Lignende. Lev vel.

Til Nepos.

Jeg synes at have bemærket, at blandt de Ting berømte Mænd og Kvinder have gjort og sagt, endeel have mere Glæmmer, endeel mere Storhed. Jeg bestrykedes i denne Mening ved den Samtale jeg igaar havde med Fannia, en Datterdatter af den Arria, som var sin Mand's Opmuntring og Mønster i Døden. Hun fortalte om sin Mormoder mange Ting, ei mindre eller ubetydeligere end dette, som jeg troer Du vil beundre ligesaa meget naar Du læser, som jeg da jeg hørte dem.

Cæcina Pætus hendes Mand var syg, Sønnen ligesaa; begges Sygdom som det syntes, dødelig. Sønnen døde; en meget deilig Dreng, ligesaa sædelig som smuk, og elsket af Forældrene lige saa meget for andre Marsager, som fordi han var deres Søn. Arria besørgede Liget, og fik det begravet saa hemmelig, at Faderen stød intet mærkede deraf. Men det som mere er, hvergang hun kom ind i Mandens Kammer, lod hun som Sønnen levede endnu, endog befandt sig noget bedre, svarede tidt paa hans Spørgsmaal: hvorledes det var med Drengen? at han havde sovet godt, havde spist med Appetit. Da, naar de længe tilbageholdte Taarer fik Overhaand og vældede

dede frem, gif hun ud, overlod sig til sin Smerte, og, naar hun havde grædt sig mæt, gif hun ind igien med tørre Dine og rolige Miner, ligesom hun havde ladet sin Varnløshed blive udenfor Dørren.

Vel er det særdeles glimrende, hun gjorde, da hun drog Dolken, giennemborede Brystet, drog den ud, og rakte Manden den, med disse uforglemmelige, hartad guddommelige Ord: "det gjør ikke ondt, Pætus! „ Alligevel, da hun gjorde og sagde dette, var Dren og et udsadeligt Navn hende for Dinene; hvor meget større er det, uden Haab om Drens eller Udødeligheds Løn, at skule Lærerne, dølge Sorgen, og skiont man har mistet Sonnen dog endnu spille Moderens Rolle.

Skribonianus havde i Jthrikum grebet til Vaaben imod Klaudius, og Pætus som havde taget Deel deri, blev efter Skribonians Henrettelse, ført til Rom. Som han skulde bringes ombord, bad Arria Wagten, at hun maatte komme ned. "Ehi, sagde hun, J bør dog give en Mand, som har været Konsul, nogle Slaver til Opvartning, som kunne besørge hans Bord, klæde ham paa, binde Skoene paa ham. Jeg skal forrette alt dette. „ De vilde ikke. Hun leiede da et lille Fiskerfartoi, men kunde ingenslunde følge med det store Skib.

Til Skribonians Kone, da denne i Forhøret hos Klaudius udsagde det hun vidste, sagde Arria: "Skulde jeg høre paa det Du siger, Du, i
hvis

”hvis Arme Skribonian blev dræbt, og endda lever
 ”Du, „ hvoraf tydelig sees at Beslutningen til hendes
 skionne Død ikke var et Dieblifs Værk.

Ogsaa da Thrasea, hendes Svigersøn bad hende, ikke at vedblive i sit dødelige Forsæt, og blandt andet sagde: ”Du vil da, at Din Datter, hvis Døden saaledes blev min Lod, skulde døe med mig? „ svarede hun, ”naar hun har levet saa længe og i saadan Enighed med Dig, som jeg med Pærus, jo! „ Ved dette Svar forøgede hun Sines Bekymring, og de passede des noiere paa hende. Hun mærkede det. ”Det hjælper Eder til ingen Ting, sagde hun; I kan gjøre at jeg døer ilde, men hindre mig i at døe det kan I ikke. „ Og som hun sagde det, sprang hun op af Stolen og slog Hovedet af alle Kræfter imod Væggen, saa hun styrte. Da hun var bragt til sig selv igien, sagde hun: ”Jeg har jo sagt Eder, at jeg nok finder en Veie til Døden, skiont en haardere, naar I forbyde mig den lettere. „ Synes alt dette ikke at være større, end hiint: ”Det gjør ei ondt, Pærus „ hvortil hun ved dette forberedede sig. Endog hiint er i Alles Munde, de her fortalte Ting i Ingens. Deraf kan da sees, det jeg begyndte med: at nogle Ting ere berømte, andre store. Lev vel.

Trykfeil.

I No. 25. ere følgende Trykfeil indløben:

Paa 1ste Side: læses 1798 istedenfor 1797.

og 3die Side 5. og 6. Linie, skal være forrige Mars og ikke forrige Quartals Indkassation.

Borger = B e n n e n .

No. 27.

Tiende Aargang.

Fre dagen den 6. Juli 1798.

Uhoffighed og Hoffighed.

Der er vel et eller andet retskaffent, godt, værdigt Menneske, der ikke nyder den Agtelse, ikke modtages med den Godhed, hans roesværdige Egenskaber burde tilvende ham, fordi han er for but i sin Udsærd og sine Udtrykke, for lidt forekommende og forbindelig, eller ikke hoffelig nok; men skulde man vel blandt os ikke være langt mindre nøie seende med denne Feil, end med den modsatte? skulde vi, almindelig talt, ikke være mere tilbøjelige til at tilgive Folk vel megen Buthed, end den Grad af Hoffighed, som man blandt os anseer som overdreven?

Alle de blandt os, som gjøre Fordring paa Sædelighed, laste rigtig nok vore Børn af med Raahed og Grovhed i Tale og Udsærd; rigtig nok foreholde vi dem ogsaa alt iblandt, at de skal være smukt artige, og ikke uhofflige mod nogen. Men
er

er det Landstik at foregaae dem i denne Henseende med det Exempel, i vor Wandel, som er mere end al Moralisering?

Derfor vi, ved at tænke os om, ved at betragte os selv, og dem, hvis Sæder og Udfærd vi have haft Leilighed nok til at agte paa, for at kunne siges at kiende dem og kunne bedømme dem, befinde, at vi maa besvare det opkastede Spørgsmaal med Nei; er dette da en ønskelig Beskaffenhed hos os eller ei? er det sandsynligt, at vi ere bedre farne, ere bedre og lykkeligere, ved heri at ligne de Folk, der holde mere, end dem der maatte holde endnu mindre end vi, over Hofligheden? Dette er ligesom det forrige, et Spørgsmaal, som det uden Tvivl var værd at kunne besvare sig afgjørende og tilfredsstillende.

Men hvad er Hoflighed? Der torde være heel mange af Borgervennens, meget fornuftige, meget agtværde, ja endog maaskee meget høflige Læsere, som neppe noget Dieblik i deres Liv fandt Anledning til at danne sig et saa bestemt Begreb om hvad dette Ord betyder, at de ved at anvende det paa givne Tilfælde, derefter med Tryghed i ethvert kunde afgjøre om denne eller hin i Udfærd eller Uttring var høflig eller ikke, og hvorfor samt me dømtes at være saa eller anderledes.

Den, som modtager en Velvillighed, en Gave, noget Beviis paa frivillig udøvet Godhed,
uden

uden at sige Tak, eller vise Taknemmelighed, er uhoslig, isald den viste Godhed ei var af synderlig Bigtighed; ellers beteguede vi hans Character med det endnu haarde Tillæggsord af utaknemmelig, uskionsom indtil Lumpenhed. I dette Tilfælde kan saaledes Uhoslighed komme til at grændse nær og til nederdrægtig Utaknemmelighed.

Den, som forsømmer en forekommende Anledning til at gjøre os en lille Tjeneste, der ei forvolder ham nogen eller kun liden Uleilighed, kalde vi ogsaa uhoslig, ligesom vi og kalde saaledes den, som ei takker for saadan en Tjeneste, eller modtager den med suur Mine. Er den Tjeneste, jeg kan gjøre, af Bigtighed, gielder den et Menneskes Belfærd eller Liv, saa er jeg, naar jeg forsømmer den, ikke uhoslig, men et Umenneske; det er jeg noget nær ogsaa, naar jeg modtager en saa vigtig Tjeneste, og lader den ugiengjældet, uagtet jeg kunde giengjælde den. I deelige Tilfælde kan Uhosligheden komme til at nærme sig Umenneskelighed, affhyelig Barbariskhed.

Dersom en uden Nødvindighed af blot Taareløshed eller Skjodesløshed, forvolder os nogen Smaa-Ubehagelighed, saa er han uhoslig; thi Hoslighed grunder sig paa den Opmærksomhed, hvorved vi undgaae saadant. Er det ei Ubehagelighed, men Fortrød, Sorg, Skade, han gjør os, saa føler enhver, at Uhoslighed uden Tillægsord

ord er allerede for mildt et Navn; og gjør han det ei aldeles af en Uagtsomhed, som han kun ved nøie at vogte paa sig selv kunde undvige, end mere tilgiver han lettelig sig selv Vanen at bære sig saaledes ad, end sig selv finder han Fornøielse i at afstedkomme Ulykke og Jammer, saa er han et ondskabsfuldt Uhyre. Her støder da Uhosfligheden temmelig tæt op til Dudsflab, til Misgjærning, til Uhyres Daad.

Jeg er uhosflig, dersom jeg forstyrree kyn-
dige Folk, ved at indblande mig med upassende Bemærkninger i deres Samtaler eller Overveielser angaaende Ting, som de forstaae, og jeg burde føle jeg ikke forstod; men jeg er taabelig og ufor-
skammet, dersom jeg overskriger dem, og uden at høre deres Forklaring vil give mine taabelige Indkast Vigtighed; og jeg er et galent Menneske, dersom jeg paaastaer at gjøre Udslaget mellem dem, og opkaster mig, trods min Dumhed og Uvidenhed, til at være deres Dommer. I saadant Fald kommer saaledes Uhosfligheden nær ned ved Grændseu af Dumhed, Uforfammenhed og Galenskab.

Exempler kunne maaskee gjøre alt dette haandgribeligere.

Jeg er til Fods paa Landeveien. En for-
bifjørende byder mig en Plads i sin Vogn. Jeg tager imod den, thi jeg begynder at blive træt. Jeg staaer ud, naar jeg er kommen did j. g vil,
og

og siger ham ingen Tak, agter heller ikke saa meget paa ham, at jeg svarer paa hans Hilsen, naar han næste Dag møder mig og hilser mig. Var Reisen kun et lidet Stykke Wei, og den Plads, han bød mig, tilovers i Bognen, saa det ingen Uleilighed gjorde ham at tage mig op, saa er det blot Bevis paa at jeg er en uhøflig Knold, naar jeg bær mig ad paa beskrevne Maade; men førte han, for at tiene mig med at bringe mig frem, en heel Deel af sin Wei, saa er jeg det endnu mere; varede Reisen nogle Dage, og han gav mig fri Fortæring paa Reisen, med Udlæg af sine Penge og Tilfidesættelse af sin Bequemmelighed, saa er Uøflighed for mildt et Navn paa min Udfærd: tog han mig med hjem, overøste mig i hans Huus med Godhed, som jeg trængte til, hvorved han reddede mig fra Mangel og Jammer, og skaffede mig paa Spor til Velstand og Lykke, og min Udfærd endda ligner den ovennævnte, saa er dens Navn uden Tvivl nedrig Uafknemmelighed. Man tænke sig de utallige muelige Grader i den frivillige Godhed, som modtages med uskionsom Kulde, og man sige, om man kan, hvor Uøfligheden opørde og Nederdrægtigheden begyndte. Saa nær ere de beslægtede.

Fremdeles: jeg taber noget ud af min Lomme paa Gaden, uden at mærke det. En gaaer forbi og seer det, men gad ikke taget det

op og flyet mig det. Han saae, det var mit Lommelortklæde; det var maaskee da blot en Uhosflighed, at han ikke tog det op, eller raabte til mig, at jeg selv kunde tage det. Men nu saae han, det var min Guld-Snusdaase; er det ogsaa nu blot en Mangel paa Hosflighed, at han ikke befriede mig med et Ord for Tabet af nogle hundrede Rigsdaler's Værdie? men om han nu havde seet, det var min Tegnebog, og vidste at deri laae nogle Tusinde Rigsdaler, som jeg maatte svare til, og hvis Tab var Tabet af min og Mines hele Betsfærd og Muelighed til at leve; var det nu ikke den skændigste Umenneskelighed? Og hvor begynder her den Skyldiges Udfærd at være dette, og at ophøre at være en blot Uhosflighed?

Widere: jeg er skædesløs og uestertænksum; jeg kommer i Regnveir ind i en pæn Stue, hvor jeg flyer Gulvet slemt til med smudsede Fødder; allerede uhosfligt, hvis jeg kan stampe mig reen. Jeg smider en tilstænket vaad Hat hen paa noget smukt reent Tvi, som derfor maa vaskes om; jeg seer det, og gjør ei engang Undskyldning; det er da nok temmelig meget uhosfligt. Jeg river et Par Koffbare Tjekopper ned af Bordet med det samme, saa de gaae i Knas, og finder det endnu neppe et Ord værd til Vøn om Forladelse; nu er da' vel Uhosfligheden stegen til pryglværd Grovhed. Men nei! det var ikke et Par Tjekopper; det var hos

en Uhrmager jeg var, og det var et Bord fuldt af kostbare Uhre, der vare tagne fra hinanden; jeg vidste at denne Nedreven var den arme Mand's hele Formues Odelæggelse, og jeg griner, som ad en Pudseerlighed, over at kunne med min Hat giøre saadan Odelæggelse; uden Tvivl har man nu Ret i at ansee og behandle mig som et afskyeligt, ondskabsfuldt, galt Uhyre. Men hvor stor skulde Skaden være, inden den qualificerede min Udfærd til ei blot at hedde plump Uhosflighed, men Ondskab og Diebledaad? hvor er Grændsen mellem disse Naboer, som leve i Fællesskab?

Endelig: et Par indsigtsfulde Mænd sidde ved et Bord, omgivne med Tegninger og Modeller og Papirer, der indeholder dybsindige Undersøgelser, byggede for en Deel paa vanskelige og vidtløftige Beregninger; den ene refererer for den anden Resultatet af en lang Tids Arbeid med alt dette, og Sagen er af Vigtighed, thi der handles om et meget kostbart og betydelig Værks Anlæg. Jeg veed intet om Sagens Beskaffenhed, forstaaer hverken Mechanik eller Algebra, og kommer til midt under Referatet. Om jeg under deslige Omstændigheder blot afbryder med et Ord, er det nok allerede uhosfligt; men jeg tager Ordet, og begynder frisk væk at sige mine ringe Tanker, i hvilke der naturligviis for de kyndige Folks Dren ingen Meeninger; saaledes kan jeg da ligesvemt

iffe

bære mig ad, uden at være meget taabelig. De andre paatage sig at ville oplyse mig; men det er mig for høit, sølgelig overkriger jeg dem, dadler alt deres, og vil have Beslutningen efter mit Hoved. Det have de da vel Ret i at kalde Uforskammenhed og Galenskab. Men hvad vilde man kalde det, naar jeg med alt dette havde en Stemme med i den Laugstorsamling, Direction eller Commissiön, hvor den vigtige Sag forhandlede, og jeg nu paadrev, at mit efter saa smuk Oplysning givne Stemme skulde blive den giældende? — hvor er ogsaa i dette Tilfælde Grændsen imellem det, der kan risies med Uhöfligheds, og det der ikke er rigtig nævnt uden med Dumheds skændig Uforskammenheds og Galenskabs Navn?

Alle skikkelige Mennesker ere venige i, at man skal og maa hverken være utaknemmelig og nederdragtig, eller skændigt Umenneske, eller ondskabsfuldt Uhyre, eller dum usorkammet Galning. Hvor det er afgjort, at man bær sig ad, saa man fortjener saadan Titel, der faaer man nok Bugt med os. Men uhöflig kan man i det ringeste heel ofte ikke tvinge os fra at være, ikke loyformeligen straffe os, om vi ere det. Det kan ikke være ligegyldigt, om vi paa det Privilegium, vi til Nød have, til, om vi vil, at være uhöflige, eller ikke höflige, gaar hen og handle ubindret som nedrige, umenneskelige, ondskabsfulde, dumme, usorkammende Galninge eller ei, og derfor maatte det vel være os noget magtpaaliggende at vide Grændsen mellem det eene og det andet.

(Fortsættelsen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 28.

Tiende Aargang.

Fredagen den 13. Juli 1798.

Uhosflighed og Hosflighed.

(Fortsættelse).

Uf de anførte Exempler paa en tre fire af de Millioner Maader, hvorpaa Uhosflighed kan vides, sees allerede, at Uhosflighed efter min Mening bestaaer i Udøvelsen af saadan Handling eller Udfærd, hvorved jeg, være sig af Uagtsomhed eller Tankeløshed, forarsager Andre en ubetydelig Ubehagelighed, uden enten at være nødt dertil paa nogen Maade, eller fristet dertil ved nogen betydelig Fordel.

Man tænke sig hvilket af de ovenanførte Exempler, eller hvilket andet Exempel man vil, og man vil finde, at den selsomme Handling, som, naar jeg begik den blot af Uagtsomhed, var blot uhosflig, blev, hvis jeg begik den med Forsæt, og efter at have overtænkt hvad Ubehagelighed den voldte, ond eller nedrig.

Man

Man vil finde, at dersom Følgen af saadan min Udfærd var ikke ubetydelig, men væsentlig og vigtig, Skade, Fortræd, Tab for den, den gik ud over, saa var den ej heller længer en Uhosflighed, men blev efter Skadens Storhed, en mindre eller større Forbrydelse, endog om det ikke just var Forsæt at gjøre det saa slemt.

Man vil endelig ogsaa finde, at en Handling, som, begaaet uden for just at vinde nogen Fordel derved, var kun uhosflig, bliver, hvis jeg med Handlingen har Hensyn paa at vinde ved den Skade, den Ubehagelighed, jeg voldter, efter dens Vigtighed, egennyttig, bedragerisk, tyvagtig, nederdrægtig.

Det er væsentligt ved Uhosflighed, hvis den ej skal fortiene et værre Navn, at dens Handling skal være gjort uden Overlæg, uden at den, der begik den havde Begreb om at den voldte den Ubehagelighed, den voldte, eller at han heller burde handlet anderledes. Men det er ogsaa væsentligt, at den Uhosflige, dersom han tænker sig om, eller har skaffet sig det Begreb, han burde, om hvad der er sommeligt ret og tilladeligt eller ej, maa kunne vide at han ej burde have gjort hvad han gjorde. Deraf flyder, at den, der ikke er vant til at bruge Eftertanke, og den, der ikke er opdragen til at agte paa hvad der er sommeligt, ret og tilladeligt, og hvad ikke, maa meget oftere
gjøre

gjøre sig skyldig i Uhosflighed end den, som har vænt sig til at handle med Overlæg, og den, som er vel opdragen eller har skaffet sig en altid rede Kundskab og Færdighed til at dømme om, hvad der sømmer og hvad han bør.

Uagtsombed, Skjodesløshed — hvorved vi troe at retfærdiggjøre mangen lidet forsværlig Handling — forudsætter ingentunde, at vi slet ikke have noget Begreb om det Urigtige i hvad vi dermed vil undskyldes. Den f. E. er Skjodesløs, som naar han har lidt Hastværk, render saaledes afsted, at han træder dem paa Tærne, som han møder, river dem af Hænderne hvad de bære, støder skrøbelige Folk omkuld, o. d. l. Det er ikke, fordi han jo veed, at det gjør ondt at blive traadt paa Tærne, at det er ubehageligt for en Pige, som gaaer med sin Melkespand paa Hovedet, at faae den revet ned, eller for enhver at kastes i Rensdestenen; ikke heller fordi han er ukyndig om, at dette kan være Følgen af at fare afsted som en Storm, uden at see sig for: men han tænker ikke derpaa; han stoler paa at de andre skal see sig for, skal være saa høflige at vige ham Pladsen, og vogte sig; eller han holder sig ved den Vigtighed, det kan være for ham i at komme hurtig hjem, saa han ikke sætter den behørigte Pris paa andres Ret til ikke at trædes, ikke beskadiges eller kastes til Jorden.

Men

Men denne Tilfidesættelse af Betragtningen af ens Handlingers ubehagelige Følger for Andre, denne Stolten paa, at Andre skal vise den Høflighed, man selv tilfidesætter, dette høie Værd man sætter paa sin egen Bequemmelighed, og den Mispris paa Andres, naar alt dette bliver til Bane, først kun i hvad man behager at kalde Smaating, vil det efter denne Sindsstemmings Natur, snart ogsaa ytre sig i Ting, som ikke længer kan hedde Smaating. Man vil, tilvant, ei længer regne det saa noie, om man for sin Bequemmeligheds eller Grilles Skyld forarsager andre Kiedsomhed, Kummer, Sorg, Elendighed.

Vi tilgive, f. E. vort Barn, om han, naar Moderen ønskede ham hjemme, for at forrette et eller andet ubetydeligt lille Errende, eller blot for at more hende, løber flere Timer i Mad ud fra hende, ubekymret om hvem der forretter hendes Smaaærrender, eller morer hende. Det var i Førstningen maaskee i denne Forstand blot U høflighed mod hans Moder. Bliver det ham Bane, at oversee hvad han burde i saa Henseende minde sig, Grundvolden er da derved alt lagt, til at han færer sig længer hen i Tiden, i vigtigere Tilfælde, ei heller om, hvad andre lide, naar han følger sit Lune. Det torde blive Følgen, at han bliver foldhiertet, hvor det er grusomt at være det; at han bryder sig engang længer frem intet om,

om, at en stakkels Kone, hvis han faaer en, maa Dage og Nætter savne hans Hielp og hans Selskab, hensukke sit Liv i Kiedsombhed, Møie og Kummer, maaskee i Sorg over Savn af Begjæmeligheder om ei Nødvendigheder, medens han hendsøser sit Liv i Vertshusets eller Klubbens Svir, i Sværm og Uvirkksomhed. — Hvilken muelig Virkning af ikke at heste det spæde Sind's Agtsomhed tidlig paa Stygheden af den med Lastefuldhed saa nær beslægtede Uhosflighed.

”Uhosflighed angaaer kun Smaating.” Vel! men hvad er Smaating? Saa kalder, og anseer du maaskee, hvad jeg anseer for høiligen vigtigt, hvad jeg med Ret kalder saa.

Jeg holder mig til de før givne Exempler: Jeg kører paa Veien, med en Vogn der har Plads nok og dygtige Heste for. En Vandrende beder mig om den Hosflighed at lade ham køre med til næste By, en Fierdingvei. Men jeg er uhosflig. Uden anden Marsag, end, jeg gad ikke finfet mig et Par Dieblikke, kører jeg nut forbi. Var det blot at lette Vandrerens det lille Stykke Wei, saa var det dog uhosfligt. Men jeg veed ikke, om han ei maaskee gaaer Veien, for at bringe Medicin til sit syge Barn eller sin døende Kone, som maaskee nu kan reddes, om en halv Time ikke længer; — jeg veed ikke om han ei er en Ulykkelig, som Vanheld har bragt uskyldig un-

der

der Forfølgelse, og som just nu flygter for Forfølgerne, der ere ham nær i Hælene, og hente ham ind, førend han i næste Bye finder det Skjul, han søgte, eller den Hielp, han kun i egen Person kunde udvirke hos den Ven, som kunde hielp ham; han maa nu følge de eftersættende Betiente til Fængslet. Vennen i næste Bye fik ikke Sammenhængen om hans nødtvungne Opbud saaledes at vide, som han selv vilde forklaret den. Var det nu en ligesaa ubetydelig Tjeneste, jeg nægtede ham, som om det blot havde været, at de tilstævnte Svirebrødre i Landsbykroen, havde en halv Time maattet vie paa ham?

Eller: jeg taber noget af min Lomme, og den Forbigaaende, der seer det, har den Uhosflighed ei at uleilige sig med at advare mig om at tage det op. Det, jeg tabte, var maaskee en tom ubetydelig Convolut af et Brev, men det kunde ogsaa være en accepteret og endossieret Bexel, eller et andet Brevskab, ved Tabet af hvilket jeg blev forarmet og ulykkelig. Kan nu den uhosflige, som kunde reddet mig fra denne Ulykke med et Ord, retfærdiggjøre sig med, at den Tjeneste, han skulde vist mig, var Smaating? Saa i utallige Tilfælde.

Endnu engang: er det vigtigt eller ei at vi ei vænnes til Uhosflighed, naar dens Virkning for dem, den gaaer ud over, kan være, og vist nok

nok mangen Gang er, meget fordærvende. Den
 beroer paa, at Fornuften lades ubrugt, at man
 handler uden at tænke derved. Det bliver da
 Bane at handle ei efter Fornuftens tydelige Bud,
 men efter interfigende, eller i Flæng efter de nær-
 meste, ingenkunde efter de gyldigste Bevægrunde.
 De nærmeste ere altid de, der angaae os selv,
 og det nærværende Dieblis Træng eller Lune. Hvor
 sandsynligt, at den uhøflige da maa, som af reen
 Nødvendighed, blive en af de Sædelighedens Uhy-
 rer, der meer og meer kun handle med Hensyn
 paa Egennyttten, paa hvad der behager, morer,
 passer ham selv i det Dieblis, hvad end andre
 derunder maae lide. Er det ikke i høi Grad sand-
 synligt, at Menneskeheden maatte befries fra me-
 gen — ei blot Ubehagelighed, det forstaaer sig
 selv — men for megen moralsk Redrighed, der-
 som det var anseet som en Skændsel at være uhøf-
 lig: dersom vi ei blot ved Ord og Formaning,
 men ved Exempel grundfæstede vor Ungdom i den
 Tænkemaade, som gjorde hin Handlemaade umue-
 lig, men beqvemgjorde dem til den Blidhed, den
 Belvillighed og Godmodighed, som udgjør den
 Dyd, der er netop det modsatte af hin Last?

Her er hidtil slet ikke talt om den Art af
 U høflighed, som just er den, der maastee først
 vil falde de fleste Læsere i Tankerne, som den der
 oftest begaaes, og føles vel saa ømmeligen, som

ethvert andet Slags, nemlig den hvorved vi saare andres Verebegreb, fornærme dem i Henseende til den Afgtelse, de troe dem i Følge deres Rang, Stand, eller Værd at tilkomme.

Det er vist, at, saavidt der handles om det, Folk troe sig at være, eller ere berettigede til, i Følge deres Rang og Stand, saa er det her, fremfor noget Steds, at Begrebet om Uhosflighed eller Hosflighed hører hjemme; thi som det heele Rangs og Standsvæsen efter sin Natur og i sig selv er saare uvigtigt, men det er væsentligt ved Uhosflighed eller Hosflighed, at de kun maa angaae Gienstande, som i sig og i sine nærmeste Følger ere ubetydelige, saa er Rang og Standsvæsenet en herpaa meget passende Gienstand.

(Fortsættelsen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 29.

Tiende Aargang.

Fredagen den 20. Juli 1798.

Uhosflighed og Hosflighed.

(Fortsættelse).

Mangen Mand eller Kvinde, Yngling eller Pige, som maaskee fandt sig ganske taalmodig, og uden at agte derpaa, i en eller anden Tilfælde af den Tienstvillighed, Redebonhed og Godmodighed, hvis Mangel er Uhosflighed, tilgav ikke let den, som foretog sig at henvende sig til dem, var det endog med Tilbud af en virkelig Tjeneste, naar det skeedte paa en Maade, som vidnede om, at den, der det gjorde, ei erindrede, at de stode en Deel Nummer høiere oppe i hin Burderings-Forretning over Rettighed til Væksbeviisning, end han, være sig at han ei tog Hatten dybt nok af, og krummede behørigt sin Ryg, eller anstillede sin Henvendelse med en vis Familiaritet, som kun er Standens Lige forbeholden, gif lige ind, uden at oppebie den

Lafai,

Lafai, der skulde passe op i Forgemakket, hvis han uheldigviis skulde være borte, kaldte Frue, hvad der skulde hedde Deres Raade, Jomfrue, hvad der var Frøken, gav sig den Fornøielse, hvor han skulde give sig den underdanige Frihed o. s. v.

Ubetydeligt, og, om man vil, i sig selv blot og bar Løierligt, er sikkerligen alt, hvad der hører til den bestemte Burdering paa Folk, eller den Forskrift af hvad Væresbeviisning man skal give nogen: Ubetydeligt, siden ingen hverken bliver, eller engang troer at blive, mere æret end han var af nogen, uagtet der sættes i Aviserne, at han, som før hedte slet og ret Hr. N N, skal nu hedde Velbaarne, eller Høivelbaarne, eller Deres Excellence, eller Hr. Kammer-, Justice-, Etats-, Conference-, Geheime-, eller Geheime-conference Raad N N; men løierligt er det, siden heele Verden, uagtet temmelig eenig i at erkiende Rangsvæsenets Ubetydelighed, og bifalde alle de Satyrer, som til alle Tider derover ere giorte, og omgiorte, og tusinde Gange gientagne, dog er ligesaa eenig, i uden Omstændigheder at give og modtage al Hædersbeviisning efter en Formel, der egentligen ikke forpligter nogen, siden man dog ligesaa lidt kan tvinge nogen til ikke at nævne ens Navn uden som Tillæg til hans Rangstitel, som til selv stedse og daglig at betiene sig deraf.

Sikkerligen torde der være en og anden endog af dem, der læse dette Blad, som engang i Verden har talt og tænkt om denne Ting, ligesom Mængden af den ubetitlede Skare, og dog, naar Omstændighederne skaffede dem selv et Rangsnavn, ei allene ogsaa skrev det paa deres Visitsedler, men vel og smilede lidt haant af dem, som siden enten nævnte dem uden Titel, eller med en anden end den, dem tillagdes. Tingen være nu som den vil, saa bør man ikke være alt for rede til at skjælde Folk ud for Vanvittige eller Narre, fordi de i noget ligne dem, som, fra en vis Synspunkt betragtede, passeligen kunde være Gienstande for Satyren. Hieronymus i honette Ambition og hans mange Brødre blive derved ingenslunde retfærdiggjorte.

Det er en Uhosflighed, at undlade — naar man har med Rangfolk at gjøre, noget af den Titulering, og saakaldte Hædersbeviisning, som ved Patentet eller ved Skik og Brug er dem tillagt, og det føles med Rette som Uhosflighed endog af Rangsmeentet selv, enten samme indbilder sig noget af sin Rang eller ei, seer sig æret og lykkelig ved sit Monument i Rangforordningen, eller erkjender den for en reen Ubetydelighed.

I første Fald er det klart, at den, der undlader at føie Titlen til hans Navn o. d. l., berøver ham hvad han kan af det, han finder Hæder og Lykke i; men i sidste Fald fordrer han ved sig

sig selv med Rette det samme, uden saa er, at baade den, som undlader Fornemhedsverket, og den det tilkommer, veed med hinanden, at ingen af dem bryder sig derom, ja at de begge erkiende det for en Daarlighed.

Er for Resten den Titel, den Buxken, den Ceremonie kun en intetsigende Ubetydelighed, hvorfor skal jeg da undlade en saadan Ubetydelighed, som dog skal gjelde for et Hædersmærke? Hvor lidt maatte jeg agte det Menneske i og for sig selv at være værd, som jeg ikke engang vilde hædre med en intetsigende Ubetydelighed! — Uagtsomhed, Skiodesløshed altsaa endog i det, der vedkommer det udvortes Hædersvæsen, man ansee det saa ubetydeligt man vil, vidner dog stedse om en Mangel af Estertanke, som intet Menneske tilgiver sig selv, saa det bliver til Bane, uden at den kan blive fordærvende for hans Character i det heele. Den er Tegn paa Naahed, Mangel af hurtigt og rede Forstandens Brug. Den er Tegn paa den endnu værre Naahed, Mangelen af Følelse for Sammelighedens Pligt, Følesløshed for det Stygge, det Onde i at kunne forbolde nogen en Ubehagelighed, som vel ei kunde eller burde være ham meget smertelig, men ei heller kostede os nogen Noie ikke at forbolde ham; men al saadan Naahed er saare naturligen i Forbindelse med Sæders Fordærvelse, i det ringeste leder den saare naturligen der-

dertil. Dette indsees tydeligen af enhver, som veed og erkjender, at Begrebet om Sædelighed og Dyd er intet, dersom det ei er Villiens hurtige og altid redebonne Bestemmelse af cplyst Forstands Overbeviisning om hvad vi bør.

Meget uretteligen tilgiver man sig ofte en vis Grad af Raahed, af Uhøflighed endog, i det mindste af Mangel paa Høflighed (som ei er ganske eet med Uhøflighed) fordi man meener at den skal staae i Forbindelse med, og være Mærke paa, en højere Grad af Verlighed, end man tør vente af de Mennesker, som ei ere i Stand til at overtræde en og anden af Reglerne, for det man har vedtaget at ansee for Sømmeligt og Smukt. Det oven anførte, og ringeste alvorlige Overveielse, vil gjøre det tydeligt for enhver, at der ikke kan angives nogen rimelig Grund, hvorfor man heller skulde vente paalidelig Verlighed og Trofasthed af et Menneske, der har Bane til at begaae Handlinger, som intet fornuftigt Menneske uden Fornuftens Tilfidesættelse kan begaae, end af den som, ved sin Handlen og i sin Tale, stedse bruger omhyggelig Varsomhed og forstandig Eftertanke. Ikke at man dermed vil nægte den for det gode nidkiære ædle Character sin Værd og Roes, som ei taaler at see Utilbørlighed og slet Adfærd, uden at paatale den gode Sag, og forkynde Lasten sin Skiændsel; men ingenlunde hører saadan

Udfærd blandt det, der som Uhosflighed lastes; ligesaa lidt som vi bør vanædle det smukke Navn Hosflighed, ved dertil at henføre Dienstkalkhed, Krypberie og Hyklerie.

Efter hvad nu er sagt, for at bestemme Begrebet, om hvad der med billig Afstkye bør tænkes ved Ordet Uhosflighed, er der dog ei endnu bestemt hvad Hosflighed er; thi ingenlunde standse man her, og meene i Lædshed, at man ved netop ikke at vide sig skyldig i plump Uhosflighed, har Ret til Afgtelse for den modsatte Dyd, og kan derved slaae sig til Roe, ligesom man desværre seer mangen saare uberettiget at tilegne sig Dyds Hæder, blot fordi de have vidst at undgaae at overbevises om at begaae aabenbare Laster, ja endog maaskee at mistænkes for dem. Den, der ei er saggiven som Giftblander og Snigmorder, er der for ei strax en velgiørende Læge, eller fortjener Hæder for at lindre menneskelig Elendighed; og den, der ei er almindelig Fredsforstyrrer er, derved ei berettiget til at elskes som Fredsstifter, og som den, der jebner og afdærger Trættendes Riv.

Hosflig er den, der ei blot i hver vigtig Daad, som egentligen ei hører hid, men ved hver ogsaa ubetydelig Leilighed, frivilligen, og uden Hensyn paa nogen sin egen Interesse derved, saaledes indretter sin Udfærd, sine Handlinger og sin Tale, at han ei allene ved stedse vaagen Opmerks-

som-

sømhed undgaaer at volde dem, han har med at skaffe, nogen ufornoden Ubehagelighed, men tværtimod gjør og siger det Ubehagelige, som uundgaaeligen maae fare med, paa saadan Maade, at det bliver saa lidt smertende eller ubehageligt, som det kan, men meddeeler enhver det behagelige, han kan, og det paa saadan Maade, at det bliver saa ublandet med Ubehagelighed, saa fuldkommen behageligt, som det efter Omstændighederne kan. Fyldest er dens Adfærd høflig, der viser i Maaden han saaledes handler paa, at han meener hvad han siger, troer han bør gjøre hvad han gjør, gjør det gierne, endog med nogen Opofrelse af egen Bequemmelighed eller Fordeel, og aldeles uden Pral, at det er ham naturligt at handle saa, og at det er ei Frugt af konstlet Pønsen.

Der ligger saaledes en heel Deel i dette med de tre Stavelser Høflighed betegnede Begreb; men hvor meget der end i den her opsatte Beskrivelse seer ud til at være, er det dog nok ikke det ringeste meere, end hvad enhver af os ved Leilighed i Livet vilde fordre hos dem, paa hvilke vi vilde tilstaae, det var at anvende.

Opmærksomhed paa, i Smaaeting, i det daglige Livs enkelte, ei betydelige Anliggender, saa lidt mueligt, at volde dem vi leve og handle med nogen endog ringe Ubehagelighed, og derimod give dem saa meget mueligt, af de smaa ofte lidet

bemærkede Behageligheder, der forsøde Livets
 smaae Besvær, er Høflighedens Væsen. Ei al-
 lene at gjøre Folk alle de smaae Tjenester, vi uden
 stor Forberedelse kan, men at gjøre dem ubudne,
 strax, uventede, gierne, og saa at man seer, vi
 fornøies selv, ved at udøve dem; at tilbyde og
 udføre dem med saa liden Ophævelse, og overho-
 ved et med saa megen Velvillighed og Ufortrødenhed,
 som Tidens Natur tilstæder; at agte paa alle de
 Biomstændigheder, som gjøre, at det, der er
 Behagelighed for een, er det derfor ei for en an-
 den; at yde enhver den Vigtelse, han er værd,
 og vel utallige flere Jagttagelser skal der til, hvis
 ei blot en enkelt Handling, men i Almindelighed
 eens Character skal fortjene at betegnes med Hø-
 fligheds Roes, som desuden forspildes, eller
 dog taber stortilgen i sit Værd, dersom det skal
 findes, at det var enten denne Roes selv eller no-
 gen anden Fordeel, end den at fornøie dem vi have
 med at gjøre, vi søgte.

(Fortsættelsen følger).

B o r g e r = V e n n e n .

No. 30.

Tiende Aargang.

Fredagen den 27. Juli 1798.

Uhosflighed og Hosflighed.

(Fortsættelse).

Hosfligheden bliver latterlig eller æfel, dersom den mangler nogen væsentlig af de opregnede Egenskaber. Enhver har hørt, vel og oplevet som Dienvidne latterlige Historier om mislykket eller bagvendt Hosflighed, mislykket eller bagvendt, fordi den ikke opfyldte netop alle de her opregnede Fordringer.

Dette vilde lede til uendelig, for disse Blade alt for upassende Bidtløstighed, om man her skulde forsøge ved Exempler at sætte alt dette end mere i Lys. Det torde vel og være ufornodent. Hvor behageligt det er, at begejnes med forekommende Velvillighed — hvis Uttring i smaa Ting er den sande Hosflighed, — har vel enhver Borgervennens Læser haft Leilighed at erfare; men ogsaa har vel enhver haft Leilighed til at erfare
hvor

hvor lidet behagelig lignende Omgang er, naar man derved sporer enten ublid Tværhed at skinne igiennem, eller alt for ængsteligt og konstlet Bæsen, Ophævelser og Stæhei, eller Pralerie af hvad man gjør, eller af hvor rart man gjør det; eller egennyttige Hensigter, Haab om Bederlag, og deslige.

Ved Høflighed, som ved Uhøflighed, tænker man sig vel snarest og først hvad der vedkommer Uresbevisninger. Det er, fordi det Slags koster mindst baade Penge og Eftertanke, og fordi man maaske almindeligen meest, om ei eene, viser de Handlinger, for hvilke man vil kaldes høflig, mod de Folk i Høiheden, og da enten for at krybe for dem, af Frygt for deres Unaade, eller hykle for dem, for at tilkiøbe sig derved deres Partiskhed. — Det Anmærkede viser, at den Hæder, vi vise Folk, er kun eet Slags Høflighed, een af de utallige Maader den ytrer sig paa; det viser og, at hverken Kryberie eller Hyklerie er virkelig Høflighed.

Som det er uhøfligt, at vise nogen mindre Agtelse end han har Fordring paa og Ret til, saa er det i det høieste en falsk Høflighed, at vise ham en større Agtelse, eller anden Slags Hæder end han kan vedkiende sig.

Det kan ikke være høfligt, at forudsætte hos nogen, at han er en Laabe eller en Daare,
sont

som enten ikke veed hvad han selv fortjener Ros for eller ei, eller som kan finde Fornøielse i at lade sig sine endog sande Guldkommenheder end sine Titler, sin Anseelse eller Vigtigheder forepræke. Dette er jo just Kryberens og Hyklerens Udfærd. Den Fornuftige maa affkye og ækles over at beegnes paa den Wiis, thi det kan ei være ham behageligt at agtes for en Dumrian.

Er det her Anførte det, der virkeligen hører til Begrebet om Høflighed, hvorledes har det da nogensinde været mueligt at bringe den i Miscredit, at troe, at det Menneske, der har Godmodigheds Følelse nok, for aldrig at ville, Opmærksomhed nok paa sine Handlinger og deres Følger, for aldrig at kunne fornærme eller bedrøbe nogen, ja for aldrig at ville eller kunne forbigaae noget, som kunde give dem han levede med nogen endog ringe Behagelighed, at et saadant Menneske skulde være mindre at lide paa i hvad vigtigt var, end en, hvis Udfærd røbede, at Høflighedens Følelser vare ham ubekjendte? Hvorledes kan en saadan Meening være bleven saa almeengieldende, som den dog nok er, om ei der ved, at man, uden at giøre sig noget bestemt Begreb om hvad virkelig Høflighed er, forvexler den med det derfra himmelvidt forskiellige Begreb om Hyklarie, som rigtig nok saa gierne vil give sin nederdrægtige Egennytte, sin studerede, lumste,

løgn

Iøgnagtige Stræben efter at tilskynde sig Fordelen af den Mægtiges Yndest, og tilstjæle sig Noes for enhver Dyd som han ei besidder, Anseende af Høflighed, af godmodig Glæde i at tiene og for: næie hele Verden? — Sandt, for den Gode, som nødig vil tilskrive nogen Menneskedaad en mindre god Bevæggrund end den virkelige, er det tidt nok heel vanskeligt at skielne imellem hin sande og denne løjede Godmodighed, helst naar man kun seer noget enkelt af et Menneskes Daad, ei hans Hand: lemaade i det Hele, eller i det daglige Liv, og hvor man kan vide vist, han maa have lagt Ma: sken af, om han skulde bruge at gaae masferet. Men skulde denne Vanskelighed retfærdiggjøre, at man udsætter sig for at gjøre den virkelige uegen: nyttige Godmodighed den Uret, at behandle den som Løgner, at man giver den tankeløse, der slet ikke bryder sig om enten han forarsager Folk Glæde eller Sorg, den kolde Grobian, der ligesaavel som Hykleren kun sørger for sin egen Fordeel og Beha: gelighed, sit eget kiære Jeg, kun paa en anden Maade, Fortrinnet i sin Agtelse og Tillid for den, som ærligen arbejder paa, saa meget ham muel: ligt, at gjøre Livet behageligt for sine Medlevende, ved stadig Opmærksomhed for at rydde af Veien enhver Anstødssteen, der lader sig flytte, ved endog at opoffre af sin egen Bequemmelighed, for at gjøre Plads for andres?

Desuden, skulde det være saa uovervindeligen vanskeligt, at finde Forskiellen imellem digtet og sand Godmodighed? — Undertiden maaskee; oftest vist ikke.

Hykleriet vil sikkerligen ofte findes at vælge til sine Gienstande saadanne Personer, og iagttage Leiligheder, ved hvilke dens egennyttige Hensigter kan fremmes. Den sande Høflighed, som eene har til Hensigt at forarsage Andre Behagelighed, og formindste det Ubehagelige for Andre, vælger ikke Personer og Leilighed, mindst saadanne, som ret tydeligen give Haab om Giengæld, og dersom den vælger, da er det kun saadanne Personer, som best kan modtage behagelige Fornemmelser, Leiligheder, hvorved deres godmodige Stræben best kan virke. — Den Høflige er sig selv stedse lig; Omstændigheder og Udfigter forandre ei dens Udfærd. Hykleren vil ei kunne smidske uden hvor der er noget at hente. — Endeligen: Hyklerie, som et paataget og konfliktet Væsen, overdriver gierne. Det bliver Grimaser istedenfor Smil, Krampetræk og Fordrejninger istedenfor sand Følelsesjevne Bevægelser, Scoggerkrig istedenfor Munterhed, Hulen isteden for Medlidenheds stille Taarer.

Man forvevler tidt Begrebet om Høflighed med Tanken om hvad der i det høieste er nogle af dens udvortes Uttringstegn, Moden at bære sig

ad paa, komme, gaae, staae, bukke, tage Hat af, snakke o. s. v. Det er underligt nok, at man har kunnet samle saa forskellige Begreber under eet Navn. Det er dog saa soleklart, at man kan være paa det fuldkomneste uvidende om alle Wo- der, og dog det høfligste Menneske af Verden. Hvad kommer Maaden, at bukke sig og strabe ud paa, Reglen om man skal vende den ydre eller in- dre Side af Hatten frem, hvilke Damer der ere for lidt. eller for meget fornemme til at kysse paa Haanden, naar man skal være Folks ydmygsie, naar underdanigste og naar blot skyldige Tiener o. d. l.; hvad kommer alle disse Formeler Velvil- ligheds og Godmodigheds Aand ved, som for at fortjene Høfligheds Navn skal vise sig virksom i at blidgiøre Livet, ved at strø smaa Behag over endog dets ligegyldige Smaagienstande?

Saavidt have de, der troe sig berettigede til at være Høflighedsnavnet ugunstige, Ret, ifald man og vil regne Complimentbaset med der- under, at just de Personer, som allertroligst paa- agte og lyde alle de Smaahedsregler for disse ud- vortes Fagter, som bukke meest og pynteligst, og aldrig ere i Stand til at synde mod Etiketten, have oftest de snarvreste Hoveder og koldeste Hier- ter, og at de som saa aldeles ere hengivne til denne og anden Smaahed, ere uformuende til at fatte den virkelige fine og ædle Følelse af sand Høflig- hed,

heb, og have intet at giøre med den blide Godmodighedsaand, som giør intet efter tankeløs Forfkrivt og flau Mode, men alt af fri og ubunden Attraae efter at giøre det menneskelige Samliv blidt og behageligt; hvorvel det paa den anden Side ikke kan nægtes, at saavidt hine Vedtægter, i Henseende til hvad der skal ansees for sømmeligt og smukt, ere ligegyldige, fordrer den virkelige Høflighed selv, at man, skiondt uden Vengslighed, adlyder dem, som de vedtagne Mærker paa at man bekiender sig til de Menneskers Klasse, af hvilke de Medlevende kunne vente sig Opmærksomhed paa det sømmelige, det behagelige, det godmodige, kort Høflighed.

For Resten vil enhver, som har levet i en ikke alt for indskrænket Kreds af Mennesker, kiende dem der intet have vidst af alle hine Vedtægter, men ved blot, sand Velvillighed have været høfligere end det ziirligste Verdensmenneske vel kan ventes; at saaledes Bonden ofte er langt høfligere end den smidige Hofmand, hvis Væsen ingenlunde giør ham fortrinlig skicket til virkelig Høflighed *).

Hine

*) Man fortæller, at da Kong Frederik V var i Norge tog han ind til en Bonde, som, da det var koldt, henviste ham sin Plads næst ved Ildstedet, og da Kongen bad ham sætte sig selv og tale

Hine Bedtægter ere i høi Grad ligegyldige. De forandres og skeds fra Tid til Tid. Det som en Tid ansaaes høfligt, artig, galant, bliver paa en anden Tid pøbelagtigt og snygt. Nogle Aar tilbage i Tiden sagde Folk han og hun til hinanden; lidt længer tilbage J; nu De; der er nu en forfærdelig Hob Damer Deres Raade og min Raadige, hvis Raade man før intet talede om. En Tid kysse des hveranden, der mødte hinanden; nu er det gemeent. En Tid torde man ikke drikke Wiin, ja neppe Kaffe og The, uden at drikke Skaaler; nu drikkes der ikke Skaaler uden i Kiel-deretagen.

(Slutningen følger).

tale med ham, satte sig paa sin sædvanlige Plads ved Bordenden; at en af Hoffolkene da for at forsøge at gjøre Bonden forvirret, irettesatte ham for at han ei havde anvist Kongen det fornemste Sæde; hvorpaa Bonden svarede ham: "Taabe! veed du ikke at det allevegne er fornemste Sæde (Højsæde) der, hvor Kongen sidder. Hvo føler ikke, at Bondens Adfærd var her virkelig høflig, og hans Svar endnu mere, virkelig skönt!

B o r g e r = B e n n e n .

No. 31.

Tiende Aargang.

Fredagen den 3. August 1798.

Anmeldelse.

For Kassebeholdning og for udtrukne Obligationer, nemlig 3 a 75 rd. og 11 a 70 rd.

er indkøbt en Kongel. Finance-Collegii Obligation

No. 1258 stor 1250 rd.

4 Anuiteter No. 33, 74, 93

og 183 a 100 rd. 400.

og 2 Østersf. Obligationer No. 92

og 703 a 70 rd. 140.

Summa 1790 rd.

At Ansøgningerne om Laan og Pension nu kan indleveres og i Følge Lovene modtages til 1. September, anmeldes herved til Bedkommendes Efterretning, ligesom ogsaa de, der have faaet Laan af Selskabet og endnu staae tilbage med deres Afbetaling, erindres herved om Betalingen, for at undgaae de Uleiligheder, som de selv paa-

drae

drager dem, hvis de ei afgjør med første deres
resterende Skyld.

Administrationen for det forenede Under-
støttelses-Selskab.

G. J. Cantor.

G. Wassard.

Martens.

Uhosflighed og Hosflighed.

(Slutning).

Men Godmodighed og sand Hosflighed er
uforanderlig, saalænge Mennesker trænge til hin-
anden, og leve lykkeligere ved gjensidigen i stort
og smaat at lette og hielppe hinanden Vandringen
paa Livets Wei, end naar enhver maa hielppe sig
selv, og see sin Næste, hvor han behøver og hvor
han ikke behøver ham, gaae sig stram forbi.

Ved Hosflighed, som kun angaaer og besaf-
ter sig med Smaaating, udjevnes og borttryddes dog
mange af disse Smaaatinger paa Livets Wei, der
ligesaavel trætte Vandreren, som Bierge, om
han faaer dem at overstige. Hele Livet bestaaer
jo desuden af bare Smaaating. Selv de vigh-
gere Anliggender ere for det allermeste blot bare
Dynger af Smaaating. Skaffes fra disse Ubeha-
gelighederne bort, saa er hele Livsbanen behagelig.

Ved at vænnes fra den tidlige Alder til at
være opmærksom paa at afstedkomme saa megen Be-
har

B o r g e r = B e n n e n .

No. 32.

. Tiende Aargang.

Fredagen den 10. August 1798.

A n n e l d e l s e .

Generalforsamlingen, som efter Selskabets Love skulde holdes maanedlig, indstules for denne Maaned, siden intet af Betydenhed vilde blive at foredrage.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor.   S. Waffard.   Martens.

En fortrolig Samtale angaaende Demokratie og Monarkie.

(Af Neue teutsche Merkur. Mai. 1798.)

Guzman. Som jeg mærker, er De en ganske bestemt Monarkist.

Otto. Om De tillader det; rigtig nok, som De let begriber, under visse Betingelser, og med
al

af Ære og Respect for enhver anden ærlig Constitution.

Gusman. Jeg tilstaaer Dem aabenhjertig, at jeg ikke kan fatte, hvorledes det er muligt, i vore Dage at være andet end Republicaner i det mindste i sit Hjerte.

Otto. Og for mig er det ligesaa vanskeligt at begribe, hvorledes Rogen, om han og i Marene 1791 eller 92 har ladet sig indtage af de falske Eiserener Frihed og Lighed, i vore Dage endnu forramme Alvor kan være indtagen af dem.

Gusman. Er det muligt, at de ikke sætte højere Pris paa Frihed og Lighed?

Otto. Ikke saa høj som paa Sikkerhed og Orden.

Gusman. Mon vi ogsaa forstaa hinanden ret?

Otto. Jeg skulde næsten tvile paa 'et.

Gusman. Vi maa forklare os tydeligere. Efter Deres Mening er den monarkiske Regjeringsform den beste?

Otto. Med Hensyn til Sikkerhed og Orden. Og efter Deres Mening —

Gusman. er den demokratiske den beste iblant alle, ifald ellers Frihed og Lighed ere væsentlig nødvendige til Menneskenes Lykke.

Otto.

Otto. Om der nu, imedens vi har denne Materie paa Bane, kom En, som forbandt sig til, at bevise for Dem, eller (som endnu var værre) at overbevise Dem om, at den demokratiske Regeringsform er bestemt i Modsigelse med det borgerlige Selskabs sidste Hjem; at den, langt fra at være den eneste, hvori en Nation af nogen Størrelse og Cultur kan opnaa den Nydelse af Frihed og Lighed, som ligge Dem saa meget paa Hjerte, snarere er den, hvori mindst Frihed og Lighed finder Sted; at den altsaa, isteden for at være den mest fuldkomne Statsforfatning, er den fletteste af alle; og at Ideen om en stor demokratisk Stat, betragtet som Resultat af en politisk Theori, er det urimeligste Hiernesvind, som en vildfarende Fornuft nogensinde har udtænkt, — hvad vilde De da?

Gus'n. Jeg? Jeg vilde sige, at han — ligesaa let kunde overbevise mig om, at Sneen er sort, Solen en Kaffelovn, og Maanen en Papirsligte.

Otto. Tag Dem i Agt! Han kunde tage Dem paa Deres Ord. Han er Dem nærmere end De tænker. Thi jeg er selv den som vover at paatage sig det.

GUSM. De? — Nu det var godt. Saa er Jeg den der vil tage Dem paa Deres Ord! — Og hvad gjelder det saa, om De ikke saaer mig overbevist? Hvad vædder vi om?

OTTO. De maa tillade mig at sætte forud, at De hverken er en Sværmer, som al den Ryskrudt paa tre Anticyrer ej kan helbrede, eller i Familie med det store Trimmirat, hvis daglig mer og mer fremstinnende Plan ikke synes at være ringere end efterhaanden at gaae fra Folk til Folk, og saa hastig muligt at demokratisere hele Jordkloden. Var De det første, saa vilde ved fornuftige Grunde Intet kunne udrettes hos Dem; var De det andet, saa kunde De i Deres Hjerter være overbevist om, at Iaa havde ret, og dog alligevel intet Mies blik tage i Betænkning, at tale og stille Dem an, som om jeg havde Uret. Naar jeg undtager disse to Tilfælde, som her ikke ere at befrygte, saa tør jeg, hvis jeg ikke overbeviser Dem, forbinde mig til hvad det skal være.

GUSMAN. For Ex. lige paa Stedet at blive Democrat?

OTTO. At blive? Det 'er meget forlangt! Sagde De endda: „at lade som jeg var det“ — det var endda haardt nok. — Men, var der intet andet Middel til at redde Kone og Børn fra

Ugolinos Skjebne, end dette Hykleri, saa var jeg vel nødt til at tude med de Ulve jeg var iblant. Thi saavidt har jeg ikke bragt det i Lyden, at jeg var istand til at bringe Sandhed saadant et Offer.

Gusman. Udentviol vilde ogsaa Koryphaerne for den store Nation, fra Spidsen af den Bælde, hvorfra de foreskrive Verden Love, være alt for hølmodige til at sætte Deres Dyd paa saa haard en Prøve. Ventelig slap De med at deporteres til Cayenne.

Otto. Dersom De maaskee, i Tanke derved at gjøre min Straf haardere, spærrede mig inde i en Hytte med Barthelemy og Pichegry, saa vilde jeg endda holde en Lovtale over deres Hølmodighed. — Dog — vi maa være alvorlige og stemme vor Samtale i en anden Tone, hvis De ellers virkelig vover at binde an med mig.

Gusman. Det ene beste er, at jeg hveder er en fransk, eller batavisk, eller cisalpinisk, eller helvetisk Republikaner, og at jeg folgelig derved intet andet risikerer, end enten at blive bestyrket i den Tro jeg har, eller at blive af med en Førdom, der, hvis det er en Førdom, vist nok ikke er af det ubetydelige Slags.

Otto. Det eneste jeg forud maa beringe mig, som desuden jo forstaaer sig selv imellem

Mænd

Mænd som vi to, er, at vi ikke disputere som en Pedant i et Cathedra, og ikke komme rykkende frem mod hinanden med Luftabstractioner, idealiske Meteoror, og aprioriske Fornuftgallepader. Vi gaae ud fra flige Begreb og Grundfætninger, som Mennesker med sund Sands altid har anseet for gjeldende, beraabe os paa Kjendsgjerninger, som intet fornuftigt Menneske kan drage i Tvil, og forskrækkes ikke for hvilket som helst Resultat vi paa den Maade faae ud.

Gusman. Disse Præliminaries er jeg villig at underskrive.

Otto. Din Forlædelse, at jeg, før vi gaae videre, spørger, om De kjender de Efterretninger om Nyseland, som vi har den berømte Capitain Cooks Opdagelsesbrejver at takke for?

Gusman. Jeg kjender dem af den gyldendalske Samling af Rejsebeskrivelser.

Otto. De veed altsaa, at Indbyggerne paa denne store Ø i Sydhavet befinde sig endnu paa saalæst et Trin af Cultur, at vi, uden Betænkning, kan antage deres Tilstand for Menneskets raa Naturtilstand. Saa meget er i det mindste vist, at uagtet de leve i en Art smaa eller større Horder, føle de endnu saaliden Trang til at oprette et herger-

gerligt Samfund, at de ikke engang synes at have noget Begreb derom.

Gusman. Det aner mig, hvortil De vil bruge disse Bilde. Vi kunde maaske ogsaa i de nordvestlige og sydlige Dele af hin Halvpart af Kloben endnu træffe andre Halvmennesker, som kunde gjøre os den samme Tjeneste; men, for mig maa det gerne bero med Nyseelænderne.

Otto. At jeg valgte dem til Repræsentanter for den raa Naturstand, var, fordi mig synes, at de kun har faa Skridt at gjøre for at opnaa en borgerlig Forfatning, som jo er afgjort et Menneskets egentlige sande Naturstand.

Gusman. Upaatviorelig. Men, tør jeg bede, videre!

Otto. Dersom nu vore Nyseelændere paa engang fik det Indfald, at de vilde gjøre de faa Skridt som der behøves for dem til at opnaae Fordelene af et borgerligt Selskab, hvorledes skulde de saa fange Sagen an?

Gusman. Det er let sagt. Nationen, ifald den er for talrig til at kunne samle sig paa et eneste Sted, udvælger først og fremmest et vist Antal Repræsentanter, og giver dem Fuldmagt, paa dens Vegne at gjøre Udkast til en paa Frihed og Lighed grundet Constitution, og forelægge den

hele

hele Folket, som denne ny Stats eneste retmæssige Souverain, til Antagelse eller Forkastelse.

Otto. Hvoortil behøvedes vel da saadan en Constitution?

Gusman. Er det at spørge om? Hvorledes kunde de ny Forhold, som ved at indføre Algerdyrkning og Landejendomme vilde opkomme imellem dem, have Sted uden positive Love? Skulle vore ny Borgere have Love, maa de vel have en lovgivende Magt, skal Lovene anvendes, maa de have en domnende, og derisom begge disse skal have Beskyttelse imod indvortes og udvortes Collisioner og Indgreb, og Republikvens Lærø beforges, maa de have en fuldbyrdende Magt; og disse Magters Rettigheder Pligter og Grændser maa være nøie bestemte og godt afpassede efter hinanden indbyrdes.

Otto. Det var saamænd et fjent Stykke Arbejde for vore Nyseelændere!

Gusman. Men hvorfor tage de ogsaa en saa raa Nation, og en Nation, som endnu er saa langt borte fra den fuldkomneste Civilisation?

Otto. Blot af Magelighed.

(Fortsættelsen følger)

B o r g e r = B e n n e n .

No. 33.

Tiende Aargang.

Fredagen den 17. August 1798.

(Indsendt).

Mandagen den 30. Julii 1798 holdtes efter Indbydelsen Generalforsamling i Præmie Selskabet for den jødiske Ungdoms Anbringelse til Konster og Haandværker, hvor da af Administrationen blev anmeldt og foredraget det, som siden sidste Generalforsamling er passeret.

1.

I Aaret 1797 ere i Selskabet indgaaede 4 nye Medlemmer som haver subskriberet til aarlig Bidrag i alt 8 Rdlr. aarligen.

2.

Derimod har Selskabet mistet en aarlig Indtægt af 13 Rdlr. ved 6 Medlemmer som ved Døden ere afgaaede.

3.

Indtægten for Aaret 1797 har været, saasom:

a)	Contingent af 153 Medlemmer	Rd. 426. 1 m. 1 f.
b)	Wed Herr A. J. Baruch i Hamborg er i Udraag indsendt paa de ham til Indkassation tilsendte Quitteringer paa Selskabets Medlemmer i Hamborg og Altona	200.
c)	To aars Renter for 1797 og 1798 af Selskabets Fond i Kongelige Obligationer	193. 1. 3.
d)	For en ved Lotterie udtrukken Kgl. Obligation No. 7117	70.
	er altsaa i alt indkommen	Rd. 889. 1. 3.

4.

Udgiften for samme Aar har været som følger:

a)	For de Præmier til Bogtrykkersvenden Eliaser Moses Cohen, og Skrædermester Jørgen Krøer, efter Generalforsamlingens Beslutning af 17. Mai 1797	Rd. 56. 12.
b)	Budenes Løn	20.
c)	Til Bogtrykker Hr. Directeur Schultz for den Kongelige Confirmation	_____
	Lateris	Rd. 76. 1 m. 12 f.
		paa

Transport Rd. 76. m. 12ß.

paa Selskabets Love, Hr. Secre-
taire Brams Tale, Dvitteringer og
Tilfigelses-Billetter at trykke og der-
til lagt Papiir i alt . . . 17. 5. 6.

d) Renter og Afstaaelse paa købte
Kongl. Obligationer . . . 18. 1. 12.

e) Stempelpapir og Indskriverpenge
for trende i Lære ansatte Dreng 6. 1.

f) Tilfældige smaae Udgifter, saasom:
Anvertissementer i Adresseaviserne,
Bogbinderløn, Brevporto, en per
Mille til Species Banken for Obli-
gationernes Deposito m. m. 10. 4. 11.

Er altsaa Udgiften i alt Rd. 129. 1. 9.

5.

For de Tid efter anden indkomne Penge ere
indkøbte 12 Kongelige Obligationer a 70 Rd. Stk.,
under No. 56, 2875, 2886, 2887, 3387,
7160, 7417, 8040, 8041, 8042, 8043 og
8050, som af Administrationen efter Selskabets
Love 2. Capitel 5 §. bleve paategnede og i den danske
og norske Species-Banke deponerede.

6.

Blev fremlagt Selskabets Cassa-Bog affluttet til samme Dag tilligemed Casseholdningen som var . . . . . Rd. 54. 1m. 13ß.

Saa og 5 Bante-Recipisser paa Selskabets eiende 40 Kongl. Obligationer a 70 Rd Capital per Stk. som udgjor 2800.

Selskabets Formue bestaaer da i alt Rd. 2854. 1. 13. Foruden de til Restancen for 1797 anførte 50 Rdlr.

7.

De i Aaret 1797 i Lære ansatte Drengene ere:
 Moses Herß hos Skrædermester Hr. Wolffhechel,
 Hartwig Wolff hos Smedermester Hr. Wolstadt,
 Nathan Marcus }
 Elckan Rosbach } hos Juveleer Hr. Mulzius

den sidste i Lære ansatte Dreng er ved Døden afgaaet.

8.

Blev fremlagt en Fortegnelse paa samtlige høie og respective Medlemmer, hvis Antal til samme Dag var:

175 som bieder aarligen, og
 30 som allene haver givet til Fonden.

9.

Endvidere blev fremlagt og oplæst Revisions-
Forretningen for Aaret 1796 ved 2de Skrivelser
fra Revisorerne

Hr. Agent H. J. Meier, og Kiøbmand

— Gotleb Eichel

hvis væsentlige Indhold er, — at de ei haver fundet
noget i mindste Maade ved Regnskabet at udsætte. —

Hvorefter Administrationen i Forsamlings-
Protocollen blev meddeelt Duttering for aflagt rig-
tig Regnskab for samme Aar.

10.

Generalforsamlingen paalagte Administratio-
nen skriftligen at tilkjendegive Herr N. J. Boruch
i Hamborg Selskabet's forbindtligste Taksigelse, for
hans viiste Velvillighed for Selskabet, i det han ei
allene selv contribuerer dertil, men endog har gjort sig
Umage at skaffe Selskabet en betydelig Indtægt,
ligesom han og har paataget sig Umagen ved at
indkassere Contingenten, samt at lade Selskabet's
Love oversætte i det tydske Sprog; besorget samme
til Trykken, og uddeelt til Selskabet's Medlemmer
i Hamborg og Altona, hvoraf han har hidsendt
en

en Deel Exemplarer, som i Generalforsamlingen blev foreviist.

II.

Paa den af Muursvend Nathan Joseph Berendt indleveret Ansøgning, om at maatte erholde en Præmie eller Gobe, fordi han gav sig til Muurprofessionen hos Muurmester Hr. Capt. og Raadmand P. Lange, og tilsidst uolært hos Muurmester Hr. Lobbert, og i samme er bleven Svend ifølge hans Lærebrev, som i Forsamlingen blev foreviist.

Har de tilstødeværende Herrer bestuttet, omendskünt bemeldte N. J. Berendt ei af Administrationen var ansat i Lære, ei heller var det Administrationen bekiendt førend han indleverede hans Lærebrev. Men deels paa Grund af, at han af egen Drist har begivet sig i Lære, og deels det gode Vidnesbyrd om hans gode Opførsel, som han med en Attest af Muurmester Hr. Lobbert tilføiede sin Ansøgning, at forunde ham en liden Præmie af 10 Rd.

Med samme Leilighed blev det paalagt Administrationen offentlig i disse Blade at tilkiendegive
Maur-

Muurmesterne Hr. Capitain og Raadmand P. Lange, og Hr. Lobbert, Selskabets Natelse og Taksigelse, fordi de ere forekommet Selskabets Diemeed, i det de haver antaget og udlært Drenge af den jødiske Religion i Muurprofessionen, endog førend dette Selskab var oprettet.

12.

Ifølge Lovens 4. Kapitel 1. §., afgik de 2de ældste Administrateurer

Hr. Banke-Directeur L. Parssen, og

— Grosserer L. Cantor,

som eenstemmigen paa nye bleve valgte og modtog samme.

13.

Til at revidere Regnskabet for Aaret 1797 blev ved fleste Stemmer valgt

Hr. Grosserer S. D. v. Pahlen, og Mægler

— R. Meldola

som vare tilstæde, og behagede at modtage Valget.

Foruden det forhen antagede Bud Horneman, blev formedelst hans Alderdom og Svaghed, samt Forretningernes Tiltagelse, antaget Mühlenbrok som reserve Bud, med 10 Rd. aarlig Gage.

Administrationen for Præmie-Selskabet for den jødiske Ungdoms Anbringelse til Konster og Haandværker.

Lars Larssen.   And. Bunken.   H. Cantor.
L. Cantor.

Borger = Bennen.

No. 34.

Tiende Aargang.

Fredagen den 24. August 1798.

En fortrolig Samtale angaaende Demokratie
og Monarkie.

(Af Neue teutsche Merkur. Maj 1798.

(Fortsættelse).

Gusman. Hvor mange Trin paa Culturens
Stige har den ikke endnu at naae op til, før det
gjøres nødigt eller før det er Umagen værd at give
den en saa konstigen organiseret Forfatning?

Otto. En saa konstig Forfatning? Jeg
troede, efter Deres Grundsætninger, var der in-
gen simplere og mere overensstemmende med Na-
turen, end den, hvori Folket er Souverain, og
hvor Frihed og Lighed er Basis for de almene Ind-
retninger?

Gusm. Det er den ogsaa hos et lidet fat-
tigt usidende og til det blotte animaliske Livs Ny-
delse indskrænket Folk. Men ingen Nation, som
alles

allerede har gjort nogen Fremskridt i Cultur og har Plads til at udvide sig, bliver længe staaende indenfor saa snævre Grændser. Det bliver efterhaanden en større Mængde, som ved Vindstibelig- hed og Konstflid danner sig, bliver rig og forfines, fort sagt gaaer over i saadan en Tilstand, at den behøver en kunstig organiseret Constitution.

Otto. Det er ligefrem. Feilen laa altsaa, med Deres gode Tilladelse, deri, at De lod vore Myseelændere, som hverken kan læse skrive eller ræsonnere, træde sammen for at give sig en Constitution. Thi jeg vædder Tusinde mod En, at de ikke gjør det. Kom de sammen, valgte de den raskeste og tappreste Mand de har til Konge, uden at tænke paa nogen Capitulation med ham, bestik- fede de mest erfarne og forstandige gamle Mænd til hans Raadgivere og Dommere i forefaldende Stri- digheder, og det hele Folk forbeholdt sig Rettig- hed til, i alle Sager, som angik Almenheden, at have afgjørende Stemme. Det gik saa hen en Tid lang, indtil Kongerne, som det hverken manglede paa Kristoffer eller Midler til at misbruge deres vilkaarlige Magt, endelig gjorde det saa galt, at Folket gjorde Opstand, afskaffede Kongedømmet, og, da det nu engang var vant til at lade sig re- gjere af visse af Staten velfortjente Familier, over-
 lod

Iod det til dem at bestyre de offentlige Anliggender. Dette ny Aristokrati gif det nu atter i nogen Tid med som det kunde, indtil det i samme Anledning som ovenfor paa en eller anden Maade blev forvandelt snart til et med Aristokrati blandet Demokrati, snart til en Eneistes Herredomme, og endelig til et regelmæssigt Monarki; og naar det tilsidst ogsaa af en eller anden Aarsag gif under, befandt de sig igjen i den oprindelige Friheds og Lighedens Anarki. Alle disse Ham-Stiftelser og Forvandlinger vil vi lade vore Nysseelændere paa engang springe over, og tage dem i nysureldte anarkefiske Tilstand, men tillige begavede med den Cultur, som De paastod maatte sættes forud ved et kunstigen organiseret repræsentativt Demokrati. Men her kommer jeg igjen med mit forrige Spørgsmaal. Hvad var den egentlige Aarsag, hvorfor en saadan Organisation var uundværlig? De nævnte for ny Forhold. Hvori kan de bestaae hos Mennesker som ere fri og lige?

GUSM. Allerede den blotte Ulighed i Forme, som under enhver Forfatning er en naturlig Folge af den fremskridende Cultur og mange tilfældige Aarsager, maa frembringe Forhold og Misforhold, der maa forekomme den, som de trykke, desto utaaleligere, jo hyppigere de i en po-
 pu^s

pulair Forfatning erindres om, at Frihed og Lighed ere utabelige Menneskerettigheder. Men det er nu engang en Ufuldkommenhed ved Tingene under Maanen. I en civiliseret Stat fører Sagens Natur det med sig, at det kun er den mindste Del af Folket som kan befinde sig i stor Velstand og have betydelig Anseelse og Vægt i Staten. Men Demokratiets Love garandere dog alle Øvrige saa megen Frihed og Lighed, som der med Hensyn til Menneskets og Statens Natur lader sig tænke.

Otto. Rigtig, Naturen! Naturen! den arme menneskelige Natur med sine gjenstridige Fordringer, Lidenskaber, Laster og Unoder, lægger altid de stakkels Love, uagtet de, som Sophocles siger ere Himmelskjødligere Børn, saa mange og store Hindringer i Vejen! Og de bare moralske Midler til at afhjælpe eller i det mindste standse det Onde vil, desværre, bestandig ikke forslaa! Men da dette just er Raaden, saa tillade De mig at udfritte lidt nøjere om, hvad for en Besskaffenhed det har med Lovenes omtalte Garantie. Folket er den sande og eneste Souverain i Staten; ikke?

Gusm. Forstaaer sig.

Otto. Og giver sig selv Love?

Gusm. Ja, ved sine Repræsentanter.

Otto.

Otto. Og vælger selv sine Repræsentanter?

Gusm. I det mindste udnævner det Valgmændene.

Otto. Og Repræsentanterne faae deres Fuldmagter af Folket?

Gusm. I det mindste denne almindelige, ikke at give nogen Lov, der strider imod den allerhøieste Lov, Folkets Belfærd.

Otto. Og ere deres Souverain, Folket, ansvarlige for den Maade, hvorpaa de har forvaltet et saa vigtigt Embede?

Gusm. Egentlig ikke. Hvorledes var det muligt? Hvem vilde være Lovgiver under Byrden af sligt et Ansvar?

Otto. Kelgelig (for ikke at plage dem med de mange Spørgsmaale) giver Folket sig dels middelbar og dels umiddelbar sine Love, og alle sine Øvrigheds personer, og deri bestaaer den Garanti den har for sine Rettigheder?

Gusm. Hvorledes forstaaer De det?

Otto. At Folket har ingen anden Garant for sin Souverainitet, sin Frihed og Lighed, end Lovene med samt deres Givere og Haandhævere; eller veed De nogen anden?

Gusm.

Gusm. (cefterat have betænkt sig). Jeg veed ingen anden.

Otto. Der er blot den hellige Insurrection; et Privilegium, hvis Udøvelse er saa vanskelig at bestemme og kan have saa betænkelige Følger, at de Bergere, som har den højeste executive Magt i Hænde, ikke vare at fortænke, om de gjorde alt hvad der stod til dem, for at hindre deres lunefulde Souverain i at komme til at gjøre Brug af denne Rettighed.

Gusm. Naar Directorer, Lovgivere, og Dommere gjøre deres Skyldighed, saa behøver man den ikke heller, og Lovene ere tilstrækkelige til at garantere enhver sin Ret.

Otto. Men De veed, kjære Gusman, hvorledes det, desoværre, er beskaffen med den menneskelige Natur, og hvilken evig Krig, Privatinteresse, Tørst efter Vælde og Guld, Vergjerrighed, Misundelse, Hevngjerrighed, Forsængelighed, Dorsthed og Bøllyst, med et Ord, alle det menneskelige Hjertes Lidenskaber føre med vore Pligter! Nu har alle vore Lovfabrikerere, Directører, Ministre, Commissairer, Departements- og Municipalitets-Forstandere, og alle Arter af Dørrighedspersoner den store Fejl, at de ere Mennesker. De gjøre folgelig ikke deres Skyldighed.

Gusm.

GUSM. Det kan dog vel ikke regnes Democratiet til Last?

Otto. Nej, ikke det; men dette, at den demokratiske Regjeringsform behandler disse Mennesker saaledes som om de vare mere end Mennesker; sætter sig Tillid til dem, som kun den mindste Part fortjener; giver dem en Magt i Hænde, den de, saa ofte de finde for godt, paa den mest vilkaarlige Maade kan betjene sig af til at illudere Loven, og til at opnaae Privathensigter eller tilfredsstille deres Lidenstaber.

GUSM. Er der da ikke ogsaa iblant saa Mange vise og dydige Mænd? og hvor kunde vi haabe at finde dem, hvis ikke i en paa Frihed og Lighed grundet Republik?

Otto. De udgjør allevegne en lille bitte Minoritet, og Deres store Democrati behøver en saadan uhyre Mængde Embedsmænd! — Men sæt ogsaa, at der var netop saa mange forstandige, dulige og gode Mennesker, som der behøvedes til at besætte alle, eller i det mindste de vigtigste Statsbetjeninge: vil da Valgmændene altid gjøre sig Umage nok for at opsoge dem, og vide at gjøre Forskjel imellem sande Fortjenester og Skin af Fortjenester der tit falder langt bedre i Øjnene, imellem den retskafne Mand, der snarere trækker sig til-

tilbage end byder sig til, og den paastrængende snu Hykler, der behændig veed at spille hvad Rolle det skal være? Har De vel, min kjære Gusman, nøje overvejet, hvad det er at overlade Folket Valget af sine Lovgivere og Regentere? Den vise Mand erkjendes ikke lettelig af andre end den som selv er vis, og den Redelige kun af den der selv er det. Dersom Folket skulde kunne domme rigtig om andre Menneskers Dulighed og Talenter, især saadannes som ved Formue, Opdragelse og i andre Henseender høre til en Klasse som er det fremmed, saa skulde det ikke allene dertil have en Maalestof, som det ikke har; det maatte ogsaa være fri for Fordomme, Lidenskaber, personlig Interesse og fremmed Indflydelse.

(Fortsættelsen følger).

Borger = B e n n e n .

No. 35.

Tiende Aargang.

Fredagen den 31. August 1798.

En fortrolig Samtale angaaende Demokratie
og Monarkie.

(Af Neue teutsche Merkur. Maj 1798.

(Fortsættelse).

Men kan De tro, at de egentlige Magthavere i Republikken, de Mænd, som disponere over Nationalskatten og Armeerne, og som har en stor og vigtig Del af de offentlige og meget indbringende Embeder at give bort efter eget Lykke, nogenstinde ved Folkevalgene skulde lade det komme an paa, hvad for Mænd Folket slumpede til at udnævne til sine Repræsentanter og Øvrighedspersoner? Det kan De forlade Dem til, at disse Herrer forstaae deres egen Interesse for godt, til at de ikke skulde anvende alle tjenlige, tilladelige og utilladelige, Midler, for at faae i det ringeste Pluraliteten af de Valgte til at bestaae af Mænd
ef

efter deres eget Hierte. Og, ifald det, som Til-
 fældet var i Frankerig 1797 ved Valget af den
 ny Trediedel af Lovgivningsraadene, skulde falde
 anderledes ud, vilde de hastig nok finde Paaskud
 til en 18de Fructidor, og saa see sig bedre for i
 Fremtiden. Republikanerne dvæle gjerne ved den
 gamle forslidte Sats, hvor skadelige svage Tyrster
 ere for Staten. Jeg for min Part kjender ingen
 svagere og uduligere Souverain; ingen, der døm-
 mer med mindre Sagkundskab eller handler med
 mindre Overlæg; ingen, der lader sig mere dreje
 af sine Tjenere, lettere kan vindes ved Smiger og
 forskilt Jver for dens Beste, og lettere lader sig
 lede efter Mafsen ved Frygt og Haab, end Folket.
 Men ogsaa et demokratisk Folk vil ikke længe kunne
 dølgje for sig selv, at den latterlige Titulair-souve-
 rainitet, hvormed man under forskilt Underdanig-
 heds Maske driver gjæk med det, blot er en Elyn-
 ge, hvori Mennesker, som der i en anden Tinges
 nes Orden aldrig var bleven lagt Mærke til engang,
 for læ sig op til de højeste Poster, og at det i sine
 Repræsentanter, og i dem i hvis Hænder den højeste
 Magt er overantvordet, har skaffet sig Overherrer
 paa Halsen, af hvis M ninger, Sykke og per-
 sonlige Interesse, dets Be og Vel dependerer.
 Hvor blind endog Almuen sædvanligvis plejer at
 være,

være, hvor den kunde have klare Dine best nødvendig, saa enfoldig er den dog ikke, at den skulde lade sig føre bag Lyset ved den latterlige Affectation med den Borgertitel, og ikke see, hvad de Herrer Borgere tro at skjule under den gløgnemstige Maaſke. Om ogsaa Deres democratiske Folk tog fejl i alt andet, deri vil det snart komme til Eftertanke; thi Alendsgjærninger, der maa aabne det Dine, blive snart haandgribelige nok. Eller, mener De vel, at det vil være længe fra den Dag af at tre eller fem øverste Magthavere har druffet den første Styk af Højheds og Baldes Tryllebøger, inden de beslutte, ikke, hvis det er muligt, at give det fra sig? Og dersom det ikke gik an ligefrem, skulle da de, som har saa mange Midler hertil i Hænde, ikke i Tide være betænkte paa, at skaffe sig stort et Anhang i det lovgivende Senat, ved Armeerne, hos Folket, at de (under det sædvanlige Paaskud) kan udvirke en Forandring i Loven, eller, om de og maa forlade deres Post, dog alligevel forblive i Besiddelse af en Anseelse og Indflydelse, som gjør dem frygtelige for deres Estermand?

GUSM. Glemmer De ikke, fjære Otto, at i det repræsentative Democratie ere Myndighederne saa nøje skilte fra huanden, og ved en lang Række

Række af Subordinationstrin saa godt afvejede mod hinanden, at det er umuligt med større Varsomhed og Visdom at værne om Folkets Rettigheder, — der i et Monarchi slet ingen anden Sikkerhed har end en Enestes Karakter og gode Villie.

Otto. Skulde De, min Ven, bære mindste Tvil om, at Tingenes Gang i et meget stort Demofrati vil være den som jeg har beskrevet, saa tænk engang efter, hvordan det i de seneste to Aar især siden 18de Fructidor er gaaet til Frankrig, og De vil finde en Overensstemmelse imellem min Theori og den republicanste Praxis, der, som mig tykkes, er den beste Proba at jeg har regnet rigtig.

Gusm. (noget mismodig) J saa mørk et Lys har jeg ikke anseet Tingene.

Otto. At det Syn ikke er meget opbyggeligt, det kan Lysen intet til; thi jeg har stillet Tingene lige i Lysen.

Gusm. Men hvor kan den Misbrug lægges den demokratiske Forfatning til Last, som flette Mennesker gjøre af den? Eller gaaer det bedre til i den monarkiske?

Otto. Seer De ikke, hvormeget jeg allerede har vundet, naar det under den demokratiske Regieringsform ikke gaar meget bedre? — Men hvad Monarkiet angaar, saa, for ikke at komme for

for langt af vor Vel, lade vi det for det første bevende dermed. — Jeg paastaar altsaa, at den demokratiske Forfatning selv er meget Skyld i den Misbrug der gøres af den. Thi det er netop den Hovedfejl, at den ikke er calculeret paa Menneskenes virkelige Betskaffenhed, eller paa det som man søger og venter i et borgerligt Selskab. Eller, for at tale mere bestemt, den største og grobeste Misbrug, der kan gøres med den demokratiske Form, er, naar man kniber en Stat, der er vant til en anden Form, helst et stort Rige, ind i den. Som en Overgang fra den raa Naturtilstand, som en af Civiliseringens laveste Trappetrin, kan den nogen Tid holde Stif, og siden give Plads for en Indretning der bedre passer til Culturens Fremskridt. Nogle godlidende Hyrder, en liden Nation, bestaaende af nogle tusinde Sjæle, og levende affondret fra den øvrige Verden paa sine utilgængelige Bjerge, uden at have gjort store Fremskridt fra den oprindelige Naturs Simpleshed, kunde Aartusinder igjennem ganske godt nøjes med den. Men i et stort Rige, som i adskillige Aarhundreder har haft en høi Rang mellem Jordklodens første Magter, der at indføre en repræsentativ Folkeregering isteden for Monarki, d. s. vilde, selv i det umulige Tilfælde, at denne Omskabning kunde have fun-

fundet Eted uden mindste Mystiske og under hese Nationens magiske Sovn, være et daarligt og slet Foretagende; daarligt nemlig, hvis de Mennesker ikke vidste hvad de gjorde, og slet, hvis de vidste det. Thi det fører nu engang Sagens Natur med sig, at dette Foretagende langt om længe maa ende enten med et uhyre Anarki, eller med et Militairdespoti bag ved et republikansk Skildt; med hint, saasnart Folket for ramme Alvor gjør Brug af sin paaberaabte Souverainitet, selv har Overopsyn med sine Tjenere, og tager sig selv til Rette, naar de overskride den dem betroede Myndighed; med denne, naar det, stolende paa Constitutionen, overlader saa umaadelig stor en Magt til sine Representanter og Stats tjenere, at Fristelsen og Lejligheden til at misbruge samme er for lokkende til at ær- og pengegjerrige Mennesker skulde kunne staae imod. Jo finere i sidste Tilfælde Lovene ere spundne, hvormed man troer at have bunden Hænderne paa dem, desto lettere vil de kunne sno sig løs saasnart de see deres Fordel; jo konfigere den Maskine er, som skal holde Staten i Gang, desto hastigere vil man finde paa Raad til at simplificere den, og isteden for det indviklede, trange, og hvert Øjeblik standsende Trykværk anbringe det raske og mægtige Dribhjul — vilkaarlig Magt. — Og hvad

havde

havde nu vore Nyseelændere, som vi har antaget ere gangne ud fra deres raa Naturstand, hvor de vare i virkelig Besiddelse af uindskrænket Frihed og den fuldkommenste Lighed, og efter Aarhundredes Cultur endelig vare komne saa vidt, at de passerte for en af de mest polerte, mest dannede og oplyste Nationer paa Kloden, og i alt hvad der angik sin Smag, Sæder og Levemaade, var alle de andres Lovgiver — hvad havde de vundet ved pludselig at give Slip paa alle de Fordele af Civilisering, som de i saa lang Tid har tilkjæmpet sig, og paa engang igjen styrtes tilbage til den samme Friheds- og Lighedsstand, som de for et Par tusinde Aar siden forlod?

GUSM. Saare lidt, dersom det virkelig var Tilfældet. Men hvorledes kan De synes at glemme, hvilken en uendelig Forskjel der er paa saadan et Tilbagefald til en nyseelandsk Naturstand, og et Forsøg paa at befrie en dannet Nation fra en uærdig og utaalelig Undertrykkelse, og ved en paa de væsentlige Mennekerettigheder grundet Constitution, for evig Tid forvise den Nydelser af sin Beliggenheds, sin Cultur og Konstitids Fordele, og af den fri Brug af alle sine Evner til endnu at bringe det videre deri?

Otto. De gjorde vel i at betiene Dem af det Udtryk Forsøg. At, naar man vilde opnaae saa stort et Bjemed ved saa ufornuftige Midler, man da paatog sig Noget, som, af den simple Grund fordi det er umuligt, aldrig vil komme istand — det var det som jeg troer at have lagt for Dagen med hvad jeg har anført. At forene den raa Naturstands Frihed og Lighed med Politurens og Culturens Fordele, det er en Opgave, som synes i sig selv at indeholde Betingelser, hvoraf den ene modsiger og ophæver den anden.

(Fortsættelsen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 36.

Tiende Aargang.

Fredagen den 7. September 1798.

En fortrolig Samtale angaaende Demokratie
og Monarkie.

(Af Neue teutsche Merkur. Maj 1798.

(Fortsættelse).

Gusm. Efter Deres Theori skulde vi frasige os
vore væsentlige Menneskerettigheder, for at kunne
tage Del i Culturens tvetydige Fordele. Sandelig,
sligt et Offer ere disse ikke værd! Heller tilbage
med Hans Jacob Rousseau til Skovene paa alle
Fire!

Otto. Men hvem fordrer et saadant Offer,
uden — just den democratiske Despotisme, der
af et forvirret, ubestemt, og mangetydigt Begreb
om Frihed og Lighed, og en hel Ord bog fuld af
ny højt klingende nygræske Ord som ingen uden den
selv ret forstaar, har vidst at smidde lige saa mange
konstige Lænker, hvormed den binder Hænder og
Fødder

Fodder paa Jer og tvinger Jer til alt hvad den finder for godt? Hvem fordrer dette Offer uden den Democratiske Despotisme der forvandler selve Lovene, som skulde garantere Friheden, til Redskaber for den ulideligste Undertrykkelse, og under Paaskud af, „at Republikens Frelse er den højeste Lov“ saa ofte dens personlige Interesse fordrer det, gjennembryder alle Stranker, bag hvilke I troede at have bragt eders Personer og Ejendom i Sikkerhed; og dette Paaskud, der paabyder alle Love Tausshed, kan det aldrig mangle paa, da det jo beroer paa den selv, hvor ofte og hvor længe Republiken skal være i Fare? Det borgerlige Selskab forlanger af det raa Naturmenneske, der vil give sig i dets Beskyttelse, intet, uden hvad der i Folge Sagens Natur er en nødvendig Betingelse ved Selskabets Djemed. „Du vil, siger Borgerfundet til Naturmennesket, forskaffe din Person, din Familie, det du ejer eller ejendes vorder, en Sikkerhed, som din hidtilværende Forfatning ikke har kunnet give dig. Jeg lover dig den. Jeg skal skaffe dig Beskyttelse mod enhver Fornærmelse. Men du begriber, at jeg ogsaa maa være sikker for dig, for Opbrusningen af dine Lidenskaber, og for hvilket som helst Indgreb jeg maatte kunne befrygte af dig. Du frastiger dig din naturlige Ret til

til Uafhængighed, saavidt som det til Hjemmedets Opnaaelse er uomgjængelig nødvendigt; du hører op at være din egen uomskrænkede Herre Lovgiver og Dommer, og alle de Love, som jeg har udgivet for at skaffe almindelig Sikkerhed, underkaster du dig, da de allene ere dig Borgen for din Sikkerhed. Men du ønsker ogsaa at have Del i de Fordele og Nydelser, som Civilisering og Cultur forskaffe os; det lader sig ikke gjøre, saastremt du ikke følger dig efter Vedtægterne og underkaster dig alle de Love, i Mangel af hvilke de mangfoldige Forhold, hvori du for at opnaa hint Hjemmed nødvendigt maa blive indstøttet, alle Djæblik vilde give Anledning til Collisioner, hvorved din egen Sikkerhed kom i Fare og den offentlige Rolighed forstyrredes. Lad de for dig ganske ny Ord: Lov, Pligt, Indskrænkning, underkaste, at skulle, maatte, lyde, som dit Ore nu maa vænne sig til, ikke gjøre dig bange. De betegne lutter ufravigelige Betingelser for din Sikkerhed, for en fri men uskadelig Brug af dine Kræfter, og for den Velstand, du med dem kan erhverve.

GUSM. Alt det, troer jeg nok, den demokratiske Republik Ord for Ord siger til hvert sit Medlem.

Otto. Forstaar sig. Ulykken er kun, at den foruden dette ogsaa har Noget som ligesvem modsiges hint Grundspog for alle Borgersamfund, og at det netop er denne Modsigelse, som gjør den til Demokrati. I det den proclamerer Folkets Souverainet, lægger den en usikker og skuffende Grundvold, og glemmer med Gld, at uafhængige Naturmennesker just derfor indgaa i Borgersamfund, for til deres eget Beste ikke at gjøre Brug af deres personlige Souverainet. I det den proclamerer ubestemt Frihed og Lighed, hænger den ud som Skildier og Barctegn, og gjør den til evige Løsen for sine Borgere, opbæfter den hos den største Hob Forbemninger, som den hverken agter at iopfylde, ikke heller er istand til at opfylde om den og vilde. Sik den ærlig og redelig tilverks, saa sagde den ligesvem til Folk, hvad de kunde vente sig af den. — Skal jeg sige Dem, Gusman, hvorledes Deres hjære Demokrati i saa Fald burde tale?

Gusm. Ja nok!

Otto. Saa forestil Dem da Demokratiets Genius, med sine sædvanlige Attributer, en Egefrands om Lindingen, Constitutionen i den ene Haand, og en Pikke med Frihedshatten paa Spidsen i den anden, hvorledes den, staaende paa Toppen af det til et Alter for Frihed og Lighed indviede

viede Montblanc, taler til Europas lyttende Fols-
 feflag: I europæiske Folk horer min Tale og læg-
 ger nøje Mærke til mine Ord! En ny Tingenes
 Orden er i Verk, en Række af guldne Aarhundres-
 der nærmer sig. Haand i Haand sliger den strenge
 Nemesis med den saliggjørende Myra ned fra
 Himlen, for at brække Nationens Lænker, at
 læge alle Menneskehedens Bræk, og at afhjælpe
 alle dens Mangler. Alle menneskefjendtlige Lid-
 skaber, alle den falske Statskonsts fordærvelige
 Misfostre, alle den fanatiske Overtroes sorte Op-
 findelser, alle Love, hvormed en besuften og bedra-
 gerst Lovkyndighed søgte at give den tyranniske Mis-
 brug af Valden et Skin af Ret og Almueenytte,
 de styrte ned i Afgrunden tilligemed alle andre Hel-
 vedets Uhyrer, som Martusinder iglennem har øde-
 lagt Jorden, og brugt det borgerlige Livs velgjø-
 rende Indretninger til dermed at fornede og un-
 dertrykke det menneskelige Kjon og gjort dem til
 Kilder til den største Elendighed. Almindelig Vel-
 villie slynger et uopløseligt Broderbaand om alle
 Jordens Søner, og en evig Fred glør Natio-
 nerne under alle Jordens Zoner til en eneste Fam-
 ilie. Det Yndigste, Skønneste og Højest, hvad
 begejstrede Propheter og Digttere i hjertetoploftende
 Sange har spaaet om en Fremtid, som ingen haas-
 bede

bede at opleve, gaar nu i Opfyldelse. Thi i denne Haand tilbyder jeg Alle Frihed og Lighed, de eneste Magter, som kan fremvirke alle disse Mirakler, denne ny Skabning af lykkelige Mennesker og gylde Tider, denne Himmel paa Jorden. Men hører ogsaa de uestergivelige eneste Betingelser, under hvilke denne Lyksalighed tilbydes Eder. Fra den Time af I tage Frihed og Lighed i Besiddelse, erkender I alle Fornuften for Eders overste Kærgentinde, og sværger hvert Øjeblik i Eders Liv at vise den ubetinget Lydighed og ubrødelig Trofskab. Fra dette Øjeblik af forsager I enhver egennyttig Drift, der strider imod det almene Vel. Alle Eders Lidenstaber og Ønsker tie for det almindelige Bedstes hellige Lov, og I søge Eders højeste Ros, Eders største Lykke i alle Eders Pligters nøjagtigste Opfyldelse. I ere alle fri og lige, men ikke et Øjeblik længere end I adlyde Fornuften. Den, og den med Fornuften lige evige Nødvendighed ere nu Eders eneste Hersterinder, og den blotte Tanke om at rive Eder løs fra deres Herredømme vilde gjøre Frihed og Lighed til en Kilde til den bitterste Elendighed. Da Intet kan bestaae uden en Form, saa bringer jeg Eder i denne Constitution, den, under hvilken disse Himmelens Døttre skal gjøre Eder lykkelige. Men glemmer intet Øjeblik, at den ikke

er nogen magisk Talisman, og at de Betingelser under hvilke den er et Gode for Jer, stedse staae til Eder selv. Følge den vælge I herefterdags selv eders Dyrighed. Vagter eder vel for, i Udvølsen af denne store men farlige Rettighed at bruge en ubetænksom og skjodesløs, eller uredelig og partisk Fremfærd. Enhver give sin Stemme til den Mand, som han blant alle sine Medborgere holder for den dueligste og retskafneste, uden at have aftalt det i Forvejen med Nogen, og uden at modtage nogen Indflydelse udenfra. — De, som I ved dette fri Valg har udstædet med Guldmagt til, ved Domstolene og i det øverste executive Raad, at fremsige, anvende og udføre Eders almindelige Villie, der aldrig kan være andet end selve Fornuftens Udsagn, betragte sig fra det Dieblik af som Mennesker, der, under Vægten af de tungeste Pligter skyldte Folket, som de høre til, Efterverden og den hele Menneskeheds Regnskab for hvert deres Skridt. De forglemme dem selv, og vide ikke af noget andet Interesse at sige end det almindelige. Ingen Lidenskab har nogen sinde Indflydelse paa Forstandens Klarhed og Villiens Renhed. Vergierighed, Rid, Partiskhed, Rænker, Cabaler, Fac-

tioner ere noget uhort hos dem. De vilde troe, at de med deres Syn fordunklede Solens Skin og med deres Nande forgiftede Luften, om de nogen^{de} sinde vare istand til at fordreje Loven, at høje Retten, at domme efter Vid og Venskab, at berige sig paa Medborgeres Beforsning, at anvende saa meget som det allermindste af det Almindeliges Ejendomme, som ere betroede til deres Opsyn, til deres egen private Nytte, og overhovedet paa deres Post som Embedsmand at vise sig letsindige, lunefulde, lidenskabelige, og egoistiske. Ingen, i hvor høj og saa hans Post, eller hvor stor hans Magt og den Summe af Nationalskatten som gik igjennem hans Hænder, var, forlader sit Embede rigere end da han tiltraadte det; og den der i adskillige Aar var beklædet med den højeste Værdighed i Republiken, sætter sin Værdi i, at træde fattig tilbage i sin forrige Privatstand.

(Fortsættelsen følger).

Borger = Bennen.

No. 37.

Tiende Aargang.

Fredagen den 14. September 1798.

Anmeldelse.

Mandagen den 17. denne Eftermiddag Kl. 5 holdes Generalforsamling paa sædvanligt Sted, hvor de Herrer Repræsentantere ville behage at møde.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

G. J. Cantor.

G. Wassard.

Martens.

En fortrolig Samtale angaaende Demokratie og Monarkie.

(Af Neue teutsche Merkur. Maj 1798.

(Slutning).

Enhver der ifølge sit Embede staaer et eller flere Trin højere end Andre, erkjender det for sin Pligt, at være et Mynster for de Dvrigte i Edels-

mes

modighed, Moderation, Røisomhed, Beskedenhed, og enhver huellig, borgerlig og politisk Dyd, og opfylder denne Pligt med desto større Streng-
 hed, da han veed, at Staten kun kan bestaae og være lykkelig saalænge disse Dyder udgjøre den al-
 mindelige Folkekarakter. Folket ærer ved Tillid og Lydighed sine Forstandere, og udviser begge
 Dele, selv naar det ikke er istand til at indsee Vis-
 dommen i deres Foranstaltninger og Anordninger. Forstanderne derimod ære i enhver af deres Med-
 borgere den menneskelige Naturs Værdighed; den flittige og redelige Daglønner holde de ligesaa vær-
 dig til deres opmærksomme Forsorg, som den rigeste Capitalist, og den Borger, som mest trænger til
 deres Hjælp, er den der først finder Gehør. En al-
 mindelig Ordens- Billigheds- Moderations- Fæder-
 nelskærligheds- og Humanitets- Aand hersker
 hos alle Medlemmer af Staten, giver den sand og
 evig Enhed og Udelelighed, og i det enhver Enkelt
 kappes med alle de Andre om at være den bedste
 Borger, troer han i Enhver at see en bedre og
 værdigere end han selv er. — Dette, 3 Nationer!
 er de Betingelser, under hvilke Frihed og Lighed
 gjøre Jer lykkelige. — Forekomme de Eder for
 vanskelige — eller maaskee umulige at opfylde? —
 Desto værre for Jer! Thi jeg har ingen andre at
 give,

give, og kan ikke af disse frafalde en eneste Stavelse. Men hører nu ogsaa, hvad Følgerne blive, om J af mine Hænder modtog den farlige Gave, uden at besidde enten Willie eller Evne til at opfylde disse Betingelser.

Gusm. Jeg beder Dem, Otto! lad Deres demokratiske Genius ikke sige et Ord mere! Efter den indirekte Satire, som den fra Spidsen af Montblanc har declameret ned paa de stakkels Democratier, idet den sagde dem, hvad de skulde være og ikke ere, var det Grusomhed, at nose de Ulykkelige til, i et Spejl, hvis saa lidet smigrende Sanddrøhed formeget vilde afficere deres svage Sjæle, at see, hvad de ere. Lad De ham kun forsvinde; jeg skal ikke længes efter ham; thi han har gjort, at mine skønne frydfulde Drømme om Frihed og Lighed, grundede paa Orden og Sædelighed, varrede med Uskyld og Godhed, og forskjonnede af Muser og Grazier — ere forsvundne og bleve til Intet som Feen Morganas Luftcasteller og lette Dunsstøtte.

Otto. Det var dog virkelig noget Besynsderligt, om De nogensinde havde kunnet troe den Mulighed, at see slige Idealer realiserede, ved og blant Mennesker.

Gusm.

Guds. Godmodige Hjerter har Øjeblikke, hvori de saa let træe det de ønske. Og — at det aldrig kommer til at staae bedre til med Menne- skeden, at den stedse synker dybere og dybere, og at en fordærvet Generation bestandig skulde afløses af en som endnu var værre — det er en saa ned- slaaende, sørgelig Tanke, at jeg ikke kan taale den. Jeg tilstaaer Dem oprigtig, at de forskjelligr Maa- der, den franske Republik i de 5 a 6 Aar den har været til, har vist sig paa for Verden, ofte har gjort mig vaklende i min Tro. Men, hvor tidt end mit Hjerter og min Fornuft satte sig derimod, kom jeg dog altid tilbage til den Tanke: den franske Republik kan dog ikke bevise mere imod Democratie overhovedet, end en Caligulas eller Neros, en Henrich den 8des eller Carl den 9des Regjering imod Monarkiet; og endnu i dette Øj- blik, efterat De ved Grunde, som jeg ikke kunde bestride med andet end Sophisterie og Chikaner, har overbevist mig om, at saadant et Democratie, som jeg længe efter, kun maa søges i Utopien, kan jeg ikke bringe en Stemme til Tausked, der i mit Hertes inderste Krog taler for det; og kan jeg end ikke sætte nogen mig selv foldestglørende For- nuftslutninger imod Deres Indvendinger, saa er der dog en Følelse, der ikke lader sig overdove, som

holder mig fast ved min gamle Tro, at der uden Frihed og Lighed i Rettigheder ikke er at tænke paa Menneskehedens Bels Fremme.

Otto. Vi ere uformærkt kommen ganske nær ved den Punct der vil forene os sammen. De franke Magthaveres stolte og despotiske Udfærd, som gav Aaledning til vor nærværende Samtale, frister mig altid til, saasnart der tales om Regjeringsformer, at indrømme enhver anden, selv den hule Ports i Stambul saa lidet tillokkende Despotismus, Fortrin for Democratier. At de drive denne Udfærd indtil politisk Intolerants, og ville, som det lader, paatvinge hele Verden deres endnu imellem at være og ikke være svævende Republikks Form, som det allerfuldkomneste, det er det just, som maa opbringe ethvert sundt Hoved imod dem, og forantedige Undersøgelser, som ikke kan falde ud til deres Fordel. — — — — —

Egentlig at tale fødes intet Menneske frit; man maatte spørge: gibes der i Naturen en mere afhængig Skabning end et nyfødt Barn? Ligeledes er det vist, at vor Fornuftsevne aldrig komme til at blive udviklet udenfor den selskabelige Tilstand, og af det ufuldkomne Udviklingsmaal, som det raa Naturmenneske (s. Ex en Nyhollænder eller Esquimo) kan opnaae, ikke fyldestgjør Na-
tu-

turens Diemed. Det aldeles uculstiverte Menneske er kun godt saalange til en Lidenskab vækkes hos det, og alle dets Lidenskaber ere voldsomme og baltstyrige; dets Fornuft formaaer kun lidet som oftest slet intet over dets animaliske Drifter, „Jura negat sibi nata,“ og lever folgelig i en bestandig Strid og aaben Fejde med andre af sin Art. Der ved forarsages det tilsidst, tidlig eller sildig, at tye til den polerte Selskabsstand, den eneste der stemmer overens med dets Natur og Bestemmelse, og udenfor hvilken det platterdings ikke kan vorde det, som det i Tingenes almindelige System skal være. I denne ny Stand frasiger det sig ingen af sine utabelige Naturrettigheder, og den sorgelige Rettighed at maatte hjelpe sig selv og tage sig selv tilrette, som det i denne ny Stilling maa give Slip paa, faaer det mere end Erstatning nok for i den Sikkerhed som Staten garanterer det. For sit eget Bestes Skyld underkaster det sig en lovbekemt Regjering; men det skal og maa ikke adlyde andre end Fornuftens evige Lov og saadanne positive Love, der ikke stride imod hin. Ingen Nation er derfor berettiget til, at underkaste enten sig selv, eller endnu mindre sine Efterkommere andre Menneskers vilkaarlige Magt. Et absolut eller despotisk Democratie, Aristocratie,

og Monarkie ere følgelig trende lige fejlagtige og forkastelige Regjeringsformer, og de vilde, just fordi de gjøre Bold paa Naturen, ikke være af nogen Barighed, dersom de i deres indvortes Organisation saavel som i Regjeringsbestyrelsen ikke mere eller mindre nærmede sig en blandet Form, dersom Magthaverne ikke bandt Hænderne paa sig selv, og lod Religion, Etik og Brug, visse Corporationers Rettigheder, og en vedtagen Orden i Rettens Pleje og Statsoeconomien, sætte Grændse for deres vilkaarlige Magt, og det Hele paa den Maade fik nogen Consistens. Men da Nødvendigheden at taale et mindre Onde, saalænge det nogenlunde lader sig taale, for at undgaae et større, fra Folkets Side, og fra Despotens Side en til blind Lydighed oplært og af ham ganske afhængig Armee næsten er det Eneste, der i slige Stater udgjør saavel Folkets som Regjeringsens Sikkerhed, og Forhalingen af den frygtelige Catastrophe for første Delen kommer an paa ikke altid tilstrækkelige moralske Aarsagers ubestemmelige Virkning, hvorimod dens Hastighed kan fremvirkes ved tilfældige Begivenheders fortrivende Strøm: saa paanoder den blotte Statsklogskab os mægtige og stærke Grunde til, at forekomme slige Mueligheder, og frivillig at gjøre det, som det er for sildigt at gjøre, naar det skeer nødtvungen. — Jeg veed ret godt, at Stater ligesaa lidet som andre enkelte Regemer kan være evig; men derfor bliver det dog ikke

ikke mindre en Sandhed, at mangen et stort Rige, som for en fire tusinde Aar siden er forsvunden af Tingenes Række, havde kundet, ved at anvende de behørlige Midler, forlænge sin Existens i nogle Aarhundreder; og at kun en Stat, hvori Borgernes personlige Frihed og hans Person og Ejendoms Sikkerhed, er ved et uopløseligt Bånd forbunden ved Regjeringens uantastelige og uantastede Autoritet, tilstrækkelig bestemt ved vise Grundlove, og gvaranteret ved en vel calculeret Fordeling af den højeste Magt, at saadan en Stat med en høj Grad af Visshed kan gjøre Regning paa indvortes og udbortes Ro, almindelig Velstand, Respect og Anseelse hos de øvrige Magter, og en lang Varighed. Vren for, af egen Bevægelse at være Stifter af en saadan Statsforfatning er, om min Ahnelse ikke slaer feil, forbeholden en vis og ædel Konge i det næste Aarhundrede. Thi hoder stor Marsag end Britterne have til i denne Henseende at være stolte af deres Forfatning, saa viser dog deres nærværende i Djnene faldende Dalen, at den maa have væsentlige Fejl i sit Anlæg, der trænge til den viseste Klogskabs forbedrende Haand. Imidlertid kunde den dog altid, da den er den eneste i sit Slags, tjene en tilkommende Lycurg til Mynster paa det som skulde efterlignes, og til Advarsel om det som skulde undgaaes.

Borger = B e n n e n .

No. 38.

Tiende Aargang.

Fredagen den 21. September 1798.

Extract

af

andet Quartals Regnskab

for

det forenede Understøttelses = Selskabs

Indtægter og Udgifter

fra 1ste April til 30te Juni 1798.

Indtægt.

Rdl. $\frac{1}{2}$.

Cassa-Beholdingen fra 1ste Quart. d. A.
 var . . . . . 16. 35 $\frac{1}{2}$.

(see Borgervennen No. 25.)

A. Ugentlige Indkomster i dette Qrtal.
 For Ugebl. 1ode Marg. fra No. 14 til 25 incl.
 og Love . . . . . 683. 77.

B. Qvartals-Contingenter:

1) For Qvartal. til ult. Marti
 d. A. . . . . 129. 33.
 2) Rest. af forr. Quart. . . . . 2. 29.

---

131. 62.

C. Paans og Forskuds Afbetaling i alt 283.

D. Renterne til 11. Juni. d. A. . . . . 191.

E. Tilfældig Indtægt:

Modtraet for 3de ved Lotteriet udtrukne
 Otkersøiske Obligationer a 75 rd. . . . . 225.

Summa Rdl. 1530. 78 $\frac{1}{2}$.

At ovenstaaende 2det Qrtals Extract er overeensstemmende
 med Administrationens Kontrol, bevidner

S. J. Cantor.

S. Wassard.

Martens.

Udgivst.

	Rdr. 6.
1) De aarlig staaende Udgivter:	
a) For Ugebladets Trykning, og til Selskabets Betienteres Lønninger	352.
2) Til de aarlige Pensioner: for dette og forr. Aal.	227.
3) Til Kongelig Obligationer, depo- neret ved Selskab. Fond	540.
4) Extraordinaire Udgivter:	
a) 3 Renter og Afstaelse for oven- meldte indk. Oblig.	11. 67.
b) Til nogle smaa anviste Reg- ninger	3. 28.
	14. 95.
Pr. Ball. bliver Caffe-Beholdningen til 3die Qvartal	396. 79½.
Summa	Rdr. 1530. 78½.

Kiøbenhavn, den 30. Juni 1798.

J. Hagaard,
Selskabets Kasserer.

Fortættelse fra No. 17.

Nødvendigheden af at studere og kiende Insekterne for at finde Middel til at ødelægge dem.

(Oversat efter Olivier.)

Efterat have opvakt Frygt og Uro over de Ulykker og Farer, som Insekterne volde Mennesket, bør vi nu fremkalde Opmærksomheden og Fliden for at søge at befrie os, eller i det mindste at sætte os i Sikkerhed for saadanne Fienders Foretagender. Uvovetviveligen har Naturen, som langt meer har indskrænket det Ondes *) Herredømme end det Godes, ogsaa selv vidst at sørge for vor Sikkerhed og vor Roe indtil en vis Punkt, ved at indskrænke Insekternes Liv til et meget kort Tidrum, og veed ikke at give dem Eone til at virke uden til en vis Tid og paa visse Steder. Saaledes er det Insekt, som kunde spise til alle Tider, nødt til at vente Matten for

*) Hvad den menneskelige Egennytte kalder ondt, er det ikke i Naturens Husholdning. For denne er det rigtigt og godt, at det ene Dyr indskrænker det andets Mængde, for at Ligevægt og Forhold mellem de skabte Ting's Mængde kan naaes.

for at stille sin Hunger; et andet derimod kan ikke søge sin Næring uden om Dagen, og finder og fortærer intet om Natten. Hertil kan søjes, at ikke alle Lande ere lige gunstige for Insekter. Der ere de, hvor visse ikke kunne leve; andre, hvor deres Tilværelse ikke er uden svag og kraftløs. Under deres kiæreste Himmeleegn ere de ikke i Sikkerhed for mange Slags Farer, der true dem. Ofte svækker Uveiret og Regnen dem og dræbe dem i deres fulde Kraft; undertiden overrumpler Nordenvinden, Frostens dem midt i Varmen, og for de have havt Tid til at komme i Sikkerhed mod Vinterens Strængthed. Blandt Væxterne, hvor mange Planter ere dem skadelige, og mellem Dyrene, hvor mange gjøre Jagt paa dem for at nære sig! Insekterne selv ere de ikke Insekternes værste Fiender? Og som Ederkoppen spiser Fluen, Jchneumon spiser Ederkoppen, sees Svaleu at rense Laderne og Kornlofterne; Erten; Haverne; Skaderne og Spekten Markerne og Skovene. Fiskene, Slangerne, Firbenene, Frøerne leve ikke mindre paa Insekternes Bekostning; og man bør altid erkende det vise Forsyn, som, uden vort vidende, vaager over alle Dyrs Bevarelse, ved at lade saa meget meer bidrage til deres Udødeliggelse, hvis Formerelse er meest overflødig og meest skadelig.

Imidlertid har Mennesket faaet af Naturen selv Evnen at udtænke Midler til at sætte sig i Sikkerhed for al Fornærmelse, og følgerigen Ret til deraf at betiene sig. Og hvilke naturlige Odelæggelser end ere indrettede mod Insekterne, ere disse endnu en Plage, der ikke odelægges som den kunde. Det kan da ikke modsiges, at Mennesket ved sin Flid kan meget formindste Summen af det Onde, Insekterne foraarsage det; men at det behøver at kiende og studere Insekterne for at søge og finde den Maade og de Midler, som dets Flid kan betiene sig af. Men hvor ofte har det ikke været daaret af Uvidenhed og Overtroen, dens Følge? Hvor ofte har ikke blind Tro paa overnaturlige Midler og Besværgelser ladet det forsomme Brugen af mere virksomme Midler? Til de farlige Wildfarelser høre upaatvivleligen de, som overlade Mennesket til en fuldkommen Sikkerhed, indyusse det i Ro og Dorskhed, og hindre det at tage Tilflugt til Midler, som dets Flid kunde give det i Hænderne til at befries for sine Fiender. Det er da uden Tvivl en hellig Pligt for den Naturkyndige at søge at fremstille naturlige Aarsager, der ere istand til at nedbryde de overnaturlige, hvoraf Overtroen drager Fordeel paa den troskyldige Lettroenheds Bekostning. Saaledes bør man ikke for-

forundre sig over, om Følgen af en Besværgelse undettiden er, at Sommerfuglernes Orme forsvinde hastigen. Man mærker ikke strax Ødelæggelserne og Insekternes Tilværelse, og ikke før de have naaet en stor Del af deres Udvikling; og førend at Religions-Ceremonien er bleven fremkaldet indtil at overvinde alle Udsættelser fra Religions Tjenernes Side, nærme Ormene sig til Diebliffet af deres Forvandling, som da skeer strax efter, og levrer til Religionens Magt et Underværk, hvilket den ikke behøver, men Naturen tilegner sig, som en Virkning af dens Loves Nødvendighed *). Min Hensigt er ikke at borttage den Tillid man bør have til Bonner, henvendte til det høieste Væsen; men den sunde Philophie siger os, at man ikke bør søge at tilintetgjøre de physiske Virkninger i Naturen, uden ved andre physiske Virkninger, og vist nok er den Grundsætning den sikreste.

Hvis

*) Dette passer ikke hos os, hvor Religionens Tjenerne ikke midbringe deres høiere Kald og den Tiltroe, dem derfor værdisges, til saaledes at tjene Overtroen. Midtertid have vi dog noget lignende i de høitidelige Bonner om Regn, naar der længe har været tørt Veir, og derpaa kan det anførte vel passe.

D v e r s.

Hvis vi engang komme saavidt at kiende Insekterne under alle Stikelser; hvis vi kunne følge dem i alle deres Udviklinger; hvis vi studere deres Levemaade og Egenskaber, er det ikke at tvivle om, at vi jo ville blive i Stand til at angribe dem med mere Fordeel. Ikke bør vi haabe for bestandig at kunne befrie os for Insekter, deels fordi deres Smaahed og deres List sætte dem i Sikkerhed for vore Eftersøgninger, deels fordi deres Antal er for betydeligt, og fordi det forsøges saa at sige hvert Dieblif, ved Hurtigheden, hvormed de frembringes og formeres *). Men man bør haabe at finde passende Midler til at indskrænke dem til en mindre Mængde, eller til at hindre Umaadeligheden af deres Formerelse.

(Fortsættelsen følger).

*) Endnu en Marsag er, at det ikke staaer i Menneskets Magt at tilintetgjøre nogen Art, da for Vedligeholdelsen i passende Mængde, som for det hele nødvendig, er ved Naturens Indretning tilfulde sørget. Et hells vilde aldeles Forjagelse fra et enkelt Sted, som maaskee til en Tid kunde være muelig, altid være gavnlig; da de samme Insekter, som skade os paa een Maade, gavne os igien paa en anden. Kundskab om Insekterne og deres Husholdning kan lære dette.

D v e r s t.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 39.

Tiende Aargang.

Fredagen den 28. September 1798.

Anmeldelse.

Mandagen den 17. d. M. var Generalforsamling, hvor følgende Medlemmer Heve valgte:

1. Fruken Dorthen Cicilia Kawert
2. Grosserer Peter Frid. Becker
3. Tobaksfabrikør N. Bech
4. Pastor Holm til Holmens Menighed
5. Possumentmager C. H. Hansen
6. Capitain C. H. Blom, af Søe Statens
7. Candidat Chirurg. Joh. Carl Søllerød
8. Soldbetient Nicolai Lindgreen
9. Bogtrykker Breum.

For Kassebeholdningen er indkøbt 4 Stkr.
Østers Obligationer No. 2558, 7287, 8652
og

og 8653, a 70 rd., samt 2 dito Obligationer
No. 97 og 98, a 75 rd., som gjør i alt 430 rd.

Administrationen for det forenede Under-
støttelses Selskab.

S. J. Cantor.   S. Wassard.   Martens.

Fra forrige Nummer.

Næsten alle Insekter forlade deres Æg, naar de ere lagte; men alle synes at vælge med en forundningsværdig Klid de bequemme Steder til at lægge disse Æg i Nærheden af den Føde, som passer for den unge Orm, og i Skiul for Kulde, Regn, Solen og alle de Fiender, som af dem nære sig. Nogle bedække dem med et Slags Bomuld, Silke, Hud, eller skiule dem under et dobbelt Svøb af Silke; andre lægge dem i Furer, under Barken af Træer, eller i Stammen, Rødderne og Frugterne; nogle andre nedgrave dem i Jorden; en stor Deel lægge dem ved Strandbreddene, eller i Vandet selv. Nogle Ederkopper trække efter sig ikke alene deres Æg, men bære ogsaa deres Unger i de første Dage efter deres Udfækning. Nogle Gedehamse og nogle af Bierne bringe hen til Siden af Larven det til deres

res fulde Udvikling fornødne Forraad; de fleste af de andre føde som bekiendt deres Orme, og tilbringe dem Mad Tid efter anden. Ormene selv vide at undgaae deres Fiender med ikke mindre forunderlig Hurtighed. Nogle af Sommerfuglenes Orme, lige i Udseende med den Deel af Bærterne hvorpaa de almindeligen findes, undgaae derved Fuglene og andre Fiender, som søge at nære sig af dem; de fleste ere særdige ved mindste Tilfælde at lade sig falde, og blive hængende ved en Traad; nogle tage deres Tilflugt under en falledes Indhylling. Mark, væggelusene, Græshopperne undgaae ved Hurtigheden af deres Been, eller ved et Hop, som de med megen Hurtighed udføre. Mange Orme ere skilte i Jorden, eller i Bærternes Stamme, Rødder, Frugter. Nogle findes, som ere bevæbnede med Pigger eller Haar, endelig gjøre endeel sig en Bedækning af deres Skarn. Vi skulde ikke ende, hvis vi vilde anføre alle de Midler, som Naturen har givet disse smaa Dyr til deres Bevarelse.

Imidlertid, hvis Landmændene vidste fra deres Side at anvende List, skulde de kunne forvise sig en Fordeel, som de alt for ofte see sig skilte ved. Der ere Timer om Dagen, hvori Sommerfuglenes Orme ophøre at spise, samle sig og danne da Klumpe, som det er let at ødelægge. Naar Vinteren

teren nærmer sig, giøre de almindeligste og talrigeste Sommerfugleorme sig Neder i Toppen af Træerne: man maa haste med at skære dem af før Foraarets Komme, og ikke noies med at lade dem ligge paa Jorden, som gemenligen skeer, men man maa samle dem og brænde dem, for virkelig at ødelægge den kommende Aol. Fuglene dræbe en stor Mængde Insekter; Hønsene, de kalkoniske Høns kunne med Sikkerhed bruges til at formindste den alt for store Mængde af Græshopper, som beskadige Markerne og Engene. Nygen med Tobak, Svovel, Log og andre stærke og lugtende Planter dræbe de Insekter, som findes paa Træerne. Sod, Torv, uløstet Kalk, Svøfalt, udbredt over Jorden, ere undertiden passende Midler til at ødelægge eller forjage Insekterne, naar disse Midler anvendes i tilstrækkelig Mængde. Mercurius, Arsenik, Operment, Svovel, Nysseurtrod, Tobak kunne tiene til at dræbe nogle *). Peber, Salt,

lugt

*) Med Barsomhed maae dog disse Midler bruges, da de, anvendte i Mængde, kunne skade paa andre Maader meer, end de gavne ved at indskrænke de os besværlige Insekters Antal. Det sikreste og virksomste Middel mod Insekterne er Naturens eget Middel, som

lugtende Planter, Biinedike, Brændeviin forjage mange andre. Svoveldamp fogende Vand ødelægger Hvespreder og Myretuer. Antændt Jld i Markerne om Natten drager til Ødelæggelse mange Mol og Ratsfugle med deres endnu farligere Afkom.

Omstændighederne kunne uden Tvivl forsyne med Midler; men det er Videnskabens Sag at forudsæe Omstændighederne, og at tilberede Midlerne.

Der

som Linnee længe siden har tilraadt, det at anvende mod dem deres Fiender, andre Dyr, især andre Insekter, hvis Mængde da Landmanden maatte søge at forøge. Men for at naae dette Mied er det nødvendigt, ikke allene at kiende de os skadelige Insekter og deres Husholdning; men og deres Fiender, tilligemed deres Levemaade, og hvorledes vi kunne opelske, frede og nytte dem. Ethvert Insekt har sin Fiende, som Naturen bruger til at indskrænke dets efter dets Formerelses Kraft ellers uendelige Mængde.

Fra denne Synspunkt sønes Nyttens og Nødvendigheden af Insektlæren at udvide sig betydeligen, og skulde det da vel være muligt, at nogen Sænkende kunde ansee nogen Jagttagelse om noget Insekt, eller noget Fremskridt i denne Værelse for onerslodigt, orkesløst eller for den menneskelige Forstand upassende?

Dvers.

Der er maastee intel Tilfælde, hvori den menneskelige Flid ikke, enten ganske eller tildeels, skulde kunne raade Gud paa det Onde, Insekterne kunne virke: man kan domme det af de Midler selv, som Hændelsen meer end Kundskab, Erfaring meer end Fliden har forskaffet. Hvad vilde det ikke blive, naar Mennesket vidste at gaae frem med Orden i sine Underfølgelser, og anvende Kundskab til at bestemme sin Orden. Det er egentligen det, som det endnu har at gjøre. Thi hvorledes det nu end han sig med de Midler, som vi have foreslaaet, angribe dog meget faa det Onde i dets Kilde, og tilintetgjøre det ikke uden tilfældigen og i nogle enkelte Virkninger. For da at bringe ind i Konsten at ødelægge Insekter en ordentlig Fremgangsmaade, almindelig og værdig til et ligesaa udbredt som bestandigt Held, er det upaatvivleligen nødvendigt at følge Insekterne, iagttage dem i deres forskjellige Tilstande. Thi eet Insekt maae angribes medens det endnu er Æg; et andet, naar det er Orm, det tredie naar det har indspundet sig og andre naar de ere blevene flyvende eller fuldkomne Insekter. Det er for Exempel tydeligt, at Insekterne, hvis Æg ere sammendyngede og lette at finde, kunne med mere Held angribes under denne første Skikkelse, end de hvis Æg ere adskilte, uordentligen

udsaaede, smaa og næsten umulige at opbage. De Orme, som leve i Selskab, ere i denne Tilstand lettere at ødelægge end de Insektorme, som leve i Jorden, i Træ, som skjule sig for vort Øie, og undgaae vore Efterfølgninger. De indspundne Insekter, eller Puper, som ligge ubedækkede paa Planternes Blade, de, som ere skjulte i Omkost og Huse af adskillige Materier paa Planternes Stammer og kunne sees, kunnt ødelægges med mere Lethed end de, som skjules i Jorden, eller som blive i det indvortes af Træet hvor Ormen først boede. De Insekter endelig, som ikke komme tilsyne, for de ere blevne fuldkomne Insekter, kunne ikke med Held angribes, for i denne deres sidste Tilstand. Udforligere Forklaring vilde lede for langt, og det maae være nok allene at have ladet skimte giennem et almindeligt Oversyn en Sandhed, der i sig selv er tydelig.

Insekternes Nytte.

• Af det, som i det Foregaaende er blevet sagt, vil Nødvendigheden uden Tvivl være blevne erkiendt af at studere Insekterne, for at sætte os i Sikkerhed

hed mod deres Angreb og Ødelæggelser. Denne Nødvendighed skulde endnu mere blive tilstaaet, naar vi vise, hvormeget denne Kundskab kan tiene ikke allene til Nytte, men og til Fornøielse. Imidlertid troe vi at burde forbigaae denne sidste Synspunkt, i hvor underholdende den end er, for alene at betragte hin, der har størst Ret at fæste Læserens Opmærksomhed.

I Afgtigen at udtegne de Fordele, som hentes fra Insekterne, erindre vi først, at adskillige tiene til Føde for Mennesket. Indbyggerne i begge Indierne ansee Ormene af Palmens Snudebille, *Curculio palmarum*, for en lækker Ret. Romerne fedede med Meel Larverne af de haardvingede Insekter, som de udtoge af raadne Træstammer, og som de betegnede med Navnet *Cossus*. Saavel gamle som ny Historie-skrivere melde om adskillige Arter af store Græshopper, almindelige i Orienten og i Afrika, hvis Riød Indbyggerne af nogle ufrugtbare Egne ansee for en ypperlig Spise. Men det er ikke der alene, at Insekterne tiene Mennesket til Føde. Ingen er uvidende om, med hvilken Smag Europæerne spise Hummer, Krabber, Krebs, Reier og denne behagelige Saft, som Bierne meddele.

(Fortsættelsen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 40.

Tiende Aargang.

Fredagen den 5. October 1798.

Fra forrige Nummer.

De gamle gjorde langt større Brug af Honning, end de nyere. Letheden, hvormed man nu kan have Sukker, gjør at Honning ikke er i en saa almindelig og udbredt Brug, som den burde være. Den bruges dog endnu ved adskillige Lystigheder, og maaskee kunde det være at ønske, at det Fortrin, man har givet Sukkeret, blev meget meer indskrænket. Hvor ofte kunde ikke Smagen, ligesaa meget som Sparksomhed, tilbageskaffe Brug af Honning.

Sukkeret har ikke alene ladet forsamme Europas Honning, men det har og hindret at gjøre nogen Brug af den, som habes fra de varme Lande. I Guiana er der en sort Bie, meget mindre end den europæiske, hvis bruae meget overflodige Honning
ikke

ikke i Smagen viger den europæiske. Bruguire har seet i Madagascar en grøn flydende Honning, af en meget behagelig Smag, kaldet af Indbyggerne rentelley. Bien som frembtinger den er mindre, end den europæiske, og af anden Skikkelse og Farve. Indbyggerne paa Madagascar bruge denne Honning meget, og den var saa overflødig, at Bruguire kunde altid faae den, endog i de ringeste Hytter. Geoffroy den yngre, har fundet i Senegal et Slags Honning, næsten lig den europæiske, men han har ikke kunnet blive vis paa, om Bien er forskjellig fra vor. *).

Maa

- *) Vi have i Landet mange forskjellige Slags vilde Bier, hvis Husholdning vel ikke er meget forskjellig fra den tamme Bies, som er hidbraagt fra andre Lande og ikke horer her hjemme. Det kunde vel fortjene at undersøges og forsøges, om ikke nogen af disse vore egne Biearter, naar de bleve tamgjorte, eller nogen Omforg blev anvendt paa deres Formerelse og Fæd, kunde enten i henseende til Honningen eller Boret blive af udbredt Nytte. Som Klimatets egne maae de bedre kunne udholde dets Haardhed. De fleste af dem ere større end den egentlige Bie, og kunne muligen levere en større Mængde især af Bex. Denne Mængde kunde fuldkommen erstatte hvad Produktet manglede i Godhed. Muligen og et forskjelligt og til visse Anvendelser fortrinligt Produkt kunde ventes.

D v e r s.

Maaskee Philosophen, som i Silkeormens Arbeide ikke seer uden en overflodig endog farlig Gienstand for Overdaaden, bør agte Biens Frembringelse højere. Imidlertid er det ikke mindre sandt, at denne Orm er ved at frembringe den raa Materie for de rigeste og meest søgte Klæder bleven meget kostbar i Landhuusholderens Hje. Man har kiendt dette Insekt og dets Spind i de ældste Tider i China, Siam og i Tartariet. Imidlertid var Silken dog i lang Tid overmaade sjelden i Europa, enten fordi der manglede Redskaber, eller fornøden Undervisning til at spinde og arbejde den, eller fordi der ingen Handel drevs med de Folk, som alene besad denne kostbare Materie. Men siden er Silken bleven en af de fornemste Handelsgrene for Frankrig, Italien og Spanien.

Man har adskillige gange forsøgt at nytte Ederkoppens Glid. Reanmur, som af Videnskabernes Akademie blev overdragen Undersøgelse herom, har beviist, at det ikke er uden Spindet omkring Egene, som kan anvendes til Arbeide. Valmont de Bomare har nyeligen foreviist Agerdyrknings-selskabet Ederkop-Huse, sendte fra Amerika, som synes meget skikede til at spindes. Men foruden at kun Hunnerne danne saadanne Huse, betager det indbyrdes Had mellem disse Insekter alt Haab at
op

opdrage dem, og derved at faae Material overflødig nok til at blive en vigtig Gienstand.

Der er ingen Tvivl om, at der ere andre Natfugleorme, end Silkeormen, hvis Spind kunde være nyttigere end Ederkoppenes, naar vi vidste eller vilde lære at anvende og forarbejde den. Det er især i at studere Insekterne og i at betragte deres Frembringelser, at man finder ofte Anledning til at indsee, hvor meget Mennesket endnu er langt fra at nytte det hele Fortrin, Naturen gav det for andre Skabninger, og hvor lidet det endnu har gjort for at give sin Flid den hele Udvikling. Paa Madagascar bruges en hvidagtig perlefarvet Silke, lige saa fin og stærkere end vor, og faaes af en fra vor forskellig Silkeorm, levende paa Træet, *Casuarina equisetifolia*.

Den største Del af de Natfugleorme, som leve i Selskab, bygge Keder af Silke, som den menneskelige Flid endnu ikke har vidst at nytte, hvilken de dog i lang Tid have tilbudet dem. Reaumur har gjort adskillige Forsøg, som derom ingen Tvivl løbne; han har bevist, at man med Fordeel kan huse og spinde disse Keder, og at man deraf kan faae vist nok et mindre smukt Material, men mindre kostbart og mere nyttigt. *).

Hous

*) Deene af de med Silkeormen beslægtede Natfugle, *Bombyces*, indspinde sig i Silke, mere eller

Honning er ikke det eeneste Bierne frembringe. Vokset, som disse Insekter skaffe os, er af en saa udbredt Nytte, baade for Arbeiderne og Konsterne og i Medicinen, at det vilde være meget vanskeligt at undvære det. Næsten alle Biarter bygge deres Keder med et Voks, mere eller mindre saukt. Den Guianiske gjør sit ubedækket, og anvender dertil et brunt Voks, grovere end det europæiske, men som uden Tvivl vil være skikket til adskilligt Husholdningsbrug. Den største Deel af Gedehamse-

ne,

mindre blandet med andee Materier. Vi have hos os mange Arter af denne Slægt. Forsøge og Erfaring kunde lære hvilke Arters Spind har Fortrin, hvorledes de og hvilke lettest lade sig skille fra de deri blandede fremmede Ting og bedst behandle. Disse Dyr, hørende til vort Clima og levende af vildtvorende Værter, kunne ikke fordrø megen Omsorg, eller megen Bekostning, eller være vanskelige at frembrække. Det deraf udkommende, skiont mindre fint end Silken, kunde dog blive, af udbredt og fortrinlig Nytte. Det er ikke muligt at forudsee, hvor hen saadanne Forsøge kunne lede og hvilken Nytte for Nationalvelstand de kunne aabne. Den der først udviklede Sildeormens Hus, tænkte ikke, af hvilken Vigtighed dette hans Arbeide skulde blive.

nes eller Hvespenes Glid kunde og nyttes til Forsærdigelse af Papp og Papir.

I Provindsen Yucatan, ved den mexicanske Bugt, bringe Indianerne en meget smuk Fernis tilveje, ved at lade Koge i Vand et slags Natfugleorme, som findes der paa visse Træer. Kogningen adskiller og lader Fernissen flyde oven paa Vandet. Adskillige andre Orme af det slags, som indspinde dem, vilde maaskee frembringe noget lignende, naar de paa lige Maade behandledes. Raumur troede, at Silkematerien hos alle disse Orme kunde anvendes til Fernis.

Skulde vi vel stiltiende kunne forbigaae det kostbare Insekt, som man skylder Skarlagenfarven, saa meget over de Gamles Purpur? Ogsaa i henseende hertil, skulde vi ikke kunne gjøre Bebreidelser til de nyere Nationer, ellers saa avindsyge for at udbrede deres Handelsgrene, og at forøge deres Rigdomme ved at sætte sig i Besiddelse af ny Handelsprodukter. Vi franske vare, det er sandt efter megen Møje og Fare, komne saa vidt, at skaffe os paa Domingo den sande mexicanske Chochenille*).

Men

*) De engelske have vidst at skaffe sig den og dyrke den, tillige den Cactus hvorpaa den lever, ved

Men paa en Tid, da Bestyrrelsen vaagede faa lidet for det almindelige Bedste, og da Bestyrerne ifkun bekymrede sig om deres egen Fordel, har man ladet Insektet omkomme, og man har paa Den ikke uden den vilde Cochenille. Man veed ikke engang om denne vilde Cochenille er andet end en Afsart af den anden, eller om denne er en særskilt Art. Man har endnu ikke gjort tilstrækkelige Forsøge for at vide, om Dyrkning og Omfarg ikke kunde give denne vilde Cochenille den andens Fuldkommenhed og Ekionhed. Og dog er denne Handelsgreen en Gienstand af yderste Vigtighed, efterdi det er be-
vist

Madras, hvorfra Insektet med Manten er for et par Aar siden levende hidbragt til den botaniske Have heri Staden. Efter Handels og Indstru-
tidendens 15. Nummer i dette Aar, har den sidst hjemkomne Ostindiske Handels-Klaade hjembragt til Engeland allerede 4, 375 Sække Cochenille. Og dog er det, efter Dr. Andersens derom trykte Brevverking ikke meer end hoist 12 Aar siden den første Tanke om Plantationer af den Plante, hvorpaa Cochenillen lever, opkom, og siden ved bemeldte Andersen blev fremmet. Paa de Vestindiske Der, hvor alt Arbeide skeer ved kiopte Negerer og da er yderst kostbart, er maafee denne Produktion ikke muelig.

viist, at de Spanske tilveiebringe i Cochenille for en Værdie mellem 2 til 3 Million Riisdaler.

Næsten alle Cocheniller (Coccus-Arter) og alle Chermesarter give en Farve mere eller mindre smuk meer eller mindre levende, saasom den polste Coccus eller Kermeskorner, den Kermes fra det sydlige Frankerig, en anden hvoraf Kusserne berede en smuk carmoisin Farve *). Men Skonheden af den mexikanske Cochenilles Farve har ladet forsamme mange andre til Farvning tienlige Arter. Iindlertid bør vi beklage os over, at man giver den Amerikanske Cochenille et saa uindskrænket Fortrin, som hindrer Brugen af mange nye Midler til at skaffe Farvestoffer, mindre levende, det er sandt, men meget mindre kostbare og os nærmere.

- *) Vi have heri Landet mange Chermes og Coccus-Arter, hvoraf vel ingen ere forsøgte, stent de nok alle indeholde farvende Dele. Men for at forsøges og prøves, maatte de kendes.

(Slutningen følger).

Borger = B e n n e n .

No. 41.

Tiende Aargang.

Fredagen den 12. October 1798.

Anmeldelse.

De Herter Repræsentantere for 4de 6te og 7de
Klassification, som endnu ikke have tilbageleveret
Ansøgningerne med deres Erklæringer, ville behage
det snarreste mueligt at indsende samme.

Administrationen for det forenede Under-
støttelses Selskab.

G. J. Cantor.   G. Wassard.   Martens.

Fra forrige Nummer.

(Slutning).

Efter nogle Reisesendes Udsagn berede Øster-
lænderne ved en os endnu ubekendt Fremgangs-
maade en meget smuk Farve af Blærer paa Træet
Lentiscus, frembragte af Insektskik. Det er be-
kiendt,

kiendt, at det er af et Insekt man erhoder den Vare, kaldet Gummitak, som bruges til at farve rødt*). Man veed og af hvilken Nytte for den sorte Farve Galæblerne ere, disse Udvæxter paa adskillige Dele af Planterne, som ere forarsagede ved Insekters Stik og Ophold i dem**).

Det maae tilstaaes, at de Fordelse, som vi hente fra Insekterne, . ere langt fra at opveie det Onde, de tilføie os. Men hvor langt ere vi ikke fra, i denne Henseende at have udgrundet Naturen,

- *) Efter Beskrivelsen og Tegningen over dette ostindiske Dyr i de londonke philosophiske Transactions for Aar 1781, anden Deel pag. 374 og folg. er og dette Insekt en Coccusart, eller et Slags Cochenille.

En anden meget mærkværdig Coccusart er nyligen ved Dr. Anderson paa Madras i Ostindien bleven bekiendt. Hunnen bærer paa sin Ryg en Klump af en hvid Materie, der meget nærmer sig til Vox og hos Voxets Egenskaber, vel mere end 6 gange større end Dyret selv. Det vil neppe feile at det jo om søie Tid bliver en Handelsartikkel.

Dvers.

- **) Ligesaa bekiendt er den udbredte Nytte af Galæbler især paa Egen til Garvning, og hvor en stærk sammentrækkende Kraft behøves.

Dvers.

ren, og fra at have gjort os Insekterne saa nyttige som de kunne være. Saalænge de skulle være en Gienstand for vor Foragt, saalænge de ikke blive Maalet for vore vedholdende Jagttagelser, for en bestandig og almindeligen udbredt Studering, skulle vi have megen Uret i at beklage os over dem. Og hvilken ny Anledning have vi ikke til at yttre Bebreidelse mod de Lærde, naar vi betragte, at næsten alle de nyttige og vigtige Opdagelser, hvortil Insekterne have givet Leilighed, ere deres Værk, som ikke have dyrket Videnskaberne. Saaledes ved Kysterne af Afrika vide de Egnes halvbilde Beboere at betjene sig af en Art Carabus, for at berede en Sæbe, der har de samme Egenskaber som vor. Men vist nok, jo mindre man har søgt at studere Insekterne, desto mere Ros skyldes de saa, som have lagt sig efter at vise, hvor meget Insekterne har være os vigtige, ligesaameget ved deres Dribter, som ved deres Egenskaber. Og i denne Henseende, hvilken Erkiendtlighed skyldes ikke Reaumur, hvis Værker ere saa passende til at bestyrke den Sandhed vi ønske at udbrede? Hvormegget have ikke hans Arbejder udvidet Kredsen for vore Begreber og Nydelsler.

Naar vi nu gaae over til Insekternes Nytte i Lægekunsten, maae vi ligeledes tilstaae, at Lægerne

gerne i Henseende til disse smaa Dyr ikke have anstillet alle de Undersøgeiser, eller deraf gjort al den nyttige Brug, som mueligt, omendstiont deres Anvendelse i denne Kunst er almindeligere end i de øvrige. En stor Mængde kunde f. Ex. tiene til Trækplastre. Noget mindre skarpe end den spanske Glue kunde med god Virkning bruges indvortes. Alle Arterne af den spanske Glue, (Lytta) af Mytabris; de fleste af Slægterne Carabus; Cicindela, Tenebrio kunne bruges til Trækplaster, o. s. v. Naar vi raadspørge de gamle Skribenter, see vi at man tilforn betiende sig af en større Mængde Insekter som Lægemidler end i vore Dage, og dog er det troligt, at man kunde forsøge deres Antal betydeligen. Men det er ikke alene Insekterne selv, som Lægekunsten nytter med nogen Held, den kan og hente meget Gavn af deres Frembringelser. Vox, Honning, Silke, Spindelvæve ere ikke mindre tienslige Midler i Saarlægens end i de øvrige Lægers Hænder.

Dette Skilderie over de Fordele, som Insekterne skaffe Mennesket, vilde vi have ønsket at kunne give større Udstrækning. Men visseligen bør Insekterne betragtes som en endnu ubrugt Mine, og, hvis man omsider vilde lægge sig paa med lige saa megen Bestændighed som Oplysning at udvinde den,

den,

den, skulde det vel findes muligt at gjøre dem nyttige for de fleste Konster og Arbeider.

Upaatvivleligen bør ikke Insekternes Nytte indskrænkes inden for den menneskelige Glædes snevre Kreds. Naar vi opløste os til de almindelige Udsigter, som det bør sig for den Naturkyndige, naar vi forestille Insekterne forenede i Masse og satte ind i Tingenes Rad, hvilken betydelig Rulle skulle de da ikke spille paa Klodens store Theater og i Naturens forbundne Scener. Bør vi da ikke ogsaa betragte dem som Tienere, hvilke Naturen har især paalagt at bidrage til sine Hensigter af Bevarelse, Orden og Overensstemmelse? I at tiene til Føde for mange andre Dyr, eller i at tiene dem selv indbyrdes til Føde, skulle de ikke sikke Arternes Bedligholdelse og Ligevægt? Synes de ikke bestemte til at lade gaae tilbage ind i Livets Cirkel, alle de adsplittede Levninger, som Døden opdynger uden Ophor? I at befordre Væxters og dyriske Legemers Opløsning, ere de ikke et Slags Fragte, som levere Gienbringelsen de ny Dele den behøver? Ere de ikke som Naturens Svampe, der bør rense Luften og Vandet i at tildrage sig de skadelige Dampe og Uddunstninger, som deri ere udbredte? Virkeligen, hvor meget skulde ikke Forraadnelsen gjøre Jorden uskicket til Beboelse, naar Insekterne ikke

ikke hvert Dieblif hastede at befrie den for al den roadnende Giæring, som Aadsejer og Sumpe indeholde!

Om Markeder.

Et Borgervennens Læsere er i dette Blad allerede nogle Begreber henstillede, angaaende de Indretninger og Love for Handel og Ræring, som hensegtes til Indvaanernes Forsyning til lette Priser. Det er viist baade i Bladene om Taxter for 1796 No. 43 og 44, og i dem om Forsyningsforanstaltninger, for 1797 No. 32, 33, 34, at det kun er Frihed i Handel og Omsætning, og den deraf følgende Concurrence i Handel, eller bestemtere den Mængde af Varer og Sælgere, som den frie Omsætning og Haab om Fordel tillokker, saasnart den mindre Mængde af Varer forhøier Priserne, der stadigen kan nedsætte dem, og gjøre dem saa billige som det efter Omstændighederne er muligt.

Udførlige Afhandlinger kan Bladets indskrænkte Rum ikke modtage. Det kan aleene fremsætte enkelte Begreber til Læsernes nøiere Eftertanke.

Blandt de forommeldte Handelsindretninger ere Markeder. Varehandelen bestemmes derved til en vis Tid og et vist Sted, hvor Kjøbere og Sælgere kunne mødes. Disse Markeder kunne enten have indenlandske Varer til Formaal, saasom Qvæg og Hestemarkeder, eller fremmede Varer, Haandværksvarer og Fabrikater. De første ere vel næsten altid gavnlige der, hvor de ere naturlige, eller hvor de behøves, og naar Stedet er beqvemt. De sidste burde være eller blive undværlige.

Da Handelen endnu var ganske i sin Barndom, da Stæderne endnu ikke havde uden meget faa, somme endog ingen Kjøbmænd eller Haandværkere, kunde Varemarkeder være gavnlige til Indvaanernes Forsyning, og det kunde da maaskee henregnes til en Stads Privilegier, at være Marked forundt. Men burde de vedblive, naar deres Uafsag ophører, eller har ikke deres nærmeste Virkning været at holde Stædernes Handel i bestandig Barndom?

Hvor der ere Varemarkeder, kunne ikke mange bosatte Kjøbmænd eller Detailhandlere finde Næring. Varehandelen indskrænkes til Markedstiden. Da er der Concurrence, siden ingen. De i Byen bosatte Kjøbmænd kunne ingen Beregning giøre
over

voer den Vare-Mængde, som Byens og den tilgrændsende Egns Beboere hos dem kunne forlange, da Markedernes større eller mindre Evgning forvirrer al Beregning og Erfaring. Følgen deraf er, at i en Stad, hvor der ere Markeder, er der forresten liden Handel, og uden for Markedstiden ofte aldeles Mangel paa Varer. Denne Mangel gjør Priserne paa de faa, som da findes og behøves, overdreven.

De Handelsmænd, som vinde ved Markederne, ere ikke bosatte i Staden. Fordelen ved Handelen forbliver da ikke i Staden, og bidrager ikke til at forsøge Stadens Kapital, Kørselse og Fremvæxt i Næring.

(Slutningen følger).

Trykfeil i forrige Nummer.

Pag. 314. Lin. 157 Bruguire læs: Bruguero.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 42.

Tiende Aargang.

Fredagen den 19. October 1798.

Fra forrige Nummer.

(Slutning).

De omreisende Handelsmand, som vinde ved Markederne, bidrage ikke af denne deres Fordel til Stadens Skatter og Byrder, hvor de ikke hore hiemme. Disse Afgifter og Paalæg falde da tungt paa de faa i Byen bosatte, hvis Næring og Fortieneste indskrænkes af Markederne. Storre Fordel bliver da disse faa nødvendig, der gior det dem mindre muligt at affætte paa Markedet, og dele Fordelen med Markedskræmmerne. Jo mere deres Affætning indskrænkes, og jo mindre Vareomsætning deres Udgifter til Staden, hvortil de ere Borgere, skulle udredes af, desto større Fordel bliver dem nødvendig for de faa Varer, som de mellem Markederne kunne affætte.

Den Velstand, som den bedre Agerdyrkning og Landhusholdning udbreder omkring Staden,
for

forøger ikke Stadens Fortieneste, Næring og Kapital, men Fordelen deraf tilfalder de Markedet Besøgende, hvis Antal naturligen forøges med den tiltagende Søgning af Varer.

Al Handel bestaaer i Omfætning. Stæderne burde levere Landmanden hans Fornødenheder, og modtage hans overflødige Produkter. Naar Kiøbmandene i Stæderne ere udelukte fra den ene Deel af denne Handel, fra at forsyne Landmanden med de fremmede Varer, Fabrik- og Luxus-Varer som han behøver, naar de ved denne Udelukkelse sættes ud af Stand til at udvide fra denne Side deres Kapital, Forbindelser og Virkefreds, er den nærmeste Folge, at de blive mindre i Stand til at modtage og fordeelagtigen affætte Landets Produkter. Disse gaae da forbi den ordentlige Handel til den Kysterne omflakkende Skipper, der bliver i Besiddelse af Landets Uffætning, ligesom den omreisende Markedskrammer er det af Handelen med fremmede Varer og andre Landmandens Fornødenheder. Stæderne tiltage da ikke i Forhold til Landets Velstand, og deres Handel og Fordel ved Handelen udvides ikke. — Ere disse omreisende Handelsmænd fremmede, er Handelsfordelen endog tabt for det hele Land.

Ere de end indenlandske, er det dog skadeligt for Egnen, at skilles ved den Handelsfordel, som i Staden skulde fremkalde og oplive Næringer, frembringe Kærlighed og Virksomhed, forsøge den der omløbende Kapital, virke til enhver Næringdrivende, og virke tilbage paa og fremme Landmandens Produktion og Produkters Af sætning. Den Indflydelse blomstrende Stæder under en ordentlig Handel have paa Landhusboldningen, og denne paa Stæderne, er for tydelig til at trænge til Forklaring.

Markederne kunne da ikke gavne Stæderne, og den Fordel Vertshusene kunne have af de gienne reisende Kræmmere, og af de Markedet søgende Kjøbere, fortæner neppe at komme i Beregning. Men maaskee ere Markederne til Gavn for Kjøberne, for Forbrugerne?

Disse Kjøbere ere enten i Byen eller uden for Byen. De i Byen værende tabe i Almindelighed, faa Herbergerere maaskee undtagne, ved Markederne, der stille Staden ved den Handelsfordel og nærmere Forbindelse med Landmanden, som vilde gienne løbe alle Stadens Næringer. De faa, som ere formuende nok til at indkøbe i Forraad, kunne vel paa Markedet forsyne dem for taalelig Pris, men de flere og øvrige maae i Tiden mellem Markederne

kederne enten savne det Fornødne eller betale det dobbelt. Være der ingen Markeder, vilde flere Handelsmænd nedfætte sig i Staden og Concurrence mellem disse, den ordentlige Handels nærmeste Folge, maatte tilvejebringe til alle Lider lige saa gode Priser, som nu kunne faaes paa Markederne. Kisberne behøvede da ikke at forudsæe deres Fornødenheder, ikke derfor staae i Forstød, ikke udsættes for at kiøbe enten for lidt eller for meget. De kunde kiøbe hvad de trængde til, naar de behøvede det.

Det samme er og Tilfældet ved de uden for Stæderne boende Forbrugere. Men disse tabe endnu derved, at den afmægtige Handel i Staden gjør dem deres Produkters Affætning vanskeligere, og forringer altsaa Fordelen af deres Produktion.

L.

Den velgiørende Masketade.

(Oversat).

Paa en Masketade i Hannover indfandt sig en Maste, der var klædt som en Kapusiner.

Denne

Denne forklædte Mand gik ganske kroget og støttede sig ved en hvid Stof. I Haanden bar han en Blikbøsse, paa hvis Side var heftet en Seddel med følgende Paa skrevet :

Tænker ved Eders Glæde paa en syg Bar-
selskone, der for nogle Dage siden ved hendes
Mands Død er kommen i den største Elendig-
hed, og har tillige fem umyndige Børn og en
gammel Moder at forsørge. Alle disse Ulyk-
kelige bønfulde om Eders Bistand.

Ikke alene lagde de fleste Masket rigelig i
Bøssen, men man bevilgede endog Munken alle de
Penge, som kom ind af Tilstuernerne paa Galleriet
den Aften, og den hele Sum beløb sig overhovedet
til 112 Rdlr. 1 Mk. 4 ß.

Paa næste Maskerade kom den samme Munk
igien, efterat han fort for sin Ankomst havde ved
Indgangen ladet opslaae følgende Vers:

Jeg lagde det i Enkens Skød,
Og første Glædestaare flød

Paa hendes spæde Son.

Seer, Venner, Eders Verk! I Dag
Guldender det! — Guds Velbehag

Er Eders visse Løn.

Han samlede igien, forærede Damerne udskaarne Helgen-Billeder, og nogle Herrer af Adelsstanden Daaser af Horn: og den Aften fik han, uden at modtage Jndkomsterne af Galleriet, 138 Rd. 1 Mark.

„Man kan let tænke,“ skriver en Mand, som havde bivaanet Maskeraden, „at ingen var begierligere, end jeg, efter at lære at kiende den Mennekens personlig, som ved denne ædle Handling afstørrede en fattig, forladt Enkes Taarer; og det lykkedes mig ogsaa den følgende Dag at faae ham opdaget ved en Vens Megling.“

Kapuzineren er en velhavende Kiøbmand her fra Byen ved Navn Breunner. Enken, som han samlede ind for, og som han ikke kiender videre til, end at hun efter hendes Mand's Død lod bede hos ham om en liden Understøttelse, hedder Bergheim.

Hendes Mand havde været en rig Handelsmand, men var bleven forført ved slette Selskaber, havde begejnet sin reiskafne Kone overmaade slet, og sat sin egen og hendes Formue overstyr. Faa Dage for Maskeraden var han død i den bitterste Armod. Neppe en Time efter hans Død var hans hiel-

hjælpeløse Enke kommen i Barselseng, og hendes Elendighed blev derved dobbelt tung. Medlidende Folk lode hendes Mand jorde, og forsynede hende med allehaande Nødvendigheder.

Men paa det at den indsamlede Sum, der endnu siden efter blev forøget med anseelige Tilskud, kunde komme Enken til sand Nytte, saa anvendte Breunner den paa følgende Maade:

Han leiede et Hus til hende, lod deri anlægge en lille Krambod, og købte hende alle slags Kramvare for en vis Sum. Et heelt Aar paatog han sig Opsigten over hendes Handel. Maanedlig maatte hun aflægge Regnskab til ham over hendes Indkomster og Udgifter, istedet for de solgte Vare fik hun nye og saalænge til hendes lille Handel kom ret i Gang, udbetalte han hende ugentlig noget Bist til Underholdning. De øvrige Penge bleve satte paa Rente til en Rødskilling.

Hvor let er det ikke at ophjælpe en forulykket Familie, naar man kun stedse vil gribe enhver gunstig Leilighed og ikke lade det mangle paa Willie!

For at forebygge al Daddel, spurgte Hr. Breunner den derværende katolske Geistlighed Dagen for Maskeraden, om en Kapusiner uden Forsargelse, torde lade sig see paa offentlige Steder? De svarede alle Ja, uden alleene paa Maskeraden.

Han

Han sagde, at det var just berhen, han ønskede at turde gaae, og forklarede dem sin Hensigt. Det er ædelt! Gjør De kuns det! raabte en af de Geistlige, og reeb med Hestighed sin Rosenkrands af Armen, leverede den til Hr. Breunner og sagde: Der, Ven, brug De den! — Saa stærkt folte denne værdige Mand det Udelmodige i Breunners Anslag.

En ligesaa ædel Handling ved denne Leilighed, som og fortjener at bekiendtgjøres, er følgende. Da Bergheims Enke var kommen i Barselseng, og havde ikke en Mundfuld Brød til sig og Sine, skikkede hun i hendes store Nød Bud hen til en fattig Kone, som fortiente sit Brød kummerlig ved at spinne for Folk.

Den fattige Kone havde faaet 1 Mk. ind i Spindeløen, og var i Begreb med at ville købe sig noget Brød og Mælk derfor. Men da Bergheims Enke skikkede hende Bud, hungrede hun heller selv, og gav hende Marken.

Denne ædeltænkende fattige Kone fik, til Belønning for hendes skionne Handling, Indkomsterne paa en af de følgende Maastradeaftener, og de beløb sig ligeledes til en ganske uselig Sum.

Borger = B e n n e n .

No. 43.

Tiende Aargang.

Fredagen den 26. October 1798.

Anmeldelse.

Næstkommende Mandag den 29. d. M. Kl. 4½ om Eftermiddagen, holdes General-Forsamling paa sædvanligt Sted, hvor de Herrer Repræsentantere, saa mange som deres Leilighed det maatte tillade, ville behage at møde.

Administrationen for det forenede Under
støttelses Selskab.

G. J. Cantor.

G. Wassard.

Martens

Have vi Grund til at befrygte Kristendoms
mens Forsald?

Das Wort sie sollen lassen stahn
Und keinen Dank darzu haben.

Luther.

Naar vi eftertænke Religionens Historie blandt
Menneskene, da finde vi, at den til alle Tider og
blandt

blandt alle Folkelag har maattet stride mod betydelige Hindringer. Mærket har altid ført Baaben imod Lysen, Sandhed og Dyd have stedse maattet kæmpe mod Wildfarelse og Laster, Wantroe og Overtroe have stedse under forandrede Stikfæller fornyet deres Angreb imod sund Fornuft og imod reen og ubesmiltet Gudsdyrkelse. Men aldrig har Kampen været mere haardnakken eller Striden lydigere eller mere almindelig end i vore Dage. Den menneskelige Fornuft er nu saa ængstelig misstroisk imod alt hvad Religionen byder, som om den nyelig havde udrevet sig af det strengeste Formynderskab. Og da man hos os med al den Frihed, som Sagens Vigtighed udkræver, kan undersøge veje og bedømme enhver Sandhed, og offentlig yttre enhver Mening, saa kan det ei være andet, end at saavel Kristendommens erklærede Modstandere, som og slundom dens svorne Venner, maae af Ukyndighed eller misforstaaet Jober skade den gode Sag. Vel ere de Tider forbi, da verdslig eller geistlig Meningstvang brugte Fængsel og Baand som Grunde for eller imod Sandheden, vel lede nye eller fra det antagne System forskjellige Religionsideer ikke meer til Lænker og Baal; men den herskende Gjering vækker Opmærksomhed og de fremfattede vrange, faade eller ubeviislige Sæt-

ninger, Religionen angaaende, kunne ikke andet end foruroelige, ængste, forarge og forvilde den mindre oplyste og ubefæstede Kristen. Og sandelig vi have nok af dem, som saaledes bidrage til at frembringe Forvirring i Religionsideerne. Hin Stolte bestormer Alt, hvad der hidtil blev anset for helligt, fordi han ikke kan sene nogen anden Vej for sig til at skaffe sig en Art af Navnkundighed. Letsind og Raadhed skynder en anden til at øve sin Vittighed paa Religionen, som altid er en Torn i Daarers Dine. Lyst til sandfælsige Udsøvelser, eller Bevidsthed om toiselsløs Usædelighed er den lønlige Bevæggrund, der ophidser denne til at fraribe Kristendommen den Hæder, der gjorde dens Bud til almindelig erkjendte Love. Forældede Fordomme eller upassende Bedtægter i Religionsvæsenet vakte billig Harmen i hin Broders Barm; men i sin Tver gaaer han nu for vidt, og behandler Sandheden selv som Fordom. Atter en anden nedriver uden at opbygge, laster uden at vise til rette, og vækker Tvivl og Uroe uden at anvise Midler til at erlange Visdom og Trost. Ja selv den ærlige Grandsterglemmer ikke sjelden den broderlige Skaansel og Overbærelse med Svagere, som han dog baade selv føler og lærer andre, at ædel Menneskekierlighed og uskravelig Retfærdighed paalægger

ger enhver, der vil fortiene Navn af Sandhedens tænksomme Ven og sindige Talsmand. Ved alle disse Afvigelser fra den rette Vej, oprækkes og udbredes sorgelig Evidensfyge. Trætter og Stridigheder føde Avind og nære Meningsvang. Og end Religionssforagt og bitter Ligegyldighed mod Sædelighed reise Hovedet ved disse Leiligheder, og prøve paa at tvinge alle til at boie sig under deres tyranniske Nag. Nodvendigen maa Synet af deslige Uordener frænke den Retsskafne, det maa volde alle dem, som ikke sand Religion, mangt et kummerfuldt Dieblif, megen nagende Græmmelse.

Billedet jeg har udkastet er sørgeligt, og jeg troer dog ikke, at jeg med Gode kan siges for Partiskhed ved dets Aftegning. Men have vi derfor Aarsag til at ængstes for Kristendommen, eller frygte dens Fald? Behøve vi derfor at grue for, at Jesu blide og hulde Lære nogensinde skal vorde udryddet af Jorden? Trøstigen benægter jeg for min Deel dette Spørgsmaal, og jeg vil her fremsætte nogle af Grundene for min Overbeviisning.

Jesu Religions egen indvortes Værd; dens prøvede og erkjendte Kraft til at forædle og lykfatiggjøre Mennesket, er den første Grund til Beroligelse. Giennem Aarhundrede har Kristendommen været antaget og fulgt som Sandheds-
 . lære

lære. Edle Menneske af alle Nationer, Mænd; udmærkede ligesaa meget ved ypperlige Naturgaver, som ved. disses Dyrkelse og Uddannelse have i Jesu Religion fundet Alt det, der tjente til deres Veiledning paa Livets Vej, til deres Trost og Haab. Der kan ei heller tænkes nogen Religion, . der enten bedre passede til Mennesket, eller sikkrere kunde fremlede Jordens fornuftige Beboer til Lyksalighed. Dens Lærdomme ere simple og beskuelige. Dens Bud ere ligesaa rigtige som tydelige Fremsettelse af det, der ved sindig Granskning kan udledes af vor Natur til dens Forædling. Dens Forjættelse ere Gienlyd af vor Lands inderligste Ønsker, og høie Forhaabninger. Kan den da vel andet end finde den varmeste Talsmand i ethvert usfordærvet Hierte?

Jeg tør ikke ved paa dette Sted at føre vidtloftige Beviser for, at den Hæder, jeg har tillagt Kristendommen, tilkommer den med Rette. Jeg skriver især for at berolige den redelige og velsindede Borger, der ynder Kristendom, og just fordi han erkjender dens velgjørende Indflydelse paa Mennesket, er bekymret for dens Skiebne, og stielver for at Verden nogensinde skulde tabe denne uvurderlige Skat: Men jeg troer ikke heller i Almindelighed, at nogen, som har sund Forstand og et uindtaget

taget Hierte, kan bære virkelig Tvivl om Kristendommens Værd til at opdrage og forædle Menneskeslægten. Jeg tænker mig naturligvis Kristendommen her saaledes, som den ene kan tænkes, naar den skal være Religion for alle og til alle Tider. Jeg tænker mig den adskilt fra udvortes Skikke og blotte Religionsceremonier. Jeg tænker mig den luttret fra Tidsebegreber, der i det høieste kan betragtes som Hielpemidler til at skaffe den Indpas hos et vist Folk eller til en vis Tid. Jeg tænker mig den rensket fra enhver Ellsætning, hoormed Uvidenhed eller blind Iver for Meninger nogensinde vanzirede dens Lærebygning. Jeg tænker i særdeleshed paa dens fortreffelige Sædelære i Samfund med de uimodsigelige Troes-Lærdomme, der ere Gruudstøtter for enhver Lov om Pligt og Dyd. Og naar jeg da beskuer Jesu ædle Religion i dette klare Lys, da er jeg stadigen forvissat om, at dens Værd ikke kan misgaaes af den sunde Fornuft. Jesu Religion giver os et majestetisk og værdigt Begreb om alle Tinges Skaber, og hans Forhold til Verden og Mennesket, og os lærer den at tilbede ham i Aand og Sandhed. Den sætter de fornuftiges Værdighed i Lighed med deres fuldkomne Fæder i Himmelen. Den skynder os altsaa til at haandhave Fornuften Herredomme over de sandse-

lige

lige Lyster og Begierligheder, og stedse at bevare en uskadt Samvittighed for Gud og Mennesker. Den advarer, formaner og veileder til, ved broderlig Velvillie imod alle, og ved usminket Mennesketierlighed og ædel Daad at takkes Gud, at vinde tænkende og retskafne Brøders Agt, og at værne om vort eget Hjertes Ellfredshed. Den lærer os at nyde Jordens Glæder med viis Maadelighed, og at stikke os i Jordens Lidelser med blid Taalmodighed. Den styrker os selv mod Døden, ved at lade os øjne vor høie Bestemmelse, og at oplive hos os frimodigt Haab om Evighedens glade Høst. Hvad meere er der at ønske eller at fordre af sand Religion? Hvad er der at tilrette eller at forandre for at giøre den nyttig og frugtbar for det fornuftige til større og større Guldkommenhed fremstræbende Menneske? Enhver oplyst Kristen, der har et sundt Begreb om sin Religion og hvis Aand er fortrolig med dens ædle Lærdomme og vise Forskrivter, enhver der har Følelse for Sandhed og Agt for Dyd, maa nødvendiggen erkende Jesu Læres høie Værd, være hjerteligen overbevist om dens Kraft til at forædle og lykfsaliggjøre Mennesket. Men staaer dette fast, mon vi da vel have gyldig Marsag til at befrygte, at Kristendommen skulde nogensinde aldeles forfalde? Kan Menneskeslægten nogentid

vanarte saa meget eller fordildes saa almindelig, at den alveles miskiendte, hvad der tiende til dens Fred? Kan den nogenfinde saa ganske fornægte sin Fornuft og sin hele Følelse, at den forsættligen skulde udslukke det Sandheds Lys, hvis Straaler ere saa gængende og oplivende for vor med de høie Gæver begavede Aand? Nei! Lad endog det enkelte Menneſke sørgeligen tvivle og fare vild, lad hele Hære af Bannslægtede eller Forførte trodsigen sætte sig op imod Jesu Religion, fordi den med Alvors Stemme kalder dem tilbage fra Belystelsens eller Vreslygens betraadte Afveie, og taler med Kynd om Selbbeherstelse, om Naadelighed og Retfærd; Sandhed vil dog beholde sine ustrømte Tilbedere, reen og blid Kristendom sine trofaste Venner midt i den meest vanartede Slægt.

(Fortsættelsen følger).

B. R. H.

Borger = B e n n e n .

No. 44.

Tiende Aargang.

Fredagen den 2. November 1798.

Anmeldelse.

Den i forige Nummer anmeldte General-Forsamling fortsattes næstkommende Mandag den 5. November Kl. 4 $\frac{1}{2}$ Eftermiddag paa sædvanligt Sted, hvor de Herrer Repræsentanterne, saa mange som mueligt, ønskedes at være tilstæde.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

G. J. Cantor.

S. Wassard.

Martens.

Have vi Grund til at befrygte Kristendommens Forsald?

(Fortsættelse)

Paa den Grad af Aandsdyrkelse og Oplysning, paa hvilken Menneskeslægten nu staaer, kan den

den vel for en kort Tid høie Dret til spidsfindige
 Lant og Ordbram, og i det første Dieblif lade
 sig skuffe af falsk Glimmer, men den kan ikke vorde
 Slave af aabenbare Bildfarelser. Logn og Van-
 troe kunne ikke mere vinde noget almindeligt Her-
 redomme paa Jorden. Kunde Kristendommen i
 hine fremfarne Tider, da den omtaaget af hedenfke
 og jodiske Fordomme, blev modtaget af raee og
 udyrkede Foikeslag, dog ikke længe holdes i det
 M rke, hvori blind Overtroe og snedigt Tyrantie
 søgte at indhylle den, o saa kan den nu, da den
 er luttret og renset, og da den føres mere og mere
 frem til den elskværdige Simpelhed, der g r den
 bestuelig for Forstanden og dyrebar for Hiertet,
 slet ikke mere blive almindeligen fordunklet. Sand-
 heden er for dybt rodfæstet, og for almindelig ud-
 bredt til at dens velgørende S d nogenfnde skulde
 kunne udryddes. Lad kun vranten Tivlesyge og
 toilel s Raadhed og m rkseende Vantroe med for-
 enet Kraft, ruste sig til at underkue vor Religion,
 lad dem op yde alt hvad grublende Spidsfindighed,
 og r nkfuld Onskab og snedig Herstkesyge kan
 udtænke for at udslutte Kristendom af Jorden,
 deres Hensigter kunne ikke andet end mislykkes, og
 deres Jdr tter maa vorde til Skamme. Thi der
 er Spire og Kraft til evig Varighed i Religionen
 selv.

selv. Der straalet et Lys i den, som unægteligen vil adsprede ethvert Mørke, der truer at fordunkle det's Glæde. Og den menneskelige Fornuft, der har faaet Sandt for dette Lys, og Smag paa ædel Religion, vil og maa ved egen Kraft sprænge ethvert Fængsel, hvort Bantroen maatte lyse at indspærre den, og vældigen affaste ethvert Nag, som Ondskab vil de forsøge at paalyste den.

Har jeg ikke været aldeles uheldig i at fremsætte og udvikle mine Tanker, saa trøster jeg mig til, at det Beviis jeg hidtil førte af vor Religions egen indvortes Værd, fortjener Opmærksomhed, og kan være skicket til at formindske Frygten for, at Kristendommen nogensinde skulde aldeles forfalde. Men hvis der endnu er nogen Tvivl derom tilbage i vor Siel, nærer uskyldelig Mistroe til Mennesker, endnu nogen Frygt hos os for vor elskede Religions Forfald, da maa disse Tvivl vorde opløste og Frygten forsvinde, og vi gaae for rolig og tillidsfuld Fortrostaing, naar vi med sindig Eiertanke overveie, at Forsynet baade vil og kan voage over Jesu velgiørende Religions Bædigeholdelse blandt Menneskene. Jeg skriver for Mennesker, der kiende og ære Grundsandhederne for al Religion, og antager derfor som afgjort, at mine Læsere ere enige med mig om, at et Forsyn regier

rer Verden, og bestyrer baade det mindre og det større, at alt er afveiet og lempet, indrettet og sammenfiedet til den ene Hensigt: det Heles mueligste Vel og største Fuldkommenhed, alle Skabninger især de Foruafsiges høieste Lyksalighed. Men biesfalde vi denne Lærdom, saa maa det og være klart for os, at vi ikke tør ved at frygte eller ængstes for vor Religions Undergang. Thi er ikke Kristendommen Forsynets eget Værk? Bærer ikke dens Lære, saavel i dens Stifters merkelige Historie, som i alle de Foranstaltninger, der havde forberedet Jorden til at modtage hans Underviisning, unisfiendelige Præg af den Algodes Bestyrelse, der vil, at alle Mennesker skulle ved Sandheds Erkiendelse ledes til Lyksalighed? Kandsager Kristendommen i dens Opkomst og første Forkyndelse ved Jesum. Beskuer dens Fremvext og almindelige Udbredelse, som gif frem uden at standses ved de mange og mægtige Hindringer, der mødre den. Følger Jesu Lære med eders Tanker igiennem alle Aarhundrede og blandt forskjellige Nationer. Af den Kundskab I erhverve om den kristelige Religions Historie skal mere og mere overtude eder om, at det horer med til Forsynets Plan med Menneskene, at de ved Kristendommen skulle opdrages til Sadelighed, dannes til dydige og lyksalige Skabninger.

Men

Men skulde da' den kierlige Fader i Himmelen, nu slaae Haanden af sine Børn? Skulde den Algode ville unddrage os et Lyksalighedsmiddel, som, naar det ærligen anvendes, er saa virksomt til at forbedre og forædle vor Art? Skulde han ikke ville unde os og vore Efterkommere den Oplysning og Veiledning, den Trøst og Beroligelse, den Lide i Kummer og det glade Haab i Døden, som Religionen med saa megen om Hielpelyst tilbyder de Fornuftige? O der er ingen Tanke i min Siel og ingen Følelse i mit hele Væsen, som jo oprøres mod den formastelige Tanke, at Forsynet, det albise og algode Forsyn, ikke skulle bevare Jorden det Alesnodie, den eier i Kristi ædle og menneskekierlige Religion. Jo, saasandt Herren lever og er ingen orkesløs Tilskuer ved det, hans Almagt frembragte og end opholder, saasandt Herren lever og elsker Sandhed, og haver Behagelighed i Retfærd og Dyd; saasandt vil han og miskundeligen vaage over, at Menneskene fremdeles mere og mere kunne nyde Godt af den livsalige Religion, som Jesus Kristus forkyndte og stadfastede paa Jorden.

Dog jeg forudsæer en Indvending, som vil kunne gøres mod det, jeg her har sagt, og jeg vil derfor selv gaae den imøde. Maa skee flere iblandt mine Læsere tænke saaledes i deres Hierter: „Ja det kan

„kan ingen Tvivl være om, at jo Forsynets Be-
 „styrelse stedse har sigtet, og vil bestandig sigte til
 „Menneskeslægtenes Forbedling, men den Alwise
 „gjør ingen Mirakler for at uddraae Menneskene
 „af Mørkhedens og Vantroens Lænker. Og naar
 „da Religionens Kiender gaae frem, som de have
 „begyndt, saa maa jo Enden blive, at den tilsiidst
 „aldeles undergaaer.“ Du har Ret dert, du som
 tænker saa, at Gud ikke ved Mirakler, ikke ved
 nogen uimodstaaelig Magt drager os til Sandhed,
 men den beroligende Trost og glædelige Forvisning
 have vi af egen Erfartanke og alle Tiders Erfaring,
 at Forsynet ved ordentliae Midler kan forebygge
 det Onde, vi med største Nøimelighed befrygtede og
 fremme det Gode, hvorom vi end ikke torde
 gjøre os den ringeste Forhaabning. Og mon ikke
 denne Forvisning udbreder Lyg og Styrke over
 den endelige Afgjørelse af det vi her afhandle, og
 det hele Svar paa det Spørgsmaal som her er
 opkastet?

Det er i og for sig selv en troværdig Sæt-
 ning, at Gud ved sin Røreting ofte giver Tildra-
 gelseerne et ganske andet Ufsald, end det Menne-
 skene tilsiatede eller formodede. Althvad der skeer,
 staaer jo under hans Forsyns Varetægt; han be-
 sidder grændseløs Magt og uendelig Wiisdom: han

overfluer paa eengang det Forbigangne, det Nær-
 værende og det Tilkommende, og den hele Natur
 staaer rede at udføre hans Bink. Der kan da in-
 gen Tvivl være om, at han jo kan ordne Tingene
 og forbinde Euldragelserne saaledes, at der ved de
 naturlige Bifkninger's Sammenfiedning, fremkom-
 mer noget ganske Andet end det, forsynede Mennes-
 sker forestillede sig, haabede eller frygtede. Hvad
 vi saaledes slutte af rigtige Forestillinger om ham, der
 er i Himmelen og gjør alt hvad ham behager, det
 stadfæstes siensynligen af alle Tiders og alle Men-
 neskers Erfaring. Din østerrandske Sanger har
 findrigen udmalet dette, naar han indfører Jehova
 saaledes talende: „Mine Tanker ere ikke eders
 „Tanker, og eders Veie ei heller mine Veie. Thi,
 „som Himmelen er høiere end Jorden, saa ere mine
 „Veie høiere end eders Veie, og mine Tanker
 „høiere end eders Tanker. Ligesom Regnen og
 „Sneen nedfalder fra Himmelen, og komme ikke
 „did igien, men vande Jorden overflødigen og
 „giøre den frugtbar, og komme den til at giøre
 „Grøde og at frembringe Sæd til at saae og Brød
 „til at æde; saa skal mit Ord være, som udgaaer af
 „min Mund, det skal ikke komme tomt igien til
 „mig, men udrette det mig behager, og det skal
 „lykkes, hvorfor jeg udsender det.“ Enhver iblandt

os, der med den ringeste Opmærksomhed har givet Ngt paa hvad der mødte ham selv og andre i Verden, maa ved flere Leiligheder have gjort den Jagttagelse, at de Begivenheder, som syntes at spaae lutter Uheld og Fordærvelse, have faaet et ganske andet, ja undertiden det lykkeligste Udfald. Hvor mange Beviser kunde vi ikke, ved at see tilbage paa vort Liv og at randsage vor Skiebne, finde for denne Sag? Det som vi skielbede for ved første Diekast, det som vi omhyggeligen søgte at undgaae, det som vi inderligen bade Fortynet at afvende fra os, blev ikke fielden ved Tingenes uventede Forbindelse, og uforudsseete Tildragelses Mellemkomst, et Mittel til vor Lykkes og Velsfærds visse og hastige Befordring.

(Slutningen følger).

B. R. S.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 45.

Tiende Aargang.

Fredagen den 9. November 1798.

Extract

af

fredie Quartals Regnskab

for

det forenede Understøttelses = Selskabs

Indtægter og Udgifter

fra 1ste Julii til 30ter September 1798.

Inde

Indtægt.

Rdl. $\frac{1}{2}$.

Cassa-Beholdingen fra 2det Quart. d. N.
 var . . . . . 396. 79 $\frac{1}{2}$.
 (see Borgervennen No. 38.)

A. Ugentlige Indkomster i dette Qrtal.
 For Ugebl. 1ode Marg. fra No. 26 til 38 incl.
 og Love . . . . . 739. 13.

B. Qvartals-Contingenter:

1) For Qvartal. til ult. Juni d. N.	123. 48.
2) Rest. af forr. Quart.	1 8.
	124. 56.

C. Paans og Forskuds Afbetaling i alt 303.

D. Renterne til 11. Juli. d. N. . . . . 394. 77.

E. Tilfældig Indtægt:

Medtaet for 11ne ved Lotteriet udtrukne Ostersøiske Obligationer a 70 rd.	1 770.
Summa	Rdl.. 2728. 33 $\frac{1}{2}$.

At ovenstaaende 3die Qrtals Extract er overeensstemmende
 med Administrationens Kontrol, bevidner

H. J. Cantor.

H. Wassard.

Martens.

Udgift.

	Rdlr. S.
1) De aarlig staaende Udgifter:	
a) For Naefladets Trykning, og til Selskabets Betienteres Pensioner med et bevilget Forskud paa de sidste.	317. 56.
2) Til de aarlige Pensionister:	151.
3) Kongelig Obligationer, som ere deponerede ved Selskab. Fond	1680.
4) Extraordinaire Udgifter:	
a) 3 Renter og Afstaelse for oven- meldte indf. Oblig.	42. 85.
b) Til nogle anviste Reg- ninger	5. 66.
	48. 55.
Pr. Balf bliver Casse-Beholdningen til 4de Qvartal	531. 18 $\frac{1}{2}$.
Summa	Rdl. 2728. 33 $\frac{1}{2}$.

Kiøbenhavn, den 30. Sept. 1798.

J. Hagaard,
Selskabets Kasserer.

Anmeldelse.

Ved General-Forsamlingerne den 29. Oktober og den 5. November bleve følgende nye Medlemmer valgte:

1. D. Houggaard, Revisorator.
2. Sommermester Kähler.
3. Johan Peter Møller, Conditior.
4. Plambeck i Kræbshuset.
5. Bocheholder J. H. Wiehe.
6. Blaukensteiner, Kornberghandler.
7. Helena Mariboeck Cafe

tillige anmeldes: at General-Forsamlingen atter fortsættes næstkommende Mandag den 12 d. M. Eftermiddagen 4¹ plet paa sædvanligt Sted; hvor de Herrer Repræsentantere ville behage at møde.

Administrationen for det forenede Under
støttelses Selskab.

H. J. Cantor.   S. Wassard.   Martens.

Havde

Have vi Grund til at befrygte Kristendoms- mens Forfald?

(Slutning)

Men vilde vi end ydermere af Kristendoms-
mens egen Historie, have et ligesaa mærkværdigt
som tydeligt Beviis paa, at det staaer til Forsynet
at give endog de sorgeløse Begjævnheder den lykkel-
ligste Bending, og et aldeles uventet Udfald, saa
behøve vi kun at henseette os i den Tidspunkt, da
vor Religionsstifter paa Golgatha havde besejlet
sit Hjertes Uskyld og sin Sags Retfærdighed med
sit Livs Opoffelse. Hvis nogen af os havde dengang
været iblandt hans modfaldne og trøstløse
Disciple, mon vi da skulde have havt endog kun den
allerringeste Formodning om, at vor Mesters
Skiebne og den Stjernerig, han havde begyndt,
skulde have faaet den Udgang, som de virkelig fik.
Hvo skulde have formodet, at den Jesus, der af
sine Tidsmennesker blev miskiendt, forskudt, haa-
net og tilsidst henrettet, som Misbæder, skulde
være en Gienstand for' kommende Slægters Beun-
dring og Kierlighed? Hvo skulde skulle have troet,
at Jesu Lære, der lod til ved hans Fortgang at
være uden alt Værn midt imellem trædske Uvinds-
mænd og mægtige Modstandere, dog alligevel skulde
seire

seire over alle Hindringer og udbredes til alle Jordens Ender. Men Forsynet kronede vor Keltionsstifters faste og urygaelige Tillid, Disciplinens Frygt blev til Skamme, og det lykkelige Udfald af Jesu Bestræbelser for Verden, staaer der for Alles Bine, som et uiciendribeligt Vidne om, at Forsynet freder om Sandheds Hellighed paa Jorden. Det staaer der som et uforaengeligt Mindesmerke om, at den Alode styrer Begivenhederne langt anderledes end Menneskene tænke eller frygte, og at han ofte giver de foraeligste Tildragelser en uformodet Vending og det herligste Udfald.

Stands herved, min Kristen, du som læser dette, og spørg dig selv, om du vel endnu finder grundet Marsaa til at befrægte, at Jesu blide og velgjørende Religion noaefinde skal aldeles forfalde. Nei! om endog dens Kiender vare langt flere og langt frygteligere end de virkelige ere, 'og om endog Vantroen forsamlende under sin Kane alle Jordens letfædige og vanartede Mennesker, vi tør dog ikke ved at grue for Sandhedens Underaang. Det maatte gaae Religionens Kiender med deres Bestræbelser som hin osterlandsske Diater saa malende har udtrykt: „Mod den Retfærdige opstaaer en „en Ujudelig listige Kæmper, og stierer med „Lænder over ham, men Jehova beser den Ujudeli-

„belige, thi han seer at hans Endeligt nærmer sig. De Uretfærdige drage Sværdet, og spænde Bue for at fælde den Undertrykte, og for at myrde de Rettskafne; men deres Sværd trænger ind i deres eget Hierte, og deres Bue sonderbrydes.“ Naar det behager den Alvise, da skal han sige til Bantroens Slægt, som til det brusende og ødelæggende Hav: Hidtil skal du komme og ikke længer!

Saa var det da utidig Kleinmodighed og overlødig Engstelse, isald vor Tidbalders Giering og Omveltninger i Religionsvaesenet satte os i frygt for, at Kristi sunde og ædle Lære skulde aflees forfaldt. Vor Religion staaer uryggelig paa Sandhedens Grundbold. Verdens almægtige Beryrer kan bevare den iblandt Menneffene, om end alle dens Fiender, som fordam i den første Barmom, med forenet Bold stormede imod den. Og an den Algode vil giøre det; thi dens Lærdomme ere Sandhed, dens Bud aflegne vor Skabers Hengt med os og alle dens Forskrifter ere frugtbare nuntisninger til at haandhave vor Aldel som Foruftige. Vor Omforg for Kristendommens Bedgeholdelse paa Jorden vilse vi da med rolig Tillid ste paa Forsynet, som skienkede os denne kostelige gave. Den Eoige skal selv hæderligen udføre sit verk. Han skal selv mægtigen frede om Sandheds

heds Helligdom. Vi bør derimod henvende vort Hiertes Hu og vor Lands hele Omhyggelighed derpaa, at Kristendommen ikke forfalder i vort Hierte, at dens Sandheder ikke ligge ufrugtbare i vor Huskomelse. Vi bør vogte os, at vi ikke besmittes af vor Tidssalders Evidleshyge, vare paa vort Hierte, at det ikke besnares af Bantroens hykkelske Tillokkelser. Den forjætter Frihed og ubunden Nydelse af Glæden. Men Bantroens Frihed er Slaverie under sandfelige Lyster og Frugten af dens toiletøse Nydelse er bitter Kiedsomhed og ulægeligt Nag. Med om Barsomhed frede da enhver om sund og ædel Religionsfølelse i sin egen Barm, og naar da hans retskafne Wandel, hans Maadelighed, Retfærd og Mennekketierlighed vidne om, at Sandheden bærer Frugt hos ham, da haver han som Kristen, gjort sit til at anbefale den Lære han selv bekien- der, og ved hvis Efterfølgelse han føler sig lykkelig

Borger = B e n n e n .

No. 46.

Tiende Aargang.

Fredagen den 16. November 1798.

Anmeldelse.

Ved Generalforsamlingen den 12. d. M. bleve følgende nye Medlemmer antagne:

1. Hr. Ehr. Knudsen, Brandevbr.
2. — Secretair Petersen i Generalitetet.
3. — Jacques Ugier, Grosserer (Overordentlig)

Næstkommende Mandag den 14. November, holdes atter Generalforsamling paa sædvanligt Sted om Eftermiddagen Kl. 4 $\frac{1}{2}$ præcise.

Administrationen for det forenede Under
støttelses. Selskab.

G. J. Cantor.   G. Waffard.   Martens.

Den ærlige Bert.

(Overjat)

Kapitain G* en preussisk Officeer, laae paa Hverving i en af de tydske Rigsflæder, Aar 1774. En heftig Sygdom anfaldt ham, og Lægerne opgave alt Haab om hans Opkomst.

Han

Han lader da sin Bert kalde, og siger med en mat Stemme til ham: der er Koglen til mit Skatol, hvort der er 6000 Rdir. og mine Hververdokumenter. De er en ærlig Mand, bring De det selv til mit Regiment i P* i Schlesien, saa faaer de nærmere Bæst. Officeren døde. — Berten var en stræbsom Mand, men uheldige Tilfælde havde bragt ham i maadelige Omstændigheder. Han havde maattet laane paa sin Gaard og sine Jorder, og trængte altsaa høilig til Penge. Ingen vidste noget af, at Officeren havde betroet ham sine Midler, eller hvor mange han havde betroet ham. Frygt for at blive forraadt kunde derfor ikke afskrække ham fra at beholde i det mindste nogle af Pengene. Fristelsen var stor, men desto større Ære for den brave Bert, at han uden Møie lykkelig overvandt den. Han laante Rejsepenge hos en god Ven, kom til Regimentet og vilde overlevere Pengene. Pengene tilhøre ikke os, min Ven, sagde Obersten. Salig Kapitain S* har for længe siden gjort ordentlig Afregning med Regimentet. Men i Brandenburg i S* ikke langt fra Berlin skal Kapitainens eneste Søster boe. Søg han hende op, min gode Mand, og bring hende Arveparten, saa vil han vist for-tiene sig Tak af hende. Veien fra Schlesien til Berlin var lang og Belønningen saare uvis. Men

den

denne ædle Mand blev sig selv liig. Han reiste til Brandenburg, fandt Kapitainens Søster lykkelig gift og i stikkelig Velstand. Med Glæde leverede han nu sin afdøde Vens betroede Midler fra sig til hende. Denne reisfndige Dame, beundrede Bertens Ærlighed. Det er billigt, brave Mand, sagde hun, da han lovede sig til at reise igien — det er billigt, at jeg deler min Arv med Dem, da Gud forresten har givet mig timeligt Guds nok. Her er tre tusind Daler, og min redeligste Taksigelse til. Gud være med Dem og giøre dem ret meget lykkelig, thi saadanne Folk, som De, forsiene at være det. Kort over Damens Ædelmodighed, og fuld af den søde Tilfredshed, som Dydens Uøvelse altid meddeler Hjertet, tog Berten med Taksigelse Afsked, reiste hjem og led i sin øvrige Levetid Frugterne af sin Ærlighed, og blev elsket og høiagtet af alle dem, der vrte at kiende ham.

Gode Følger af en god Handling.

(Oversat)

Den tydske Keisers General, Grev M*, er i stor Elsker af Heste. Paa et af hans Godser i Bohmen havde han et Stutterie, som han havde anvendt store Summer paa, og hvor de meest udvalgte Heste bleve opelskede.

I den

I den store Dyrtid 1771, da Havren steg til en saa uhort Præis, raadede man ham at afskaffe sine Heste. Men han kunde ikke fatte den Beslutning at skille sig ved en Ting, som gjorde ham saa megen Koroiselse. De bleve altsaa.

Hver Morgen gik han ned i Stallene, for at gotte sig med at beskue sine Yndlingsdyr.

Da han engang kom tilbage derfra, foldt en af Hunger hentaret Kone græbende ned for hans Fodder, og sagde: „Ak, Deres Excellens, hvem der dog nu var en Hest!“

Hvorfor det Mø'er? spurgte Breven studsende.

„Ak, sagde hun, imens jeg med en syg Mand, og tre smaa Børn er færdig at døe af Sult, saa har Deres Heste fuldt op af Hve og Havre, og er tykke og fede.“

Breven gav hende en Dukat, og gik tankefuld ind i sit Gemak. Efter et kort Ovetlag vandt Menneskefærligheden en fuldkommen Seier over hans Hjertes Yndlingsstilboielighed. Han skikkede alle sine Heste, paa to Rideheste nær, til Prag for at sælges, og lod Havren, som han havde stor Forraad af, uddele imellem sine brodløse Underfaatter. Høet blev ligeledes solgt, og Pengene anvendt til de Nødtorftiges Underholdning, tillige med den Sum, som han havde indløst for Hestene.

Og nu havde han den Glæde, at ikke en eneste af hans Bønder døde af Hunger, hvilket desværre hendtes paa mangfoldige af de omkring liggende Godser.

Hvo der af egen Erfaring veed, hvor stor Magt en Yndlingsgrille, man i mange Aar har tilfredsstillet, har over os, kan bedst bedømme, hvad det har maattet koste Greven, at stille sig af med sine fiere Heste.

Kort Tid derefter opkom et Oprør imellem de böhmiske Bønder. Oprørerne røvede og plyndrede alleegne paa Godseiernes Gaarde, og en Sværm af dem nærmede sig ogsaa til Grevens Godser. De opfordrede Bønderne paa samme til at forene sig med dem, for ogsaa at plyndre her, men de gode, taknemmelige Folk vegrede sig ikke alene ved at støde til dem, men de bevæbnede sig endog, angreb Oprørerne uformodentlig, og drev dem med Magt ud af deres fiere Greves Godser.

Greven opholdt sig dengang i Wien, og kunde ikke uden Stædestaarer læse Efterretningen om denne Tildragelse.

„Hvormeget jeg er ikke den behjertede gamle
 „Kone skyldig! raabte han med Varme, da han havde
 „læst Brevet om hans taknemmelige Bønders Troes-
 „skab og Hengivenhed. Uden hendes rørende
 „Bore-

„Forestilling havde nu maaskee en stor Deel af mine
 „Bønder været døde af Hunger, mine Forvaltere
 „og Forpagtere ihjelslagne, og mine Gaarde og
 „Haver ødelagde. Hun skal have en aarlig Pen-
 „sion hendes hele Levetid!“

Dievelen i Kirken.

(Oversat.)

I Aaret 1711 eller 1712 blev ved et Amtsting i det Franschwigiske anstillet Forhør over en heftet Tyvbande. Noget tilforn havde man i en Landsbykirke i Gysstendommets Halberstadt fundet et Vindue itu, Kisten, hvori Altertoiet glemtes, opbrækket, Altetklæderne sammenbyttede i en Krog, og alle Dørene aabne. Af alt dette havde man naturligviis formodet Indbrud. Herredsfogden i denne Landsby tog nu Anledning af den berygtede Bandes Hefvelse i Brunshwig, til at bede vedkommende Ret om at forelægge Tyvene det Spørgsmaal: om de ikke for nogen Tid siden havde havt i Sinde at plyndre Kirken i R*. Dette skede. Tyvene som allerede havde bekiendt adskillige Indbrud, tilfode og, at de havde været i Færd med dette, men bevidnede derhos, at de ikke havde ranet det mindste af Kirken. Paa det Spørgsmaal: Hvad der havde hindret dem derfra? svarede de med umiskenkelige Tegn paa Angest: Dievelen, som skindbarligen havde ladet sig see i Kirken. Man spurgte dem videre: hvorledes de havde kunnet see den sorte Krabat? De svarede: de havde seet ham gan-

ganske tydelig ved det klare Maanskin, der oplyste en Deel af Kirken, og da de ingensinde havde seet saadant noget forhen, havde han indjaget dem saa stor en Skræk, at de alle strax uden for Kirkedøren havde gjort hinanden Sed paa, aldrig mere at gjøre Indbrud i nogen Kirke. Paa det Spørgsmaal: Hvorledes Dievelen havde seet ud? gabe de dette Svar: Han havde havt store gloende Dine, et ganske lod ent Ansigt, og forkræffelige Horn i Panden. De havde og ganske tydelig seet hans ildrode Halsflud, hans lysebrune Kiøel, og at hans havde en Kløve istedet for en Haand. Hans Fodder havde de derimod ikke kunnet see, eftersom han stod bag ved Korgitteret og gloede ned til dem i Kirken. Forresten havde han gjort en gyselig Allarm, snart truet, at han vilde komme ned til dem, snart klinglet, som om ti Tavler bleve baarne om i Kirken. De havde ikke villet oppebie hans Ankomst, men havde ladet Altting i Stikken, og vare løbne bort.

Dette Udsagn bekræftede alle de Tyve, som havde været tilstede ved Indbrudet, baade naar de hver for sig bleve afhørte, og naar de bleve konfronterede mod hinanden. Nygtet udbredte nu snart denne selsomme Begivenhed rundt om i den hele Egn med de eventyrligste Tilfærminger og Forstørrelser, og inden kort Tid var det et almindeligt Folkesagn, at Dievelen havde ladet sig see i Kirken i N* og jaget en heel Tyvebande bort. De, som troede sig klogere end Almuen, tvivlede imidlertid om den hele Historie, og ansaae enten dens For-
tæl-

tælling for et suedit Kneb af Skielmerne, eller og det hele Eventyr for Virkningen af en ophidset Indbildning.

Og dog vare Tyvene i dette Tilfælde hverken Bedragne eller listige Bedragere. De havde virkelig seet det betegnede Skrækbillede, og deres Bekjendelse var, paa Udtydningen nær, bogstavelig sand.

Den daværende Godseier i N*, der var en stor Elsker af Jagt, havde i sin Gaard en Kronhiort. Da den var tam og skaaren, saa gif den Dag og Nat frit omkring overalt i Landsbyen, besøgte Gaarde og Huse, og Børn og gamle Folk gjorde sig en Fornøielse af at fore den. Man havde blot for at melde dens Ankomst, givet den et rødt Halsbaand med en stor Bilde i. Bant til Menneskeselskab besøgte den alle de Steder, hvor den lugtede Mennesker. Man havde endog nogle gange maattet jage den ud af Kirken under Gudstjenesten. Denne Hiort var nu den Nat, imedens Tyvene besandt sig nede i Kirken for at opbryde Blokken, gaaet ind igiennem en Dør i Koret, som Banden selv havde aabnet, og havde, da den hørte og saa Mennesker, trængt sig frem til Gitteret, og med Hoved og Forbeen gjort Forsøg paa at komme ned til dem, og saaledes forjaget Kirketovene. Degnen erindrede siden efter, at han Morgenen efter Indbruddet havde fundet Hiorten sovende i Koret.

Borger, Bennen.

No. 47.

Tiende Aargang.

Fredagen den 23. November 1798.

Anmeldelse.

Mangel paa Tid forhindrer, at de i sidste Generalforsamling bevilgede Gratifikationer og Pensioner ei kan indrykkes i Dag, men skal i næste Blad udførligen blive meddeelt.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

S. J. Cantor.

S. Wassard.

Martens

Forklaringer.

Der ere visse Ord som jævnligten bruges i daglig Tale og i Bøger, og naar man lægger Mærke til hvorledes de bruges, saa finder man som oftest at

at de der betiene sig af dem ikke forbinde tydeligt Begreb med slige Ord, eller hvilket er det samme, de kan ikke sige, hvad det er som de kalde saaledes. Da nu blandt saadanne kunde findes dem der gad vidst hvad Ordene da egentlig bemærke, saa torde det være til Behag for dem, om man stundom i Bog eller Blad fornyede Forklaringer over deslige Ord. Det kunde ogsaa have sin Nytte i ganske alvorlige Tilfælde, da virkelig nu og da sligt et Ord bruges i saadan urigtig Bemærkelse, eller saa forvirret et Begreb dermed forbindes, at falske Slutninger bygges derpaa, ja vel endog som en Folge deraf Handlinger foretages og Foranstaltninger gøres som ere intet mindre end gode.

Her skal leveres et Forsøg til saadanne Forklaringer, og disse efterhaanden fortsættes: forstaaer sig, ikke for de Faa, der af duelig Lærer eller god Bog have allerede det rette Begreb om Ordene's Mening, men for de Mange, der ved slige Udtryk's Anvendelse vise, at en Forklaring er ikke overflødig for dem.

And.

Dette Ord bruges i to Bemærkelser; den ene er tilstrækkelig bekiendt, og behøver da ei at for-
kla-

klares her; thi hvo veed ikke at derved forstaaes et Væsen, der selv har Kraft og Villie, hvad enten det saa er forenet med et Legem eller ei. I denne Bemærkelse bruges Ordet, naar vi sige: „Menneskets Siel er en Aand, Gud er en Aand.“ Eller i det Udtryk: „Mennesket bestaaer af Legem og Aand,“ eller, „Alt hvad er, er enten Materie eller Aand.“ Ligesom: „Materien er delig, Aander ere udelige,“ og som en Følge deraf: „Materien kan opløses, bringes i en anden Form, Aanden kan ei opløses, bliver ved at være som den er, kun at dens Kraft kan forøges, dens Villie forbedres.“ I alle disse og lignende Talemaader, forstaaer enhver hvad Ordet: Aand vil sige. Ligesaa bekiendt er Meningen af Adjektivet aandelig, da det vil sige det, der vedkommer Sielen, naar man tænker sig den ganske særskilt fra Legemet og legemlige Ting. En aandelig Bog er da, en som indeholder det, der er vigtig for Sielen i den Tilstand, da den ei mere er forenet med dette Legem; og som fremdeles: aandelige Tanker, aandelige Taler, aandelig Poesie, aandelige Samtaler og deslige.

Ikke slet saa bekiendt derimod er Ordets Bemærkelse i andre Talemaader, hvori ved Aand forstaaes Tænkemaade, det er: Maaden hvortledes

man

man forestiller sig Tingene. Da forskiellig Underviisning, Fordom, Bane, tilfældige Omstændigheder forarsage, at et Menneſke anſeer en Ting ganske anderledes end et andet. da han holder for godt, onſkvardigt, nyttigt hvad den anden anſeer for ondt, ubageligt, ſkadeligt, og dette i de tusſende og atter tusſende Tilfælde, ſaa maa det hele Indbegreb af Forestillinger, og de deraf draagne Bedømmelser og Slutninger, være ſaare forſkiellige; med eet Ord: forſkiellige Menneſker have forſkiellig Tænkemaade; og dette er det, hvad ligeledes udtrykkes ved Ordet: *Mund*. Den første der faldt paa at ſige: „Menneſket beſtaaer af Legem, Siel og *Mund*“ tog ventelig Ordet i denne Bemærkelse, da han vilde tilkiende, at ligesom dette enkelte Menneſke var forſkielligt fra hvert andet Menneſke ved dette hans ſæregne *Legem*, dette hans ſæregne *Siel*, ligesaa fuldelig adſkiltes han ved ſin ſæregne Tænkemaade; at ſlgelig lige ſaa væſentlig ſom *Siel* og *Legem* er hos Menneſket, lige ſaa væſentlig er hvert Menneſkes ſæregne Tænkemaade, og ligesaa vigtig for ham og for dem der ſkulle ſtaa i Forbindelse med ham. At man ikke forſtod *Munden*, og tænkte ſig, jeg veed ikke hvilket tredie *Væſen* hos Menneſket, det var ikke hans *Skyld*, der neppe tænkte paa *Trialiſterie* ved ſit korte ſyndige Udtryk.

Saaledes siger man om et Menneske: „det er en „skion, stærk, oplyst Mand.“ Har Een vant sig at agte paa det Skionne i Naturen, fremdrage Forestillingerne derom, og holde dem om det Uskionne fra sin Siel, saa kan hans Tænkemaade kaldes skion, han er en skion Mand. Den der tænker selv og ikke løselig, undersøger alle Fordomme, skaffer sig Overbeviisning om dem som ere grundede i Sandhed, forkaster de ugrundede, og altsaa viser Styrke i sin Tænkemaade (thi Svaghed gjør det Modsatte) han er den stærke Mand, helst om han ved egen Kraft er kommet dertil; er han ledsaget ved andre Mennesker, ved Bøger, saa kan han kaldes: en oplyst Mand. Digtervaanden er den Færdighed at forestille sig Alt som levende og virkende, og som interesserende Mennesket, forbunden med Lethed i at opfinde, det er, af bekiendte Forestillinger at sammensætte nye, hidtil mindre bekiendte. Derfor har de Lydske ogsaa det Ord: begeistern, d. e. at sætte i den Tilstand, at tænke og omtale en Ting paa digterviis. Man siger ogsaa: „Bogens Mand“ og forstaaer derved den særegne Maade Forfatteren har brugt for at lade sine Læsere faae just den Forestilling om en Ting, som han vil de skal have derom. „Lovens

Mand

„Aand“ sættes imod Lovens Bogstav. Umuelig kan en Lovgiver nævne i Loven hvert enkelt Tilfælde under de tusende forskellige Omstændigheder. Lovene omtaler de bekendteste og sædvanlige Tilfælde med Bud eller Forbud, som Veiledning for Dommeren at ansee hvergang det indsendte enkelte Tilfælde fra samme Side som Lovgiveren vilde have anseet det fra, havde han kiendt det. De i Lovene nævnte Tilfælde ere Lovens Bogstav, de lignende ei benævnte Tilfælde, og især den Hensigt Lovgiveren havde, da han paabød eller forbød, det er Lovens Aand, den Lovgivende Magts Tænkemaade. Retteligt forklare vi ogsaa paa samme Maade de Udtryk: „en god, en ond Aand.“ Naar jeg anseer Tingene rettelig fra den Side da de ere til sandt Gavn eller sand Skade for mig og Andre, vælger det Nyttige, og forkaster det Fordærvelige, da har jeg en god Tænkemaade, jeg ledes af en god Aand; i det modsatte Tilfælde er det en slet Tænkemaade, en ond Aand der styrer mig til at handle ilde. Man har af disse Talemaader gjort virkelige Væfener: har talt om gode og onde Vonder, gjort endog Læresætninger af det man forestillede sig om saadanne gode og onde Væfeners Handlinger. Om denne Forestilling er
i Sand-

Sandhedens Aand, det kan ikke afgjøres bestemt, da paa den ene Side ei kan nægtes Mueligheden, at jo foruden Guddommen og Mennesker, endnu kunne være flere Væsener til, begavede med egen Kraft og egen Villie; men ogsaa paa den anden Side ingen Maade fiendes, paa hvilken vi kunde gjøre Erfaringer om slige Væseners Tilværelse.

Maaskee den Anmærkning her ikke staaer paa det urette Sted, at hos alle Folkesærd, fra de ældste Tider af der har været en synderlig Beblan-
delse af Begrebet om en Aand (et Væsen med egen Kraft og Villie) og Forestillingen om Luftens Bevægelse. Alle ældre Skrivter bære Vidne derom og i alle Sprog er Spor deraf. Den ældste Skribent vi fiende, kalder en vældig Storm (omtrent som vi sige et Guds Veir) Guds Aand. I Dansken er Aand og Aande næsten eet Ord. Derpaa kunde anføres endnu en stor Mængde Exempler, som vilde vise, at hos mange Skribenter omtales Vind, Storm og desl. hvor man skulde troe eller virkelig har troet at et selvvirkende frit Væsen omtaltes: men det vilde føre for langt fra Hensigten, som er, at vise, hvorledes ved det Ord: Aand, som oftest forstaaes Tænkemaaden.

(Fortsættes i næste No.)

Perferen.

Hvi beviser Du ikke Din Erbedighed for Solen? sagde Philosophen Elfarash til sin yngre Broder. Den er saa tidt bedækket med Skyer, var Svaret. Har den nu ikke igjen været skilt i saa mange Dage og givet lidet Lys og mindre Varme; og disse Skyer blive jo til af de Dunster Solen selv trækker op til sig. Klare Broder, sagde Philosophen, Dunsterne stige op af dem selv, Solens Varme gjør kun at deres Antal er større. Men desuagtet bliver denne straalende Klode dog altid Lysets og Varmens Kilde, og sandelig! stige disse Dunster ikke op og samlede til Skyer, da fik vi hverken Regn, eller havde Kilder og Bække. Lad da Skyerne et hindre, at jo Solen altid bliver Dig Guddommens Billede i Skonhed og Veldædighed.

Borger = B e n n e n .

No. 48.

Tiende Aargang.

Fredagen den 30. November 1798.

Anmeldelse.

I Repræsentant-Forsamlingerne den 29 Octobr. 5. 12. og 19. November bleve de for indeværende Aar indkomne Ansøgninger om Laan og Understøttelse foretagne og igiennemgaaede. Dernæst blev efter en i Mødet forelagt Balance Beregning, Uddelingen for dette Aar bestemt saaledes :

- a) Til Laan og Forstød den Summa 1265rd. som blev fordeelt imellem 22 af de om Laan ansøgende Medlemmer.
- b) Til nye Pensioner blev, formiddelsk nogle af de forhen værende Pensionisters Død og Giftermaal i dette Aar og efter Rente-Fonden til Nyeaar fastsat 183rd., som bleve uddeelte til følgende 16 Medlemmer.

	Rd.		Rd.
1 Forvalter Porenghens		9 Froken Buillodt	10
Enke	10	10 Slagter Lynge	14
2 Skom. Louis Enke	10	11 Guldsmed Kongss	
3 Skraeder Sandrue	10	back	10
4 Jffr. Proms Enke	15	12 Maler Reinicks	
5 Mad. Norman	10	Enke	12
6 Inspektor Naunkildes		13 Blyetækker Petersens	
Enke	15	Enke	10
7 Riobmand Abr Meiers		14 Froken v. Uhlen	10
Enke	12	15 Frue Neuspiger	15
8 Maler Trolles Enke	10	16 Parykm. Ba har	10
		Summa	183rd.

a) Til Gratificationer blev bevilget 448rd., som bleve tildeelte efterfølgende 58 Personer:

	Rd.		Rd.
1 Frue Pybow	20	8 Capitain Hansens	
2 Kontrollor Willestows		Enke	10
Enke	20	9 Forrige Klædekræm.	
3 Professor Smiths		Buchholz	10
Enke	20	10 Mad. M. Angel	10
4 Jffentkræm. Mollers		11 Styrmand Mollers	
Enke	15	Enke	10
5 Klædekræm. Gludss		12 Guldsmed Grises	
Enke	15	Enke	10
6 Mad. Ballum	15	13 Mad. Sondergaard	10
7 Skrad. D. Moller	10	14 Frue Eeg	10
			15

	No.		No.
15 Kongelig Pensionist Bryman	10	35 Kuffenbager Kæbes Enke	5
16 Skræder Kolbek	10	36 Bundtmager Peltz Enke	5
17 Sergeant Mandraß Enke	10	37 Portner Freeses Enke	5
18 Krue Carock	10	38 Soldbetient Thorup	5
19 Warykm. Bernhardtß Enke	10	39 Skoemager Mühl- bein	5
20 Jomfrue Krag	8	40 Skræder Helmersß Enke	5
21 Skoemag. Sylvecksß Enke	8	41 Skovrider Richardtsß Enke	5
22 Instrumentmag. Fa- sing	8	42 Brændeviindr Bechsß Kone	5
23 Jomfrue Schulß	8	43 Forrige Tzeehandler Meier	5
24 Lieutenant Borner	8	44 Jomfrue Sofie Pe- tersen	5
25 Jomfrue Hegelund	6	45 Riismand Knudsenß Enke i Stavanger	5
26 Mad. Kiellerup	6	46 Jomfrue K. Clau- sen	5
27 Warykm. Motting	6	47 Skræder Riolsflad i Braanæs	5
28 Kor. Porcellainshand- ler Thomsen	5	48 Urtefræm Kirchhofsß Enke	5
29 Skoemager Wein- boch	5	49 Jomfrue Wolsted	5
30 Korh Giestgiver Ter- nannu i Kircknis	5	50 Mad. Berslorf	5
31 Tzeehandler Vester	5	51 Skræder Hoven	5
32 Skræder Egeberg	5		
33 Maler Porsgrundß Enke	5		
34 Feldbrd. Borastramsß Enke	5		

	Nb.		Nb.
52 Staldk. Truelsen		56 Mad. Klitgaard	5
	Enke 5	57 Mad. Lehmann	5
53 Frue Sedowiskj	5	58 Maler Ahnkes	
54 Tomfrue Ch Friis	5		Enke 5
55 Gartner Lintrup			
	Enke 5		

Summa 448rd.

I sidste Korfamling den 19. Novbr. blev til nye Medlem optaget:

Ober Soldbient Høyers Kone i Riber, Mad. Giertrud Høyer.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

H. J. Cantor.

G. Wassard.

Martens.

Forklaringer.

(Fortsættelse)

Fordom.

Dette Ord hører tidt nok, og det torde være af Bigtighed at vide dets sande Bemærkelse, da alle Tænkende ere enige deri, at ingen kan kaldes fornuftig, som ei har aflagt Fordommene. Fornuftig ønsker dog enhver at holdes for, altsaa hvad er en Fordom? Dette lader sig besvare med faa Ord. En Fordom er en Forespilling eller Me-
ning

ning som man holder for at være sand eller falst uden at have undersøgt, om den er det eller ei. Vore Foresættlinger og Meninger faae vi fra Barndommen af ved andre Mennesker og af Bøger, og vi troe hvad hine sige og disse lære os; Al vor første Kundskab er da Fordom. Lade vi det berøe derved, saa leve vi hen i Bæret som usornuftige Mennesker. og i tusende Tilfælde tale, ja handle urigtig, latterlig, strafværdig endog. Vort hele Liv ligner en Drøm, thi vi have intet fast at holde os til, da vi som oftest høre modfagt med Grunde, hvad vi holdt for sandt eller falst, og da vi tidt nok komme i Omstændigheder, hvor vi selv maae gjøre den Bemærkelse, at Tingene ere anderledes end vi foresille os dem.

Den Fornuftige stræber saasnart hans Fornuft begynder at faae Kræfter, at undgaae disse Uleiligheder. Han er da opmærksom paa alle sine Foresættlinger og Meninger, sammenligner dem ved alle Leiligheder med Erfaringer, og undersøger af, hvorlig om de Mennesker og Bøger ere fuldelig troværdige, af hvem han har faaet sin Kundskab. Thi det forstaaer sig, at en uendelig Mængde Ting ikke kan erfares af mig selv, da Tid og Sted og Omstændigheder hindre mig: men at granske om Menneske eller Bog fortjener at troes, det staaer i min

Magt. Vi maae rigtig troe paa Andres Ord, at der er et Land der kaldes Spanien, og at der ere 60000 Mile op til Raanen, da vi ei flux kan reise til hiint Land, eller maale hvor langt Mattens Lys er fra Jorden. Men for enhver som det vedkommer at vide slige Ting, kan intet være i Veien, at han jo i flere Boger kan læse, eller af flere Mennesker høre om det virkelig forholder sig saa. Om derimod det er sandt, at mit Saar læges, naar Kniven jeg skar mig med bliver forbunden og Saaret ei; om et sygt Menneske endelig maa doe, hvis en Hund tuder uden for hans Huus; om det er usandt at et overdaadigt Menneske ikke kan altid være ærlig om han endskjønt vilde; saadanne og titusende andre Meninger kan man selv sammenligne med Erfaringer for at komme efter Sandheden.

Al det her Sagte sees da, at baade Sandhed og Usandhed kan være Jordom, aldenstund det holdes for sandt uden foregaaende tilstrækkelig Undersøgelse.

hellig.

Dette Ords egentlige Bemærkelse er, at det, hvorom det siges: er paa en eller anden Maade udmærket og saaledes adskilt fra andre Ting af samme Slags

Slags, at det regnes som var det af en anden Art. „Helligdag, Helligaften“ er da den Dag eller Aften, som medens de andre bruges til Arbeide, ikke bruges dertil, men til Hvile, det Modsatte af Arbeide. „At hellige en Ting“ er at bestemme den til et vist Brug, saa det ikke mere skal anvendes til det, hvad andre Ting af samme Art kan bruges til *). „At hellige sine Tanker, sit Livnet“ er at bortvise fra sine Tanker saadanne Forestillinger og Meninger som den største Deel af Mennesker have, og ei ere gode; at indrette sine Handlinger ganske anderledes end Mængden indretter sine. I saadant

Me

*) Bore Børn naar de lege, sige: helle mig, for at tilkiendegive at de ganske eller for en Tidlang ville være undtagne fra Legens Regler og Love ligesaa sige de: „helle mig dette Eble, dette Sted“ naar de (ifølge den Grundlov: „Det der hidtil tilhorte ingen, tilhører den der først tager den i Besiddelse“) ville betrygge sig Eiendomsret af Noget. Det helle mig er intet andet end: jeg helliger mig selv eller: jeg helliger mig den Ting! det er: se først-her mig fra de Andres: Jeg indtager den Ting til min udelukkende Afbetiening. Saaledes var det fordem Skik her i Norden, at en Jorddrot en vis Dag hvert Aar drog med en brændende Jld omkring sine Egnmærker og derved helligede som det ogsaa kaldtes, sin Eiendom, det er, gjorde vitterlig at den tilhorte ham og ingen anden.

Mening siges ogsaa; „en Gesandters Person er hellig;" det er, den er saalænge han er Gesandter undtagen fra andre Personers Skiebne, tugtes ei som de i Uartigheds Tilfælde, straffes ei som de hvis han forbryder sig. Det bliver da ikke Kryberie naar man talet om „Kongens hellige Majestæt" eller detslige. Især i monarkiske Stater er Kongen formedelsf Konstitutionen saaledes affondret i Retigheder og Fortrin fra de andre Landets Indbyggere, at hans Person kan kaldes hellig. Helgen kaldes i nogle Religionssystemer afdøde Mennesker hvis Dyd medens de vare i live holdtes for saa udmærket, saa overstigende det Sædvanlige, at de i en lykkelig Tilstand efter Døden endnu troes at være udmærkede at udgiøre som en egen særskilt Klasse af salige Aander. Tages det her Sagte sammen med det om Ordet Aand forklarede, saa forstaes ogsaa det Udtryk: „en hellig Aand". Bemærkelsen bliver da: en Tænkemaade der i alle Dele er ganske forskiellig for den store Mængdes, som ei følger Dydens Forskrivter. „Ledet, styret „af hellig Aand" er da at indrette sine Handlinger efter sli en Tænkemaade og saa fremdeles.

(Fortsættelse)

U.

Fredagen den 7. December 1798.

Forklaringer.

(Fortsættelse)

Hjerte.

Dette Ord har paa samme Viis som Ordet Aand sine to Bemærkeller. Den ene legemlig, den anden ulegemlig. Den første behøver ingen Forklaring. Den Indvold der samler Blodet og uddeler det igien til alle Legemets Dele indtil dets yderste Ender, kiendes endog af Børn. I denne Bemærkelse siges om den Upasselige: „han er ikke hjertesyg, eller, Hjertet er endnu frisk i ham.“ Hertil hører ogsaa den Talemaade: „faae ondt for Hjertet.“ Thi da denne Indvold er den eneste hvis Bevægelse man tydelig føler, saa har man troet, at den ogsaa var den eneste der bevægede sig, og da det er saa naturligt at holde det Virksomme for bedre

bedre end det Uvirkfomme, saa holdtes Hjertet for den fornemste Indvold, og da lettelig for Livets Cæde. Da Blodets Omløb for halvandet hundrede Aar siden opdagedes, maatte Hjertets Vigtighed endog tiltage, uagtet man vel tillige opdagede de andre Indvoldes Uundværlighed. Hvad Physiologien (Kundskab om det menneskelige Legems Indretning) kunde lære om dette sidste, voldte vel at Hjertet omsiender maatte dele denne sin Rang med flere Indvolde, men i vor Forestilling beholdt det dog altid et Fortrin derved, at man ligesom fra Arrildstid, endnu daglig mærkede, hvorledes det virkede paa Hjertet, hbergang Sielen følte sig heftig bevæget ved Fryd og Sorg, ved Frygt eller Haab og alle de andre Lidenstaber der grundes i disse. Og deraf er det da ogsaa kommet, at Ordet: Hjerte, efterhaanden fik den anden saa meget omfattende Bemærkelse, der bruges og misbruges hver Time paa Dagen, og anvendes til at give Grund for utallige Handlinger, man ikke veed at forklare eller hvis Forklaring man vil undgaae, som det ogsaa jævnlig anvendes til at undskylde ufornuftige Foretagender eller endog til at sætte Sminke paa dem.

Hjerte bemærker da nu det, som Mennesket vil eller ikke vil, naar han følger Lidenstaberne
allene

allene eller dog det for meste. Mogle Lidenskaber sætte Sielen i større Virksomhed end andre, og frembringe derved ogsaa mere kiendelig Forandring i Legemet, især ved at sætte Blodet i stærkere Omlob, folgelig ogsaa Hjertet i stærkere Bevægelse. Disses Indflydelse er da især det man kalder Hjerte i figurlig Forstand. Saa sig vi da: „jeg takker „hiertelig“ : jeg er i Taknemmeligheds Lidenskab, det er ikke et Mundheld eller Forstillelse, at jeg takker, men jeg drives dertil ved Lidenskab, min Tak er Sandhed, udtrykker virkelig det jeg attraer *). „Det gjør mig hiertelig ondt“ : Jeg er virkelig bedrovet over at det er steet eller gjort, eller med andre Ord: jeg holder det Steete eller Giorte virkelig for et Onde, for noget der forringer min eller Andres Guldkommenheder. Atter siges: „det gaar til Hjerte“ „det angriber Hjer-
 „tet“ det som opvækker Lidenskaber, frembringer Glæde, Agtelse, Kierlighed, Bedrøvelse, Medlid-
 denhed, det siges rettelig at gaae (endog i legemlig Forstand) til Hjerte, da disse Lidenskaber sætte Blo-

*) Om det er saa i Sandhed hvergang man siger sig at takke hiertelig; det er en anden Sag. Nok, at man med Talemaaden foregiver saa at være.

det i betydelig Bevægelse, og er denne Bevægelse heftig saa kan vi nok sige: det angriber Hjertet: hvilket tidt er Tilfældet med Bedrøvelse og Medlidenshed. „Det kommer fra Hjertet“ bliver da en Tale der udtrykker den Lidenſkab eller de Lidenſkaber der ere i Sielen. Naar jeg med Ord tilkiendegiver Glæde, Sorg, Venſkab, Elſkov, Medynk, og disse Lidenſkaber findeſ virkelig hos mig, saa kommer min Tale fra Hjertet. Og kan jeg tale ſaaledes at Sorg, Medynk, Anger og deſl. opvæktes hos den, der hører mig, „ſaa taler jeg til Hjertet.“ — „Jeg kan ikke bære det over mit Hjerte“ ſiger den, der ſkal gjøre noget ſom ſtrider imod en Lidenſkab der nu er i hans Siel: Hvad enten han ſkal ſtraffe den han elſker, eller volde den Smerte han ynker, eller ſtille ſig ved noget han har Glæde af eller deſlige. Nu veed man og hvad det er „at være hjer-teglad“ „at føle en Hjerteforg“ naar nemlig Glæden eller Sorgen er mere end en forbigaaende Behag eller Misſag, er virkelig Lidenſkab. „Mit Hjerte ſagde mig det“ bemærker: Ved at foreſtille mig den Begivenhed ſom muelig eller ſom rimelig, ſom jeg i ſaadan Lidenſkab, ſom havde Begivenheden alt været virkelig.

Da ved Elſkov Legemet altid ſpiller en betydelig (mere eller mindre mærkelig) Rolle, ſaa er det

det ei at undres over at Hjertet derved idelig om-
tales: og dette saa meget mere, da Elskov, som
allerede bestaaer selv af tvende Lidenstaber (Agtel-
ses og Haabs) Forening, i de mange forskjellige
Filsælde opvækker forskjellige nye Lidenstaber: nu
Glæde, nu Sorg, nu Frygt, Brede, Misun-
delse og saa fremdeles. Ordet Hjerte bruges da i
Særdeleshed jævnlig og idelig for at tilkiendegive
at der elkes. Nu høres da: „at miste sit Hjerte“
dét er udlagt, at være saa stærk i Elskovens Liden-
skab, at man foredrager et Menneſte for alle andre, at
føle saa meget til denne Lidenſkab at ingen anden Liden-
ſkab kan opkomme, eller rettere, kan mærkes i Sielen.
„At give een sit Hjerte“ er da at føle Elskov for Noget.
En forunderlig Talemaade er i den Anledning opkom-
met: „At bede et Fruentimmer om hendes Hier-
te.“ Det er at bede hende at elke, at have Agt-
telse, forenet med Haab om et Godes Opnaaelse. Men
det er urimeligt, at bede om Agtelse, da denne Liden-
ſkab maa opvæktes ved Fuldkommenheder man lader
ſee. Og det Gode en anden kan love sig af mig, kom-
mer ſaare meget an paa denne Andens Smag, Bane,
Drikt, Lune eller Overbeviisning; det er da ogsaa
urimeligt at bede en Pige om at holde det for
et Gode hvad hun ikke holder derfor, hvad hun ſol-
gelig ikke attraaer. Hele Talemaaden er da ſom

sagt urimelig, og har blot sin Oprindelse af, at man har talt uden at tænke. Man har hørt og sagt saa tidt: at give, at stienke sit Hierte til een; vel ogsaa at tage sit Hierte tilbage, at nægte Een sit Hierte, saa man omsider har taget det i samme Bemærkelse, som at give Foræringer, give Almisse; og da disse kan faaes ved at bede og trygler, saa har man da ogsaa bedet om Elskov. End var det taaleligt, om det blev ved Talemaaden, men man har virkelig seet Folk (og ikke i Affindighed) at bede og trygler skriftlig og mundtlig, med Knæfald og grædende Taarer, ja under Trusler af Selvmord, om at elkes. Og i saadan Handling er dog ikke Spor af Menneskeforstand. En anden Talemaade høres næsten lige saa tidt, og misbruges endnu værre end hiin. Hvo kan byde over sit „Hierte? hvo er Herre over sit Hierte?“ Anvendes denne Talemaade som Svar til den der isteden for at fortjene Elskov, trygler om den, saa er der god og fornuftig Mening deri. Siger et Fruentimmer saaledes til en Elskovstrygler, saa er det i anden Dansk saa meget som: Min Herre, hvor kan De være saa taabelig at troe, jeg kunde føle Agtelse for Dem, da De ikke viser sig fra nogen agtbærdig Side (eller, da jeg ikke har Sands for det Agtbærdige) og kan jeg blot, fordi De beder mig derom, ansee

ansee Egetskab med Dem for noget behaerligt, da
 Deres Omgang er mig til Mishag. Kort, skal
 det: at man ei er Herre over sit Hierte, siger at
 man ei flux kan elske naar man bedes derom, saa
 er der god Meening i Talemaaden. Siger derimod
 den staaende Pige, der indbilder sig at elske Gief-
 ken, fordi hun finder stor Behag i at hore sig kal-
 des deilig, siger hun til den fornuftige Møster
 der viser hende at Egetskab med det Fiog fører til
 Elendighed, eller Elskerie med ham til Skiændsel,
 siger hun: hvo kan byde over sit Hierte, saa pja-
 ter hun; og siger den vellystige unge (stundom ogsaa
 ældre) Mand: han er ikke Herre over sit Hierte,
 naar hans Vellyst under Raab af Elskov jager ham
 efter den lokkende ukyske Qvinde (stundom fra elst-
 værdig Kone eller Elskerinde) naar han søger at be-
 snære den han ei kan ægte, eller den gifte Hæders-
 qvinde: siger den saaledes der har indladt sig i El-
 skovshandel og Egetskabsløfter med et slet Frren-
 timmer, der som Kone vilde giøre ham uhykkelig,
 eller med et fattigt, der gift med ham den lige saa
 fattige, vilde leve et kummerligt Liv; siges i disse
 og utallige andre lignende Tilfælde: Man raader
 ikke for sit Hierte; saa siges en Dumhed. Thi
 hvad er det med andre Ord? Vi Mennecker kan
 ikke styre vore Lidenskaber; og er dette ikke atter
 lige

lige saa meget, som: vi ere som de Umaalende. Visselig kunne vi styre vore Lidenfaber, naar vi kun ikke ere saa sandfelige eller saa flaneburne, eller saa uvante til at bruge Fornuften; at vi forsomme Agtpaagivenhed paa os selv, saa en Lidenfabe ikke lægges Mærke til naar den først begynder, ikke da arbeides imod, ifald den er ufortligelig mod Fornuftens Bydende. Siger da et Menneſke: Jeg kan ikke byde over mit Hierte; godt ſaa er han, hvad han er, en Werther, der ei vilde være Menneſke medens det endnu var Tid, og nu er det blot ſandfelige Dyr; man ynke ham, og lade ham ſlotte ſig ſelv; men han bør og han ſkal ei ſige om hele Menneſkeſlægten: Hvo kan være Herre over ſit Hierte? Jo, den Fornuftige kan være det, og er det i tusende Tilfælde: Ei mindre i Elſkov end i Bredde eller Sorg eller Frygt eller Glæde.

(Fortsættelse i næste No.)

B o r g e r = B e n n e n .

No. 50

Tiende Aargang.

Fredagen den 14. December 1798.

Forklaringer.

(Fortsættelse)

Hierte.

Fra Elskov er det Udtryk: Hierte, gaaet over til at Kierlighed *), Om Benner siges „de ere eet Hierte og et Sind.“ Man taler om Forældres

*) Endog om livløse Ting siges, at man hænger sit Hierte ved dem“ og det er nok, at man holder saadanne Ting, Venge, Jorder, Kostbarheder,“ saaledes for et Gode, at derved opvækkes ligesaa stort et Haab om Gavn og Glæde af dem, som det man gjør sig af Menneskers agtværdige Egenskaber, med eet Ord, at man har Kierligheds Lidenskab for disse Ting, og det i saadan Grad, at man derover bliver flov for andre Lidenskaber.

dres Hjertelag til Børnene, og om disses til Forældre: „Undersaatter siges at henge med „deres Hjertes ved den Regierende“ (hvilket dog aldrig siges uden der hvor kun En regierer eller troes at regiere) ja vi siges at „vort Hjerter bør helliges Gud.“ Et Skrivtens Sted lyder: „Giv mig, min Son, dit Hjerter. Alle disse Maader at udtrykke Kjerlighed paa, forstaaes nu lettelig ifølge det her ovenfor Sagte. Naar Børn, Forældre, Sodskende, Venner, Fyrster, Undersaatter, onske og fremme hverandres Vel, ikke blot fordi de vide at det er Pligt saa at giøre, men fordi de elske hverandre, det er, skionne paa hverandres gode Gaenskaber, og vente gienfædig Kordele af disse gode Egenskaber; da har Ordet: Hjerter, her sin rigtige Bemærkelse. Og hine Skrivtens Ord siges nok ligesaa meget, som det der staar paa et andet Sted: vi bør elske Gud frem for Alt. Og denne Fordring indeholder intet Urimeligt, som naar den keer fra et Menneskes Side. I det høieste Væsen er idel Fuldkommenhed, og Gud baade kan og vil just ifølge sine Fuldkommenheder, tildele os alskens Godt. Det er da kun Fornuftens Bud, der æsker af os, at agte Gud under stadig Haab om alt Godt fra ham. Mangel paa saadan Begreber-

nes Udvikling, har frembragt mange Urimeligheder. Ei at tale om de brændende Hieter og de med Pile gjennemborede Hierter, og kronede Hierter og vingede Hierter, item, Steenhierter, Klippehierter, Demantshierter, Tigerhierter *), thi alle disse Udtryk lade sig forklare, som poetiske Billeder, skjønt de have den Feil, at de forestille Billede med Billede: da i disse Tilfælde Hierte kun er Billede paa Kierlighed eller Elskov, og Luer, Saar, Kroner, Vinger, Stene, Tigre, atter Billeder af Hestighed, Lidelse, tilfredsstillet Ønske, Længsel, Haardhed, Grumhed. Meget videre er man gaaet med dette Hiertelegerie. Man har balsomeret det legemlige Hierte, som Erindring paa Kierlighed; ja man har i ganske nye Tider i Europa oprettet geistlige Selskaber, stiftet Andagtsøvelser og bygget Klosters for Jesu Hierte, og fiskaliter tiltalt den, der engang lod sig vedgaae at sige paa Prent, at Jesu Hierte var et Stykke Kiød. Fornuften havde intet imod
at

*) Vilde man spotte, saa kunde spørges, hvi ikke ogsaa Smorbierter og Vialtebierter, og Sukker- eller Siropshierter?

at falde den blide veldædige Jesu Kierlighed til alle Mennesker, Jesu Hierte; men det blev Over-spændelse, blev Uffindighed naar nu Forestillingen hængte sig ved det legemlige Hierte og gjorde det til en Gienstand for Tilbedelse. Hvor mange tusinde, maaskee hundredetusinde Dukater ere da ikke taget fra Landets og de Fattiges Løb, for at fremme denne fornuftstridige Dyrkelse. Mon det da ikke kan have sin Nytte skundom at paaminde Folk om hvad saadanne figurlige Talemaader egentlig ville sige?

Dog ikke Kierlighed, eller Elskov især, er det allene, der er blevet benævnet ved Ordet: Hierte. Ogsaa Mod, Farers Ringeagt, har man tillagt denne Benævnelser, og ei urigtigen. Føler et Menneske at have Kraft til at overvinde det der paa een eller anden Maade vil gjøre ham Modstand, saa føler han sig i det Dieblig fuldkomnere end sædvanlig, han er da i Stoltheds Lidenskab, som forenet med den Virksomhed der behøves til Hindringens Overvindelse, sætter hans Blod, følgelig hans Hierte i raskere Bevægelse. Mod føles da i egentlig Forstand i Hiertet, og saa sige vi rigtigen; „Det Menneske har Hierte, han er behjertet, d. begavet med Hierte“ ogsaa:
 „Han

„Han har ikke Hierte *); Hiertet er sunket i
 „ham. “ De Tydske og de Franske især have
 mange Talemaader med Hierte i, som alle be-
 mærke Mod.

Saaledes anvendes Ordet ved disse enkelte
 Lidenfkaber, men det bruges ogsaa for i det hele
 at betegne et Menneskes Tankemaade. De Udtryk:
 „et godt Hierte, et ypperligt Hierte, et ondt,
 „et slet Hierte,“ høres idelig og saa vidt skønnes
 fan, ei allene for at tilkiendegive hvilke Lidenfska-
 ber et Menneske mueligt har, men overalt hvad
 han attraaer eller afstyer, vil eller ikke vil. Et
 godt Hierte er da, et Menneskes Behag i det Gode,
 i det der vedligeholder eller forøger hans eller især
 Andres Fuldkommenheder. Et ondt Hierte er
 det Modsatte; den siges) at have det, som finder
 Behag i det der forringer hans eller især Andres
 Fuldkommenheder, eller forøger Ufuldkommenhe-
 derne. Man synes her siensynlig at tage Fornuf-
 tens Brug med i Betragtning. Mennesket med et
 godt

*) „Et Menneske uden Hierte“ bemærker ellers og
 saa den, hvis Lidenfkaber ei Ietrelig opvækkes,
 saa han ei saa let soler Agtelse, Kiærlighed,
 Medynk, som Andre.

godt Hierte finder Fornoielse i at forestille sig sin, men især andres Glæde, Sundhed, Velstand, Ære, og for at have denne Fornoielse virker han, eller i det mindste onsker at virke til disse Guldformmenheders Fremme. Vel kan det hændes, at slikt et Menneske overiles af Lidenskaber, af Elskov, Bæde, Frygt, til at begaae Handlinger der skade, og stundom meget betydelig skade Medmennesket, men er Hiertet virkelig godt, saa vil han snart fortryde det haardelig, stræbe alvorlig at gjøre det godt igien, og vaage desmere over sig selv herefter. Man bør da ikke af een eller nogle faa Handlinger slutte at et Menneske har et ondt, slet, fordærvet Hierte. For denne, den haardeste blandt alle Domme sælde over et Menneske, bør man først vide med Visshed, at den der begif den lastværdige Handling, havde Fornoielse af den, baade før den blev begaaet og efter. Men ligesaa lidt bør man paa den anden Side tale om godt Hierte, hos den der idelig begaaer lastværdige Handlinger. Det Menneske der den ene Gang efter den anden, stræber at skade den der fortørnede ham, skader ham offentlig og lumskelig paa Ære, Rygte, Velstand, slikt et Menneske har intet godt Hierte, ihvor flydende og syndig han end kan snakke om

Med:

Medlidenhed, Sandhedskierlighed, Patriotiskhed eller deelige. Skiorleobneren, der forfører den ene Uskyldige efter den anden, eller tilsætter paa Skjøger hvad han unddrager Kone, Børn og Fattige, ham bør ei tillægges godt Hierte, om han end ikke bedrager umiddelbar for Penge eller Penges værd, om han end græder naar et uartigt Barn faaer Riis, om han end lader slippe en Tyv der bestial ham, og nu skal fremdeles bestiele Snesse Andre. Den Skadefroe, der seer sin Lyst i Andres Sorg, Tab, Ydmygelse, der med Dievelstittighed udfinder og udtænker og med kold Grumhed anbringer hvad der kan være hans Medmeneske til Krænkelse, har han et godt Hierte? Lad ham give aldrig saa prægtige Maaltider, lad ham endog give Almisser paa Gader og Stræder, hans Hierte er slet. Eller er Sandhed i den Berømmelse Abraam faaer for sit gode Hierte, naar han optager Kapitaler hvor han kan, uden Eone og uden Villie at betale dem, naar han lader løbe Kræmmer og Winhandler og Haandværker forgiebes efter deres Tilgodehavende, uden Gøelse af Medynk for den Mangel de med Kone og Børn maae lide for hans Overdaadigheds, Udselheds og Ufrierretteligheds Skyld. Fordi han ikke siger Gølf Brov-

heder,

heder, eller staaer til naar han fortørnes. Fordi han maaskee ikke bagvasker, maaskee endog forsværer en bagtalt Mand i et Selskab, er derfor hans Hierte godt? Men saaledes misbruges dette Ord, ja vel endog til at rose Forbrydeser. Den adelige Forbryder, der efter Loven havde fortient at stryges til Ragen og at arbejde i Fæstning i Jern sin Livstid, benaades af Fyrsten med at forvises Hofset paa et halvt Aars Tid; den Enke hvis Barn hans Durchl. knuste under sin Hestes Hov, da han allernaadigst behagede at holde Parfoesjagt, hun faaer af ham 10 Rigsdaler hvert Aar, nu har Fyrsten et godt, et iegodt, et ypperligt; et guddommeligt Hierte. Dommeren dommer den imod der har Retten ganske paa sin Side; hvorfor? Kontraparten græd for Dommeren og tiggede om en gunstig Dom og Dommeren har saa godt et Hierte at han ikke kunde modstaae hendes Taarer.

Var det dog ikke godt, om man ievnlig havde slige Udtryks sande Bemærkelse for Dinene, saa man ikke skulde see ilde misbruge dem?

(Fortsættes)

B o r g e r = B e n n e n .

No. 51.

Tiende Aargang.

Fredagen den 21. December 1798.

Anmeldelse.

Da den efter Lovens 3 Cap. 3 §, og 4 Cap. 16 og 17 § bestemte Forsamling som skulde holdes i denne Maaned, for at vælge nye Repræsentanter og Administratores, i de afgaaendes Eted, formedelsk indtrufne Omstændigheder ikke kan foretages førend næste Maaned; saa udbeder Administrationen sig saa hastig som mueligt Svar fra de Herrer Repræsentanter paa de cirkulerende Breve om nyt Valg, for derefter at kunde bestemme en Generalforsamling.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

G. J. Cantor.

G. Wassard.

Martens

Kon-

Komfurer, og andre brændebesparende Kaa- geanstalter.

Det er henvend ti Nar siden, at Kammer-
raad Witt lod i Maanedskrivtet Minerva indrykke
en Beskrivelse, med Figurer ved, over en Art
af brændebesparende Komfurer, som han havde
indrettet dem i sit Huus, og efter lang og mang-
foldig Erfaring fundet Indretningen bedst. Denne
Indretning blev af mange eftergiort, og er, som
desuden aldrig kan være Tvivl om, af alle fundet
fordeelagtig. Beskrivelsen er siden blevet oversat
paa Tydsk, er flere Gange i Tydskland (ogsaa troer
jeg i Engelland) udgiven, og af Bedømmerne mod-
tagen med Bifald. Da denne Opfindelse er meget
simpel, koster kun lidt, og kan anvendes allevegne,
hvor kun Skorsteenen trækker lidt skikkelig, saa er
det synderligt nok, at den endda ikke er bleven al-
mindeligere end den er, skiondt der har vist været
flere tusinde der have fundet sig vel ved at indføre
den i deres Kiøkkener. Den bestaaer fornemmelig
i et Komfur, som alle vore Komfurer, kun med
et Afstekang i Bunden med Rist over, og en dobbelt
Dør foran, en for Aabningen, hvor Brændet
læg-

lægges ind, paa hvilken Dør intet Trækul gøres, en anden for Askehullet, hvorigiennem Trækken indlades. For Resten bør man eftersee Afhandlingen selv, for at see det Maal som Erfaringen har bekræftet at være det passelige.

Længe for, som og siden, har man i Engelland havt mangehaande oeconomiske Kioftener, eller Indretninger, ved hvilke man med mindre end sædvanligt, ja med utroeligen lidt Brændsel, kan tillave Mad; man har for Exempel bragt det virkelige til ved et Ark Papiir at kunne kaage en Kiedel paa et Par Potter, med hvad man deri vilde bringe, formedelst Benyttelsen af al den ved denne Smule Forbrænding udkommende Varme; men naturligviis er dette da alligevel ikke til almindeligt Huusbrug, hvor der, hvorledes man end bærer sig ad, maa mere Brændsel end et Ark Papiir til ad Gangen.

Det vigtigste uden Tvivl, af hvad der i denne Henseende er opfundet og indrettet, er en Kogeanstalt opfundet af den Grev Rumford, hvis Navn ved endnu en Opfindelse, hvorom ogsaa Borgervennen skal snart meddele nogen Efterretning, er bleven vist nok mange af vore Læsere bekiendt. Ved Rumfords Kogeanstalt er det soleklart, at man, hvor der er nogen betydelig Mængde Mad at kaage, kan spare i det mindste de Ni Tiendedele, ja vel de Tolv Trettendele af
det

det Brændsel, som dertil efter almindelig Maade vilde medgaae.

Ei allene om dette Rumfordiske Raageapparat, men om alt hvad til denne Punct af Huusholdningen henhører, har vor Professor Oluffen i hans oekonomiske Annalers 2det Binds første Hefte i en fortræffelig Afhandling meddeelt fuldstændig Kundskab *). Borgervennen henviser sine Læsere til at søge der noiere Underretning, overbevist om, at, hvis de følge Anvisningerne, vilde de takke ham derfor, som det nok ikke er mueligt at blive bedre undervist, især da det sker der paa en ligesaa lys og fuldstændig, som behagelig Maade.

Medens alle disse Brændselbesparings-Apparater deels her ere bleve saa godt som ubekjendte, deels her ere bleve saa godt som ubekjendte, deels dog lidt eller intet ere komne i Brug, er det lykket en Mand her Staden, i Nar paa en Gang, i temmelig mange Huusholdninger her og i Landet omkring at indføre et saadant Apparat, der vel ikke paa langt nær giver den umaadelige Besparelse som det rumfordiske, men dog gjør at man kaager sin Vid med de to Trediedele, ja maaskee med mindre end Halvdelen af den Brændsel, man ellers

her

*) Den faaes hos Bogtrykker Seidelin i Pilestrædet No. 94.

hertil vilde forbruge. Det er de nu meget bekendte Ildgryder eller bevægelige Jernkomfurer. Erfaringen har nu saaledes beviist denne Indretnings Nytte, at Borgervennen med afgjort Sikkerhed kan og bør anbefale den.

Det er Gryder af Skikkelse som andre Jerngryder. De ere en 6 til 9 Tommer høie, 7 til 20 Tommer i Længde, og $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Tomme tykke, af støbt Jern, staae paa tre smaae støbte Fødder, og have Dren og Greb som andre Gryder. De ere for neden aabne, og isteden for tæt Bund ligger der en Kist; paa Skeden er der en Dør af Jernblik, saa stor at man derigjennem kan putte smaa Stykker Brænde, der naturligvis maa affaves i Stumper, som ikke ere længere end Gryden er bred. Oven over legges en omvendt Treefod, paa hvilken man sætter det Kar, den Kjedel, Gryde, Potte, o. s. v. der skal koges i.

Det er tydeligt, at den Ild, der tændes i denne Brændselgryde eller Jernkomfur, flyver ikke saaledes omkring til alle Sider, omspreder ikke og spilder den deraf kommende Varme, som ellers naar man gjør Ild paa en Skorsteen, men driver den hele Masse af Lue op imod Bunden af Raagekarret, for der at affatte saa meget mueligt af den Varmestof den indeholder. At de murede Komfu-

rer vilde afgive samme, ja for saavidt Stenene ere en mindre varmeledende Materie end Jernet, endnu større Besparina, er vel ikke at nægte; men hvor Skorstenen ikke trækker godt, vilde de murede Komfurer al Høgen; er dette ogsaa Tilfældet med Jerngruberne, saa, da de ere flyttelige, sætter mandem kun paa et Sted i Skorstenen, hvor det kan trække bedre; man kan og dreie Døren til hvilken Side det passer for Trækken.

De ere derfor og snart bleve almindelige, mere end de murede Komfurer; hvilket dog maaskee kommer af at disse ikke saa snart ere at anbringe hvor de ei allerede ere, at, der de ere, ere de oftest sletindrettede, for langt fremme i Skorstenen, for lavt nede ved Gulvet, desaaarsag ubequemme, medens man har hine hvor man vil i Skorstenen, og uden stor Forberedning. Boer man til Leie og ei allerede har Komfurer, saa har man vel oftest Ubequemmelighed for at faae dem.

Erfaringen viser nu og Jernkomfurerne's fordelagtige Brugbarhed. Man hører slet ingen være misfornøiet med den, uden det Slags Folk, for hvilke ingen Ting er godt.

Opfinderen af denne saare simple, derfor des lettere anbringelige, og i det hele des nyttigere Brændselbesparingsanstalt er J. A. Bauer forhen Silkevæversvend. Landhuusholdningsselskabet har beløn-

belønnet hans Dyndelse og den Dristighed, hvormed han har faaet den bragt i Brug, med sin anden Guldmedaille. Kongen har paa G. Lands-Decon. og Commerce-Collegii Forestilling bevilget ham en Gratification af 100rd.

Han har Udsalg af dem paa Hjørnet af Studiestrædet, og store Larsbørnstrædet No. 195, og de koste, Stykket, de som ere

20 Sommer Tvermaal 10rd.

14 — — 6 —

12 — — 4 — 3 Rf.

10 — — 4 —

9 — — 3 —

8 — — 2 —

7 — — 1 — 4 —

I Henseende til den Nytté, de gjøre, ere de denne Priis rundelig værd, da de i kort Tid bespare for langt mere end det de koste. Dog vil de formodentligen ogsaa med Tiden blive lettere, da der ikke er mere Kunst ved at gjøre dem, end at det maa formodes de ved Concurrence af alle, samt paa deres Værker støbe andre Gryder, ville eftergøres, og falsholbes til den Priis for Pundet af hvad de koste som andet deslige Jernfang.

Borger.

Jeg veed ikke, Borgervensbladene nogenfinde forhen have indeholdt over dette Ord nogen Betragtning, der kunde lede til et bestemt Begreb om hvad der ligger deri; men saa sammensat og mangfoldig er den Tanke, der indeholdes i Ordet Borger, at det ei er let at formode, at de, der forhen maaskee have handlet herom, skulde have udteent, hvad derover var at anføre, Estertauke værd; og vis bør jeg uden Tvivl være paa, at det, som derom er at sige, vil for mangen en af Lærerne ingenlunde være overflodigt, om det end er intet mindre end nyt.

Hvad er en Borger for et Væsen? hvori bestaaer Forskiællen paa en Borger, og en, som denne Benævnelser ikke tilkommer? Hvad Egenkaaber, hvad Rettigheder, hvad Fr pligtelser medfører denne Benævnelser? — Mangen en der paa staaer, at den tilkommer ham, vilde maaskee naar man forelagde ham disse Spørgsmaal, være lige saa forlegen med Svaret, som de fleste, der have en anden Titel, vilde være, om man spurgde dem, hvad det er at være det, de føre Titel af.

(Fortsættes)

Borger = Bennen.

No. 52.

Tiende Aargang.

Fredagen den 28. December 1798.

Borger.

(Fortsættelse, see sidste No. S. 408).

Borger: Skulde dette Ord intet indeholde enten mere eller mindre end en Person, som har taget Borgerkab, eller som, efter at have betalt noget vist, har faaet Tilladelse at drive en vis Haandtering, som da kaldes hans borgerlige Næring? Hvad? Skulde da virkelig det Ark Papir, paa hvilket der med haandskrevne eller trykte Bogstaver meddeles et Beviis, for at Besidderen har Lov til at ernære sig paa den eller den Raade, have den Troldoms Kraft, at gjøre ham til noget som han før ikke var, naar det nemlig kunde være Tilfældet, at han før ikke besad de Egenheder, hvilke de end maatte være, som med denne Borgerlighed dog uden Tvivl maa nødvendigen være forbundne? Det var da med et Borgerbrev ligesom med det sorte wittenbergiske Klæde, der fortalles om i Comedien, som havde den Kraft at gjøre Folk til Doctorer. — Nei! Borgerkabsbrevet kan umueligen tiene til andet, end høit at give Beviis for, at Besidderen har

har gotgiort, at han forud er den Børgere, han nu vil erkiendes for, og saaledes hævde ham Udvælselsen af de til hans Næringsvei hørende Rettigheder. I sig selv maae han forud have været, hvad han nu vil erkiendes for, eller have besiddet de did hørende væsentlige Egenheder.

Børgere ere, i Henseende til Næringsveien, de manne Slægt, Kunstnere, Handværkere, Handlende; Folk som forstaae at forædle noget Naturens Product, at ansætte det til gjensidig Fordeel for Kjøber og Sælger, derover at anstille dybsindige Beregninger og holde noiagtigt Regnskab, det er, drive Handel, eller paa anden Maade at anvende physiske eller intellectueller Evner og Kræfter til Medborgeres eller Medmenneskers Nytte. Ingen af disse Egenheder kan Raadstueskrivercomptoiret meddele den, der kommer didop for, som det hedder, at tage Børgerskab, hvis han ei har havt dem før. De derover kan ved det Papis, de udstede, ligesaalidt give en den Evne at snedkre, tømre, smedde, gjøre Hatte, Støvler, Klæde, Naale, Compasser, Uhr, Claverer, Regnskab o. s. v. o. s. v., som de, ved at nægte Requiriten det forlangte Papis, kan betage ham Evnen til at gjøre noget af alt dette, isald han forud forstaaer det; og ligesaalidt som Universitetsstyrernes Latin eller Cancelliets Curialstil kan gjøre en, der ikke er det, til Theolog og Læser eller lovkundig, Læge, Mathematiker o. s. v.; eller, ved at væare ham deres Papiser, betage ham de did hørende Egenheder, naar han ellers maatte besidde dem. Desuden, Snedkeren er ikke Cour-

mermand, denne ikke Smed, denne ikke Hattema-
ger og saa fremdeles; og dog kunne de alle være
Borgere; ogsaa kunne de være hvad de ellers være
maatte, og dog ikke Borgere. Navnet Borgere
maae altsaa betyde noget andet og vel noget mere,
end blot saaledes at være legitimeret Professionist
eller Næringsmenneske. Borgerligheden maae være
noget, der kan baade være forbundet med og ad-
skilt fra Næringspatentet, eller Borgerbrevet; no-
get, som dette hverken kan give eller betage, uagt-
et det kan give Ret til at erkiendes for Borger, og
man ikke kan lovligen bevise sin Ret, til at erkien-
des saa saadan, uden ved et Borgerbrev.

For at vinde dette, maae Requirenten, ef-
ter D. L. III. 3. 1., for Øvrigheden aflægge en
høitidelig Eed, hvorved han forpligter sig til Troe-
skab i at efterkomme hvad han, som Statens Med-
lem, og en sig paa et vist Sted, hvor han gjør
Eeden, lovligen ved sin Haandtering ernærende
Mand, er skyldig. Til saadan Eed stedes ingen
Fremmed, hvis Forpligtelse i Henseende til anden
Stat eller andre Love, kunde være hans Borger-
skab her paa Stedet til Hinder. (Forord. af 16.
Aug 1672) Saa skal han og holde Huus og Flo-
sted i Byen (D. L. 3. 3. 2.). De andre flere Loves-
nes Forskrifter ere udenfor vort nærværende Diemeed.

Heraf sees nu vel ikke mere, end at den, der
lovligen skal erkiendes for Borger, maae være et
virkeligt Medlem af Staten, være den paalideli-
gen og paa særdeles Maade troe, og have en
Næringsvei. Imidlertid viser dog nok allerede
dett

dette, at om en, der har et Borgerbrev, skulde findes at mangle nogen af disse Egenskaber, kan han, hvorledes han nu er kommen til Borgerbrevet, alligevel ikke erkiendes for virkelig Borger; da dette hverken kan give ham de Egenskaber, der fordres til at være et virkeligt Medlem af Staten, om han ei ellers har dem, give ham den særdeles Trost, eller give ham den Næringsvei, og den Duellighed til at følge samme, som ved Borgerbrevets Meddelelse tværtimod maae forudsættes at han har. Uden forud at besidde alt dette er han kun en Skindborger, der har tillsneget sig Borgerretten. Men ogsaa, har han disse Egenskaber, saa er han Borger, fortjener at agtes og værnes som Borger, enten han har forsynet sig med et Borgerbrev eller ikke. Endog i juridisk Forstand forholder dette sig saa, hvorom enhver ved lidt Eftertænkten let vil overbevise sig.

Til at være et virkeligt Medlem af Staten er det ingenlunde nok, at en har haft den lidet fortienstlige Uleilighed at lade sig føde, opdrage og ernære i Staten; end mindre, om han er født uden for dens Grændser, at han blot tager til Takke med der at opholde sig. Han kan med alt dette vel være qualificeret til at ansees som Statens byrdefulde Almisselern, men ei som den fuldberettigede Medlem og Borger,

hvis han ei, ved at have opdyrket sine Evner til nogen Borgersamfundet gavnlige Duellighed, har sat sig i Stand til at kunne gjøre den Siengield for de Fordele og Rettigheder,

der,

der, Borgerfketet ffulde give ham Udgang til;

hvis han ei har afgivet Beviis for, eller i det mindfte givet grundet Formodning om, at han ogsaa vil anvende faaledes fine opdyrkede Eener til Medborgernes, det er, til Statens Nytte, og faaledes fom samme, i Overeensftemmelse med Statsforbundets Natur og dets Love, er tient dermed;

og endeligen, hvis han ei bevifer faadan fin Eynes og fin Villies Virkelighed, ved ogsaa at have valgt fig en Maringsvei, i hvilken han kan og vil virke, ja i Sandhed virker til dette Niemeed.

I Henseende til alle disse Borgerfketets Bæfentligheder, er hin Eedens Afleggelse og Borgerbrevets Løsning blotte udvortes Formaliteter, nødvendige, ganfte vift til Bedligholdelsen af den borgerlige Orden, men i fig selv Borgerligheden uvedkommende.

Den, der ingen for fig og tillige for Medborgerne nyttig Dueligbed befidder, kan paa den Maade aldrig være eller blive Borger. — Formalitetens Forfkrifter kan maaftee giore det mueligt, at han kan faae alligevel et Borgerbrev; men fom sagt, da han ei forud befad den første Grundegenfkap, fom fordres for at være Borger, og Borgerbrevet ei kan giore ham til hvad han ikke forud var, fun bevidne at han havde bevift fig at være Borger, faa, hvorledes end dette Borgerbrev er bundet, er det falft, og Befidderen ingen bæ-

rettiget virkelig, kun en indsueget Skibborger, som slet ingen fandt Borgerret har.

Hvori skal da den ham hertil legitimerende Duelighed bestaae? — I hvilketomhelst af alt det uendeligen mangfoldige, hvori en Medborger kan være Medborgere til Nytte. Det kan ethvert Slags Talent, enhver Eone og Færdighed være, undtagen der skulde gives nogen saadan, hvis Udøvelse allene havde Virkning paa Besidderen selv; ei at tale om det Slags Talenter, (derfom man ei blot ved Misbrug kaldte saadant Talent) der allene virkede til Skade, saasom Spillerens, Kommercypens, Skielmenss Kunst; da det vel forstaaer sig af sig selv, at det ei kan give Borgerret at forstaae Konsten at skade Medborgere, og virke Statsforbindelsens Hensigt lige imod. Staten, Medborgernes hele Massa, behøver for Resten alle muelige Slags Eoner, hvis virksomme og kloge Brug kan være Medmennesker til Nytte ja endog blot til Behagelighed, om man endelig vil antage den Forskiel, der er saa meget vanskelig at bestemme, imellem det nyttige og det blot behagelige Ingenlunde ere altsaa de Livet blidgiørende og forædlende Kunst, udelukkede fra det, der giver Afgang til Borgerretten. Men uden nogen til Medborgeres Nytte eller Behagelighed anvendelig Eone, kan der ingen Afgang dertil tænkes muelig.

Altsaa er den, som være sig ved naturlig Lyde eller ved Forsømmelse og Lædshed, er en udygtig Taabe en ubrugbar Stakkel, udygtig til at blive Borger? Ganske vist; en saadan kan ligesaa lidt ved

ved et Borgerbrev gøres til Borger, som en ufryndig Dumrian ved Doctorhatten til en Lærd, eller en flak Karl ved et Adelspatent, eller arvede Ahner til en ædel Mand.

Det er ikke nok til at være Borger, og vinde sand Udgang til Borgerrettighederne, at besidde de dertil nødvendige Qualiteter; den, som for Borger skal erkendes, maae ogsaa ville anvende sine Qualiteter og Evner til Statens, til Medborgerlighedens Gavn. Det kan ikke være nok, at Snekkeren, Smedden, Uhrmageren, den Lærde, Konfektøren i Malerie, i Musik, i Mimik o. s. v., har beviist at han forstaaer at snekkes, smedde, giøre Uhre, granske i alskens Wiisdom, skildre, spille paa Violin, forestille Comedier o. s. v.; det er altsammen til ingen Nytte, dersom disse godt Folk beholde alle disse Qualiteter og Færdigheder hver hos sig, uden at meddele nogen Frugterne eller Udveelsen deraf. Paa den blotte Beskuelse gives der intet Borgerkab; og om der paa Haabet om Meddelelsen eller Udveelsen var givet hin eller denne Udgang til Borgerrets Nydelse, saa er det klart, at denne maatte være tabt, naar deraf ingen Anvendelse gjordes, og at han maatte opføre sig at være Borger, om han og var bleven det.

Den, som formeligen optages til Borger skal sværge Kongen borgerlig Trofasthed. Hvad er Meeningen heraf? Mon ikkun at han ingen Opfører

rører eller volubelig Statsforsyrer skal blive? Den Eed behøvede man da neppe, naar der ingen videre Forpligtelse fulgte med, at lade ham aftræge. Det maae ligesaa lidt den ubesedigede, der ingen Borgerret faaer. Nei hans fortrinlige og særegne Troskab skal bestaae deri, at han Kongens og Statens (som er det samme) Gavn skal af beste Evne og alle Kræfter, fremme, Skade og Fordærv af yderste Formue afvende, og det som Borger, ved ærlig Anvendelse af sin Duelighed i sit Kald eller i sin Bet og Næring, til Kongens, det er Statens, Medborgerlighedens almindelige Nytte, med redelig Medborgeres Troskab og Virksomhed. Men Kongen er ikke Konge, thi Staten er ikke Stat, alting er dødt og øde eller forvendt og fuldkastet, dersom ei Medborgerne i alle Borgerlighedens Afdelinger, hver i sit Fag, arbeide, virke, stræbe til hinandens Beste, hinandens Tarvs Afhielpning, udgiøre med fælles Virksomhed et Heelt, hvoraf alle Deele fremhielpes, understøttes, bæres af hinanden. Den der ikke arbeider, virker med, enten saa han ikke kan, eller ikke vil, eller gidder, den hører ikke med som et virkende og virkeligt Lem til Staten, er dens overflødige Udskud, dens tyngende Almisselem, men ikke dens Borger.

Loven siger, at en Borger skal have Huus og Jidsted i Byen. Det er Stadsborgere, og overalt Borgere i juridisk Forstand, der tales om.

Jen

I en mere udvidet Bemærkelse indskrænkes Ordets Betødning hverken til Mennesker i en Bye, eller saadanne, som just skulde have Huus og Arnested, eller være Hoveder for en Familie. Ganske vist meget viseligen i enhver Henseende fordrer Ordets lovmæssige Forstaaelse, at en der skal nyde virkelig Borgers Rettigheder, skal være en Families Hoved. Dette er dog ogsaa i enhver Ordets Forstand Borgersamfundets Fordring til dets Medlemmer, at de skulle stræbe dertil at blive værdige, og derpaa lægge an; ja Agt og Ret som fuldgjældig Borger skulde det vel ikke let tilstaae nogen uden han handlede saa, at det i det mindste ei var hans Skyld, om han ikke ved sin Virksomhed ernærede en Familie, viste at han erkjendte den Pligt, at deele sin Stræbens Frugt med en Medborgerinde, som han derved gjorde lykkelig tilligemed sig selv, at skaffe Staten sunde velopdragne Børn, af hvilke der atter i Tiden kunde blive dueelige Borgere; og at han erkjendte den, ogsaa for Staten som Stat vigtige Erværdighed og Lyksalighed i at være en retskaffen Huusfader, Fader som det sig bør for Børn, der dannedes til Retskaffenhed som Mennesker og Borgere; og Hoved for et af de mindre Selskaber, som udgjøre det større Selskab Staten, hvilken er lykkelig og mægtig eller ikke, eftersom dissees Mængde er velordnet, styret af Dyd og ædel Borgerligheds Aand, og velhavende eller modsat.

Det er virkeligens Statens ubetingede Krav til dens Borgere, at de skal hædre Hønsfanden, erkende Ærværdigheden, Helligheden af dens Forbindelser, og saavidt muligt stræbe ogsaa at bidrage til Statens Lyksalighed, ved at indgaae i samme, give den en lykkelig og velhavende Familie, og sørge for dens Vedvaren og dens Lykkes Fortsættelse, ved at skaffe den Subjekter til Fremtidens gode Borgere, i sunde og velopdragne Børn, skønde i intet af Borgernavnets Betydninger de dermed forbundne Rettigheder tabes, om Borgeren ei er saa lykkelig, at kunne opfylde denne Pligt. Men opfylder han den ikke, saa bør det dog ikke være hans Skyld, at han hert mangler.

Men hvortledes har det sig da med dens Borgertilstand, som trodses, som handler lige imod denne Pligt? Skulde, efter det anførte, den kunne gielde for Borger, som enten formedelst Lædighed, eller uforstandigt Brug af Evner og Kræfter ikke kan, eller som af statfiendelig Halstarighed ikke vil opfylde den, saaledes ikke kan eller ikke vil stifte en Familie, være en-Kones Mand, Fader for Børn, Forstander for Lyende og Hønsvæsen? Passer sig paa nogen saadan Borger Navnets Hæder? — Men nu, om en virkelig stifter en Familie, tager sig en Hustru, avler Børn, samler Lyende, dem han skulde sørge saaledes for at de udgjorde en lykkelig Familie, men holder saaledes Høns at de bliver arme og ulykkelige?
 eller

eller om han er en slet Egtemand, være sig at han uforstandigen har valgt en Hustru, som ikke kan eller vil være en værdig og lykkelig Borgerinde: eller end mere, om han ved slet Udfærd gjør en Kone ulykkelig, som ved god og forstandig Omgang havde blevet en lykkelig som værdig Egtemage? eller om han avler Børn, men i Folge egen Feil og Svækkelse, svage og usunde, eller ved slet fysisk og moralsk Opdragelse er Skyld i, at de blive Udslinge paa Legem og Siæl? er han dertil slet Person i sin øvrige huuslige Forbindelse, ubielpsom, trættekær, treben og lumpen, handler saaledes Hensigten af dette Statens Krav lige imod, stifter en ulykkelig Familie, og, isteden for at fremme, forstyrer den huuslige Lykkelighed? hvad — om end en saadan Karl har et Borgerbrev, og maaskee veed at hutle sig saaledes igiennem, at der netop ikke er lovlig Udførelse til at tage det fra ham, skulde det alligevel hiemle ham Ret til at agtes og erkendes som ædle hæderlige Medborgeres Lige? er en saadan en Borger? har han sit Borgerbrev med agtværdigere Ret, end om han havde staalet det paa Raadsstuen?

Men den ædle Mand, der opfylder alt hvad vi her have udsat, som liggende, i Borgerbenævnelsen, det er,

som ved at have opdyrket og brugbargiort gode Søner til Nytte for, Staten og sig, saa han ful-

fuldeligen er i Stand til at gjøre den Siengjæld for det, han af den oppebærer.

som viser, at han vil anvende disse Eoner til saadant Gavn, ved virkelig derefter at indrette sine Handlinger og sin Wandel;

som har til den Ende valgt sig en bestemt Nærings- eller Virkefærd, til hvis Udgifters Opfyldelse han især anvender disse sine Eoner, sin Stræben og sin Tid;

som har stiftet en Familie, gjør en forstandigen valgt, værdig Kone lykkelig, avler med hende sunde Born, opdrager dem med flog og om Omhu, til at blive retskafne, hæderværde, dydige Mennesker og Borgere; er en retskaffen Mand, i hver anden huuslig Forbindelse, som Forstander for Huusfinde, som Slægtning, som Næbøe o. s. v.

Du, hvo du er, som tænker dig noget stort ved dit Borgerbrev, og taler om den Ret, det giver dig; om du har betalt det dyrt i Meening at det skulde give dig deels større Anseelse og Vigtighed, jo mere du gav for det; om du nu end har arvet, eller ved anden den blinde Lykkes Kundhed har faaet Penge nok til at rutte stærk med, og da ei allene har Huus og Jldsted, holder Dug og Dist, men boer i stadselig Gaard, og har alting
paa

paa det galanteste om dig; men ikke finder hos dig selv, at det anførte sande egentlige Borgerligheds- væsen er dit; at du i intet er den Mand, vi oven have beviist en Borger at burde være; hvad er nu du imod ham, enten han har fundet det fornødent at tage Borgerbrø eller ei? er du Borger, du, naar dette Navns Hæder, er hvad der tilkommer hin ædle som Indbegrebet af, og Løn for hans Hæderværdighed, hans Fortieneste af Samfundet og Menneskeheden? men skulde du nu end ydermere finde, at det paa den flette Borger, eller rettere Uborger, oven givne Skilderie lignede dig? — at du ikke allene gjorde intet, eller ikke hvad du som Borger burde (og allerede intet at gøre er at forsømme Pligt, og folgeligen saare slet at handle) men at du tværtimod virkede som en Daare, en Bedrager, drev Handel paa Fallit; arbejdede i Herreliv paa bedragne Kreditorens Tab og Ovelæggelse; anvendte al Speculering paa at udhale saa langt mueligt den udeblivelige Ende paa saadan Vandel; eller hvis du er Arbejder, Haandværker, føler dig selv at være en daarlige Kuffer, som smører bedragne Kjøbere slet Arbejde paa, saa dyrt som du kan, skuffer ham Betalingen fra, og berøver den ærlige og gode Arbejder det Arbeid, han ved redelig Vindskebelighed burde have; — eller er du en ved Lædshed, Skjodesløshed, Uduelighed, næringsløs Stomper, som i Tankeløshed har sat dig hen, og lader nu en stakkels uskyldig Kone og hjælpeløse Børn hensmægte i Elendighed, fordi du ikke dæer

til at forserge dem, eller gidder ikke anstrængt dig — hvad maa vel du i dine egne Diene være i Ligning imod hvad Borgernes bor være, naar han skal svare til sit Navn? Er du Borger? kan ærlige retskafne Borgere agte eller ansee dig for deres Lige? — En Falskner var du, som indbildte, paa hvad Maade det end skeede, Dyrigheden, at du var Borger; en Meeneder er du, thi ved at aflægge Borgereeden, forpligtede du dig til hvad du nu ikke opfylder. En Skibborger er alt hvad du kan ansee dig selv for, som i Skjærm, bag et Borgerbrevs Formalitet, skjuler dig, saa at du ei jages som Uberettiget og en Bønhase; eller drives ud af Byen ja af Staten, som en Selskabets Fiende og dets Hensigt Modstræber og Forskyrter.

Det er især for Borgere i Kiøbenhavn dette Blad skrives. Disse have forud for andre Stæders Borgere, foruden flere ved Privilegium af 24. Juni 1661 dem givne Herligheder, ogsaa den, at de, med deres Boru og Efterkommere efter dem, have i de væsentligste Dele lige Rettighed med Adelen. At de som have vundet Borgerkab siden de første Erhverbere af disse Forrette, ikke reent uforstyldt skulde høste Belønningen for det at hinde deres Formænd sig „i den haarde Beleiring saa modig og tappert seende,“ er det uden Tvivl en ganske billig Paastand, at hvad der er Pligt og Forbindtighed for alle samtlige Statens Borgere, maa være det om mueligt endnu i strengere Maade for

for disse saa udmærkede privilegerede Borgere. —
 Du mueligt! men er det mueligt, at noaen kan
 være mere eller strengere forplattet end saaledes at
 af fritagelse ubetinget er utilstedelig. I naen Bor-
 ger, hvo og hvor han end er, kan være fritagen
 for Forplattelsen til at være et Statens Med-
 lem, til at kunne virke til Gavn i sin Vel, til
 at ville det, til at have en Virkefreds eller Nærings-
 vei, og opfylde Huusstandens Forbindtlighed.
 Hvorledes end de skrevne, positive Love blive ud-
 trakte, forklarede eller anvendte, saa er det, af
 hvad der ligger i Tingenes Natur, klart, at en
 Borger, der ei opfulder de opregne Forbindtlig-
 heder, er en Uting; at han ved at mangle i de
 væsentlige Betingelser, under hvilke han er hvad
 han skal gjælde for, ophører at være det; at en
 Boraer ligesaa lidt kan tænkes uden med disse Be-
 staaenheder, og ligesaa lidt kan fritages for dem,
 som man kan fritage en Cirkel fra at være rund,
 Jlden fra at være heed, eller to Ganze to fra at
 være fire.

Kan altsaa de lige med Udel privilegerede
 Kiøbenhavnske Boraere ikke have strengere For-
 plattelse til at opfylde Borgernavnets almindelige
 Betingelser end alle andre Boraere, men de allige-
 vel maae til Gienagjeld for deres større Rettigheder
 ogsaa efter Billighedens evig faste Grundsætning
 have nogen desimod „svarende mere udvidet Pligt;
 saa

faa maae denne bestaae i noget andet. Hvad kan og bør da dette være?

En saadan Fortieneste af Staden som den, hvorved deres Forgængere tilvandt sig de udvidede Privilegier, bør vi haabe at Forsynet et vil give dem Leilighed til oftere at indlægge sig, nemlig til Forsvar for en indbrydende Fiende, nedlæggende den fredelige Borgerhaandterings Værktøi, med udmærket Tapperhed og Mod at bruge frelsende og seirende Vaaben.

(Slutningen følger i et Tillæg, som skal bringes med næste Blad.)

T i l l æ g

iii

Borgervennen No. 52.

B o r g e r.

(Slutning).

Borger, hvis Tappehed til Strid ei prøves og opfordres, skiondt du derfor hver Dag nyder Lønnen! din derved skærpede Pligt er det, ikke blot at være en i din Virkefreds og Haandtering gavrlig og nyttig Mand, men at gribe den mangfoldige sig her i din adelige Stad tilbydende Leilighed, til heri at lære at overgaae andre dine mindre benaadede, mindre opfordrede og belønnede Medborgere. Det paaligger dig, med Begjærlighed og Lærvillighed at bringe det i din Kunst, i dit Haandværk, i hvadsomhelst din Syffel er, saa vidt som du kan. Du, Adlens Eigemand, Kunstner, Haandværker, Arbejder i Træ, i Metal, i Steen, i hvadsomhelst Material! Væren skal fortrinligen være Adlens Sag; saa være det din Ærefærdighed, at vorde hæderlig ved din Ensel;

sel; at forædle den, og forhøje den jo mere og mere
 fra al Slendrian og uforstandig Bedtægt, og saa
 at dit Arbeid, i Forening med Smag og Kunnsftid,
 tiltager og udmærker sig stedse frem i Varighed,
 Ekshonhed og Værd; og at det ved Anvendelsen af
 den Behændighed og de Besparelser af Tid og Møie,
 hvilke Indsigt og kloog Undervisning vil lære dig,
 kan til Vinding baade for dig, og dem der skal be-
 tale dig, sælges lettere end det uden dette kun-
 de. — Du lige med Adelsprivilegerede Handels-
 mand, Kjøbmand, Kræmmer! Det er ikke Adels-
 privilegium, men Adelsdaarskab, at forbruge
 meget, og mere end Formuen kan tilrække at be-
 tale, at glimre i afvejlende Pragt, og evige Siv-
 stebudsgilder. Vren er Adelsprivileget. Du rivali-
 sere med Ahnherren, og stræbe — fortrivsel om
 Udfaldet — at overgaae ham, i at fiendes hæ-
 der værd. Staf dig Indsigt i din Dont! nyt
 hver sig tilbydende Leilighed til at handle saa, at
 du og Staten vinder, men saa, at du ligesaa lide
 bærer Plet af Tvivl mod din Værlighed, din Ord-
 holdenhed, din Lovmæssighed og Udfærds Reens-
 hed paa dig, som den sande Adelsmand kan taale
 at der paa hans Navn findes nogen vanærende
 Plet af Tvivl om noget deslige. Søg og vind Hæ-
 der

der i at sysselsætte og ernære vindskibelige og kunst-
 arbejdende Medborgere, ved at ansætte til For-
 deel for dem og dig og Staten hans Arbeids Pro-
 dukt. Besmit ikke dit Adelsprivilegium ved tve-
 tydige Handlemaade, ved at tilskrabe dig stiden
 Binding; sæt Stolthed i et ubesmitteligt Navn,
 tvivlfri Rettskaffenhed, lysende Indsigt og Klog-
 skab, skiontstraalende Dyd; og du retfærdiggjør
 fyldest den dig tildeelte Forret.

Men hvo du er, du udmærket privilegerede
 Borger! vil du erkiendes Borgernavnets almindel-
 lige Hæder værd; saa vær ogsaa i det huuslige Liv
 den retskafne Mand! din Hustru — en hæderlig
 Danneqvinde og Borgerinde — vidne om dig, at du
 det er, ved selv at kiendes i Sæder og Wandel, som
 Deeltagerinde i den værdige Borgers Hæder; det
 vidne dine Børn ved Præg af en Dannelse, saa-
 dan som kun den retskafne forstandige Borger, der
 ogsaa maae være retskaffen Fader, kan give dem
 den; det vidne dit Rygte blandt gode Medborgere.
 Men vil du kiendes, værdigen at nyde de dig til-
 deelte udmærkede Rettigheder, saa vise du dertil
 Adkomsten, ved ogsaa her at lade see, at du tæn-
 ker som den ædlere, over Fordom og Pøbelhed af-
 deles

deles ophøiede Mand. Ei allene være af Raahed i Sæder og Vandel fremmed i din Bolig; men, alt i Forhold til din Scitling og Eone, vise sig der Spor af Forædling og Smag; ligesaa langt fra Skidenhed og pøbelagtig Følesløshed for det behagelige og blide, som fra roffet og hensigtsløs Forpnyttning, Overlæsning og ædel Glimresyge. I Dragt, i Omgang, i Vandel, i alt, hersektion Jevnhed, Ordentlighed, Hensigtsmæssighed. Ligesaalidt troe du det stridende imod den saade Borgerligheds Mand, at nyde dit Liv blideligen, alt efter din Eone, som du skulde sætte Hæder i, enten at tee dig rigere eller armere end dine Kaar det rimeligen funde medføre. Dine Børn opdrage du, som den ædle forstandige Mand, til det hvortil du fandt ethvert af dem bedst at give Haab om at ville vinde til Gavnlighed og Hædersværd; men hvad du end vilde bestemme dem til, sørge du for, at deres Eoner saavidt mueligt fuldeligen werde opdyrkede; og at de ei lades ube-kiendte med, de Livets Dei saa meget blidgiørende, ofte Menneket saa nyttige, Kunster, der stemme saa godt overeens med alle borgerlige Dyder.

Saa være din Daad og din Udfærd, og ikke blot efter Privilegiet, skal du af hver forstandig Mand

Mand villigen erkiendes, ei allene for Lige med Adel Privilegeret, men for hvad der er noget væsentligere og mere, for en ædel Mand, hvis Lige det skal stattes Hæder at erkiendes for.

Uretviis, blindet af Avind eller Dablsyge maatte den være, der kiendte vort Borgerskab, og nægtede, at der i alle dets forskjellige Grene jo gives adskillige, mange, som, saavidt det er tilladt eller at domme, svare heel vel til alle disse Fordringer; Mænd, som Staten og Staden maae frydes ved at regne blant sine Borgere, og for hvis Lige hver agtværdig Mand, hvo han end er, maa agte sig det Hæder at erkiendes, ja som det maatte ønskes at mangen velsindet Borger vilde med Ærefrygt vælge sig til Mønster. Lykkelig og hæderlig fremfor alle Jordens Stæder var vor Stad, dersom Mængden, endog kun med faae Undtagelser, det var. Held hver, som det er! Disse Væls Antal vorde stedse frem større; de Uværdiges, Uborgernes Antal stedse mindre, og snart, jo snarere jo heller, saalidet, som det efter alle menneskelige Tings Ufuldkommenhed her under Maanen, maa være. Ufornuft, Daarskab, Søvnagtighed og Uvirksohmhed, Raahed og Pøbelhed, vorde stedse
 feld-

fiendnere og fiendnere; Ærlighed og Retfærdighed,
 sand Trost mod Stat og Konge, Hæderføgen
 i at forstaae sit Kald, og ibrigen at opfylde det,
 sand Følelse for hvad der er fiendt og ret og godt,
 det er, den rette og ægte Borgerligheds Aand,
 der mere og mere almindelig, og fortrænge saa-
 ledes almodsat Uborgerlighed, at denne almindeli-
 gen kunde erkiendes for det den er, foragtes og skyes,
 og ingen erkiendes for besøjet til at bruge Borge-
 rens hæderlige Navn, uden den, som efter For-
 nuftens Dom, derfor under Opfyldelsen af de her
 fremsatte og oplyste Betingelser, var berettiget at
 bære det. Men at forkynde de mange, som ei op-
 fylde Betingelserne, at de ei ere Borgere, at de,
 om de have et Borgerbrev, have tilsneget sig det,
 at det saaledes duer ikke for Fornuftens Domstoel til
 deres Legitimation, og at de have brudt deres
 Borgereed: at derimod den, som skal have Ret
 til Borgernavnets Hæder, maa være en i det
 mindste i sit Kald fuldeligen kyndig og oplyst, tilli-
 ge en i sit Kald troligen til Medborgerlighedens
 og eget Gavn virksom, tillige i sin særegne huus-
 lige Kreds og i dens Pligters Opfyldelse retfærdig

og god Mand; — og endeligen, at du, Kiøbenhavn's særligen privilegerede Borger! har endog særlig Forpligtelse til end yderligere Forædling, hvis du skal kunne agte at fortiene de dig givne Forrette — det var det Borgerbennen denne Sinde følede sig Pligt, saa godt han kunde, at indskærpe.

P.

